

היכל הקודש ברסלב

הלימוד היומי

בי"ת נצחי,
שנים מקרא ואחד תרגום,
נ"ך, רמב"ם

לעתיד בעולם הבא
מזכירין אותו כל מה שלמד
בעולם הזה
(שיחת הר"ן כח)

עַל יְהוָה
לִי מוֹד
שִׁיעוּרִים אֱלוֹ
אֲנִי נוֹתֵן
אֶת הַחֹמֶשׁ
וְאֶת הַזְּמֵשֶׁר
לְהַקְדֹּשׁ
בְּרוּךְ הוּא
(עצתו אמונה)

היכל הקודש ברסלב

181 Huschke Road, Liberty NY 12747

היכל הקודש

כארא פארק

1415 55th Street
Brooklyn NY 11219
347.760.5924

היכל הקודש

קרית יואל

8 Premishlan Way.
Monroe NY 10950
845.467.5299

היכל הקודש

מאנסי

34 Union Rd.
Spring Valley, NY 10977
845.445.9314

היכל הקודש

כני ברק

רחוב ירושלים 2
052.760.5715

היכל הקודש

וויליאמסבורג

27 Skillman Street
Brooklyn NY 11205
718.384.1652

היכל הקודש

קרית יואל

8 Hayes Ct.
Monroe NY 10950
845.662.4888

היכל הקודש

בלומינגראוו

24 Merriewold LN S
Monroe NY 10950
845.238.0804

היכל הקודש

ירושלים

רחוב רבי נחמן מברסלב 15
054.845.6150

צו הערן די

הערליכע שיעורים
פונעם ראש ישיבה שליט"א
רופט:

קול ברסלב

212.444.9191

חיזוק פאר די אידישע שטוב

212.444.9169

ג'רפס ע"י

קון הדפסה
היכל הקודש

2623 State Route 52
Liberty, NY 12754

718.387.2691

www.BreslevCenter.com

אבן יהיה לפני המנורה — משנה היא במסכת תמיד (פרק ג משנה ט). מפי רבי. **סילוקן** כסידורו — ולמאן דאמר אין גזר מקדש (מנחות צה, ב) לא היה עם בשעת סידורו, אלא כלומר רך. מפי רבי. **הכא** כתיב כמשפטו והתם כתיב כתבניתם — ואם תאמר: גבי משכן נמי כתיב 'ככל אשר אני מראה אותך' את המנורה והתם כתיב 'כליו' ויש לומר: והכא לא כתיב 'בהר', והתם כתיב 'בהר', דמשמע שכן השמים ירדו למשה על ההר. מפי רבי.

שלושה דברים היו קשין לו למשה כו' — ואם תאמר: וליחשוב נמי ההיא ד'אלו טריפות' (חולין מב, א) דאמר: 'זאת החיה אשר תאכלו' — למלמד שתפס בשרך הורד הוא כל מין ומין והראה לו למשה, ואמר לו: זאת אבול זאת לא תאכל ויש לומר: דלא חשיב אלא דך דכתיב 'זה', ויש להמנהג דלא חשיב מוצית השקל, דכתיב 'זה יתנן', ואמרין (שקלים ג ופ"א ה"ב) ומודש רבה ומבדיר רבה פרק ג (ג) ביומן מטבע של אש הראהו למשה; ויש לומר: דלא שייך התם נתקשה, אלא משה דלא היה ידע בשום ענין אם לא היה מראהו. מפי רבי.

קוצו של יוד — פירש בההיא דאין רגל מיניו וקשה, דהא פשיטא דאין רגל מיניו ומפרש רבינו תם: דהוא ראשו סופו, כדאמרין בסמוך; מניין מה כפוף ראשו, אם תאמר, דאמרין בהגדת 'הקדש' (מנחות צה, ב) 'ונער 'תבכם' הדיינו יוד', שאם השלך נער אבן בקיר ועשה רושם עושה יוד; ויש לומר: דבעין יוד קאמר, ולא יוד ממש.

והתניא, רבי יוסי ברבי יהודה אומר: מעשה והיתה [מנורת] בית המקדש יתירה על של משה בדניר זהב קורדיוני, והכניסוהו שמונים פעמים לבור והעמידוהו על כפר! — בין דקאי קאי. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מאי דכתיב: "על המנרה הטהורה"? שירדו מעשיה ממקום טהרה. — אלא מעתה, "על השלחן הטהור" — שירדו מעשיו ממקום טהור; אלא, טהור מכלל שהוא טמא, הכא נמי — טהורה מכלל שהיא טמאה! — בשלמא התם כדריש לקיש, דאמר ריש לקיש, מאי דכתיב: "על השלחן הטהור", מכלל שהוא טמא? כלי עץ העשוי לנחת הוא, וכל כלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל טומאה! אלא, מולמד שמוגבהין אותו לעולי גלים ומראים להם להם הפנים, ואמר להם: ראו חיבתכם לפני המקום. מאי חיבתכם? כדריש יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: גם גדול נעשה בלחם הפנים, סילוקן כסידורו, שנאמר: "לשום לחם חם ביום הלקחו". אלא הכא טהורה מכלל שהיא טמאה — פשיטא, כלי מתכות נהנה, וכלי מתכות מקבלין טמא; אלא שירדו מעשיה ממקום טהרה. תניא, רבי יוסי ברבי יהודה אומר: ארון של אש ושלחן של אש ומנורה של אש ירדו מן השמים, וראה משה ועשה פנותם, שנאמר: "וראה ועשה פנותם אשר אתה מראה בהר". — אלא מעתה, 'ותקבת את המשכן כמשפטו אשר הראית בהר' הכי נמי? — הכא כתיב: "כמשפטו", התם כתיב: "כתבניתם". אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: גבריאול גזר קמין פסיקא תיה, והראה לו למשה מעשה מנורה, דכתיב: "וזה מעשה המנרה". תנא דבי רבי ישמעאל: שלשה דברים היו קשין לו למשה, עד שהראה לו הקדוש ברוך הוא באצבעו, ואלו הן: מנורה, וראש חודש, ושערים; מנורה — דכתיב: "וזה מעשה המנרה"; ראש חודש — דכתיב: "החודש הזה לכם ראש חדשים"; שערים — דכתיב: "וזה לכם הטמא"; ויש אומרים: אף הלכות שחיטה, שנאמר: "וזה אשר תעשה על המזבח". "שתי פשויות שמונחה מעכות זו את זו, ואפילו כתב אחד מעכבן". פשיטא! אמר רב יהודה אמר רב: לא נצרכה אלא לקוצה של יוד. — והא נמי פשיטא! — אלא לכאודך דרב יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב: כל אות שאין גי'ול מוקף לה מארבע רוחותיה — פסולה. אמר אשאן בר נבדק משמיה דרב יהודה: ניבס תוכו של ה" — פשר, ויכו — פסול. אמר רבי יזרא: לדידי מפרשה לי מנייה דרב הונא, ורבי יעקב אמר, לדידי מפרשה לי מנייה דרב יהודה: ניבס תוכו של ה" — פשר; ויכו, אם נשתיר בו פשעור אות קמנה — פשר, ואם לאו — פסול. אנרא המוה דרבי אבא

תמי סרי דקנים — דכתיב: "שלשה גביעים משוקדים בקנה האחד". כפתוריה — דמנורה גופה הרי, ושתי דקנים — דיש בכל קנה וקנה כפתור, כדכתיב: "שלשה גביעים משוקדים בקנה האחד כפתור ופרח" — הרי שמונה, וכפתור תחת שני קנים, וכן לשנים האחרונים כדאמרינן לעיל. ושני קנים יוצאין ממנה — אה חד סר. [וששה דקנים] — בכל קנה כפתור ופרח, כדכתיב: "בקנה האחד כפתור ופרח". עד

פריה — ורבה לך הכתוב דהא פתח אבן גיולה כו' — ואם אינה גדולה אלא תשעה פסחים. 2
למה לי דעין חתשה בקנה? שיב אמת הוא 3
המקשה ל? בתמיה. משפת קנים ולמעלה — 4
היתה תשעה, ומן הארץ ועד לקנים תשעה. 5
כדמפרש לעיל. הוא מביכול זכב — ופסוק הוא. 6
זהב סגור — חתשה שמוכרין אותו ונטורת כל 7
החיות שמוכרין את הזהב (יומא מה, א). 8
והתכבס אין כסף נחשב — אלא חסר עשיר הזה, 9
ואת אמרת "כליתו". ויש אמר כולי האי — 10
דקאמרינן: אלף הכרב המוכרין אותו פגמים לבור 11
עד שעמוד על כבר, אלאמא בכל פעם חסר כבר, 12
קורדייקי — שם מטבע. כיון דקאי — שנשרף 13
יפה בימי שלמה, קאי, לפיכך לא חסר עכשיו 14
אלא דני. משפחה טהרה — מן השמים הריא 15
למשה לנגד המנורה. מכלל שהוא טמא — 16
כלומר, מוקבל טומאה. בשלמא התם — גבי 17
שלוחן, איצטריך לא שמועיתן דמקבל טומאה, 18
משום פירכה דריש לקיש. נגת — שאני 19
מטטל. כלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל 20
טומאה, דכתיב גבי שרצים: "מכל בלי עץ או 21
עור או שק" (ויקרא א), מה שק מטטל מלא 22
וריקם. שמונביון אותו — הלכך מטטל מלא 23
וריקם. חם ביום הלקחו — כמטטלים היה חום. כתבניתם — אארון 24
ושלוחן ומנורה כתיב. וכתבי: "אשר אתה מראה 25
בהר", אלאמא הראהו, הכי נמי — דמשכן של 26
אש ירד מן השמים. בתמיה. הכא כתיב 27
כמשפטו — משמע: הלכותו נאמרו לו. התם 28
כתיב כתבניתם — משמע הראהו כמותם. 29
גזר כמין פשיטא — אהו כורך. אומנים 30
שרצים לעשות מלמלאה נהא וזריגין עומן שלא 31
יהו גזרין בבגדיהם. ראש חדש — בשעת מולד 32
לבנה אינה נראית כי אם משט ואינה ניכרת, 33
כדאמרין בראש השנה (כ, א) "כזה אריתם אם 34
כזה אריתם". שרצים — לא היה מביא אהו טומא 35
איזה טהור. הלכות שחיטה — לא היה מביא 36
מדיכין טהור. וזאת הוה אשר העשוי על המזבח 37
— ועשה תחילת זביחה וזאת, וכתבי "זה/ 38
אלמלא הראהו באצבע. פשיטא — דאת אתת 39
מעכבת, דכתיב "ותבנתם" — כתיבה תמה 40
(שבת ק"ג, ב) קוצו של יוד — רגל מיניו של יוד. 41
הא נמי פשיטא — הא לא נעשית האות. שאין 42
גי'ול מוקף לה — שחודקת באותה אחרת. והיינו 43
דקתני: כתב אחד מעכבן, כלומר הלכות משפט 44
אות אתת מעכבו למזוזה ותפילין. תוכו של ה' 45
— רגל שבפנים. ייכו — רגל והייתה לישנא 46
אחרת: תוכו — הגי'ול והמלת שכתובו 47
ובתפילין קמיידי. 48
אפיסקא 49

על המזבח". "שתי פשויות שמונחה מעכות זו את זו, ואפילו כתב אחד מעכבן". פשיטא! אמר רב יהודה אמר רב: לא נצרכה אלא לקוצה של יוד. — והא נמי פשיטא! — אלא לכאודך דרב יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב: כל אות שאין גי'ול מוקף לה מארבע רוחותיה — פסולה. אמר אשאן בר נבדק משמיה דרב יהודה: ניבס תוכו של ה" — פשר, ויכו — פסול. אמר רבי יזרא: לדידי מפרשה לי מנייה דרב הונא, ורבי יעקב אמר, לדידי מפרשה לי מנייה דרב יהודה: ניבס תוכו של ה" — פשר; ויכו, אם נשתיר בו פשעור אות קמנה — פשר, ואם לאו — פסול. אנרא המוה דרבי אבא

זיל אייתי נוקא דלא חכים ולא טפס כר - מעשה היה בגט שהיה דלית של "כרת משה" קטנה כמעט כמו יוד, והביא רבי אליהו נוקא דלא חכים ולא טיפש וקרא בו "כרת", והכשירו מהך דשמעתי. מפי רבי. וא"י יהרג הוא ופסול - יש לדקדק מכאן דכתיב "ויהרג" חסר בלא וי"ו. מפי רבי. **שעמנו גיץ** - יש מפרשים: שלשה זיונים, השנים לצד שמואל אחד מלמעלה ואחד מלמטה והאחד לצד

מיקו כזה: **שעמנו גיץ**, ובפירוש שבת 1
כתבתי די: רבינו שלמה יצחקי צייר אחד 2
מימין ואחד משמאל אחד מלמעלה. כזה: 3
עוד פירש, שיש שעומק שלשתן למעלה, 4
כזה: מפי רבי. כתיב בשימושא רבה 5
דרמבע **טפ ד"לסטופט** צריכה שלשה 6
שלשה זיונין, ורבינו חכם בתוספתא ספר תורה 7
שלו שהוא שיבוש מפי רבי.

החטירה לגניה דח"ת - פירש בקונטרס: 1
שהביא רגל שמואל על ח' עד 2
למעלה, כזה: ורבינו תם פירש: באבעע 3
גג של חית גבוה מעט, כמו חטרתא 4
דגמלא דבאבעע כזה: לפירוש הקונטרס לא 5
יתישב כל ק"ה דא דאמרין בסוף 6
ה"בונה" שבת ק"ה, א"כ כגון שנטלו 7
לגנו של חית ועשאו שני זיונין. **ומאי** טעמא 8
אית ליה תגא - מפרש בקונטרס: בסוף ה"י 9
כזה: וה"ונו תם פירש: בתחילה. כזה: 10
כמו: תגא דר' עינבין (ג, א) ובוסתה 11

(כ, א), ובפירוש הקונטרס נראה, שכתב לצד 12
פחת התשובה. ותגא דקוף כיצאנו בו, דאמר בפירק 13
ה"בונה" שבת ק"ה, א"כ מאי טעמא מדרד תגא 14
דקוף לגבי ר"ש ק"ה, אמר הקדוש ברוך הוא: רשע 15
אם אתה חורר ק"ה אני אשעה לך כתר כמותי. מפי 16
רבי. **ותניא** חיתובא - בחזית לאו חיתובא 17
גמורה היא. אלא דברוכא מירצא. מפי רבי. 18
תנא אם יש בו אחד כר - ודוקא מעיקרא, דאי 19
יכול לתקן במה שחידורו יתחכם ויחשוב אמאי יגנו? 20
מפי רבי. 21

מפי רבי. 22
מפי רבי. 23
מפי רבי. 24

מפי רבי. 25
מפי רבי. 26
מפי רבי. 27
מפי רבי. 28
מפי רבי. 29
מפי רבי. 30
מפי רבי. 31
מפי רבי. 32
מפי רבי. 33
מפי רבי. 34
מפי רבי. 35
מפי רבי. 36
מפי רבי. 37
מפי רבי. 38
מפי רבי. 39
מפי רבי. 40
מפי רבי. 41
מפי רבי. 42
מפי רבי. 43
מפי רבי. 44
מפי רבי. 45
מפי רבי. 46
מפי רבי. 47
מפי רבי. 48
מפי רבי. 49
מפי רבי. 50

מפי רבי. 51
מפי רבי. 52
מפי רבי. 53
מפי רבי. 54
מפי רבי. 55
מפי רבי. 56
מפי רבי. 57
מפי רבי. 58
מפי רבי. 59
מפי רבי. 60
מפי רבי. 61
מפי רבי. 62
מפי רבי. 63
מפי רבי. 64
מפי רבי. 65
מפי רבי. 66
מפי רבי. 67
מפי רבי. 68
מפי רבי. 69
מפי רבי. 70
מפי רבי. 71
מפי רבי. 72
מפי רבי. 73
מפי רבי. 74
מפי רבי. 75
מפי רבי. 76
מפי רבי. 77
מפי רבי. 78
מפי רבי. 79
מפי רבי. 80
מפי רבי. 81
מפי רבי. 82
מפי רבי. 83
מפי רבי. 84
מפי רבי. 85
מפי רבי. 86
מפי רבי. 87
מפי רבי. 88
מפי רבי. 89
מפי רבי. 90
מפי רבי. 91
מפי רבי. 92
מפי רבי. 93
מפי רבי. 94
מפי רבי. 95
מפי רבי. 96
מפי רבי. 97
מפי רבי. 98
מפי רבי. 99
מפי רבי. 100

מפי רבי. 101
מפי רבי. 102
מפי רבי. 103
מפי רבי. 104
מפי רבי. 105
מפי רבי. 106
מפי רבי. 107
מפי רבי. 108
מפי רבי. 109
מפי רבי. 110
מפי רבי. 111
מפי רבי. 112
מפי רבי. 113
מפי רבי. 114
מפי רבי. 115
מפי רבי. 116
מפי רבי. 117
מפי רבי. 118
מפי רבי. 119
מפי רבי. 120
מפי רבי. 121
מפי רבי. 122
מפי רבי. 123
מפי רבי. 124
מפי רבי. 125
מפי רבי. 126
מפי רבי. 127
מפי רבי. 128
מפי רבי. 129
מפי רבי. 130
מפי רבי. 131
מפי רבי. 132
מפי רבי. 133
מפי רבי. 134
מפי רבי. 135
מפי רבי. 136
מפי רבי. 137
מפי רבי. 138
מפי רבי. 139
מפי רבי. 140
מפי רבי. 141
מפי רבי. 142
מפי רבי. 143
מפי רבי. 144
מפי רבי. 145
מפי רבי. 146
מפי רבי. 147
מפי רבי. 148
מפי רבי. 149
מפי רבי. 150
מפי רבי. 151
מפי רבי. 152
מפי רבי. 153
מפי רבי. 154
מפי רבי. 155
מפי רבי. 156
מפי רבי. 157
מפי רבי. 158
מפי רבי. 159
מפי רבי. 160
מפי רבי. 161
מפי רבי. 162
מפי רבי. 163
מפי רבי. 164
מפי רבי. 165
מפי רבי. 166
מפי רבי. 167
מפי רבי. 168
מפי רבי. 169
מפי רבי. 170
מפי רבי. 171
מפי רבי. 172
מפי רבי. 173
מפי רבי. 174
מפי רבי. 175
מפי רבי. 176
מפי רבי. 177
מפי רבי. 178
מפי רבי. 179
מפי רבי. 180
מפי רבי. 181
מפי רבי. 182
מפי רבי. 183
מפי רבי. 184
מפי רבי. 185
מפי רבי. 186
מפי רבי. 187
מפי רבי. 188
מפי רבי. 189
מפי רבי. 190
מפי רבי. 191
מפי רבי. 192
מפי רבי. 193
מפי רבי. 194
מפי רבי. 195
מפי רבי. 196
מפי רבי. 197
מפי רבי. 198
מפי רבי. 199
מפי רבי. 200

מפי רבי. 201
מפי רבי. 202
מפי רבי. 203
מפי רבי. 204
מפי רבי. 205
מפי רבי. 206
מפי רבי. 207
מפי רבי. 208
מפי רבי. 209
מפי רבי. 210
מפי רבי. 211
מפי רבי. 212
מפי רבי. 213
מפי רבי. 214
מפי רבי. 215
מפי רבי. 216
מפי רבי. 217
מפי רבי. 218
מפי רבי. 219
מפי רבי. 220
מפי רבי. 221
מפי רבי. 222
מפי רבי. 223
מפי רבי. 224
מפי רבי. 225
מפי רבי. 226
מפי רבי. 227
מפי רבי. 228
מפי רבי. 229
מפי רבי. 230
מפי רבי. 231
מפי רבי. 232
מפי רבי. 233
מפי רבי. 234
מפי רבי. 235
מפי רבי. 236
מפי רבי. 237
מפי רבי. 238
מפי רבי. 239
מפי רבי. 240
מפי רבי. 241
מפי רבי. 242
מפי רבי. 243
מפי רבי. 244
מפי רבי. 245
מפי רבי. 246
מפי רבי. 247
מפי רבי. 248
מפי רבי. 249
מפי רבי. 250
מפי רבי. 251
מפי רבי. 252
מפי רבי. 253
מפי רבי. 254
מפי רבי. 255
מפי רבי. 256
מפי רבי. 257
מפי רבי. 258
מפי רבי. 259
מפי רבי. 260
מפי רבי. 261
מפי רבי. 262
מפי רבי. 263
מפי רבי. 264
מפי רבי. 265
מפי רבי. 266
מפי רבי. 267
מפי רבי. 268
מפי רבי. 269
מפי רבי. 270
מפי רבי. 271
מפי רבי. 272
מפי רבי. 273
מפי רבי. 274
מפי רבי. 275
מפי רבי. 276
מפי רבי. 277
מפי רבי. 278
מפי רבי. 279
מפי רבי. 280
מפי רבי. 281
מפי רבי. 282
מפי רבי. 283
מפי רבי. 284
מפי רבי. 285
מפי רבי. 286
מפי רבי. 287
מפי רבי. 288
מפי רבי. 289
מפי רבי. 290
מפי רבי. 291
מפי רבי. 292
מפי רבי. 293
מפי רבי. 294
מפי רבי. 295
מפי רבי. 296
מפי רבי. 297
מפי רבי. 298
מפי רבי. 299
מפי רבי. 300

מפי רבי. 301
מפי רבי. 302
מפי רבי. 303
מפי רבי. 304
מפי רבי. 305
מפי רבי. 306
מפי רבי. 307
מפי רבי. 308
מפי רבי. 309
מפי רבי. 310
מפי רבי. 311
מפי רבי. 312
מפי רבי. 313
מפי רבי. 314
מפי רבי. 315
מפי רבי. 316
מפי רבי. 317
מפי רבי. 318
מפי רבי. 319
מפי רבי. 320
מפי רבי. 321
מפי רבי. 322
מפי רבי. 323
מפי רבי. 324
מפי רבי. 325
מפי רבי. 326
מפי רבי. 327
מפי רבי. 328
מפי רבי. 329
מפי רבי. 330
מפי רבי. 331
מפי רבי. 332
מפי רבי. 333
מפי רבי. 334
מפי רבי. 335
מפי רבי. 336
מפי רבי. 337
מפי רבי. 338
מפי רבי. 339
מפי רבי. 340
מפי רבי. 341
מפי רבי. 342
מפי רבי. 343
מפי רבי. 344
מפי רבי. 345
מפי רבי. 346
מפי רבי. 347
מפי רבי. 348
מפי רבי. 349
מפי רבי. 350
מפי רבי. 351
מפי רבי. 352
מפי רבי. 353
מפי רבי. 354
מפי רבי. 355
מפי רבי. 356
מפי רבי. 357
מפי רבי. 358
מפי רבי. 359
מפי רבי. 360
מפי רבי. 361
מפי רבי. 362
מפי רבי. 363
מפי רבי. 364
מפי רבי. 365
מפי רבי. 366
מפי רבי. 367
מפי רבי. 368
מפי רבי. 369
מפי רבי. 370
מפי רבי. 371
מפי רבי. 372
מפי רבי. 373
מפי רבי. 374
מפי רבי. 375
מפי רבי. 376
מפי רבי. 377
מפי רבי. 378
מפי רבי. 379
מפי רבי. 380
מפי רבי. 381
מפי רבי. 382
מפי רבי. 383
מפי רבי. 384
מפי רבי. 385
מפי רבי. 386
מפי רבי. 387
מפי רבי. 388
מפי רבי. 389
מפי רבי. 390
מפי רבי. 391
מפי רבי. 392
מפי רבי. 393
מפי רבי. 394
מפי רבי. 395
מפי רבי. 396
מפי רבי. 397
מפי רבי. 398
מפי רבי. 399
מפי רבי. 400

מפי רבי. 401
מפי רבי. 402
מפי רבי. 403
מפי רבי. 404
מפי רבי. 405
מפי רבי. 406
מפי רבי. 407
מפי רבי. 408
מפי רבי. 409
מפי רבי. 410
מפי רבי. 411
מפי רבי. 412
מפי רבי. 413
מפי רבי. 414
מפי רבי. 415
מפי רבי. 416
מפי רבי. 417
מפי רבי. 418
מפי רבי. 419
מפי רבי. 420
מפי רבי. 421
מפי רבי. 422
מפי רבי. 423
מפי רבי. 424
מפי רבי. 425
מפי רבי. 426
מפי רבי. 427
מפי רבי. 428
מפי רבי. 429
מפי רבי. 430
מפי רבי. 431
מפי רבי. 432
מפי רבי. 433
מפי רבי. 434
מפי רבי. 435
מפי רבי. 436
מפי רבי. 437
מפי רבי. 438
מפי רבי. 439
מפי רבי. 440
מפי רבי. 441
מפי רבי. 442
מפי רבי. 443
מפי רבי. 444
מפי רבי. 445
מפי רבי. 446
מפי רבי. 447
מפי רבי. 448
מפי רבי. 449
מפי רבי. 450
מפי רבי. 451
מפי רבי. 452
מפי רבי. 453
מפי רבי. 454
מפי רבי. 455
מפי רבי. 456
מפי רבי. 457
מפי רבי. 458
מפי רבי. 459
מפי רבי. 460
מפי רבי. 461
מפי רבי. 462
מפי רבי. 463
מפי רבי. 464
מפי רבי. 465
מפי רבי. 466
מפי רבי. 467
מפי רבי. 468
מפי רבי. 469
מפי רבי. 470
מפי רבי. 471
מפי רבי. 472
מפי רבי. 473
מפי רבי. 474
מפי רבי. 475
מפי רבי. 476
מפי רבי. 477
מפי רבי. 478
מפי רבי. 479
מפי רבי. 480
מפי רבי. 481
מפי רבי. 482
מפי רבי. 483
מפי רבי. 484
מפי רבי. 485
מפי רבי. 486
מפי רבי. 487
מפי רבי. 488
מפי רבי. 489
מפי רבי. 490
מפי רבי. 491
מפי רבי. 492
מפי רבי. 493
מפי רבי. 494
מפי רבי. 495
מפי רבי. 496
מפי רבי. 497
מפי רבי. 498
מפי רבי. 499
מפי רבי. 500

מפי רבי. 501
מפי רבי. 502
מפי רבי. 503
מפי רבי. 504
מפי רבי. 505
מפי רבי. 506
מפי רבי. 507
מפי רבי. 508
מפי רבי. 509
מפי רבי. 510
מפי רבי. 511
מפי רבי. 512
מפי רבי. 513
מפי רבי. 514
מפי רבי. 515
מפי רבי. 516
מפי רבי. 517
מפי רבי. 518
מפי רבי. 519
מפי רבי. 520
מפי רבי. 521
מפי רבי. 522
מפי רבי. 523
מפי רבי. 524
מפי רבי. 525
מפי רבי. 526
מפי רבי. 527
מפי רבי. 528
מפי רבי. 529
מפי רבי. 530
מפי רבי. 531
מפי רבי. 532
מפי רבי. 533
מפי רבי. 534
מפי רבי. 535
מפי רבי. 536
מפי רבי. 537
מפי רבי. 538
מפי רבי. 539
מפי רבי. 540
מפי רבי. 541
מפי רבי. 542
מפי רבי. 543
מפי רבי. 544
מפי רבי. 545
מפי רבי. 546
מפי רבי. 547
מפי רבי. 548
מפי רבי. 549
מפי רבי. 550
מפי רבי. 551
מפי רבי. 552
מפי רבי. 553
מפי רבי. 554
מפי רבי. 555
מפי רבי. 556
מפי רבי. 557
מפי רבי. 558
מפי רבי. 559
מפי רבי. 560
מפי רבי. 561
מפי רבי. 562
מפי רבי. 563
מפי רבי. 564
מפי רבי. 565
מפי רבי. 566
מפי רבי. 567
מפי רבי. 568
מפי רבי. 569
מפי רבי. 570
מפי רבי. 571
מפי רבי. 572
מפי רבי. 573
מפי רבי. 574
מפי רבי. 575
מפי רבי. 576
מפי רבי. 577
מפי רבי. 578
מפי רבי. 579
מפי רבי. 580
מפי רבי. 581
מפי רבי. 582
מפי רבי. 583
מפי רבי. 584
מפי רבי. 585
מפי רבי. 586
מפי רבי. 587
מפי רבי. 588
מפי רבי. 589
מפי רבי. 590
מפי רבי. 591
מפי רבי. 592
מפי רבי. 593
מפי רבי. 594
מפי רבי. 595
מפי רבי. 596
מפי רבי. 597
מפי רבי. 598
מפי רבי. 599
מפי רבי. 600

איפסיקא ליה כרעא דה" - בתפילין. וי"ו זיהייה - "כל כבוד" אידע במקום נקב ונראה
מכין יוד. **דלא חכים -** דאי חכים, מבין שמחרף הוא לומר יקרה כלפי מעלה, ואומר
זיהרג. **לא טפס -** שאם טפס, אינו יודע לקרות אלא את שלימה. **כרתים -** בתרים? כרתין?
דספר תורה. **מי מעבב על יוד -** מה שכתבה, שאמר צריך להוסיף עוד עליהם בתרים?

איפסיקא ליה פרעא דה" ד"העם" גניקבא, אָתא
לְקַמְיָה דְרַבִּי אָבָא, אָמַר לֵיה: אַם מוֹשְׁתִּימִי בּוֹ פְּשִׁיעוּרִי
אוֹת קָטְנָה - פֶּשֶׁר, וְאִם לֹא - פְּסוּל. רֵאמִי בַר תַּמְרִי,
דְּהוּא חִמּוּה דְרַמְי בַר דִּיקוּלַי, אִיפְסִיקָא לִיה פְּרַעָא
ד'וּי"ו ד'וְהִרְגוּ" גְּנִיקְבָא, אָתָא לְקַמְיָה דְרַבִּי יוֹדָא, אָמַר
לֵיה: זִיל אֵייתִי יְנוּקָא דְלֹא חֲכִים וְלֹא מַפְשֵׁי, אִי קָרִי
לִיה "וְהִרְגוּ" - פֶּשֶׁר, אִי לֹא - "וְהִרְגוּ" הוּא, וּפְסוּל.

מָאָר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: בְּשֶׁעָה שְׁעָלָה מִשָּׁה לְפָרוּס,
אִיבְרָא לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂוֹשֵׁב וְקוֹשֵׁר כְּתָרִים
לְאוֹתִיּוֹת, אָמַר לְפָנָיו: רַבּוֹנוּ שֵׁל עוֹלָם, מִי מַעֲבֵב בְּרִים
יָדָךְ? אָמַר לוֹ: אָדָם אֶחָד יֵשׁ שְׁעָתִיד לְהִיּוֹת בְּסוּף
בְּמָה דוֹרוֹת וְעֻקְבָא בְּן יוֹסֵף שְׁמוֹ, שְׁעָתִיד לְדְרוֹשׁ עַל
כָּל קוֹץ וְקוֹץ תִּילִין תִּילִין שֶׁל הַלְבוּת. אָמַר לְפָנָיו:
רַבּוֹנוּ שֵׁל עוֹלָם, הִרְאֵהוּ לִי. אָמַר לוֹ: חוֹזֵר לְאַחֲרָךְ.

הַלֵּךְ וְיִשֵּׁב בְּסוּף שְׁמוֹנָה שְׁוֹרוֹת, וְלֹא יִהְיֶה יוֹדֵעַ מַה הֵן
אוֹמְרִים, תִּשֵּׁשׁ כַּחוֹ; מִיּוֹן שְׁהִגִּיעַ לְדָבָר אֶחָד, אָמְרוּ
לוֹ תִלְמִידָיו: רַבִּי, מִנֵּן לָךְ? אָמַר לָהֶן: הַלְכָה לְמִשָּׁה
מִסִּינִי. נִתְיַשְׁבַּה דַּעְתָּה. חוֹר וּבָא לְפָנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא, אָמַר לְפָנָיו: רַבּוֹנוּ שֵׁל עוֹלָם, יֵשׁ לָךְ אָדָם פּוֹה
וְאָתָה נוֹתֵן תּוֹרָה עַל יָדֶיךָ? אָמַר לוֹ: שְׁתּוּק, כִּדְ עָלָה
בְּמַחְשָׁבָה לְפָנֵי. אָמַר לְפָנָיו: רַבּוֹנוּ שֵׁל עוֹלָם, הִרְאֵיתִי
תּוֹרָתוֹ, הִרְאֵיתִי שְׂכָרוֹ. אָמַר לוֹ: חוֹזֵר. חוֹזֵר לְאַחֲרָיו,
רָאָה שְׂשׂוּקְלִין בְּשָׂרוֹ בְּמַקְוִלִין, אָמַר לְפָנָיו: רַבּוֹנוּ שֵׁל
עוֹלָם, זֶה תּוֹרָה וְזֶה שְׂכָרָה? אָמַר לוֹ: שְׁתּוּק, כִּדְ עָלָה

בְּמַחְשָׁבָה לְפָנֵי. אָמַר רַבָּא: שְׂבַעָה אוֹתִיּוֹת צְרִיכוֹת שְׁלֹשָׁה זְיוּנִין, וְאֵלוֹ הֵן: שְׁעַמְנוֹ גִּץ. אָמַר
רַב אֲשִׁי: חוֹינָא לְהוֹ לְכַפְרֵי דְיוֹקְנֵי דְבִי רַב, דְּחִטְרִי לְהוֹ לְגִינְיָה דְחִי"ת וְתִלּוֹ לִיה לְכַרְעִיָה דְה"י;
חִטְרִי לְהוֹ לְגִינְיָה דְחִי"ת - כְּלוֹמַר: חֵי הוּא בְּרוּמוֹ שֵׁל עוֹלָם; וְתִלּוֹ לִיה לְכַרְעִיָה דְה"י - בְּרַבְעָא

מִינְיָה רַבִּי יְהוּדָה נִשְׂאָה מְרַבִּי אָמִי: מָאי דְכָתִיב "בְּטַחוּ בִּי" עָדִי עַד פִּי בְּיָה וי' צָוַר עוֹלָמִים" אָמַר
לִיה: כִּדְ הַתּוֹלָה בְּמַחוּוָה בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא - חֲרִי לוֹ מַחְסָה פְּעוֹלָם הִנֵּה וְלַעוֹלָם תִּבְּא.
אָמַר לִיה: אָנָּה חֲכִי קָא קִשְׁיָא לִי, מָאי שְׁנָא דְכָתִיב "בְּיָה" וְלֹא כָּתִיב "ה"י"? - כְּדָרְדְּרֵשׁ רַבִּי
יְהוּדָה בַר רַבִּי אֱלֵעָזָא: אֵלּוֹ שְׁנֵי עוֹלְמוֹת שְׁבָרָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֶחָד בַּה"י וְאֶחָד בְּיוו"ה,
וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הָעוֹלָם הַזֶּה הוּא הַבְּיָה"ה, אִם הָעוֹלָם הַזֶּה הוּא בְּיוו"ה וְהָעוֹלָם הַבָּא
בַּה"י? כְּשִׁהוּא אוֹמֵר: "אֵלָה הַתּוֹלוֹת הַשְּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהַבְרָאָם" - אֵל תִּקְרִי "בְּהַבְרָאָם" אֵלָּא:

בַּה"י בְּרָאָם. וּמִפְּנֵי מַה נִּבְרָא הָעוֹלָם הַזֶּה בַּה"י? מִפְּנֵי שְׂדוּמָה לְאַכְסַרְדָּה, שְׁכָל הַרְוָעָה לְצַאת
יִצְחָ. וּמָאי טַעְמָא תִּלְיָא פְּרַעִיָה? - דְּאִי תִרַד בְּתַשְׁבּוּה מַעֲיִלִי לִיה. - וְלַעֲיִיל בְּהָךְ! - לֹא מִסְתַּיְעָא מִיִּלְתָּא; כְּדָרְשׁ לְקִישׁ, דְּאָמַר
רִישׁ לְקִישׁ, מָאי דְכָתִיב: "אִם לְלִצְיִים הוּא יִלְיִן וְלַעֲנוּיִים יִתֵּן חֵן"? כָּא לְפָנֵה - מִסְתַּיְעִין אוֹתוֹ, כָּא לְמַמָּא - בְּאִתְחִיל לוֹ, וּמָאי טַעְמָא
אֵית לִיה תַּאנָּא? - אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: אִם חוֹזֵר - אֲנִי קוֹשֵׁר לוֹ קֶשֶׁר. מִפְּנֵי מַה נִּבְרָא הָעוֹלָם תִּבְּא בְּיוו"ה? מִפְּנֵי שְׂצִידִיקִים
שָׂבוּ מוֹעֲטִים. וּמִפְּנֵי מַה כְּפוּף רֵאשׁוּ? מִפְּנֵי שְׂצִידִיקִים שָׂבוּ כְּפוּף רֵאשֵׁיהֶם, מִפְּנֵי מַעֲשֵׂיהֶן שְׂאִינָן דְּמוּיִן זֶה לְזֶה. אָמַר רַב יוֹסֵף: הֵינִי
תִּרְתִּי מִיָּלִי אָמַר רַב בְּסַפְרִים, וְתַנְיָא תְּיֻבְתִּיהּ; תִּדָּא, הָא דְאָמַר רַב: סַפֵּר תּוֹרָה שֵׁישׁ בּוֹ שְׁמֵי טַעֲיוֹת כְּכֹל דָּף וְדָף - וְתַקְוָה שְׁלֹשׁ -
יָגְנוּ; וְתַנְיָא תְּיֻבְתִּיהּ: שְׁלֹשׁ - וְתַקְוָה אַרְבַּע - יָגְנוּ. תַּנָּא: אִם יֵשׁ בּוֹ דָּף אַחַת שְׁלִימָה - מַצְלָת עַל כּוּלָּא. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַר שְׁמוּאֵל
בַּר מִרְתָּא מִשְׁמִיָּה דְרַב: וְהוּא דְכָתִיב רֹבִיָּה דְסַפְרָא שְׁפִיר. אָמַר לִיה אֲבִי לְרַב יוֹסֵף: אִי אֵית בְּהוּוּא דָּף שְׁלֹשׁ טַעֲיוֹת, מָאי? אָמַר
לִיה: הוּאִיל וְאִתְיַתִּיב לְאִיתְמַקְנֵי, מִיתְּקֵן. וְהֵי מִיָּלִי חִסְרוֹת, אֲבָל תִּירוֹת לִית לָן בַּה. חִסְרוֹת מָאי טַעְמָא לֹ

שלישה בתוך הדף ושתיים חוץ לדף - אמר רבינו תם דשם צריך שיהא כולו בתוך הדף. מפי רבי. **רבי** יסוי אמר אף תולין את השם רבי יצחק אמר אף מתוק וכוחב - גורר - היינו לאחר שנתבשרה הכתיבה, מוחק - היינו בעוד לחה, ואינו הורר כל כך. ומדקתני: רבי יסוי אמר אף תולין, רבי יצחק אמר אף מוחק, משמע לכאורה גורר עדיף מכולהו, ותולה גרע מיניה, ומוחק גרע מתולה.

לא יורקנה לבין הדפין - ולא יכתבנה חוץ לשרטוט הגליון של דף. אף על פי שהתרנו לכתוב שתי אותיות חוץ לדף מתיבה בת חמש, תיבה שלימה לא התרנו. תול - מגיה בין השיטין. מוחק - בעוד שהכתובה לוח. וכותב - אף על המחק, אף על פי שאינו הורר כל כך כגורר. **ביצד הוא עושה** - אם טעה בשם. ולימא - רב חננאל: הלכה כרבי יסוי. ולימא - רב יצחק: הלכה כרבי יצחק. משום **דימא תני** - דרבי יסוי כרבי יצחק, ורבי יצחק ברבי יסוי. **איתמר** - איתמר הוא דרבי תינא. ואם **איתא** - דאחא אמר רבי חנינא, לימא הוא נמי למילתיה ביהוה דרבי אמוראי. **בן המש שנים** - אבן פקעה קאי. הוא נמי נימא - דף מילתא התיב בשחיתת תולין דרבי זעירי. בקולר - ליהרג. יכתבו ויתנו - אף על גב דהוא לא אמר "תנו", ומסתמא גלי דעתיה דמאמר "כתבו" - לשם תנינא דמאמר, משום דרבי זעירא ליהרג. דלא ניתא ליה דרפולא קמי יבם. **הפריש** - בים. **רמאי** (היינו תרומת מעשר - אחד ממאה, כדמפרש שם בפרק "נגילה ערפ"ה" (סוטה תמז א.) הכי גרסין: תרומת מעשר של כל שחורה במקומה כפי שמעון שזורי אומר אף של דמאי שחורה ואיבולו על פיו - רישא דרף מתניתא הכי איתא מבסכת דמאי: הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשר ושחב לו עשרן דמאי - שואלו שבת ואוכל על פיו. ולמראנא שחב לא יאכל עד שיעשר. תרומת מעשר של דמאי שחורה כו. הכי פירושה בשבת - שאין לו מה יאכל, דאית יכול לתרום בשבת, והקילו חכמים ארבע משום עונת התורה והדמי דרבען. ורובו של הארץ מעשרין חוץ - שואלו על הארץ אם עשין, ואוכלן על פיו. תרומת מעשר של דמאי שחורה במקומה, דעבישא אין לה תקנה, דכיון דנקרא עליה שם תרומה - לא תיבול ואוסר את החולין. בוז אמר רבי שמעון שזורי דאף בחול סומך על המוכר משום הפסד דולין, ושואלו אם הפריש מעשר קודם שמכרו לו, ואוכל על פיו. דנמצינא שלא חלה על זה עונת תרומת מעשר, דכבר נפטר. פול המצר - מן קטנית ושמן פאזולא. שורעו לודע - דאם דרעו לירק הזה אזיל מעשר דידיה בתרי קליטה, כדמפרש בראש השנה (יג ב.) אבל מני קטנית בחרה שיעשר אפילו. צובר רוניו לתבוי - כלומר, מערבין פיו ויתרום. ונפצא - חדש שבתוך התרומה מתקן את החדש המשאר, וישן שבתרומה מתקן את הישן ונמצא.

אָלָא שְׁלֹשׁ בַּתּוֹךְ הַדֶּף וְשְׁתַּיִם חוּץ לַדֶּף. נִדְמַנְתָּה לֹא תִּכְתֵּב בַּת שְׁתֵּי אוֹתוֹת - לֹא יִרְקַנָּה לְבִין הַדֶּפִין, אֶלֶּא חוּזֵר וְכוֹתֵב בַּתְּחִילַת הַשִּׁטּוֹת. הַפּוּעָה בְּשֵׁם - גּוֹרֵר אֶת מִה שֶׁכָּתַב, וְתוֹלֵה אֶת מִה שֶׁגֵּרַר, וְכוֹתֵב אֶת הַשֵּׁם עַל מְקוֹם הַתֵּרֵד, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֵת תּוֹלִין אֶת הַשֵּׁם. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר: אֵף מוֹחֵק וְכוֹתֵב. רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי אוֹמֵר: לֹא כּוֹלֵל תּוֹלִין, מִקְצָתוֹ וְלֹא תוֹלִין. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מַאִיר: אִין פּוֹתְבִין אֶת הַשֵּׁם לֹא עַל מְקוֹם הַתֵּרֵד וְלֹא עַל מְקוֹם הַמּוֹחֵק וְאִין תּוֹלִין אוֹתוֹ, בִּיצֵד עוֹשֶׂה? מִסְלָק אֶת הַתֵּרֵיעָה כּוֹלֵה וְנוֹגֵה. אִיתְמַר: רַב חֲנַנְיָל אָמַר רַב, הַלְכָה: תּוֹלִין אֶת הַשֵּׁם. רַבָּה בַר בַּר הִנְהָ אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל, הַלְכָה: מוֹחֵק וְכוֹתֵב. וְלִימָא מִר הַלְכָה קָמָר, וְכִר הַלְכָה קָמָר! - מִשּׁוּם דַּאֲפֵי לָהּ. אָמַר רַבִּין בַּר חֲיִינָא אָמַר עוֹלָא אָמַר רַבִּי חֲנַיָא: הַלְכָה פְּרָבִי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי, וְלֹא עוֹר, אֶלֶּא כָּל מְקוֹם שֶׁשֶּׁנָּה רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי - הַלְכָה כְּמוֹתוֹ. אֵהֵיִיא? אֵילִמָּא אַהָא, רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי אוֹמֵר: כָּל הַשֵּׁם כּוֹלֵל תּוֹלִין, מִקְצָתוֹ אִין תּוֹלִין, וְהָא אִיתְמַר עֲלָהּ: אָמַר רַב חֲנַנְיָל אָמַר רַב, הַלְכָה: תּוֹלִין אֶת הַשֵּׁם, וְרַבָּה בַר בַּר הִנְהָ אָמַר בַּר יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל, הַלְכָה: וְכוֹתֵב, וְאִם אִיתָא, הוּא נִמְי לִימָא! אֶלֶּא אַהָא, רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי אוֹמֵר: בְּמִקְרָתָא: קָמַשׁ שְׁנִים וְחֹרֵשׁ בִּישְׁדָּה - שְׁחִיטַת אִמּוֹ מִקְרָתָא: הָא אִיתְמַר עֲלָהּ, זְעִירֵי אָמַר רַבִּי חֲנַיָא: הַלְכָה פְּרָבִי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי, וְאִם אִיתָא, הוּא נִמְי לִימָא! אֶלֶּא אַהָא, בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים: תִּיצֵא בְּקוֹלֵר וְאָמַר "פַּתְבוּ גַּם לְאַשְׁתִּי" - תֵּרֵי אֱלוֹ וְכַתְבוּ וְיִתְנוּ, חֲזוּרוּ לזֹמַר: אֵף מְכַפְּרֵשׁ וְהִיצֵא מִשְׁפָּרָא, רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי אוֹמֵר: אֵף הַמְסַפֵּן, אִי נִמְי, אֵהָא: תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל דְּמַאי שְׁחוּרָה מְלֻקְמָה - רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי אוֹמֵר: אֵף בַּחוּל שְׁאוּלֵוֹ וְאוֹכְלֵוֹ עַל פִּי, וְהָא אִיתְמַר עֲלָהּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַלְכָה פְּרָבִי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי בְּמִסְבֵּךְ וּבְתַרְוִמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל דְּמַאי, וְאִם אִיתָא, הוּא נִמְי לִימָא! אֶלֶּא אַהָא, רַבִּי יוֹסֵי בֶּן כִּיפִר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי: פּוֹל הַמְצִירֵי שְׁזָרְעוּ לְרַע, מִקְצָתוֹ הַשְּׂרִישׁ לְכַפֵּי רֹאשׁ הַשֵּׁנָה וּמִקְצָתוֹ אַחַר רֹאשׁ הַשֵּׁנָה - אִין תּוֹרְמִין מִזֶּה עַל זֶה, לְפִי שְׁאִין תּוֹרְמִין וּמַעֲשִׂרִין לֹא מִן הַתֵּדֶשׁ עַל הַתֵּשֵׁן וְלֹא מִן הַתֵּשֵׁן עַל הַתֵּדֶשׁ, בִּיצֵד נַעֲשֶׂה? צוֹבֵר גְּרָנוֹ לְתוֹכוֹ, וְנִמְצָא תוֹרֵם וּמַעֲשֵׂר מִן הַתֵּדֶשׁ שָׂבּוֹ עַל הַתֵּדֶשׁ שָׂבּוֹ, וּמִן הַתֵּשֵׁן שָׂבּוֹ עַל הַתֵּשֵׁן שָׂבּוֹ, הָא אִיתְמַר עֲלָהּ, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַלְכָה פְּרָבִי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי, וְאִם אִיתָא, הוּא נִמְי לִימָא! אֶלֶּא אָמַר רַב פַּא: אֲשִׁידָה, רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: אִיִּין. רַב פַּא אָמַר: אֲשִׁידָה

איתא. תני: שאלו בחול לא יאכל בשבת, מאן דאמר איתם שבת עליו - נחיא, מאן דאמר משום כבוד שבת - אפילו שאלו בחול יאכל בשבת ואמנא. תני: שאלו בחול לא יאכל בשבת, מאן דאמר איתם שבת עליו - נחיא, מאן דאמר משום כבוד שבת - אפילו שאלו בחול יאכל בשבת. תרומת מעשר של דמאי שחורה כו. הכי פירושה בשבת - שאין לו מה יאכל, דאית יכול לתרום בשבת, והקילו חכמים ארבע משום עונת התורה והדמי דרבען. ורובו של הארץ מעשרין חוץ - שואלו על הארץ אם עשין, ואוכלן על פיו. תרומת מעשר של דמאי שחורה במקומה, דעבישא אין לה תקנה, דכיון דנקרא עליה שם תרומה - לא תיבול ואוסר את החולין. בוז אמר רבי שמעון שזורי דאף בחול סומך על המוכר משום הפסד דולין, ושואלו אם הפריש מעשר קודם שמכרו לו, ואוכל על פיו. דנמצינא שלא חלה על זה עונת תרומת מעשר, דכבר נפטר. פול המצר - מן קטנית ושמן פאזולא. שורעו לודע - דאם דרעו לירק הזה אזיל מעשר דידיה בתרי קליטה, כדמפרש בראש השנה (יג ב.) אבל מני קטנית בחרה שיעשר אפילו. צובר רוניו לתבוי - כלומר, מערבין פיו ויתרום. ונפצא - חדש שבתוך התרומה מתקן את החדש המשאר, וישן שבתרומה מתקן את הישן ונמצא.

מנחות פרק שלישי - הקומץ רבה דף ל עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ)

גמדות **מפנים** - דאמרין תהם: כורת הקש וכורת הקנים ובור ספינה אלכסנדריה ושירה תיבה ומגדל, שמחזיקים ארבעים סאה בלה, שחן כוריים ביבש - יצאו מתורת כלי ואין מקבלין סומאה, השירה גמדות **מפנים** - אם מחזיק חללה כוריים - חטורם מבחין - עובי הנסרים נמדד עמה, דרואן אילו היה חלל מפנים היה משלים לכוריים. **עובי הרגלים**

1 - הרגלים עבים יותר מן הנסרים. לכובו
2 - מסגרת סביב לפנים. וביניהם - אוהו
3 - אורו שבין הרגלים. מתחת אין נמדד, דלא
4 - אמרין רואין כאילו שולים יורדין עד סוף
5 - הרגלים. **נפח** - מקום השבוע הוא. שמן
6 - תחילה לעולם - בין שננטא באב הטומאה
7 - או בראשון ולא בשני - דור ראשון
8 - דקימא לן (פסחים יד, ב): כל הפוסל את
9 - התרומה - טמא משקן להיות תחילה, ושמן
10 - משקה. יין לא - בתמידה, דין מי איבא
11 - למאן דאמר לאו משקה הוא? **אלא אימא**
12 - רבי שמעון שזורי אומר יין - ולא שמן
13 - דבש, דלא הוה משקין. ואדך קאמר רבי
14 - חנניא הלכה כרבי שמעון. נתערב לוי טבל
15 - ובראשון חולין, ולא יתיר להפריש ממנו
16 - מפני חולין המעורב בו. ואף על גב דדמאי
17 - הוא מדיבב מדארייתא במעשה, אפילו הכי,
18 - הואיל ומיחייב מדרבנן - הוה ליה מן חולין
19 - הפטור על טביל הרגלים. קח מן השוק - דמאי
20 - מעם הארץ. דהוי נמי פטור מדארייתא על
21 - הפטור דארייתא. ולימא קח מן הגוי - דפטור
22 - מדארייתא חייב מדרבנן. אין רוב עמי
23 - מעשרין - אלא מספקין ביה מאה על מאה,
24 - הילכך איבא למימר: המעורב נתעשר וזה לא
25 - נתעשר, אי נמי איפכא. כל שמעתי. וקשיא
26 - ליה: אם כן כשלווקחה מן הגוי נמי, שמא עם
27 - הארץ זה שמכר פירות הללו לאו עשוק, והוה
28 - ליה מן פטור על החיוב ונראה בעיני שהטבל
29 - הזה טבל גמור היה, וכיון שנתערב בחולין
30 - בטל, כמדארייתא חד בתרי בטיל, והוה
31 - ליה פטור מדארייתא, ורבנן הוא דאמורו ביה
32 - ואמרו: טבל אסור במיטעו, והצריכו להפריש
33 - עליו תרומה, ומיהו, מיניה וביה - לא, דחולין
34 - מתוקנין פטורו לגמרי, ואפילו חיובא דרבנן
35 - ליכא. ואמר ליה: דאן וקח מן השוק ועשר עליו
36 - לפי השבוע טבל שמו: קסבר: רוב עמי הארץ
37 - מעשרין הן, והוה ליה פטור מדארייתא חייב מדרבנן כי האי. וימא ליה קח מן הגוי.
38 - דפטור נמי מדארייתא דקא סלקא דעתין ש קנין ולגוי להפקיעו בו חייב מדרבנן. קסבר
39 - אין קנין לגוי. איבא דאמרי בו, קסבר אין רוב עמי הארץ מעשרין, ושמא זה שמכרו לא
40 - עשר, וזה ליה חיוב מדארייתא, וטבל המעורב בה פטור מדארייתא. - פריך.

גמדות **מפנים** - דאמרין תהם: כורת הקש וכורת הקנים ובור ספינה אלכסנדריה ושירה תיבה ומגדל, שמחזיקים ארבעים סאה בלה, שחן כוריים ביבש - יצאו מתורת כלי ואין מקבלין סומאה, השירה גמדות **מפנים** - אם מחזיק חללה כוריים - חטורם מבחין - עובי הנסרים נמדד עמה, דרואן אילו היה חלל מפנים היה משלים לכוריים. **עובי הרגלים**

גמדות **מפנים** - דאמרין תהם: כורת הקש וכורת הקנים ובור ספינה אלכסנדריה ושירה תיבה ומגדל, שמחזיקים ארבעים סאה בלה, שחן כוריים ביבש - יצאו מתורת כלי ואין מקבלין סומאה, השירה גמדות **מפנים** - אם מחזיק חללה כוריים - חטורם מבחין - עובי הנסרים נמדד עמה, דרואן אילו היה חלל מפנים היה משלים לכוריים. **עובי הרגלים**

גמדות **מפנים** - דאמרין תהם: כורת הקש וכורת הקנים ובור ספינה אלכסנדריה ושירה תיבה ומגדל, שמחזיקים ארבעים סאה בלה, שחן כוריים ביבש - יצאו מתורת כלי ואין מקבלין סומאה, השירה גמדות **מפנים** - אם מחזיק חללה כוריים - חטורם מבחין - עובי הנסרים נמדד עמה, דרואן אילו היה חלל מפנים היה משלים לכוריים. **עובי הרגלים**

מי קאמר במשנתנו בו' - כי האי גונא דייק בפרק בתרא דתובות (קט, א) גבי כל מקום שאמר רבן גמליאל רואה אני את דברי ארמון, ותימה: דבפרק "כירה" (שבת לט, א) גבי: מי מקום שאתה מוצא שנים חולקים ואחד מברע - הלכה כדברי המכריח חוץ מקולי משלנותי, וקאמר ר' יאנוס ג'והי מילי ומינותין, אבל בבביתא לא! וש לומר: כיון דאמר "חוץ מקולי משלנותי" שהיא משנה, הוי כאלוהי פירש "במשנתנו", ומיזה קשה: בהני כללות

- 1 דבפרק "מי שהוציאיהו" (עירובין מו, ב) דקאמר: רבי שמאי ורבי יוחנן - הלכה כרבי יהודה, רבי יהודה ורבי יוסי - הלכה כרבי יוסי, אמרין: סלקא דעתך אמינא הני מילי במנותין אבל בבביתא לא, אף על גב דלא קאמר "במשנתנו" ושמא שנייה דתם דלא קאמר "לך מקום", מפי רבי, א
- 2 דאפי'ן הא דלא אפי'ן - משמע דספר תורה כשר בלא אפי'ן, והקשה רבינו עם מרזא דאמרין פרק "המוציא יין" (שבת עט, ב) גבי ספר תורה: על הגזיל דעל הדוכסוטוס כשירה, משמע: אבל דיתפרא דמליח וקמיה ולא עפי'ן - לא (מיקרי ספר), ובפרק שני דסוטה (ו, א) אמרין: אין תובין פרשת סוטה לא על הלוח ולא על הניר ולא על הדתתא דלאן על הגמילה, שנאמר "וספרי" וכל שכן ספר תורה דנקרא ספר טפי, כדאמרין במסכת סופרים: אין תובין לא על הניר ולא על הדתתא ומיזה "מחוק" לא גרס, דהא בפרק "המוציא יין" (שבת עט, ב) קתיב: על השניע אבל הגמילת פסולה, ולא קתיב מחוק, ועוד קשה: היאך אנו תובין ספר תורה על הקלפים שלטנא הא אינם מופעצין, וכן גיטין שאנו תובין בקלפין שלנו, ובפרק גמלא דגטין (ט, א) משמע דדוקא בדאי'ן תובין אבל לא אפי'ן - לא, דיכול להודיעו ומפרש רבינו תם: דתיקון שלנו חשיב כאפי'ן, תרע, דהא קמן דלא יכול להודיעו, אלא דמשמע בגיטין בלא אפי'ן יכול להודיע - היינו בקלפים
- 3 שהיו עושים בהם תיקון של עיפוי, דקודם עיפוי יכול להודיעו ונקרא "דיפתתא" ופסול, ותדע שגם בימיים תובין שטרות בקלף שאינו מופעצין, כדאמרין בפרק שני דתלמודי - היינו בקלפים במי טריא ועפצא - כשר, ומוקי לה בדלא אפי'ן, ומיזה איכא לאוקומי נבירי של עשבים, דלא מיתקני ליה בעפצים, כמו שפירש שם בקונטרס

גבי חישיבין שגאמ בני מילין כתב, אי נמי, בעיד מסירה רבי אלעזר, מפי רבי. **עשאה** כשירה - מכאן משמע, הא דתניא בפרק "הבונה" (שבת ק"ג, ב) כתבה כשירה, או שכתב השירה כיוצא בה, או שכתב בדין, או שכתב האזכרות בהדי אלו יגזו - בספר תורה מיירי, דהא מוקמינא לה הכא בספר תורה, ותימה, דבפרק "כל כתבי" (שבת קטו, ב) בתחילתו תניא: אין בין דספרים דגמילה כתבין בכל לשון, ומגילה עד שתהא כתובה אשורית על עברי ובידו ותיקין רבי יוסי: דהייא ד"כל כתבי" בשאר ספרים ודלא ספר תורה, ואכתי קשה: דבפרק קמא דגמילה (ט, ב) תניא: אמרין שכתבו תורה, ותרעום שכתבו מקרא, וכתב עברי - אינו מטאנא את הדידי עד שיתכנו כתיבא אשורית על הספר ובידו, ומיזה רבי ברב בשאר ספרים רבי יהודה היא, אלאמא שאר ספרים בני ערב, ולא אשכחן דפלגי עליה רבי יהודה אלא לזבא אד דתריי בכל לשון, אלא בבדא אן אשכחן כתיבין: ורביאל פירש: דהייא ד"כל כתבי" לעגן להציל מפני הדיקלא דווקא מיירי, ולא לעגן תורה בהם, ולפי שיש בהן אזכרות מצילין אותן אף על פי שלא נכתבו כהלכתא, אבל מגילה - עד שתהא כתובה כהלכתא. תדע, דבעיא דריש גלותא והם לעגן הצלה, אלא לא מבעינא להם אם נותנו לקירות בהם או לא, ואם תאמר: תיקשי ר' בריהא לרב הונא דאמר בריש גמרא ד"כל כתבי" (שבת קטו, א), הוי כתיבין תרעום וכל לשון אין מצילין, אלא דאמר את תינתן לקרות בהן! ויש לומר, דהאמר תובין: תנאי היא. **שלא** יעשה כונב - כעין שפירש בקונטרס כאן יש לערש את דאמר בכל בתרא (דף, א) גבי ר'ס: שתים כנגד שתים ואחד יצא גב, וכן הוה אמרין דתריי רבי שמעון בן אלעזר חוה - ניהא, ומיתראב בחבי פירכא אריתאי, דהבא קתיב סתומת - קצת קשה דנקט רביים, ואין שם כי אם פרשה אחת, ושמונת משמע "על הארץ" בדסוף שיטה אף על פי שאין כתוב כלום אחר, כן מפי רבי. **רבי** שישן בן אלעזר אומר רבי מאיר היה כתובה על הדוכסוטוס - משמע דהלמידו של רבי מאיר היה, שאמר דברים הרבה משמו בשאר מקומות, כדאשכחן נמי לעיל (ל, ב) דקאמר רבי שמעון בן אלעזר משום רבי מאיר: אין תובין את השם לא על הניר ולא על המחוק, וכן בפרק קמא דקדושין (כד, א) גמרא ובלבד שיהא חכמי משל אחרים, דקאמר רבי שמעון בן אלעזר משום רבי מאיר: אשה פרדה מעשר שני בלא חוש לא, ותימה, דבפרק "המוציא יין" (שבת עט, ב) כתוב בכל הספרים: אמר רבי שמעון: הויא היה כתובה על הקלף מפני שהיתה משתמרת - משמע שהיה נביר, דקאמר "מאיר" ולא קאמר "רבי מאיר" ושמו טעות סופר של שבת ע"ט, ואי הוה אמרין דתריי רבי שמעון בן אלעזר חוה - ניהא, ומיתראב בחבי פירכא אריתאי, דהבא קתיב ארוכסוטוס והתם תני אקלף, והיה נראה לומר דתרי תנאי אליבא דרבי מאיר, אבל אי אפשר לומר כן, דבפרק "מורבה" (בבא קמא ע"ט, א) גבי מכה חוץ מגזותיה, משני תרי תנאי אליבא רבי שמעון בן אלעזר, ולא משני דתרי הוי, ומיזה יש לדחוק, משום דהינו דאפילגי עליה בודא אפילגי עליה באידך ברייתא, ויש לתרץ: דעל הדוכסוטוס קתיב הכא היינו: אף ארוכסוטוס, כדמפרשין נמי: אף פתוחה, וכל שכן נמי אקלף דמשתמר. לפי מה שרצה לומר בסמוך דהוכסוטוס דווקא ולא קלף הוי תימה, דלמר דוכסוטוס עדיף למוזהא ולמר קלף עדיף, מפי רבי ועושה

מי קאמר במשנתנו - דמשמע: משנה ולא ברייתא? קרע הבא בשני שישין - אם נתקרע גליון של ספר תורה, ונכנס הקרע בשני שישין בתוך הכתב - תפור, כשלא אל תפור - אלא יסלק את הידיעה, עתיקא - קלף ישן, מיגניא קריעה, אפי'ן - הוי שחרור בעתיקא, אפי'ן = מתוקן הקלף בעפצין שוקרין גליש, והני מילי - דתפור, ותימה, דאמר אבל לא בגרדים - פנידריש בלעז, כיון לרף - אם נקרע עד כנגד הכתב, שאילו היה הכתב היה יותר משלש שיתק, ובין שיתם לשיטה - אם נקרע, תפור או לא תפור, שיתם שתיים - שיתות קצרות, שיטה שיטה בת שתי תיבות, תרתי - בוו שלשל בוו ואתח בוו, מאי? כל שכן - דכשרה, שעשאה כשירה ד"או ישיר משד", שישיה אחת ארוכה כשירה אחת קצרה, שאין ממלא כל השיטה, או שירה כמותה - שכתב השירה כשאר התיבות ארוח על גבי ארתי, שתיים שלש ואחת - היינו כשירה, שלא יעשנה כקונה - כוה: כחול רחב כמלתה וקצר מלמעלה, דהיינו אחת שתיים שלש, וזב - שלש שתיים ואחת כוה: על הארץ כשירה אחרונה כלומר, אין כשירה אחרונה בל שתי תיבות הללו, כגוף שיטה - הוי מתחילין לשיטה אחרונה, כוה:

אמר רב ועירא אמר רב הננאל אמר רב: קרע תבא בשני שישין - תפור, בשלש - אל תפור, ליה רבה זוטא לרב אש, הכי אמר רבי יהודה מדיפתי משמיה דרבא: **אמר רב דאמרין בשלש אל תפור - לא אמרין אלא בעתיקתא, אבל הדרתתא לית לן בה;** ולא עתיקתא - עתיקתא כמשל, ולא הדרתתא - הדרתתא כמשל, אלא הא דלא אפי'ן, הא דאפי'ן, והני מילי בגידין, אבל בגידין לא. **בעי רב יהודה בר אבא:** בין דף לרף, בין שיטה לשיטה, מאי? תיקו. **אמר רבי ועירוי אמר רב הננאל אמר רב:** מוזהא שפכתה שתיים שתיים - כשירה, איבעיא להו: שתיים ושלש ואתח, מוזהא? **אמר רב נחמן בר יצחק:** כל שפן, שעשאה כשירה, מיתבי: עשאה כשירה, או שירה כמותה - פסול! **כי תניא הויא בספר תורה, אומר נמי: אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, ואמרי לה אמר רב אחא בר בר חנה אמר רבי יוחנן:** מוזהא שעשאה שתיים ושלש ואתח - כשירה, ובכלבד שלא יעשנה כקובה, ובכלבד שלא יעשנה כונב. **אמר רב הסודא:** "על הארץ" - בששיטה אחרונה; איכא דאמרין: בסוף שיטה, ואיכא דאמרין: בתחלת שיטה. **מאן דאמר בסוף שיטה - בסוף הארץ,** ואיכא דאמרין: **מאן דאמר בתחילת שיטה - הוי מתחילין לשיטה אחרונה,** כוה: **מאן דאמר בסוף שיטה - כדו שיהו שמיים על הארץ,** כגוף כמלתה: כי כגובה שמיים על הארץ - כן יאריך ימיכם, ומאן דאמר בתחילת שיטה - כלומר, בעי ארוחין ארץ שמיים, דהכי משמע: כי היכי דמרתקא שמיים מארץ - כן יאריך ימיכם, דכריך לה מאחד בלפי שמע - לאחד שנכתבה כפולה מצד שגמאל לצד ימין כשהיתה בולת, היינו מ"אחד" כלפי "שמע", שראש השורה "שמע ישראל" אפי' אחר, והתחיל לכפולה מ"אחד" וקיפל ובא עד "שמע", ודוכסוטוס = קלף שלא נקלף, כגין רף - כמין עמוד שבספרים, ארוכה וקצרה, אבדתה

אמר רבי שמעון בן אלעזר: רבי מאיר היה פותכה על הדוכסוטוס כמין דף, ועושה

אבדתה כוה, או שכתב בדין, או שכתב האזכרות בהדי אלו יגזו - בספר תורה מיירי, דהא מוקמינא לה הכא בספר תורה, ותימה, דבפרק "כל כתבי" (שבת קטו, ב) בתחילתו תניא: אין בין דספרים דגמילה כתבין בכל לשון, ומגילה עד שתהא כתובה אשורית על עברי ובידו ותיקין רבי יוסי: דהייא ד"כל כתבי" בשאר ספרים ודלא ספר תורה, ואכתי קשה: דבפרק קמא דגמילה (ט, ב) תניא: אמרין שכתבו תורה, ותרעום שכתבו מקרא, וכתב עברי - אינו מטאנא את הדידי עד שיתכנו כתיבא אשורית על הספר ובידו, ומיזה רבי ברב בשאר ספרים רבי יהודה היא, אלאמא שאר ספרים בני ערב, ולא אשכחן דפלגי עליה רבי יהודה אלא לזבא אד דתריי בכל לשון, אלא בבדא אן אשכחן כתיבין: ורביאל פירש: דהייא ד"כל כתבי" לעגן להציל מפני הדיקלא דווקא מיירי, ולא לעגן תורה בהם, ולפי שיש בהן אזכרות מצילין אותן אף על פי שלא נכתבו כהלכתא, אבל מגילה - עד שתהא כתובה כהלכתא. תדע, דבעיא דריש גלותא והם לעגן הצלה, אלא לא מבעינא להם אם נותנו לקירות בהם או לא, ואם תאמר: תיקשי ר' בריהא לרב הונא דאמר בריש גמרא ד"כל כתבי" (שבת קטו, א), הוי כתיבין תרעום וכל לשון אין מצילין, אלא דאמר את תינתן לקרות בהן! ויש לומר, דהאמר תובין: תנאי היא. **שלא** יעשה כונב - כעין שפירש בקונטרס כאן יש לערש את דאמר בכל בתרא (דף, א) גבי ר'ס: שתים כנגד שתים ואחד יצא גב, וכן הוה אמרין דתריי רבי שמעון בן אלעזר חוה - ניהא, ומיתראב בחבי פירכא אריתאי, דהבא קתיב סתומת - קצת קשה דנקט רביים, ואין שם כי אם פרשה אחת, ושמונת משמע "על הארץ" בדסוף שיטה אף על פי שאין כתוב כלום אחר, כן מפי רבי. **רבי** שישן בן אלעזר אומר רבי מאיר היה כתובה על הדוכסוטוס - משמע דהלמידו של רבי מאיר היה, שאמר דברים הרבה משמו בשאר מקומות, כדאשכחן נמי לעיל (ל, ב) דקאמר רבי שמעון בן אלעזר משום רבי מאיר: אין תובין את השם לא על הניר ולא על המחוק, וכן בפרק קמא דקדושין (כד, א) גמרא ובלבד שיהא חכמי משל אחרים, דקאמר רבי שמעון בן אלעזר משום רבי מאיר: אשה פרדה מעשר שני בלא חוש לא, ותימה, דבפרק "המוציא יין" (שבת עט, ב) כתוב בכל הספרים: אמר רבי שמעון: הויא היה כתובה על הקלף מפני שהיתה משתמרת - משמע שהיה נביר, דקאמר "מאיר" ולא קאמר "רבי מאיר" ושמו טעות סופר של שבת ע"ט, ואי הוה אמרין דתריי רבי שמעון בן אלעזר חוה - ניהא, ומיתראב בחבי פירכא אריתאי, דהבא קתיב ארוכסוטוס והתם תני אקלף, והיה נראה לומר דתרי תנאי אליבא דרבי מאיר, אבל אי אפשר לומר כן, דבפרק "מורבה" (בבא קמא ע"ט, א) גבי מכה חוץ מגזותיה, משני תרי תנאי אליבא רבי שמעון בן אלעזר, ולא משני דתרי הוי, ומיזה יש לדחוק, משום דהינו דאפילגי עליה בודא אפילגי עליה באידך ברייתא, ויש לתרץ: דעל הדוכסוטוס קתיב הכא היינו: אף ארוכסוטוס, כדמפרשין נמי: אף פתוחה, וכל שכן נמי אקלף דמשתמר. לפי מה שרצה לומר בסמוך דהוכסוטוס דווקא ולא קלף הוי תימה, דלמר דוכסוטוס עדיף למוזהא ולמר קלף עדיף, מפי רבי ועושה

כתבה על שני דפין פסולה — פירש בקונטרס: שהניח גול חלק בין לוף, ולפירושו יש ליישב בדרך הנידון בשני סיפין. אלא: על שני דפין — בשתי תחיתות קאמר, כי הדיא דפרק שני דוסטה (יה, א) דאמר: בשני דפין פסולה, פ"ר אחד אמר רחנא ולא שני. והיינו בשתי תחיתות, דומיא דגט בשני דפין פסול, (ב, א) דבעי רבא: בין שישטה לשיטה בין תיבה לתיבה, מהו: ופירי: תיפוק לי דספר אחד אמר רחנא ולא שנים ושלישה ספרים: ומשני: לא צריכא במדרה. ועל כרחיך לא מופשלי לביטוש דפין בחתיבה אחת, הוא אמרין בפרק בתרא דגטין (פו, ב) שיר מקצת הגט וכחבו בוף גשני שער, ולא אמרין דהו כשני ספרים ופסול. ויש לרדות, משום דגבי שני כתוב "ספרי", אבל כסוטה כתוב "ספר", דלמעי: בספר המבורך ומיוחד, למעוטי שני דפין אפילו בחתיבה אחת. וירושלמי משמע דבשני ערות פסולה, דפרך, ולמה לא תנין: שהספרים נכתבין בשני ערות, והתפילין מיוחדות און נכתבין אלא בעור אחד. מפי רבי.

תלך דשא תרישאל — פירש בקונטרס: העמיד הסיפין תחילה, שאם לא אן היה לה תעשה ולא מן העשיה, ושקשה. דהוה ליה למימר: קבע סיפי ברישא! ועוד, לקמן הוה ליה לאיתנויה גבי לא שנו אלא שהעמיד ולבסוף חרך בו! ונראה לפרש שהיא הדיא ביתא דבנה ריש גלותא היינו בני פיתחא בין גברי לבין ריש דסדליק מינה, ומשום היכר ציר קאמר ליה תלי דשא ברישא. מפי רבי. **הא** דעבידא סביכחא דעבידא כאיסתיורא — פירש בקונטרס: דסיכחא פסולה — שתחובתה בסק כנגד שתחובתם בביתא. איסתיורא — מקום היבור השוק והרגל, ומעמד הוא — כשיירה. והשאת בין מעמד בין משכב תרווייהו מיקרין "בבין גגרי". וקשיא לרבינו תב: מעמד ולא דרך כבוד הוא, וקבורת היבור קרי ליה ב"המבור פירות" (בבא בתרא קא, א). וספר תורה ולוחות שבארון משכב ולא מעמד, כדמשמע בפרק אמר דבבא בתרא (יד, א) אף על פי שהיו ימיו לנהונו מעמד, דהיינו רומן כרבונו, ועוד, אמרין בסמוך: העמיד לה מלבן של קנים — חורך שפופרת ומניחה. ואי מעמד — יניחה בחאת מן הקנים של מלבן ועל כן פירש רבינו תב: כי סיכחא — מעמד כתיבות המשכן הנוצות בארץ — פסולה, כאיסתיורא המתן בשוק לרחבה, בלעז קבלייא — כשרה. ומיהו, בפרק "הענין הליצ" (בבבא קא, א) דאמרין: האי איסתיורא עד ארעא נחיה, על כרחן היינו צעם היבור מן השוק עד הרגל, לא קבלייא. ומיהו, זה דאמר בפרק בתרא דמגילה ירושלמי: בריך שיהא "שמע" שלה ואהא את הפתח, אף ראה לפירוש הקונטרס. דלפירוש רבינו תב יש ליישב, כגון דשיטה אחרונה לצד רשות הרבים איה וארשונה לצד צפנים, והופך שמע לצד ארץ הפתח. וכן פירוש של הפליל נמי דיה אומר רבינו תב שמתחב ומושכב ולא מעמד. ומיהו, הוה אמרין לקמן (לד, ב) כתב על עור אתת הניחא ארבעה בתים יצא — לא קשיא מדי, ומעמד נמי יש ליישב. וקשה לפירוש רבינו תב מהא דתניא בתוספתא דכלים: שפופרת שתחבה ותן בה את המזוזה ואחר כך נחה בביתא, אף על פי שלא כדרך קבלתה — טמאה. נהנה בביתא ואחר כך קבע בה המזוזה, כדרך קבלתה — טמאה, אף על כן כדרך קבלתה — טהורה. משמע שהשפופרת

בשפת הסמוך לרשות הרבים — (כדאמר לקמן דקדים פגע במצוה) אם היה עובי החלל ארבעה טפחים או הנשמה, כגון חומת אבנים — יניחה בחלל שפח הסמוך לרשות הרבים, כדאמר לקמן דקדים פגע במצוה כי אתי לביתה. כמה דמרחיק — מן הבית טפי מעל, ויניחה מבתיך. אף כשעמל לך. על שני דפין — חצייה בוף זה וחצייה בוף זה. בשני סיפין — בשני מווחות של פתח. ראויה לשני סיפין —

שהניח גול חלק בין דף לוף, וראוין לחלק לשנים, חצייה בוף וחצייה כאן. אבנתא — אותו חור שבאסיקופה שציר הדלת סובב בו. היכי דמי — האי "הלך אחר היכר ציר" דרב יהודה. כגון פתחא דהרי בתו בני גברי וכו' נשי — אדם שחלק ביתו, חציו להלךך אנשים המחורין בביתו, וחציו לאשתו ולשעות מלאכתה בהצנע, ויש פתח בין זו לזו ופתח לכל בית לרשות הרבים. ואמרין לקמן (מנחות לד, א): מזוזה לך דין ימין לביאה ולא ליציאה, והבא בפתח שבין זו לזו לא ידעתיך וזה לחשוב ביאת וזה לחשוב יציאה, אי יציאה מהאי להאי ואי מהאי להאי. אלא הלך אחר חור שבסק שציר הדלת סובב בו, ההוא צד שנתחן בו חשיב בית, ודרך ימין כשכנסו בו בחורין מזוזה. תלי דשי ברישא — העמיד הסיפא בבנין תחלה ואחר כך קבעיהו המזווחות. דגמרין מציעיה דכתיב בה "תעשה" — ולא מן העשוי, ואי קבענא תחילה המזוזה בספק והדר הסיפא בבנין — הוה ליה עשו המזווח קודם שתבא לידי מצוה. עשאה כמין גגרי — שקבעה ותחבה בסק כנגד שתחובתה הנגריין בביתא כזה: פסולה —

דמווחתה לתחת באורך בסק כזה — נגר = קבלייא. ההוא פתחא דעילוי ביה רבי לבי מדרשא — פתח קטן היה לו לרבי אצל מקומו, ונכנס ויצא בו כדי שלא יטריח תלמידיו לעמוד בפניו אם יעבור לפניהם. איסתיורא — היינו מקום היבור השוק והרגל, ומעמד הוא כזה — כשיירה. עבידא סביכחא — נגח בשל אמנים כזה: פסול. לשון אחר: איסתיורא — בין דהיינו מקום היבור השוק והרגל ולא השוק וקוף מלמעלה והרגל שוכב כזה. כן הניחה למזוזה כשרה, והואו ראהש אחד זקוף. גיל הוה — רוב הכנסת לבית המדרש באותו פתח. הלך אחר הגייל — אם יש שני פתחים לחור אחד, באותו פתח שריגל לצאת ולבא יותר ניח המזוזה. בתחילת שליש העליון — ימודד מלמטה שני שליש הפתח, ולכשיכנס לתחילת שליש העליון תן המזוזה. מה קשירת תפילין גנובה הרישא — כדאמרין בריא פירקא (מנחות לו, א) מקום שנתנו לו חטוק רופס. אף נתנית מזוזה גנובה הפתח ומשמע: מתוך לקרבת הפתח יניחהו, ולא כשמואל דאמר: בתחילת שליש העליון מלמטה למעלה. ומכאן שייך לעמוד בו להרחיקה — כלומר, יותר משלש לא ירחיקנה מן התקרה, ולעולם כרבי יוסי. מצוה בשפת הסמוך בו" — פירשתי למעלה. דהתנוייה

הוא פתחא דהוה בי רב הונא והוא ליה מזוזה — מתוך הלשון משמע: דווקא פתח הבית שהיה יוצא ממנו לבית המדרש, אבל פתח בית המדרש עצמו לא בעי מזוזה. ובפרק קמא דיומא (יא, א) איכא פלוגתא, דתניא: יכול ידו היה נכסית ובתי מדרשות ממנאין בגניעיהו? תלמוד לומר: "ובא אשר לו הבית" — מי שמייחד לו בית. ומסקי: האי רבי אמאי ארבי, דפליגי לענין מזוזה לבית הכנסת שאין בה דירה לחון הכנסת. ובמסכת ברכות (מו, א) נמי משמע דהכרבה כמאן דפטר, גבי איש ורבין דהוה אוילי בארעא וכי מטא לבי בנישאת אמר, רבי רבין לאביה: לעולם לא, אמר ליה: עד השתא לא מן אנאי? אמר מליה: הוה אלא מזוזה. וכן פירש רבי יוחנן אף במדברא אלא בפתח שני מזוזה, שו בו מזוזה בלעדיך אלא בפתח הראוי למזוזה. משמע דפתח בית הכנסת פטור. וירושלמי בפרק שני דמגילה משמע דבי מדרשא דרבי חנינא היה בו מזוזה מונחת כנגד כתיפותיו של אדם. מפי רבי.

הוא פתחא דהוה בי רב הונא והוא ליה מזוזה — מתוך הלשון משמע: דווקא פתח הבית שהיה יוצא ממנו לבית המדרש, אבל פתח בית המדרש עצמו לא בעי מזוזה. ובפרק קמא דיומא (יא, א) איכא פלוגתא, דתניא: יכול ידו היה נכסית ובתי מדרשות ממנאין בגניעיהו? תלמוד לומר: "ובא אשר לו הבית" — מי שמייחד לו בית. ומסקי: האי רבי אמאי ארבי, דפליגי לענין מזוזה לבית הכנסת שאין בה דירה לחון הכנסת. ובמסכת ברכות (מו, א) נמי משמע דהכרבה כמאן דפטר, גבי איש ורבין דהוה אוילי בארעא וכי מטא לבי בנישאת אמר, רבי רבין לאביה: לעולם לא, אמר ליה: עד השתא לא מן אנאי? אמר מליה: הוה אלא מזוזה. וכן פירש רבי יוחנן אף במדברא אלא בפתח שני מזוזה, שו בו מזוזה בלעדיך אלא בפתח הראוי למזוזה. משמע דפתח בית הכנסת פטור. וירושלמי בפרק שני דמגילה משמע דבי מדרשא דרבי חנינא היה בו מזוזה מונחת כנגד כתיפותיו של אדם. מפי רבי.

והא הוא פתחא דהוה בי רב הונא והוא ליה מזוזה — מתוך הלשון משמע: דווקא פתח הבית שהיה יוצא ממנו לבית המדרש, אבל פתח בית המדרש עצמו לא בעי מזוזה. ובפרק קמא דיומא (יא, א) איכא פלוגתא, דתניא: יכול ידו היה נכסית ובתי מדרשות ממנאין בגניעיהו? תלמוד לומר: "ובא אשר לו הבית" — מי שמייחד לו בית. ומסקי: האי רבי אמאי ארבי, דפליגי לענין מזוזה לבית הכנסת שאין בה דירה לחון הכנסת. ובמסכת ברכות (מו, א) נמי משמע דהכרבה כמאן דפטר, גבי איש ורבין דהוה אוילי בארעא וכי מטא לבי בנישאת אמר, רבי רבין לאביה: לעולם לא, אמר ליה: עד השתא לא מן אנאי? אמר מליה: הוה אלא מזוזה. וכן פירש רבי יוחנן אף במדברא אלא בפתח שני מזוזה, שו בו מזוזה בלעדיך אלא בפתח הראוי למזוזה. משמע דפתח בית הכנסת פטור. וירושלמי בפרק שני דמגילה משמע דבי מדרשא דרבי חנינא היה בו מזוזה מונחת כנגד כתיפותיו של אדם. מפי רבי.

מנחות פרק שלישי - הקומץ רבה דף לג עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" תוספות

ומא' תחילת שלש העלוין דקאמר להרחיקה - שיתר לא ירחיקנה מן התקרה. וכירושלמי משמע בפרק עני דמיגלה דלשכתה גובה הרבה מניחה כנגד כתפיו. חוקק על התלמוד שלנו. מפי רבי.

דלית לזה תקרה - פירושו: מקום שהפתח שוקק שם מלמעלה אינו שוה, אלא האבנים מן

הכיפה אבן נבנסת ואבן ירצאת. וכענין זה דלית ליה שקיפי - שאין שם מוזהה, אלא האבנים בולטות כגון שני חומה. וכענין זה (א) איתא: אלא בפרק קמא דעירובין (יא, א) גבי סוכה. ומה שפירש הקונטרס לשון אחר: דלית ליה תיקרה - שאין הבית מקורה; קשיא: מן גרע משערי חצירות דחייבין במוזהה, כדאמר פרק קמא דיומא (יא, א) כדמפי רבי.

איספלידי דבי מר - סוגיא דשמעתין מוכחא דדיינו באספדיא. ולא גמז שפירש בקונטרס בפרק דבבא בתרא (א, א) דדינו טרקלין נאה. ובערך פירש דהינו, ומיהו כדמתרגמינן (תהלים ג) "בברווז מפני שאול במערה" - באיספלידא. וסוגיא דבבא בתרא קשיא לפירושו הערוך, דמשמע הם שיש באיספלידא כשורו ולבינה, ובמערה ליבא כשורו ולבינה; ועוד, דקאמרין תתם: מיעקרא איספלידא ודחשתא אינדרווא. פירושו: לפי שבנה אשתא אפוסא איספלידא. ואי אספלידא היינו מערה - אן לך חדר אפל מערה;ו מפי רבי.

אכסדרה ומרפסת חייבין במוזהה - וכן משמע בפרק שמי אסוכה (ח, ב)

דבית שער חייב במוזהה, גבי שתי סוכות של יוצרים זו לפנינו. ומ: דפריך: ותהיה חציתו בית שער לפנימית ותחתיב במוזהה. ותימהו, דבפרק קמא דיומא (יא, א) תניא: יכול שאני מרבה אף בית שער אכסדרה ומרפסת: תלמוד לומר בית כו'! וש' לומר: הדהם מאורייתא ודבא מורבגן. וחדרי בניו ירצח אלפס תירך הודא בפתחה לבית. מפי רבי.

כשהוא

שימאי? פליגי בה רב ריחומי ואבא יוסי, חד אמר: דלית להו תקרה, וחד אמר: דלית להו שקופי. אמר רבה בר שילא אמר רב חסדא: אכסדרה פטורה מן המוזהה, לפי שאין לה פצימין. - הא יש לה פצימין - תיבי? לחיזוק תקרה הוא דעבידי! - הכי קאמר: אף על פי שיש לה פצימין - פטורה, שאין עשויין אלא לחיזוק לתקרה. אמר אביי: הוונא להו דאיספלידי דבי מר דאית להו פצימין ולית להו מוזהא, קסברי: לחיזוק תקרה הוא דעבידי. מיתבי: בית שער, אכסדרה, ומרפסת - איבין פמוזה! - פאכסדרה דבי רב. - אכסדרה דבי רב פאנדירונא מעלייתא הוא! - פאכסדרה רומיתא. אמר רבבה אמר רב יהודה: בי תרויני תיבי בשתי מוזהות. מאי בי תרויני? אמר רב פפא סבא משמייה דרב: בית שער הפתוח לחצר, וכתים פתוחין לבית שער. תנו רבנן: בית שער הפתוח לגינה ולקטניות - רבי יוסי אומר: נידון קטניות, ותכמים אומרים: נידון כבית שער. רב ושמואל דאמרי תרווייהו: מגיזה לבית כולו עלמא לא פליגי דתיבי, מאי טעמא? ביאה דבית היא, בי פליגי - מכות לגינה, מר סבר: קטניות עיקר, ומר סבר: גינה עיקר. רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו: מבית לגינה דכולי עלמא לא פליגי דפטור, מאי טעמא? פיתחא דגינה הוא, בי פליגי - מגיזה לבית, מר סבר: ביאה דבית הוא, ומר סבר: פוליה אדעתא

דתימריה - לכל הבית מן המזיק. על די ימינך - הדמוה ליד הימין היא בבנייתו. תמיכי - החור טפה וקבע בו המוזהה - פסולה. פצים - דדינו סף מוזהה של צורת הפתח. או שפלה עליה מלבן, לבנה, שלאחר שקבע המוזהה בסף הוסיף מלבן בפתח כנגד הפתח, אם יש בעומק הפצים או באותו מלבן (שלה) סטלה

על המוזהה טפה, ודחשתא היא מוזהה תוחבה בעומק הבתול טפה - צריך מוזהה אחרת כו'. הלה - לשון טלא, פלשטרא. בפתח שאחוריה סטלה - כגון שיש במקצוע הבית פצים קבוע, ושני פתחים מחוברים אחד לדרום ואחד למערב, וקבע מוזהה (כפנים) בפצים בחלל החור הרומי, ובחידולתה (סתום היו) פתחו ותחו למערב ושאחוריה הלבן, אם יש עובי בפצים המבדילין טפה בין פתח לפתח - צריך מוזהה אחרת לפתח מערבי, והואיל ואין המוזהה בחללו, ואם לאו - אין צריך מוזהה אחרת. שוריי מונחם באותו פתח בעצמו, אם יש סטלה מלבן לפצים משני צדדים, והמלבן ריבה את עביו והבדיל את הבתול, פירושו אחר: שדרך עשרים לעשות פתח אצל הגורול, שאין פותחים שער הגורול מעלה, והכי קאמר: או שטלה עליה מלבן אצל המלבן פתח אחר, אם יש בין פתח לפתח טפה - היו עיניהם שובנין, וצריך מוזהה אחרת לקטן. הא בתרא קמי לה - ביספא דהדיא. כיצד קמי

והכי קאמר: הניחה בפצים או שטלה עליה מלבן, אם יש שם טפה כו', כיצד? כגון פתח שאחוריה הדלת. מלבן של קנים - שלא מצא מוזהה עליו ועשה חלק פתח על קנים. בית שער מוזהה סף, חותך - חתיכה מאחד הקנים, שדן חלולים, ויתן המוזהה באותו מקום חתך. אבל כן בשפופרת - והניח מוזהה בתוכה, ואחר כך העמיד מלבן ביניה - לא, משום תעשה ולא מן העשוי. פיתחי שימאי - במקולקלין ולא מן העשוי. מבי "זקן אשנאז" דאמרין בקדושין (לב ב). תקרה - אסקופה עליונה. שקפי - מוזהה. לישנא תארניא: תקרה - שאין הבית מקורה. שקפי - אסקופה עליונה. פצימין - עמודים. אכסדרה - שלשה פגנות טחנות בלא פתח, והרביעית פתוחה לגמרי מתחת

באל מעלעה של דופן משע המחוית את הסכך. והואיל ואין לה פצימין - אוירשירא,ש, ואתה פתחה את פתח הוא. הא יש לה פצימין חייבין - בתמייה, ואמאי? חזוק לתקרה הוא דעבידי פצימין, אלא לשום פתח אלא לחזוק תקרה - שלא לפול. אכספלידי דבי מר באכסדראות דבי רבה. בית שער - בית קטן שעשויין בצד שער חצירות, ויחשב שם שומה הפתח. מרפסת - גאלאביירא, ויחשב במוזהה - מורבגן, קשיא לרבי. הרייא דקמי חייבת באכסדרא דבי רב - שיש לה ארבע פגנות אלא שאין מגיעות לסכך. אינדרונא *שקמברא*. באכסדרא רופיאת - עשייה חלונות חלונות, חוריקין *4*לוליא. בית שער הפתוח לחצר כו' - בעי שתי מוזהות, אחת

בפתח שמן חצר לבית שער. גזון כקטניות - וצריך מוזהה. גזון נבנסת מן הקטניות ולבית שער שיש שער שיש נבנסת מן הקטניות ולבית שער כמרוצה לכנס ולצאת ולהכי קרי ליה מבית לגינה. ולי נראה איכאפ מגינה לבית היינו פתח הקטניותו שהבאים מן הגינה דרך בית שער נבנסת בו לקטניות - כולו עלמא לא פליגי דחייב. כי פליגי מבית לגינה - פתח החיצון שיוצא מבית (שער) לגינה, שהיוצאין מן הבית דרך בית שער יוצאין בו לגינה. מר סבר עיקר בית שער בו' - לשם נכסית קטניות נעשה, והוי כשאר בית שער דעלמא, שחייבין כל פתחי במוזהה. ומר סבר עיקר בית שער לגינה נעשה - לצינאה קטניותו לגינה, ולבית, אם כיון ולא כבית שער. (מר סבר הפתח של קטניות עבידי חייב במוזהה, ומר סבר עיקרו שלם גינה עביד ופטורה). לישנא אחרת, ועיקר היא: מגינה, הלא כן כשהוא פתוח פתח מנגינה לבית, והדיכר צד חור בבית - דכולי עלמא לא פליגי דחייבת. לטענות עיקר - חייב, ואף על גב דמר סבר: מגינה. דכי אמרין לעיל הלך אחר הדיכר צד - הני מילי בפתח דבין תרי בתי, דתרווייהו עיקר, אבל עיקר קטניות, ולשמה צד, חייב, ומר סבר: עיקרו שלם גינה עביד, ופטור. והלכתא

בפתח שמן חצר לבית שער. גזון כקטניות - וצריך מוזהה. גזון נבנסת מן הקטניות ולבית שער שיש שער שיש נבנסת מן הקטניות ולבית שער כמרוצה לכנס ולצאת ולהכי קרי ליה מבית לגינה. ולי נראה איכאפ מגינה לבית היינו פתח הקטניותו שהבאים מן הגינה דרך בית שער נבנסת בו לקטניות - כולו עלמא לא פליגי דחייב. כי פליגי מבית לגינה - פתח החיצון שיוצא מבית (שער) לגינה, שהיוצאין מן הבית דרך בית שער יוצאין בו לגינה. מר סבר עיקר בית שער בו' - לשם נכסית קטניות נעשה, והוי כשאר בית שער דעלמא, שחייבין כל פתחי במוזהה. ומר סבר עיקר בית שער לגינה נעשה - לצינאה קטניותו לגינה, ולבית, אם כיון ולא כבית שער. (מר סבר הפתח של קטניות עבידי חייב במוזהה, ומר סבר עיקרו שלם גינה עביד ופטורה). לישנא אחרת, ועיקר היא: מגינה, הלא כן כשהוא פתוח פתח מנגינה לבית, והדיכר צד חור בבית - דכולי עלמא לא פליגי דחייבת. לטענות עיקר - חייב, ואף על גב דמר סבר: מגינה. דכי אמרין לעיל הלך אחר הדיכר צד - הני מילי בפתח דבין תרי בתי, דתרווייהו עיקר, אבל עיקר קטניות, ולשמה צד, חייב, ומר סבר: עיקרו שלם גינה עביד, ופטור. והלכתא

והילכתא כרב ושמואל לחומרא - ומצריך מוחה לתרויהו, דסבירא ליה כרבי יוסי. לול הפתח מן הבית לעלייה - ודו דרכי: ארובה באמצע העלייה ועלון למן מה הבית במעלות, ועושין ארבע מיתרות סביב המעלות למטה כדי שלא ירד אדם מן העלייה לבית כי אם ברשות בעליה, ועושין פתח מחיצות. וכן עושין בני עליה ארבע מחיצות

כשהוא אמר מוחות בפרשה שניה שאין תלמוד לומר - משמע קצת דכתיב "מוחות" מלא בשני יו"ן, ולא "מוחות" חסר, דהא רבי ישמעאל אית ליה יש אם למסורת בריש סנהדרין (ו, ה) גבי "לטפת". ומיהו אק אריה מוח, דהכי נמי אשכחן רבי עקיבא דאית ליה יש אם למקרא ברחיאי ד"לטפת", ובפרק "כל שפוחים לו" (א) אית ליה יש אם למסורת.

נאמר כאן כתיבה ונאמר להלן כתיבה - ופירש בקונטרס: גבי נגה, דכתיב "וכתב לה ספר בריכות". וקשיא: דהא תנן (גיטין ט, א), על עלה של זית ועל קרן של פרה חובבין, ודקאמר ספר - לספירת דברים ונראה לפרש: דדרש מכתבה כדפירש סוטה, או מכתבה ומשנה תורה שזמריך כותב, דכתיב (דברים יז): "וכתב לא את משנה התורה הזאת על ספר", היינו נהג לדרות. ואם תאמר: אדרבה, גילף מגוט יש לומר: דמזוה וספר תורה חובת דורות, ומצות. מפי רבי. **כמה** שנאמר להלן כו' - פירש בקונטרס: כלומר, הצריכה לכתב בריו, בין מוחות בין נאמר, כמה שנאמר להלן, ותימה גדולה פירושו, דהא מכשרין גט בסיקרא ובסע (גיטין ט, א) מפי רבי. **וכתבתם** אמר קרא כתיבה תמה והדר על מוחות - ערך הוא לדרשה דכתיבה תמה. דלא מצינו למימר: אמר קרא "וכתבתם" והדר "על מוחות", דהכי נמי כתיבה דהתם "וכתבת על האבנים", ולא אמרינן "וכתבת" והדר "על האבנים". אלא מכתבה תמה דריש, כדפירש הקונטרס דכתיבה תמה לא שייכא על האבנים, לפי שאינה מתקיימת. מפי רבי. לטספת

סביב הארובה למעלה ובדון פתח. **אם יש לו שני פתחים** - אחד בבית ואחד בעלייה כדפירשתי. **אף על פי** - אחד הרניל בחד - מנייהו טפי. **הא** דאמרין לעליה: **הלך** אחר הרגיל - ונהי מילי כגון תרי בני, והגיל בחד - בטילה אידך לגביה, אבל תלתא לגבי חד לא בטלי. לשון אחר מתשובת הגאונים: הלך אחר הרגיל - שהיה רגיל שבני אדם רגילים לצאת ולבא בו. ולמעשתי תתא דרבי שאינו עשוי אלא לו לבדו, ולאיתוי פתחא דרב הונא שהיה רגיל אף לאתריה. אבל שני פתחים לא שלשה לחדר אחד וכולן נעשו לביאת כל בני הבית עשוי מרובין, ושמשמי אחד בחדר תדיר והוצרכו לו פתחים הרבה - כולן חייבין במוחה, ואף על פי שתמעט שמשמי ואינו צריכין עשותי לכולן אלא לאחד - מן. **דאקטם** - וכן וכו' וכו' ביה. **והא אין לה פצימין** - מוחות, אלא ראשי הכתלים. **עדי** = הרי. כלומר, אלו ראשי הכתלים הן הן פצימין. **פצים אחד** - שהיה הפתח אצל הזווית, וצני הפתח הוא הזווית שאין אצלו כולו, ואין לו פצים אלא סף שסוגר בו. **כרבי מאיר** - מפרש לקמן, דמחייב מוחה לבית שאין לו אלא פצים אחד. **מאי היא** - מנלן דמימין? **ביאתך** מן הימין - דרך ימין לציאתי. **מאי היא** - מנלן דמימין? **ביאתך** לביאה ולא לציאתה. מימין בבוא איש בית ה' - כשהיה אדם נכנס לפתח עורה מומדי והולך למערב - והה ליה אותו ארץ מימין, שהיה נתון אצל קיר צפוני של מבוא מימין בבוא אצל המזבח. אלמא דרך ימין הויה ביאה, וכל דבר התוך דרך ביאה צריך ליתנו מימין. מימין הכתוב למוחה - שאם אין בו אלא פצים אחד - חייב שאין תלמוד לומר - ולי. **דמעוט מוחות שתיים** - להלן כתיבה - "וכתב לה ספר" (דברים כד). **ולהלן כתיב** - "וכתבת על האבנים" ספר בריכות. **נוהג לדורות** - כתיבת אבנים הוראת שעה היתנה. **שנאמר להלן כו'** - כלומר, וצריך לכתוב בריו, בין ממוחות בין כגט, כמו שנאמר: "מפיו יקרא אלה" וגי' כלומר, מהאי קרא נפקא דספר בריו בעיניו. **רחמנא אמר על מוחות** - דמשמע: כתבם על חתם כגמול. **והי באגריה** כתיבה תמה - ואין כתיבה תמה על העצים ואבנים, אלא על הספר. **והדר** - שימה ממוחות. **נוהג שוח** - כתיבה כתיבה. **ליכתב אבנים** - יתקנה בסתם על האבנים. **הדריה כתיבה** תמה. **והדר ליקבעה** - לאבן אסיפא בצורת הפתח. **ואיקיים כתיבה תמה והדר על המוחות**. לטספת

פרעיה - דימינא עקרי. **רב שמואל** בר אבא אחא קמיה דרב פפא משמיה דרבא בר עולא אמר, **מהכא**: "ויקח יהוידע הכהן ארון אחד ויקב חר בדלתו ויתן אותו אצל המזבח מימין". **מאי רבי מאיר?** דתניא: בית שאין לו אלא פצים אחד - רבי מאיר מתייב במוחה, וכתבים פטורין. **מאי מעמא דרבנן?** "מוחות" כתיב. **מאי מעמא דרבי מאיר?** דתניא: "מוחות" שומע אני מעוט מוחות שתיים, כשהוא אומר "מוחות" כפרשה שניה - שאין תלמוד לומר, הוי ריבוי אחר ריבוי, ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, מעטו הכתוב למוחה אחת, דברי רבי ישמעאל. **רבי עקיבא** אומר: אינו צריך, כשהוא אומר: "על המשקוף ועל שתי המוחות" - שאין תלמוד לומר "שתי", מה תלמוד לומר "שתי"? זה בנה אב, כל מקום שנאמר "מוחות" אינו אלא אחת, עד שפירט לך הכתוב שתיים. **תנו רבנן:** "וכתבתם" - יכול וכתבתה על האבנים. **או נאמר** כן פתיבה ונאמר להלן פתיבה, מה להלן על הספר אף פאן על הספר. **או פלך לדרך** זו: נאמר פאן פתיבה ונאמר להלן פתיבה, מה להלן על האבנים - אף פאן על האבנים! **נראה** למו דומה, דנין פתיבה הנהגת לדורות, ומכאן שצריך להלן: "ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את הדרכים האלה ואני כתב על הספר בדיו". אמר ליה רב אחא גריה דרבא לרב אשי, רחמנא אמר "על מוחות", ואתא אמרת: גילף פתיבה פתיבה?! אמר קרא: "וכתבתם" - פתיבה תמה, והדר "על המוחות". - ומאחר דכתיב, האי גזירה שונה למה לוי? - אי לאו גזירה שונה, הנה אמניא לכתיבה אבנא וליקבעה אסיפא, קא משמע לן. "ארבע פרשיות שבתפילין מעפבות זו את זו, ואפילו כתב אחד מעפבין". פשיטא! אמר רב יהודה אמר רב: לא נצרכא אלא לקצוה של יו"ו. - והא נמי פשיטא! לא נצרכא אלא לאידך דרב יהודה, דאמר רב יהודה אמר רב: כל אות שאין גי' מוקף לה מארבע רוחותיה - פסולה. הנו

[דף י"ט ע"א]

הלכה ח' מתני' הפניח פירות להיות מפריש עליהן תרומה ומעשרות. מעות להיות מפריש עליהן מעשר שני - מפריש עליהן בהזקת שהן קיימין. אם אבדו - הרי זה חושש מעת לעת; דברי רבי לעזר. רבי יהודה אומר: בשלשה פרקים בודקין את היין, בקדים של מוצאי החג, ובהוצאת כמדר, ובשעת בניית מים לבוקר.

גמרא רבי אלעזר בן אנטיגנס בשם רבי לעזר בן ינאי: זאת אומרת: שאין לך מקולקל מעת לעת, אלא יום האחרון בלבד.

אמר רבי יוחנן: אין לך מתוקן מעת לעת, אלא יום ראשון בלבד, דתנינן תמן: מקנה שנמדד ונמצא חסר.

היננא בריה דרב אסי בר סמל בשם רבי לעזר: זו להוציא מדברי רבי לעזר, דתנינן: אם אבדו - הרי זה חושש מעת לעת; דברי רבי לעזר.

תמן תנינן: הלוקח יין מבין הכותים. תני, רבי יוסי ורבי שמעון אוקריה, שפא תבקע הנוד ונמצא שותה טבלים למפרע. והדא מתניתא לא ברבי יוסי וברבי שמעון? אמר רבי זעירה: תמן למפרע נתקלקלה. ברם הבא, מיבן והילך נלקלו.

יין מוגיתו - מפרישין עליו בהזקת שהוא יין עד ארבעים יום. רבי יהודה אומר: עד הפרק. אשכחתי אמר קולא והומרא על רבי יהודה, קולא והומרא על רבנין. קולא על רבי יודה, שאם בא עד הפרק ולא באו ארבעים יום. והומרת, שאם באו ארבעים יום ולא בא הפרק - אינו תורם. קולת על דרבנין, שאם באו ארבעים יום ולא בא הפרק, שאם בא הפרק ולא באו ארבעים יום - אינו תורם.

רבי סימון בעי: הגיע ארבעים יום ולא בדק, נתעצל שנים שלשה ימים ובא ומצאו חומין, למפרעו הוא נעשה חומין, או מיבן ולתבא? מה נפק ביניהון? עבר ותורם. אין תימר למפרע נעשה חומין - אין תרומתו תרומה. אין תימר מיבן ולתבא - תרומתו תרומה.

בדק חבית להיות מפריש עליה והולך, ובא ומצאה חומין. רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי: שלשה ימים הראשונים - ונדאי יין.

[דף י"ט ע"ב]

ואחרונים - חומין. והאמצעים - ספק. אמר רבי אבהו: אני שמעתי מרבי יהושע בן לוי, ורבי יוחנן לא אמר בן. אלא, שלשה הראשונים - ודאי יין. מיכן ואילך - ספק.

מה ופליג ספק? מה דאמר רבי יוחנן - בשמא חומין דהא. מה דאמר רבי יהושע בן לוי - בשמא חומין ברור.

ואתיין אילין פלוגתא באילין פלוגתא, דתנינן תמן: מחט שנמצאת חלודה או שבורה - טהורה. תני: הניחה שיפה, ובא ומצאה חלודה, רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי: שלשה הראשונים - ודאי טמאה, אחרונים - טהורה. אמצעים - ספק. אמר רבי אבהו: אמר רבי יהושע בן לוי, ורבי יוחנן לא אמר בן, אלא שלשה ימים הראשונים - ודאי טמאה, מכאן ואילך - ספק.

רבי אילא, ורבי אבא, ורבי אלעזר בשם כל רבנן דעלין לבי מדרשא: בין ובמחט - הלכה כרבי יהושע בן לוי.

רבי קריספא בעי: כל שנה ושנה הוא בודק, או אחת לשלש שנים? נישמעינה מן הדא: המוכר יין לחבירו סתם - חייב באחריותו עד הקג. אמר רבי יודה: תיפתר, באילין בני גלילא דאינון קטפין בתר קדמיתא דהגא, ולית שמע מינה בלום.

הדא אמרה: ישן - משל אשתקד. ומיושן - מן שלש שנים. נימר משום הדא מטעומיתה. הדא אמרה: דמתיישן חייב באחריותו שתי שנים. הדא אמרה: מתיישן חייב באחריותו עד הקג. הדא אמרה: בכל שנה ושנה הוא בודק.

ביצד הוא בודק? בודק חבית אחת. וכולן תלויות בה? כל אחת ואחת הוא בודק. ואינה מחמיצות? אמר רבי שמוי: אית בני נש מקשיין על גרבא מלבר, ואינון ידעין מה אית בה מלגיו.

הדרן עלה כל גט

פרק רביעי

הלכה א' מתני' השולח גט לאשתו, והגיע בשליח. או ששלח אחריו שליח, ואמר: "גט שנתתי לך בטל" – הרי הוא בטל. קדם אצל אשתו, או ששלח אצלה שליח, ואמר לה: "גט ששלחתי לך בטל הוא" – הרי זה בטל. אם משהגיע גט לידה – אינו יכול לבטלו.

[דף כ' ע"א]

גמרא הדין פליגא על רבי יוחנן! דרבי יוחנן אמר: אדם מבטל שליחותו בדברים. פתר לה: משום חומר הוא בעריות.

עשה שליח להוליד את הגט – צריך ליתנו לה בפני שנים, ואין השליח עולה לו משום שנים.

הלך השליח לבטל את הגט – צריך לבטלו בפני שנים, והשליח עולה משם שנים.

הלך לבטל את הגט, אשקהיה באיסקרטא. אמר ליה: ההוא גיטא דיתבת לה? אמר ליה: יבילי לה. מי מישתעי, שמע נפיל מיניה. אמר ליה: לא אמרת לי יבילית לה?! אמר ליה: יבילי לה ואמרת לי, יהא לי בידך. מה? מאחר שיש בידו לגרש – נאמן. או, מאחר שנמצא בידו – אינו נאמן.

חלה שליח, מה את עבד ליה? בגיטין, בקידושין. אין תעבדינה בגיטין, ביד כל אדם מצוי לגרש. אין תעבדינה בקדושין, לא ביד כל אדם מצוי לקדש.

הלכה ב' מתני' בראשונה היתה עושה בית דין במקום אחד ומבטלו. התקין רבן גמליאל תוקן שלא יהיו עושין בן מפני תיקון העולם. בראשונה היתה משנה שמו ושמה ושם עירו ושם עירה. התקין רבן גמליאל תוקן: שיהא כותב, איש פלוני וכל שם שיש לו, אשה פלונית וכל שם שיש לה, מפני תיקון העולם.

גמרא לית הדין פליגא על ריש לקיש? דריש לקיש אמר: אין אדם מבטל שליחותו בדברים! פתר לה: בבית דין שכחו מרובה.

מפני תיקון העולם. אמרין בשם ריש לקיש: שלא תבוא לידי ממזירות. ואמרין בשם ריש לקיש: שלא תהא יושבת עגונה. מאן דאמר שלא תהא יושבת עגונה, סבורה שפיטל והוא לא פיטל, ונמצאת

יושבת עגונה. ומאן דאמר שלא תבוא לידי ממזרות, סבורה שלא ביטל, והוא ביטל, והיא הולכת ונישאת בלא גט, ונמצאו בניה באין לידי ממזירות.

סבורה שביטל, והוא לא ביטל, ובא אחר וקידשה, תופסין בה קידושיה, והיא סבורה שלא תופסין בה קידושיה, והיא ממתנת עד שימות בעלה הראשון, והיא הולכת ונישאת, ונמצאו בניה באין לידי ממזירות.

אמר רבי מנא: סלקית לשירא, ושמעית לרבי יעקב בר אחא ורבי אימי בשם ריש לקיש: שלא תבוא לידי ממזרות.

אמר רב הונא: אפילו כמאן דאמר שלא תהא יושבת עגונה, אית ליה שלא תבוא לידי

[דף כ' ע"ב]

ממזירות.

עבר וביטלו? נישמעין מן הדא: אם ביטלו – תרי זה מבוטל; דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אינו יכול לבטלו, ולא להוסיף על תנאו. יאות אומר רבן שמעון בן גמליאל, מאי טעמא דרבי? דבר תורה הוא שיבטל, והן אמרו שלא יבטל. ודבריהן עוקרין דברי תורה?

וכי זיתים על שמן, וענבים על תיזן, לא תורה הוא שיתרום, והן אמרו שלא יתרום מפני גזל השבט. ולא עז, אלא שאמרו: עבר ותרם – אין תרומתו תרומה! רבי אושעיה בר אבא אומר לרבי יודן נשייא: באגדה דסבך מאן דייק לן?

איש פלוני וכל שם שיש לו. הבע עצמו, דתנה שמייה ראובן ואפיק שמייה שמעון! אלא: אני פלוני, וכל שם שיש לי.

יותר מיכן אמרו. היו לו שתי נשים, אחת ביהודה ואחת בגליל, ולו שני שמות, אחד ביהודה ואחד בגליל. וכתב זה שביהודה לגרש זו שבגליל. ושבגליל לגרש זו שביהודה – אינה מגורשת.

מתניתא – שהיה מיהודה וכתב לגרש בגליל. מגליל וכתב לגרש ביהודה. אבל אם היו מיהודה וכתב לגרש ביהודה. מגליל וכתב לגרש בגליל – תרי זו מגורשת. אומר רבי אילי: בתחילה צריך לומר: "אני פלוני שמייהודה עם כל שם שיש לי בגליל".

אם היה שרוי במקום אחר – מגרש לאי זה שירצה. אומר רבי יוסי: הדא דאף אמר לשעבר,

[דף כ"א ע"א]

אבל לכתחילה – צריך למיעבד כהדא דרבי אילי. אמר רבי אבין: אם יצא לו שם במקום אחר – צריך להזכיר שלשתן.

תמן תנינן: בותבין גט לאיש אף על פי שאין אשתו עמו, ושובר לאשה אף על פי שאין בעלה עמה, ובלבד שיהא מכירם, והבעל נותן את השקר.

אמר רבי אבא: צריך שיהא מכיר את שניהן. אמר רבי לא: צריך שיהא מכיר לאיש בגט, ולאשה בשוכרה. רבי אבון בר הניה בעי קומי רבי: הגע עצמך, שהביא אשה אחרת וגירש בה! אמר ליה: לבשיבואו ויעידו העדים. ולא בן אמר ריש לקיש: עשו עדים התומים על השטר כמי שגזקרה עדותן בבית דין! תמן – בשאמרו לא התמנו כל עיקר. ברם הכא – באומר: בזה התמנו, ולא התמנו על זה.

מתניתא פליגא על רבי אבא. בראשונה היה משנה שמו ושמה שם עירו ושם עירה. אם במכירה, בזה צריך לשנות את שמותם! אית בר נש דהכמין לחבריהון באפיז, ולא ידעין שמהתהון.

מתניתא פליגא על רבי אילי. התקין רבן שמעון בן גמליאל שיהו בותבין איש פלוני וכל שם שיש לו, אשה פלונית וכל שם שיש לה מפני תיקון העולם. מתניתא – במגרש בעל בורחו. מה דאמר רבי אילא – במגרש ברצונו. ואית דבעי מימר: במגרש במקומות אחרים, מה דאמר רבי אילי – במגרש באותו מקום.

כהדא דושו אחוי דדודו הנה משפק איתתיה. אתא עובדא קומי רבנן, אמרין: היא תמן אנרא. והתנינן: הבעל נותן את השקר! רבי אילי בשם שמואל: במוחלת לו כתובתה.

[דף כ"א ע"ב]

הלכה ג' מתני' אין אלמנה נפרעת מניכסי יתומין אלא בשבועה. נמנעו מלהשביע. התקין רבן שמעון בן גמליאל שתהא נודרת ליתומין כל מה שירצו, וגובה את כתובתה. והעדים חותמין על הגט מפני תיקון העולם. והלל התקין פרוזבול מפני תיקון העולם.

גמרא בראשונה היו נשבעות לשקר, וקוברות את בניהם, שנאמר (ירמיה ב) לשוא הכיתי את בניכם. ועוד, שאימת נדרים עליהן יותר מן השבועות.

עברה ונשבעה – רב הונא אומר: אם נשבעה, נשבעה. רב אומר לפלתייה: איזילא דאנא וותרן, אפילו קלוסייתה דעל רישך דידי הוא. שמואל אומר: זכת בכלים שעליהם. מתניתא מסייעא ליה לשמואל: אין לו לא בכסות אשתו ולא בכסות בניו.

רב הונא אומר: מפני מה התקינו זמן בגט? מפני מעשה שאירע. מעשה באחד שהיה נשוי את בת אחותו, וזינת עד שהיא אשת איש. הלך והקדים זמנו בגט. אומר: מוטב שתידון בפנייה ואל תדון באשת איש.

אמר רב הונא: קשיתא קומי רבי יעקב בר אחא: כמאן דאמר: מעשרות – מן דבריהן. ברם כמאן דאמר: מעשרות – מן התורה, והילל מתקין על דבר תורה? אומר רבי יוסי: וכי משעה שגלו לבבל, כלום נפטרו אלא ממצוות התלויות בארץ, והשמיט כספים נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ!

חזר רבי יוסי ואמר: (דברים טו) זה דבר השמיטה, שמוט. בשעה שהשמיטה נוהגת בארץ מדבר תורה – השמיט כספים נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ דבר תורה. בשעה שהשמיטה נוהגת בארץ מדבריהם – השמיט כספים נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ מדבריהן. (תמן תנינן אמרין אפילו כמאן דאמר מעשרות מדברי תורה – השמיט כספים נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ מדבריהן) תמן אמרין: אפילו כמאן דאמר מעשרות מדברי תורה, מודה בשמיטה שהיא מדבריהן. וזה דבר השמיטה, שמוט. רבי אומר: שני שמיטין, שמיטה ויובל. בשעה

[דף כ"ב ע"א]

שהיובל נוהג – השמיטה נוהגת מדברי תורה. פסקו היובלות – נוהגת שמיטה מדבריהן. אימתי פסקו היובלות? לכל ישביה – בזמן שיושבין עליה, ולא בזמן שגלו מתוכה. היו עליה והיו מעורבבין, שבת יהודה בבנימין ושבת בנימין ביהודה, יכול יהא היובל נוהג? תלמוד לומר: וישביה. לכל ישביה. נמצאת אומר: כיון שגלו שבת ראובן וגד וחצי שבת מנשה – בטלו היובלות.

הלכה ד' מתני' עבד שנשבה ופדאוהו. לשם עבד – ישתעבד. לשם בן חורין – לא ישתעבד. רבן שמעון בן גמליאל אומר: בין כך ובין כך ישתעבד. עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחרים, ושחררו – שורת הדין אין העבד חייב כלום. אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין. וכותב שטר על דמיו. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אינו כותב אלא משחרר.

גמרא רבי אבהו בשם חזקיה: בדין הנה שאפילו לשם עבד לא ישתעבד, ולמה אמרו ישתעבד? שלא יהא העבד מבריה עצמו מן שבויין. אמר רבי זעירא: מתניתא אמרה כן: רבו נותן את דמיו ומשחררו. לא אמר אלא - רבו, הא אחר - לא.

רבי אילא בשם רבי יסא: בדין הנה, אפילו לשם בן חורין, ישתעבד. ולמה אמרו לא ישתעבד? שלא להוציא לזוה על בני חורין. אמר רבי יוסי: אם בן, רבן שמעון בן גמליאל אומר: בין כך ובין כך ישתעבד, שכשם שישראל מצווין לפדות בן חורין, כך הן מצווין לפדות את העבדים.

[דף כ"ב ע"ב]

אחז תנזיא קדמניא סבר מימר: מצווין הן לפדות בני חורין ואין מצווין לפדות את העבדים.

רבי יעקב בר אידי בשם ריש לקיש אמר: הלכה כרבן שמעון בן גמליאל.

רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי: אמר ייסי בן שאול בשם רבי: המתניאש בעבדו - אינו רשאי לשעבדו, וצריך לכתוב לו גט שיהרור. שמע רבי יוחנן, ואמר: יפה לימדני רבי יהושע בן לוי. כלום למדו גט שחרור, לא מאשה? מה אשה אינה יוצאה משום ייאוש שצריכה ממנו גט, אף עבד אינו יוצא משום ייאוש, וצריך גט שיהרור.

שמעון בר בא בשם רבי יוחנן: עבד שברח מן השבויין אצל רבו - אין רבו רשאי לשעבדו, וצריך לכתוב לו גט שיהרור.

רבי אבהו בשם רבי יוחנן אמר: המפקיר את עבדו - אינו רשאי לשעבדו, ואינו רשאי לכתוב לו גט שיהרור. אמר ליה רבי זעירא: כל עמא אמרין דהוא צריך, ואת אומר: אינו צריך! שמא אינו מעכבו מלזבל בפסח, בהדא דתני (שמות יב) וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אתו. בשעה שהוא עובד את רבו - הוא מעכבו לזבל בפסח, ובשעה שאינו עובד את רבו - אינו מעכבו מלזבל בפסח.

סימא שתי עיניו באחת, הפיל שני שיניו באחת - יוצא בהן לחירות. זו אחר זו - יוצא לחירות בראשונה, ונותן לו דמים בשנייה.

רבי אילא בשם ריש לקיש: במאן דאמר: אינו צריך לכתוב לו גט שיהרור, ברם במאן דאמר: צריך לכתוב לו גט שחרור, ואת אומר: משלם לז?

אין לי אלא היוצא בשן ועין. מניין היוצא בכיפה ובהרנירק טיאונום,

[דף כ"ג ע"א]

ובקורות של מלכים? תלמוד לומר לחפשי ושלחנו. מכל מקום.

בניו מה הן? היוצא בשן ועין – בניו עבדים. והיוצא משום ייאוש – בניו בני חורין. אמר רבי יוסי בר רבי בון: לא מסתברא חילופין? היוצא בשן ועין, הואיל ושיחררתו התורה – בניו בני חורין. והיוצא משום ייאוש, הואיל ולא שיחררתו התורה – בניו עבדים!

גר שמת, ובין בן ישראל את נכסיו, והיו שם עבדים, בין גדולים בין קטנים – יצאו לחירות. אבא שאול אומר: גדולים – יצאו לחירות. קטנים – לא יצאו לחירות. למה? שהן יצאו במיתת רבן. מעתה, אפילו גדולים! אמר רבי בא: גדולים, על ידי שיש בהן דעת לזכות את עצמן – יצאו לחירות. קטנים, על ידי שאין בהן דעת לזכות לעצמן – לא יצאו לחירות.

רבי יהושע בן לוי אמר: הלכה כבבא שאול. מחלפא שיטתיה דרבי יהושע. תמן אמר רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי: ורבי יוסי בן שאול בשם רבי, המתניאש מעבדו – אינו רשאי לשעבד בו. אמרין: מה דאמר רבי יהושע לשעבד, דלא יהב לא יהב, דילמא הלכה לשעבדו!

וצריך לכתוב לו גט שיחרור, והכא הוא אמר הכין! שמענו דאמר רבי יוחנן יפה לימדני רבי יהושע בן לוי דילמא הלכה כבבא שאול!

אמתייה דרבה בר זוטרא ערקת, אתיניאש מינה. אתא שאל לרבי חנינה ולרבי יהושע בן לוי, אמר: אינו רשאי לשעבדה.

[דף כ"ג ע"ב]

מהו לכתוב לה גט שיחרור? אמר ליה: אם בתבתה, יאות את עבד.

רבי חנינה בשם רבי ישמעאל בי רבי יוסה: עבד שנשא בת חורין לפני רבו – יצא לחירות.

אמר רבי יוחנן: אמש הייתי יושב ושונה, הכותב כתב קידושין לעבדו או כתב גישואין לאמתו, רבי אומר: זכה, וחכמים אומרים: לא זכה. אהן תנייא קדמייא סבר ברבי, זכה.

מי משחרר? רב אמר: בין רבו הראשון ובין רבו השני. אמר רבי יוחנן: אין לה משחרר אלא רבו הראשון בלבד.

התיב רבי חנני קומי רבי יוסי: מתניתא פליגא על רב. ישראל שהלך את גוי על המצו – אחר הפסח מותר בהנאה. אין תימר ברשות ישראל הוא ויהא אסור.

מה עביד לה רב? אמר רבי יודן: קל הוא בשחרורו! בהדא דתני: העושה עבדו אפותיקי, מכרו – אינו מכור. שיהרו – משוהרו.

תיליה דרבי יוחנן מן הדא: רבן שמעון בן גמליאל אומר: אינו בותב אלא משחרר.

אילו המשעבד שדה לחבירו והלך ומכרה, שפא אין בעל חוב בא ומורף? אמר רבי אבהו: פתח לנו רבי יוחנן פתח מאיר באורה, לא מצינו עבד משתחרר וחוזר ומשעבד!

מעשה, לא יכתוב לו שטר על דמיו! אמר רבי אילא: מוטב שיאמר לו תן לי מאתים וזו שיש לי בידך, ולא שיאמר לו עבדי אתה. רבנין דקיסרין אמרין בשם רבי ביסא: אתיא דרבן שמעון בן גמליאל ברבי מאיר. במה דרבי מאיר קונם בדברים, בן רבן שמעון בן גמליאל קונם בדברים. דתני

[דף כ"ד ע"א]

שטר שיש בו ריבית – קונסין אותו, ואינו גובה לא את הקרן ולא את הריבית; דברי רבי מאיר. והקמים אומרים: גובה את הקרן ולא את הריבית:

הלכה ה' מתני' מי שחציו עבד וחציו בן חורין – עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד; דברי בית הלל. בית שמאי אומרים: תיקנתם את רבו, ואת עצמו לא תיקנתם. לישא שפחה אינו יכול, בת חורין אינו יכול, ובמלא? והלא לא נברא העולם אלא לפירייה ורכייה, שנאמר (ישעיה מה): לא תהו בראה, לשבת יצרה! אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין, וכותב שטר על חצי דמיו. חזרו בית הלל להורות בדברי בית שמאי.

גמרא היאך איפשר חציו עבד וחציו בן חורין? תיפתר, או ברבי, דרבי אומר: אדם משחרר חצי עבדו. או דברי הכל, בעבד של שני שותפיו, ועמד אחד מהן ושיחרר חלקו.

מצא מציאה, ביום של רבו – של רבו. ביום של עצמו – של עצמו. ולית מחר בעי יעבדה ליה למריה?

קידש אשה ביום של מריה – אין חוששין לקידושיו. ביום של עצמו – חוששין לקידושיו. ולא בן אומר רבי חייא בשם רבי יוחנן: מי שחציו עבד וחציו בן חורין, קידש אשה – אין חוששין לקידושיו. דכותה, גירש – אין חוששין לגירושיו.

תמן תנינן: אינן נושאין נשים במועד. שמעון בר אבא בשם רבי יוחנן: משום ביטול פרייה ורבייה. בעון קומי רבי יוסי: עבד מהו שישא אשה במועד? אמר ליה: נישמעינה מן הדא: ליבטיל, וקלא לא נברא העולם אלא לפרייה ורבייה. ואמר רבי שמעון בר אבא בשם רבי יוחנן: כל שהוא מצווה על פרייה ורבייה – אסור לו לישא אשה במועד.

הלכה ו' מתני' המוכר את עבדו לעבד או להוציא לארץ – יצא בן חורין. אין פודין את השבויין יותר על דמיהן, מפני תיקון העולם. אין מבריחין את השבויין, מפני תיקון העולם. רבן שמעון בן גמליאל אומר: מפני תקנת שבויים. אין לוקחים ספרים תפילין ומזוזות מן הגוים יותר על דמיהן, מפני תיקון העולם.

גמרא לגוי, אפילו בארץ ישראל. מי משחררו? רבו ראשון נתן דמיו, והשני משחררו. ובחוצה לארץ, אפילו ישראל? גימור, אם ידע רבו השני – שניהן נותנין את דמיו.

[דף כ"ד ע"ב]

ואם לאו – הראשון נתן את דמיו, והשני משחררו.

אני פלוני בן פלוני מוכר את עבדי פלוני אנטיוכי – יצא לחירות. משתויא בלוד – לא יצא לחירות. תני: יוצא עבד עם רבו בחוצה לארץ, לפיכך אם מכרו לשם – מכור. בא מחוצה לארץ על מנת לחזור – כופין אותו למחר לחזור. על מנת שלא לחזור – אין כופין אותו לחזור.

ברח מחוצה לארץ – רשאי להחזירו. ברח מארץ לחוצה לארץ, רבי יאשיה בשם רבי חייה רבא אומר: מותר. רבי הושעיה רבא אומר: מותר. רבי מרינום בריה דרבי הושעיה רבא אומר: אסור.

אמר רבי זעירא: לא פליגינן, מאן דאמר מותר – בלמוד לברוח לשם. ומאן דאמר אסור – בשאינו למוד לברוח לשם. אמר רבי יוסי: ולא פליגינן, מאן דאמר אסור – ביכול להביאו משם. ומאן דאמר מותר – בשאינו יכול להביאו משם.

ניתני, ואם התנה עמו – מותר. עד כדון בגדולים. בקטנים? ניתני עם רבון? עד כדון בשתייה רבו ישראל, היה רבו גוי?

רבי טבלא זבין עבדיה ומתני עם רבון.

רבי יצחק דהבן הוון ליה עבדיה, ערקין לבנותהון. אתא שאל לרבי אימי, ואורי ליה: אוני – אסור. אנטרם – שרי. אפרפורים – צריכה.

אמתיא דרבי אבא בר אדא ערקת לקליסייא, אתא שאל לרבי מנא, והורי ליה ברבי אימי, אוני – אסור. אנטרם – שרי. אפרפורים – צריכה.

אין פודין את השבויין יותר מדמיהון, מפני תיקון העולם. ואין מקריחין את השבויין מפני תיקון העולם. רבן שמעון בן גמליאל אומר: מפני תקנת השבויין, דלא יהוון קטרינון.

תני: גוי מוכר ספרים תפילין ומזוזות – אסור ליקח ממנו. והא תני: מעשה בגוי אחד בצידן שהיה מוכר תפילין ומזוזות, ובא מעשה לפני חכמים, ואמרו: מותר ליקח ממנו; רבי שמואל בר נתן בשם רבי חמא בר חנינה: בגוי שהור לסורו הוה.

הלכה ז' מתני' המוציא את אשתו משום שם רע – לא יחזיר. משום נדר – לא יחזיר. רבי יהודה אומר: כל נדר שידעו בו הרבים – לא יחזיר, ושלא ידעו בו הרבים – יחזיר. רבי מאיר אומר: כל נדר שהוא צריך תקירת חכם –

[דף כ"ה ע"א]

לא יחזיר. ושאינו צריך תקירת חכם – יחזיר. אמר רבי אלעזר: לא אפרו זה אלא מפני זה. אמר רבי יוסי בי רבי יהודה: מעשה בצידן, באחד שאמר לאשתו, קונם שאני מנרשך ונירשה. והתירו לו חכמים שיחזירנה, מפני תיקון העולם.

גמרא ותני: מפני מה אמרו חכמים המוציא משום שם רע לא יחזיר? שהרי המוציא את אשתו משום שם רע, והלכה ונישאת לאחר, וילדה ממנו בנים, לאחר זמן נמצאו הדברים בדיאם, אמר: אילו הייתי יודע שהדברים בדיאם, אילו היה אדם נותן לי באשתי מאה מנה, לא הייתי מנרשה. ונמצא גט בטל ובניה ממזירין. ומתוך שהוא יודע שאם הוא מנרשה שהיא אסורה לחזור לו, אף הוא נותן לה גט שלם משעיה ראשונה.

תני: מפני מה אמרו המוציא את אשתו משום נדר לא יחזיר? שהרי המוציא את אשתו משום נדר, והלכה ונישאת לאחר, וילדה ממנו, ונמצא נדר בטל, אמר: אילו הייתי יודע שהיה הנדר בטל, אילו היה אדם נותן לי באשתי מאה מנה, לא הייתי מנרשה. ונמצא גט בטל והולד ממזר. ומתוך שהוא יודע שאם הוא מנרשה שהיא אסורה לחזור לו, אף הוא נותן לה גט שלם משעיה ראשונה.

אמר רבי זעיריה: תדע לך שעילה היה רוצה לנגרשה, שהרי נדר שאינו צריך תקירת חכם היה! אמר רבי זעיריה: תדע לך שעילה היה רוצה לנגרשה, שהרי נדר שלא ידעו בו רבים היה!

אמר רבי לעזר: לא אסרו זה אלא מפני זה. בדין היה שאפילו נדר שהוא צריך תקירת חכם – יחזיר, שהזקן עוקר את הנדר מעיקרו. מפני מה אסרו נדר שאין צריך תקירת חכם? מפני נדר שצריך תקירת חכם.

הלכה ח' מתני' המוציא את אשתו משום איילונית, רבי יהודה אומר: לא יחזיר, והכמים אומרים: יחזיר. נישאת לאחר והיו לה בנים, והיא תוכעת כתובתה, אמר רבי יהודה: אומר לה: שתיקוטיך יפה מדיבוריך.

גמרא תני: מפני מה אסרו המוציא את אשתו משום איילונית לא יחזיר? שהרי המוציא את אשתו משום איילונית, והלכה ונישאת לאחר, וילדה ממנו בנים, ואמר אילו הייתי יודע שאשתי יולדת, אילו היה אדם נותן לי באשתי מאה מנה, לא הייתי מנגרשה, ונמצא גט בטל ותולד ממזר. ומתוך שהוא יודע שאם הוא מנגרשה והיא אסורה לחזור לו, אף הוא נותן לה גט שלם משעה ראשונה.

אמר רבי זעיריה: תדע לך שעילה היה רוצה לנגרשה, שהרי כפה נשים נשואין איילונית, ועל ידי שיש להן נחת רוח מהן, מקיימין אותן.

[דף כ"ה ע"ב]

רבי יהודה אומר: לא יחזיר, ואת אמר בן?! אמר רבי יוחנן: לית בן רבי יהודה, אלא רבי מאיר. ותני בן משום רבי מאיר: אומר לה שתיקוטיך יפה מדיבוריך.

הלכה ט' מתני' המוכר את עצמו ואת בניו לעבדים – אין פודין אותו. אבל פודין את הבנים לאחר מיתת אביהן. המוכר שדהו לעבדים, וחזר וקלחה ממנו ישראל – תלווקת מביא ביבורים, מפני תיקון העולם.

גמרא מתניתא – בשמכר עצמו ושנה. אבל אם מכר עצמו פעם אחת – פודין אותו. ואם מכר עצמו ללודים, אפילו פעם אחת – אין פודין אותו. מעשה באחד שמכר את עצמו ללודים. אתא עובדא קמי רבי אבהו. אומר: מה נעשה? מפני תיו עשה.

מתניתא דרבי מאיר, דרבי מאיר אמר: אין קניין לעכו"ם בארץ ישראל לפוטרו מן הפעשות. רבי יודן ורבי שמעון אומרין: יש קניין לעכו"ם בארץ ישראל לפוטרו מן הפעשות. רבי אימי בשם ריש לקיש: טעמא דרבי מאיר (ויקרא כה) והתנחלתם אתם לבניכם אחרים לרשת אהוה. הקיש עבדים לאהוה. מה עבדים – אתם קונין מהן ואין הם קונין מכם, אף אהוה – אתם קונים מהם, והם אינם קונים מכם.

אמר רבי אלעזר בי רבי יוסי קומי רבי יוסי: והא מסייעא לרבי מאיר (שם) והארץ לא תמכר לצמתת לחולטנות. אמר ליה: כל גרמא אמרה, דהיא מסייעא לרבי שמעון, לא תימכר, הא אם נמכרה – חלוטה היא!

רבי הונא דציפורי אמר: הנהיג רבי הנינה בציפורין כהדא דרבי שמעון. רבי זעורה קומי רבי אבהו בשם רבי אלעזר: אף על גב דרבי מאיר אמר אין קניין לעכו"ם בארץ ישראל להפקיעו מן הפעשות – מודה שיש לו בה קניין נכסים. מהו קניין נכסים? אמר רבי אבא: אכילת פירות.

והתנינן: הלוקח מביא ביפורים מפני תיקון העולם, ויביא ביכורים דבר תורה!

קנה שדה ביובל, רבי אילא אמר: קנה קרקע. אבא בר מפול אמר: לא קנה קרקע.

מתיב רבי אבא בר מפול לרבי אילא: על דעתיד דאת אמר קנה קרקע, יהפור בה בורות שיהיו ומערות! אמר ליה: התורה אמרה (שם) ושב לאהוה – בעיינו.

איתי רבי יעקב בר אחא שמועתא קדמיהון,

[דף כ"ז ע"א]

ולא ידע דעוד אינון פליגי, רבי יוחנן אמר: מביא וקורא. רבי שמעון בן לקיש אמר: אינו מביא וקורא.

אמר רבי אלעזר בי רבי יוסי קומי רבי יוסי: כל עמא מודיי שהווא מביא, מה פליגי? בקרייה, רבי יוחנן אמר: מביא וקורא. רבי שמעון בן לקיש אמר: מביא ואינו קורא:

הדרן עלה השולח גט לאשתו

מִסְכַּת כְּלָאִים פֶּרֶק רֵאשׁוֹן

א. כַּל הַזּוּגוֹת שְׁמֵנו חֻכְמִים מִן בְּמִינו - אינן כְּלָאִים זֶה בְּזָה, וְשָׂאָר יִרְקוֹת הַשָּׂדֶה וְיִרְקוֹת הַגֶּנֶה, מִן בְּמִינו - אֵינֶן כְּלָאִים זֶה בְּזָה:

ב. הַשֶּׁבֶת וְהַגּוֹפְנִין, הַכֶּסֶבֶר וְהַכֶּרְפֶּס, אֵף עַל פִּי שְׂדוּמִין זֶה לָזֶה - כְּלָאִים זֶה בְּזָה. הַקְּשׁוּאִין, וְהַדְּלוּעִין, וְהָאֲבֻטְיָחִין וְהַמְּלַפְּוֹנוֹת - אֵינֶן כְּלָאִים זֶה בְּזָה, וְתוֹרְמִין וּמַעֲשָׂרִין מִזֶּה עַל זֶה; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמְרִים: כְּלָאִים זֶה בְּזָה, וְאֵין תּוֹרְמִין וּמַעֲשָׂרִין מִזֶּה עַל זֶה. הוֹסִיף רַבִּי עֲקִיבָה: הַשּׁוּם וְהַשּׁוּמְנִית, וְהַבָּצֵל וְהַבָּצְלָצוּל, וְהַתּוֹרְמוֹס וְהַפְּלוּסוֹלוֹס. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן: לֹא הִיָּה רַבִּי עֲקִיבָא שׁוֹנֵה בְּזוּגוֹת אֵלוּ, אֲלֹא הַתּוֹרְמוֹס וְהַפְּלוּסוֹלוֹס - אֵינֶן כְּלָאִים זֶה בְּזָה:

ג. בַּתְּחוּם אֲרִיחַ, הֵיוּ מְרַכִּיבִין תְּפוּחַ עַל גְּבִי חֲזָרָד. מִצָּאֵן תַּלְמִיד אֶחָד, אָמַר לְהֵם: אֲסוּרִין אַתֶּם. הִלְכוּ וְקִצְצוּם, וּבָאוּ וְשָׂאלוּ בִּיבְנָה, אָמְרוּ: יִפֶּה אָמַר אוֹתוֹ תַּלְמִיד. בְּשׁוּקֵי שֶׁל צְפוּרֵי הֵיוּ מְרַכִּיבִין קְרִיסְתָּמִין עַל גְּבִי אֲגָסִים. מִצָּאֵן תַּלְמִיד אֶחָד, אָמַר לְהֵן: אֲסוּרִין אַתֶּם. הִלְכוּ וְקִצְצוּם, וּבָאוּ וְשָׂאלוּ בִּיבְנָה, אָמְרוּ: מִי שְׁפָגַע בְּכֶם, אֵינוֹ אֲלֹא מִתְּלִמְדֵי שְׁמַאי:

ד. רַבִּי נַחֲמִיָּה אוֹמַר: דְּלַעַת אַרְמִית, וּמִצְרִית, וְיוֹנִית - כְּלָאִים עִם הַיּוֹנִית, וְכָל־אִים עִם הַרְמוּצָה. חֲמִשָּׁה דְּבָרִים נֶאֱמָרוּ בְּדַלְעַת יוֹנִית: אֲסוּרָה לְסַפֵּךְ עַל גְּבִי זְרַעִים. עֲקִצָּה טָפַח. אוֹסְרֵת כָּל שְׁהִיא. וּמִבִּיאָה אֶת הַטְּמֵאָה וְחוֹצֶצֶת בְּפָנֵי הַטְּמֵאָה. וְהַנּוֹדֵר מִן הַדְּלוּעִין - אֵין אֲסוּר אֲלֹא בְּדַלְעַת יוֹנִית בְּלִבָּד:

ה. תְּרַנְגוּל טוֹס, וְתְרַנְגוּל פְּסָאנִי, אֵף עַל פִּי שְׂדוּמִין זֶה לָזֶה - כְּלָאִים זֶה בְּזָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: פְּרֻדָּה שֶׁתְּבַעָה זָכָר - אֵין מְרַבִּיעִין עָלֶיהָ, לֹא מִן הַסּוּס וְלֹא מִן הַחֲמוֹר, אֲלֹא מִן הַפֶּרֶד. שׁוֹר וְשׁוֹר הַכֶּבֶד,

חֲמוֹר וְחֲמוֹר הַכֶּבֶד, חֲזִיר וְחֲזִיר הַכֶּבֶד, אֵף עַל פִּי שְׂדוּמִין זֶה לָזֶה - כְּלָאִים זֶה בְּזָה:

ו. חֲמִשָּׁה דְּבָרִים נֶאֱמָרוּ בְּשׁוֹר הַכֶּבֶד: אֲסוּר מְשׁוּם "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ". וְחִלְבוֹ אֲסוּר. וְקָרַב לְגַבִּי מִזְבַּח. וְחִיב בַּמִּתְּנוּת. וְנִקַּח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר לְזִבְחֵי שְׁלָמִים אֲבָל לֹא לְבֶשֶׂר תִּאָּוָה. וְהָרִי הוּא כְּפָהֶמָה לְכָל דְּבָר. רַבִּי יוֹסִי אוֹמַר: זֶהוּ "תָּאוּ" הָאֲמוֹר בַּתּוֹרָה. וּמִתָּר מְשׁוּם "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ", וְחִלְבוֹ מִתָּר, וּפְסוּל לְגַבִּי מִזְבַּח, וּפְטוּר מִן הַמִּתְּנוּת, וְנִקַּח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר לְבֶשֶׂר-תִּאָּוָה, אֲבָל לֹא לְזִבְחֵי שְׁלָמִים. וְהָרִי הוּא כְּחִיָּה לְכָל דְּבָר. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: תָּאוּ - בְּרִיָּה לְעֶצְמוֹ. שׁוֹר הַכֶּבֶד - בְּרִיָּה לְעֶצְמוֹ:

ז. אֵין נוֹטְעִין שְׂרָבִיט שֶׁל רְמוֹן, וְלֹא עֲקָצִים שֶׁל רְמוֹן בְּתוֹךְ סֵדֵן שֶׁל שְׂקֵמָה. וְאֵין נוֹתְנִין זְמוּרָה בֵּין שְׁתֵּי קוֹרוֹת כְּדֵי שֶׁתְּרַבַּע בֵּינֵיהֶן. וְאֵין נוֹתְנִין שְׁנֵי מִינֵין בְּשִׁפּוּפְרֵת אַחַת כְּדֵי שֶׁיִּבְלָעוּ זֶה מִזֶּה. וְאֵין מְרַכִּיבִין זֵיתִים בְּרֶכֶב שֶׁל תְּמָרָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֵילָן בְּאֵילָן. וְאֵין מְרַכִּיבִין קֶשׁוֹת עַל גְּבִי הָאֵיזִמָּא, וְלֹא תֵרֵד עַל גְּבִי יִרְבוּז, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יִרְק בִּירְק:

ח. אֵין מְרַכִּיבִין כֶּשׁוֹת עַל גְּבִי הָאֵיגָא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יִרְק בְּאֵילָן. רַבִּי יְהוּדָה מִתִּיר יִרְק בְּאֵילָן. אֵילָן בִּירְק - רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מִתִּיר מְשׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בֶּן אֲגָרָא אִישׁ כֶּפֶר עָכוּ:

ט. הַנּוֹתֵן מִינָה שֶׁל תּוֹרְמוֹס בְּצַד מִינָה שֶׁל דְּלַעַת כְּדֵי שֶׁתְּבַקַּע הָאֶרֶץ מִפְּנֵיהָ - חִיב. הַזּוֹרַע דְּבָר הַמְּצַמִּיחַ עַל גְּבִי בָצִים, וְעַל גְּבִי חִילַת - חִיב. עַל גְּבִי סֵלַע, וְעַל גְּבִי אֶמַת הַמַּיִם - פְּטוּר:

י. הַזּוֹרַע, וְהַמְּנַכֵּשׁ, וְהַחּוֹפֶה - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמַר: אֵף הַמְּקִים - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. וְזוֹרְעִין זֶרַע וְזוֹרְעוֹנֵי אֵילָן כְּאַחַת. הַזּוֹרַע חֲרָצָנִים עִם הַחֲטִיִּים - הָרִי זֶה לּוֹקֵה אֶת הָאֲרַבְעִים:

יא. כָּל סָאָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ רַבַּע זֶרַע מִמֵּין אַחֵר - יִמְעֵט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדְבָרִים

הנופלים שלשה וארבע קבין בבית סאה. זרעוני הגנה - מצטרפין אחד מעשרים וארבעה; בנופל למינו. בין שנפל לתוך אחרים, בין שנפלו אחרים לתוכה:

יב. היתה שדהו זרועה חטין, ונמלך לזרעה שעורין - לא זרע עד שיורף. לא יפיד - עד שתתלע. עד כמה היא מתלעת? עד שישהה שלשה ימים במקום הצנה, אבל לא במקום הגרדי, ומקצת היום ככלו. אין מחיבין אותו להיות חורש דק, אלא חורש חריש גסה כתלמי הרביעה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: 'זנב הסוס' היתה נקריית. סוף עפרה של זו נוגע בעפרה של זו, אם צמחה והוריד לתוכה בהמה ולקטתו - הרי זה מתר:

יג. נטועה ונמלך לזרעה - גומם עד פחות מטפח, וזרע, ואחר כך משריש. גומם עד פחות מטפח, וקא ומצא עליו גבי תבואה - מתר לשעבר, ואסור לעתיד לבא. עוקר איזה מהן שירצה, ומקים איזה מהן שירצה:

יד. שדה שעלו בו עשבים - אין מחיבין אותו להפך, אלא חורש ומחפה ומכסח, ונוטל את הגס מלפני פועליו, ואין בזה משום מקים:

מסכת פלאים פרק שני

א. הרוצה לעשות שדהו שורות של תבואה של מינין הרבה - עושה, מפני שנראית בשדה. שלשת תלמין מפלשין מראש שדה ועד סופו - רבי אלעזר ברבי שמעון ואבא יוסי בן חנן איש יוני אומר: דין ארץ חמשים אמה. ורחב - מלא על השרוני דומה לעל של כרמים. תחלתו - כשעור הזה, אף על פי שאין סופו כשעור הזה:

ב. היו לו שתי שדות, אחת זרועה חטים ואחת זרועה שעורים - היה מכניס חטה בתוך שדה שעורים, או שעורה בתוך שדה חטים - מתר, מפני שחטים נראות כסוף שדה חטים, ושעורה נראית כסוף שדה

שעורים. רבי אלעזר בן יעקב אומר: אפלו חטה אחת נכנסת לתוך שדה שעורים, או שעורה אחת נכנסת לתוך שדה חטים - מתר, מפני שחטין נראות כסוף שדה לחטין, ושעורין נראות כסוף שדה לשעורין:

ג. היו לו שתי שדות, אחת זרועה חטים ואחת זרועה שעורים - מתר לעשות ביניהם תלם, להיות זורע אחת חטה ואחת שעורה. היתה חטה אחת מבלעת בתוך שדה שעורין, או שעורה אחת מבלעת בתוך שדה חטין - אסור:

ד. היו לו שתי שדות, אחת זרועה חטים ואחת זרועה שעורין - אין מתר לעשות ביניהן תלם של מין אחד. ובפשתן - מתר, מפני שרוצה לבדוק את שדהו. ובלבד שיהא תלם מפסיק מראש שדה ועד ראשו. רבי אלעזר ברבי שמעון ואבא יוסי חנן איש יוני אומרין: דין ארץ חמשים אמה. רבי אומר: מתר אדם לעשות בתוך שדהו שורה של חרדל. כמה הוא ארץ השורה? עשר אמות ומחצה:

ה. אין מקיפין חרדל חריע אלא לחיסית בלבד; דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: לכל מקיפין חרדל חריע, חוץ מן התבואה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לערוגות קטנות של ירק מקיפין אותו חרדל חריע:

ו. הסומך לשרשי אילן שיבשו, שהן גבוהין מעשרה טפחים, ואילן שאין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים - זרע תחתיו זרע, וסומך לו מין אחר מבחוץ. היו מושכות מן הגדר שלשה טפחים - לא יפחות משלשה תלמים מפלשין, כדי שיהו נראין כשורה. דרך היחיד ודרך הרבים, וגדר שהוא נמוך מעשרה טפחים - עולה למדת בית רבע. אבל הגבוה עשרה טפחים - אין עולה למדת בית רבע:

ז. כּמָה הִיא מֵדַת בֵּית רַבֵּעַ? עֶשֶׂר אַמּוֹת וּמַחְצָה עַל עֶשֶׂר אַמּוֹת וּמַחְצָה מְרַבֶּעֶת. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אֶפְלוּ אַרְכָּה כְּשָׁנִים בְּרַחֲבָה:

ח. עֲבוּדַת יָרֵק בֵּירֵק, אַחַר שֶׁשָּׁה טְפָחִים - רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאֵלוּ הִיא טְבֵּלָא מְרַבֶּעֶת. אֶפְלוּ אִם אֵין שָׁם אֵלָא קֶלַח אֶחָד - נוֹתְנִין לָהּ עֲבוּדָתָהּ שֶׁשָּׁה טְפָחִים, בֵּין מִן הָאֲמָצַע וּבֵין מִן הַצְּדָדִין. הֵיוּ קֶלַחִין נוֹטִין לוֹ לְאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ - מִתָּר, מִפְּנֵי שְׁנֵרְאִית כְּסוּף שָׂדֶה:

ט. הַחֲרָדֵל, וְהַפּוֹלִין, וְהַשִּׁיפִין, אֵף עַל פִּי שְׁזָרְעַן לֵירֵק - אֵין זוֹרְעִין אוֹתָן בְּעֶרוּגָה. פּוֹלִין הַגְּמֻלוּנִין וּפּוֹל הַמְצָרִי, בְּזִמְן שְׁזָרְעַן לְזָרַע - אֵין זוֹרְעִין אוֹתָן בְּעֶרוּגָה. לֵירֵק - זוֹרְעִין אוֹתָן בְּעֶרוּגָה. וְשָׂאֵר יִרְקוֹת שָׂדֶה וִירְקוֹת גֶּנֶה, אֵף עַל פִּי שְׁזָרְעַן לְזָרַע - זוֹרְעִין אוֹתָן בְּעֶרוּגָה:

י. מִתָּר אָדָם לַעֲשׂוֹת בְּתוֹךְ שָׂדֶהוּ תְּלִמּוֹת קִטְנוֹת שֶׁל טֶפַח טֶפַח, וְלִתֵּן לְתוֹכָן שֶׁלֶשָׁה שֶׁלֶשָׁה מִיָּנִין, אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד בְּאֲמָצַע. מִתָּר אָדָם לַעֲשׂוֹת בְּתוֹךְ שָׂדֶהוּ עֶרוּגוֹת קִטְנוֹת שֶׁל שֶׁשָּׁה שֶׁשָּׁה טְפָחִים, וְלִתֵּן לְתוֹכָן חֲמֵשֶׁה חֲמֵשֶׁה מִיָּנִין, אַרְבַּע עַל אַרְבַּע רוּחוֹת הָעֶרוּגָה, וְאֶחָד בְּאֲמָצַע. וּמִתָּר אָדָם לַעֲשׂוֹת בְּתוֹךְ שָׂדֶהוּ גּוּמָא קִטְנָה שֶׁהִיא עֲמוּקָה טֶפַח, וְלִתֵּן לְתוֹכָהּ אַרְבַּעַה מִיָּנִין, וְהוֹפְכִין לְאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ. וּמִתָּר אָדָם לַעֲשׂוֹת בְּתוֹךְ שָׂדֶהוּ תֵּלֵם, לְהִיּוֹת נוֹטֵעַ קְשׁוּאִין וְדְלוּעִין אֲבִטִּיחִים וּמְלַפְפוֹנוֹת וּפּוֹל הַמְצָרִי, וְהוֹפְכֵן, אֵלוּ לְצַד זֶה, וְאֵלוּ לְצַד זֶה. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בֵּינוּ לְבֵין חֲבֵרוֹ שֶׁשָּׁה טְפָחִים:

יא. הַנוֹטֵעַ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל קְשׁוּאִין, שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל דְלוּעִין, שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל אֲבִטִּיחִים, וְשְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל מְלַפְפוֹנוֹת, וְשְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל פּוֹל הַמְצָרִי, אֶפְלוּ כָּל שָׂדֶהוּ - מִתָּר:

יב. וְקוֹצֵב בְּכַדִּי שְׁנֵיהֶם - רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר: שְׁנַיִם עֶשֶׂר אַמּוֹת. רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת. מַעֲשֶׂה הָיָה בְּכַפּוֹר פְּגִי, וְעָשָׂה רַבִּי נַחֲמִיָּה כְּדַבְּרֵי רַבִּי יִשְׁמַעֵאל:

יג. שׁוּרָה שֶׁל דְלוּעִין בֵּירֵק, אַרְךָ - שֶׁשָּׁה טְפָחִים, וְרַחֲב - מְלוּאוֹ. אֶחָד שׁוּרָה שֶׁל קְשׁוּאִין², וְאֶחָד שׁוּרָה שֶׁל יָרֵק, אֶחָד בְּתַבּוּאָה, אַרְךָ - עֶשֶׂר אַמּוֹת וּמַחְצָה עַל רַחֲב שֶׁשָּׁה טְפָחִים. וְשׁוּרָה שֶׁל יָרֵק בֵּירֵק, אַרְךָ - שֶׁשָּׁה טְפָחִים, וְרַחֲבוֹ - מְלוּאוֹ. שֶׁל דְלוּעִין בֵּירֵק, וּבֵין שׁוּרָה לְחִבְרָתָהּ - שְׁנַיִם עֶשֶׂר אַמָּה. שׁוּרָה שֶׁל תַּבּוּאָה בְּתַבּוּאָה אוֹ בֵּירֵק אֶחָד מֵרֵאשׁ הַשָּׂדֶה וְעַד רֵאשׁוֹ, וְרַחֲב שֶׁלֶשָׁה תְּלָמִים שֶׁל פְּתִיחַ:

יד. אַחַת שׁוּרָה שֶׁל קְשׁוּאִין, וְאַחַת שׁוּרָה שֶׁל דְלוּעִין, וְאַחַת שׁוּרָה שֶׁל אֲבִטִּיחִים, וְאַחַת שׁוּרָה שֶׁל מְלַפְפוֹנוֹת, וְאַחַת שׁוּרָה שֶׁל פּוֹל הַמְצָרִי, אֶחָד הַמְקִיִּם קֶלַח אֶחָד לְזָרַע - בֵּית רַבֵּעַ, אוֹ צְרִיף לַעֲשׂוֹת מַחֲצִיָּה גְבוּהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרַחֲבָה אַרְבַּע:

טו. נְכָרִי שֶׁהֲרִיב הַפְּרָסִין עַל גְּבִי עֶבֶשׁ, אֵף עַל פִּי שְׂאִין יִשְׂרָאֵל רִשְׁאֵי לַעֲשׂוֹת כֵּן - נוֹטֵל הֵימָנוּ, וְחוֹזֵר וְנוֹטֵעֵן בְּמִקּוֹם אַחֵר. הֲרִיבֵי תֵרֵד עַל גְּבִי יוֹבָח, אֵף עַל פִּי שְׂאִין יִשְׂרָאֵל רִשְׁאֵי לַעֲשׂוֹת כֵּן - נוֹטֵל הֵימָנוּ זָרַע וְזוֹרַע בְּמִקּוֹם אַחֵר:

טז. יִשְׂרָאֵל שְׁקִיִּם כְּלָאִים בְּתוֹךְ שָׂדֶהוּ - אֵין אֲחִיו הַכְּהֻנִּים נִכְנָסִין לְתוֹכָהּ, אֵלָא רוֹאִין אוֹתוֹ כְּצִיּוֹן בֵּית הַקְּבֻרוֹת. אֵין עוֹשִׂין עִם הַנְּכָרִים כְּכִלְאִים, אֲכָל עוֹקְרִין עִמוֹ כְּלָאִים, מִפְּנֵי שֶׁמִּמַּעַט אֵת הַתְּפִלָּה:

יז. אֵין עוֹשִׂין עִם הַנְּכָרִי כְּכִלְאִים. אֶחָד כְּלָאֵי הַפְּרָם וְאֶחָד כְּלָאֵי זְרַעִים. וּבְעֶזְרַת

1 יש גורסים: תקוצר בדברי שניהם. פרוש:

הקצור של דברי רבי ישמעאל ורבי עקיבא.

2 בפרוש ר"ש על המשניות גרס: 'של דלועין'.

וְנַעֲשׂוּ מְכוֹנּוֹת - הָרִי זֶה כָּרָם. כִּי־צַד יוֹדֵעַ
אִם הֵיוּ מְכוֹנּוֹת אִם לֹא? מוֹתֵחַ אֶת הַחוּט
לְעַקֵּר גִּפְנִים, אִם הֵיוּ פְלֶן נוֹגְעוֹת בַּחוּט -
הָרִי זֶה כָּרָם. אַחַת נִכְנַסְתָּ וְאַחַת יוֹצֵאת -
הָרִי זֶה אֵינוֹ כָּרָם:

ו. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: חֲרִיץ שְׁנֵטוּעַ
כֶּהֱלַכְתּוּ, אוֹ שֶׁהָיָה מְקַף כְּשׁוֹכֵף הַזֶּה עֲגוּל
- הָרִי זֶה אֵינוֹ חֲרִיץ. כָּרָם שְׁנֵטוּעַ עֲרֻבוּכֵיָא,
אִם יֵשׁ בוֹ לְכוּן שְׁתִּים כִּנְגַד שְׁלֹשׁ - הָרִי זֶה
כָּרָם, וְאִם לֹא - אֵינוֹ כָּרָם. זֶה הָיָה מַעֲשֵׂה,
וּכְאוּ וְשָׂאֵלוּ אֶת רַבִּן גַּמְלִיאֵל, אָמַר לֵהֶם:
צֵאוּ וְשָׂאֵלוּ אֶת יוֹסִי בֶן גִּילְאִי, שֶׁהוּא בֵר
וּבְקֵי בַהֲלָכוֹת הַכָּרָם. יֵצְאוּ וְשָׂאֵלוּהוּ, אָמַר
לָהֶן: אִם יֵשׁ בוֹ לְכוּן שְׁתִּים כִּנְגַד שְׁלֹשׁ -
הָרִי זֶה כָּרָם, וְאִם לֹא - אֵינוֹ כָּרָם. רַבִּי
שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: כָּרָם שְׁנֵטוּעַ עַל פְּחוֹת
מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, אוֹ יוֹתֵר עַל שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת -
הָרִי זֶה אֵינוֹ כָּרָם:

ז. כָּרָם שְׁנֵטוּעַ שְׂאֵינוֹ כֶּהֱלַכְתּוּ, וְשׁוֹרֵה אַחַת
נִכְנַסְתָּ וְאַחַת יוֹצֵאת מִמֶּנּוּ, כִּשְׁהוּא מוֹדֵד -
נוֹתֵן לְכָרָם אַרְבַּע אַמּוֹת, וְלִשְׁוֹרֵה שְׁשֵׁה
טַפְחִים. הָיָה נְטוּעַ כֶּהֱלַכְתּוּ, וּגְפָנִים
הַחִיצוֹנִים כִּנְגַד בֵּינֵיתִים, כִּשְׁהוּא מוֹדֵד
מִבְּפָנִים, נוֹתֵן לְכָרָם מִבְּפָנִים - אַרְבַּע
אַמּוֹת, וְלִגְפָנִים - שְׁשֵׁה טַפְחִים:

ח. גִּפְן שְׁנֵטוּעָה בַּמְדֻרְגָה - נוֹתֵנִין לָהּ
עֲבוּדָתָהּ. הַזֹּרְעִים וְהַיֹּרְקוֹת שְׁנֵטוּעֵין
בַּמְדֻרְגָה - נוֹתֵנִין לָהֶן עֲבוּדָתָן. הֵיוּ שְׁתֵּי
שְׂדוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזוֹ, הַתַּחְתּוֹנָה נְטוּעָה
כָּרָם, וְהַעֲלִיּוֹנָה אֵין נְטוּעָה כָּרָם - זוֹרַע אֶת
הַעֲלִיּוֹנָה עַד שְׁמַגִּיעַ לְאוֹר עֲשָׂרָה שָׁל
תַּחְתּוֹנָה. הַעֲלִיּוֹנָה נְטוּעָה כָּרָם, וְהַתַּחְתּוֹנָה
אֵין נְטוּעָה כָּרָם - זוֹרַע אֶת הַתַּחְתּוֹנָה וְאֶת
הַמְדֻרְגָה עַד שְׁמַגִּיעַ לְעַקֵּר גִּפְנִים:

ט. גִּפְן שְׁנֵטוּעַ בְּנֶקַע עֲמוּק עֲשָׂרָה וָרֶחֶב
אַרְבָּעָה - נוֹתֵנִין לָהּ עֲבוּדָתָהּ לְמַטָּה. פְּחוֹת
מִכֵּן - נוֹתֵנִין לָהּ עֲבוּדָתָהּ לְמַעְלָה:

י. חֲרִיץ שְׁעוֹבֵר בְּכָרָם עֲמוּק עֲשָׂרָה וָרֶחֶב
אַרְבָּעָה, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: זוֹרְעֵין בְּתוֹכָהּ

הַמְבַלְעוֹת, כְּגוֹן: בֵּית עֵנָה, אֵימָא
וְחִבְרוּתֵיהּ - עוֹשִׂין עִם הַנְּכָרִי בְּכֻלָּאִים.
כְּשֵׁם שֶׁהַפְּלָאִים בְּאַרְץ - כֶּף הַכְּלָאִים
בַּחוּצָה לְאַרְץ:

מִסְכַּת כְּלָאִים פְּרָק שְׁלִישִׁי

א. אֵיזוֹ הִיא קְרֻחַת הַכָּרָם? כָּרָם שְׁחָרַב
אֲמַצְעוּ, וְנִשְׁתִּירוּ אַרְבַּע וַחֲמֵשׁ שְׁוֹרוֹת
גִּפְנִים, בֵּין מֵאַרְבָּעָה רוּחוֹת, וּבֵין מִשְׁלֹשָׁה
רוּחוֹת, וּבֵין מִשְׁתֵּי רוּחוֹת, זוֹ כִּנְגַד זוֹ:

ב. אֵיזוֹ מִחוּל הַכָּרָם? בֵּין שְׁנֵי כְרָמִים;
דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אִם אֵין
שֵׁם אֶלָּא שְׁתִּים עֲשָׂרָה אִמָּה - לֹא יֵבִיא זֶרַע
לְשֵׁם. הֵיוּ שֵׁם שְׁתִּים עֲשָׂרָה אִמָּה - נוֹתֵנִין
לוֹ עֲבוּדָתוֹ, וְזוֹרַע אֶת הַמוֹתֵר:

ג. יֵשׁ בְּמַחֲצֵית הַכָּרָם לְהִקֵּל וְלְהַחְמִיר.
כִּי־צַד? מְחִיצָה סְמוּכָה לְגִפְנִים - זוֹרַע חוּצָה
לָהּ, עַד שְׁמַגִּיעַ לְעַקֵּר מְחִיצָה, שְׂאֵלוּ אֵין
שֵׁם - נוֹתֵנִים לְכָרָם אַרְבַּע אַמּוֹת וְזוֹרַע אֶת
הַמוֹתֵר. הֵיטָהּ מְשׁוּכָה אַחַת עֲשָׂרָה אִמָּה -
לֹא יֵבִיא זֶרַע לְשֵׁם, שְׂאֵלוּ אֵין שֵׁם מְחִיצָה -
נוֹתֵן לְכָרָם אַרְבַּע אַמּוֹת וְזוֹרַע אֶת הַמוֹתֵר:

ד. מְחִיצַת הַכָּרָם שְׁנַפְרָצָה, אוֹמְרִים לוֹ:
'גְּדוּר'. גְּדוּרָה וְנַפְרָצָה, אוֹמְרִים לוֹ: 'גְּדוּר'.
אִם נִתְיָאֵשׁ הַיִּמְנָה - הָרִי זֶה קֹדֵשׁ וְחֵיב
בְּאַחְרֵיוֹתָהּ. כִּמָּה תֵּהֵא מְטַעְתָּהּ? שְׁלֹשׁ
כִּנְגַד שְׁלֹשׁ. נִטְלָה אַחַת מִן הַקִּיצוֹנָה - הָרִי
זֶה כָּרָם. כִּמָּה יֵהֵא בֵּינֵיהֶן? שְׁתִּים כִּנְגַד
שְׁתִּים, מֵאַרְבַּע אַמּוֹת וְעַד שְׁמוֹנֶה. וְהַזֵּנֵב -
מֵאַרְבַּע אַמּוֹת וְעַד שְׁמוֹנֶה. הֵיוּ שְׁתִּים כִּנְגַד
שְׁתִּים, מֵאַרְבַּע אַמּוֹת וְעַד שְׁמוֹנֶה, וְהַזֵּנֵב
פְּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, אוֹ יֵתֵר עַל שְׁמוֹנֶה, אוֹ
שְׁתִּים כִּנְגַד שְׁתִּים פְּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת עַד
שְׁמוֹנֶה, אוֹ יֵתֵר עַל שְׁמוֹנֶה, וְהַזֵּנֵב מֵאַרְבַּע
אַמּוֹת עַד שְׁמוֹנֶה - הָרִי זֶה אֵינוֹ כָּרָם, עַד
שֶׁהֵיוּ שְׁתִּים כִּנְגַד שְׁתִּים מֵאַרְבַּע אַמּוֹת עַד
שְׁמוֹנֶה, וּמִזֵּנֵב, מֵאַרְבַּע אַמּוֹת וְעַד שְׁמוֹנֶה:

ה. פְּרוּת מְכוּן וְנוֹף אֵין מְכוּן - הָרִי זֶה כָּרָם.
נוֹף מְכוּן וְכוּרַת אֵין מְכוּן - הָרִי זֶה אֵינוֹ
כָּרָם. הֵיוּ דְקוֹת וְלֹא הֵיוּ מְכוּנוֹת, הֶעֱבּוּ

שְׁלֵשָׁה זְרַעוּנִין אָחַד מִכָּאן וְאָחַד מִכָּאן, וְאָחַד בְּאֲמָצֵעַ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר: נִרְאִין דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּחָרִיץ מְבָרֵךְ:

יא. הַנוֹטֵעַ יָרֵק בְּכָרֶם, אוֹ הַמְקַיֵּם - הֲרִי זֶה מְקַדֵּשׁ אַרְבָּעִים וַחֲמֵשֶׁה גִפְנִים. אֵימַתִּי? בְּזִמְנֵן שְׁנַטְוֵעוֹת עַל אַרְבַּע אַרְבַּע, אוֹ עַל חֲמֵשׁ חֲמֵשׁ. הֵיוּ נְטוּעוֹת עַל שֵׁשׁ שֵׁשׁ, אוֹ עַל שֵׁשׁ שֵׁשׁ - הֲרִי זֶה מְקַדֵּשׁ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה לְכָל רוּחַ, עֲגָלוֹת לֹא מְרַבְּעוֹת. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר אָמַר: תּוֹקֵעַ יִתֵּד בְּאֶרֶץ וּמוֹדֵד שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה לְכָל רוּחַ, עֲגָלוֹת לֹא מְרַבְּעוֹת, מִפְּנֵי שְׁנִירְאִית כְּקֶרֶן טְבֵּלָא. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר שְׁמַעוֹן: הַזּוֹרֵעַ, וְסַעֲרָתוֹ הַרוּחַ לְאֶחָרָיו - מִתֵּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֲנָס. סַעֲרָתוֹ הַרוּחַ לְפָנָיו - אָסוּר:

יב. בַּעַל הַבַּיִת שֶׁקַּיֵּם יְרֻקוֹת שְׂדֵה בְּכָרֶם - אָסוּר לוֹ וְאָסוּר לְכָל אָדָם. אַחַר מִכָּל מְקוֹם שֶׁקַּיֵּם יְרֻקוֹת שְׂדֵה בְּכָרֶם - אָסוּר לוֹ וּמִתֵּר לְכָל אָדָם:

יג. הַלְשִׁישׁוֹת, וְהַלְבִּיצִין, וְהַבְּרָמִיר, וְהַבוּלְפָסִין, וְהַכְּרוֹס, וְהַקִּינְרָה, וְהַחֲמִיתָה, וְהַתְּלִמִּית, וְהַסִּיאָה, וְהַאֲזוּב, וְהַקּוֹרְנִית, וְהַקְּשׁוּאִין, וְהַדְּלוּעִין, וְהַאֲבִטִּיחִין, וְהַמְּלַפְּפוֹנוֹת, וּפּוֹל הַמְצָרִי - מִיְּנֵי זְרַעִים, הֲרִי הֵן כְּלָאֵי הַפָּרֶם. הָאִירוֹס, וְהַקִּיסוֹס, וְשׁוֹשְׁנַת הַמֶּלֶךְ - מִיְּנֵי זְרַעִים, וְאִינֵן כְּלָאִים בְּכָרֶם. רַבִּי דוֹסְתָאִי בֶּן יְהוּדָה אָמַר: מִיְּנֵי דְשָׂאִים, וְהֵן כְּלָאִים. הַחֲשִׁיפָה, וְהָאוֹסִין, וְהַגְּמִי, וְכָל הַגְּדָלִין בְּאֶפֶר - מִיְּנֵי דְשָׂאִים, וְהֵן כְּלָאִים בְּכָרֶם. הַקְּנִים, וְהַחֲבִין, וְהַוֵּרֵד, וְהָאֲטָדִין - מִין אֵילָן, וְאִינֵן כְּלָאִים בְּכָרֶם. זֶה הַכֶּלֶל: כָּל הַמוֹצִיא עֲלִין מַעֲקָרוֹ - הֲרִי זֶה יָרֵק. וְכָל שְׂאִין מוֹצִיא עֲלִין מַעֲקָרוֹ - הֲרִי זֶה אֵילָן:

יד. הַחֲצֵב, רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אָמַר: כְּלָאִים. וְחֲכָמִים אָמְרִים: אֵין כְּלָאִים. כִּשּׁוֹת, רַבִּי טַרְפוֹן אָמַר: אֵין כְּלָאִים. וְחֲכָמִים אָמְרִים: כְּלָאִים. צֶלֶף, בֵּית שְׁמַאי אָמְרִים: כְּלָאִים בְּכָרֶם וְאִינֵם כְּלָאִים בְּזְרַעִים. וּבֵית

הַלַּל אָמְרִים: אִינֵן כְּלָאִים, לֹא בְּכָרֶם וְלֹא בְּזְרַעִים. אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן: אִם כְּלָאִים בְּכָרֶם - תְּהֵא כְּלָאִים בְּזְרַעִים, וְאִם אֵין כְּלָאִים בְּזְרַעִים - לֹא תְהֵא כְּלָאִים בְּכָרֶם. אֵלוֹ וְאֵלוֹ מוֹדִים: שְׁחִיב בְּעֶרְלָה:

מִסְכַּת כְּלָאִים פְּרָק רַבִּיעִי

א. רַבֵּן גַּמְלִיאֵל וּבֵית דִּינּוֹ הִתְקִינוּ: שִׁיּוֹ מְרַחֲקִין אַרְבַּע אַמּוֹת מִמֶּקֶר גִּפְנִים וּלְשֵׁדָה. הַעוֹשֶׂה מְחִיצָה לְכָרֶם גְּבוּהָה עֶשְׂרֵה וּרְחֹבָה אַרְבָּעָה - בְּטַל אַרְבַּע אַמּוֹת שְׁבַפְרָם. הַעוֹשֶׂה מְחִיצָה לְגֶפֶן גְּבוּהָה עֶשְׂרֵה וּרְחֹבָה אַרְבָּעָה - בְּטַל שֵׁשׁ טַפָּחִים שְׁבַגְפָן. הַעוֹשֶׂה מְחִיצָה לְכָרֶם גְּבוּהָה עֶשְׂרֵה וְאִינֵה רְחֹבָה אַרְבָּעָה - לֹא בְּטַל אַרְבַּע אַמּוֹת שְׁבַכְרָם. הַעוֹשֶׂה מְחִיצָה לְכָרֶם גְּבוּהָה עֶשְׂרֵה וְאִין רְחֹבָה אַרְבָּעָה - לֹא בְּטַל שֵׁשׁ טַפָּחִים שְׁבַגְפָן:

ב. כָּל עוֹשֵׂין מְחִיצָה, בְּאֲכָנִים וּבְמַחְצָלוֹת, בְּקִשִׁים וּבְקִנִּים וּבְקוֹלְחוֹת, אֶפְלוֹ שְׁלֵשָׁה חֲבָלִים זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה וְזֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, וּבְלֶבֶד שְׁלֹא יֵהָא בֵּין חֲבָל לְחֲבָרוֹ שְׁלֵשָׁה טַפָּחִים, כְּדִי שִׁיַּכְּנֵס הַגְּדִי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: רַעֲפִים שֶׁהַעֲבִיר עַל גְּבִי חָרִיץ - הֲרִי הַרַעֲפִים כְּמַחְצָה, וּבְלֶבֶד שְׁלֹא יֵהָא בֵּין לְבִין חֲבָרוֹ כְּמִלּוּאוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: קִנִּים שֶׁהַעֲבִירוֹ עַל גְּבִי חָרִיץ - הֲרִי הַקְּנִים בְּמַחְצָה צָרִיף שְׁלֹא יֵהָא בֵּין קִנָּה לְחֲבָרוֹ שְׁלֵשָׁה טַפָּחִים כְּדִי שִׁיַּכְּנֵס הַגְּדִי. רַבִּי יוֹסִי אָמַר: אִם הֵיוּ קִנִּים מְדוּקְרָנִין וְעָשָׂה לָהֶם פֶּאֶה מְלַמְעָלָה - מִתֵּר:

ג. נִמְצְאָת אָמַר, שְׁלֵשׁ מִדּוֹת בְּמַחְצָה. כָּל שְׁפָחוֹת מְשֻׁלְשָׁה - צָרִיף שְׁלֹא יֵהָא בֵּין לְחֲבָרוֹ שְׁלֵשָׁה טַפָּחִים כְּדִי שִׁיַּכְּנֵס הַגְּדִי. וְכָל שֶׁהֵן שְׁלֵשָׁה, מְשֻׁלְשָׁה עַד אַרְבָּעָה - צָרִיף שְׁלֹא יֵהָא בֵּין לְבִין חֲבָרוֹ כְּמִלּוּאוֹ, כְּדִי שְׁלֹא יֵהוּ פְרוּצוֹת כְּבִנְיָן. הֵיוּ יִתְרוֹת עַל בִּנְיָן, אֶף כְּנֵגַד הַבִּנְיָן - אָסוּר. כָּל שֶׁהֵן אַרְבָּעָה, מֵאַרְבָּעָה וּלְמַעְלָה - צָרִיף שְׁלֹא יֵהָא בֵּין לְבִין חֲבָרוֹ כְּמִלּוּאוֹ, כְּדִי שְׁלֹא יֵהָא פְרוּץ כְּעוֹמֵד. אִם הַפְּרוּץ מְרַבָּה עַל

הַגָּפֶן - מַחְזִיר וְאִינוּ מְקַדָּשׁ. הַגָּפֶנִים וְהַיִּרְקוֹת שְׁנוּטִין לְתוֹךְ הַגָּפֶן, אֲבָא שְׂאוּל אֹמֵר, רַבִּי עֲקִיבָא אֹמֵר: יַחְזִיר. וְכֵן עֲזָאי אֹמֵר: יִסְפֹּר:

ח. הֵינּוּ שְׂרָשִׁין יוֹצְאִין בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שְׁבַכְרָם - הַכֹּל מוֹדִים שֶׁיַּעֲקֹר. שְׂרָשִׁי פֶּאֶה יוֹצְאִין בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שְׁבַכְרָם, אֶפְלוּ לְמַטָּה מִשְׁלֹשָׁה טַפְחִים - מִתֵּר:

ט. הַמְּבָרִיךְ אֶת הַגָּפֶן בְּאַרְצָא, וְאִין עַל גְּבִיו עֶפֶר, אֲלֵא כֹל שֶׁהוּא - מִתֵּר לְזֹרַע מִכָּאן וּמִכָּאן, וְאִסוּר לְזֹרַע עַל גְּבִיו. הֵיחָה עַל גְּבִיו עֶפֶר שְׁלֹשָׁה טַפְחִים - מִתֵּר לְזֹרַע עַל גְּבִיו. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אֹמֵר, בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: עֲשֶׂרָה טַפְחִים, וּבֵית הֵלֵל אֹמְרִים: שֵׁשָׁה טַפְחִים. הַבְּרָכָה שְׁבַסְלַע, אֶף עַל פִּי שְׂאִין עֶפֶר עַל גְּבִיו אֲלֵא שְׁתֵּי אֲצָבָעוֹת - מִתֵּר לְזֹרַע עַל גְּבִיָּה; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר: שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת:

י. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר אֹמֵר: תְּבוּאָה שֶׁהִשְׂרִישָׁה - הֵרִי זֹו אִסוּרָה וּמְקַדָּשֶׁת וּמִתְקַדָּשֶׁת. גְּפִנִים שֶׁהִשְׂרִישוּ - הֵרִי אֵלוּ אִסוּרִין וּמְקַדָּשִׁין, אֲבָל אִין מִתְקַדָּשִׁין עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ כְּפֹל הַלֶּבֶן. מְקַצְתֶּם עֲשׂוּ כְּפֹל הַלֶּבֶן, וּמְקַצְתֶּן לֹא עֲשׂוּ, אֶת שֶׁעֲשׂוּ כְּפֹל הַלֶּבֶן - אִסוּרִין, וְאֶת שֶׁלֹּא עֲשׂוּ כְּפֹל הַלֶּבֶן - מִתְרִין:

יא. הַמַּעְבִּיר עֲצִין נְקוּב בְּכֶרֶם, אִם הוֹסִיף מְאֵתִים - אִסוּר, אֲבָל אִין מִתְקַדָּשׁ עַד שֶׁיַּיְחַנּוּ תַּחַת הַגָּפֶן. רַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמֵר: אִין בֵּין עֲצִין נְקוּב לְשֶׁאִינוּ נְקוּב, אֲלֵא הַכֶּשֶׁר זְרַעִים בְּלֶבֶד:

מִסְכַּת כְּלָאִים פְּרָק חֲמִישִׁי

א. כְּלָאֵי הַכֶּרֶם - מִתְרִין מִשּׁוּם גְּזֵל, וּפְטוּרִין מִן הַמַּעֲשֶׂר. כְּלָאֵי זְרַעִים - אִסוּרִין מִשּׁוּם גְּזֵל, וְחִיבִין בְּמַעֲשְׂרוֹת:

ב. סוּס שִׁילְדָה מִין חֲמוֹר - מִתֵּר עִם אָמוֹ. וְאִם הֵיחָה אָבִיו חֲמוֹר - אִסוּר עִם אָמוֹ. חֲמוֹר שִׁילְדָה מִין סוּס - מִתֵּר עִם אָמוֹ. רַחֵל

הַעוֹמֵד, כְּנֶגֶד הַעוֹמֵד - מִתֵּר, כְּנֶגֶד הַפְּרוּץ - אִסוּר. אִם הֵיחָה עוֹמֵד מְרַבֵּה עַל הַפְּרוּץ, אֶף כְּנֶגֶד הַפְּרוּץ - מִתֵּר. וּבִלְבָד שֶׁלֹּא תִּהְיֶה פְּרֻצָה יִתְרָה עַל עֶשֶׂר אַמּוֹת. אִם הֵינּוּ קָנִים מְדוּקְרָנִין וְעֲשֶׂה לָהֶם פֶּאֶה מִלְּמַעְלָה, אֶפְלוּ יִתְרָה עַל עֶשֶׂר אַמּוֹת - מִתֵּר:

ד. כֹּל מְחִיצָה שֶׁעֲשׂוּיָה שְׁתֵּי וְאִין עֲשׂוּיָה עָרֵב, עָרֵב וְאִין עֲשׂוּיָה שְׁתֵּי - הֵרִי זֹו מְחִיצָה. רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר: אִין מְחִיצָה אֲלֵא עַד שֶׁתִּהְיֶה עֲשׂוּיָה שְׁתֵּי וְעָרֵב. מַעֲשֶׂה שֶׁהֵלֵךְ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֲצֵל רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בְּכֶפֶר עֲזִיז, הִרְאָהוּ גִפֶּן שֶׁמְדֻלָּה עַל מְקַצֵּת תְּאֵנָה, אָמַר לוֹ: מַה אָנִי לְהִבִּיא זֶרַע תַּחַת הַמּוֹתֵר? אָמַר לוֹ: מִתֵּר, שְׂאִין אָדָם מְבַטֵּל תְּאֵנָתוֹ מִפְּנֵי גִפֶּנוֹ. הֵעֵלָהוּ מִשָּׁם לְבֵית הַמַּגְנִים³, וְהִרְאָהוּ גִפֶּן שֶׁמְדֻלָּה עַל מְקַצֵּת קוֹרָה וְכוּ סֶדֶן שֶׁל שְׁקָמָה וְכוּ קוֹרוֹת הַרְבֵּה, אָמַר לוֹ: תַּחַת קוֹרָה זֹו - אִסוּר, וְהַשְּׂאֵר - מִתֵּר, שְׂאִינִי רוֹאֶה שְׁכָל קוֹרָה וְקוֹרָה בְּאֵילָן - אֵילָן בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ. רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בֶּן אֱלֵעָזָר אֹמֵר: אִם הֵיחָה מִפְּסִיק בֵּין קוֹרָה לְחִבְרָתָה - כְּאֵלוּ אֵילָן אֶחָד:

ה. אֵלוּ הֵן פְּסִיקֵי עָרִים: עָרִים שֶׁחָרַב אֲמַצְעוֹ, וְנִשְׁתִּירוּ בּוֹ חֲמֵשׁ גְּפִנִים מִכָּאן וְחֲמֵשׁ גְּפִנִים מִכָּאן, אִם אִין שָׁם שְׁמוֹנָה אַמּוֹת - לֹא יִבִּיא זְרַע לְשָׁם. אִם הֵינּוּ שָׁם שְׁמוֹנָה אַמּוֹת וְעוֹד - נוֹחַתִּין לוֹ עֲבוּדָתוֹ וְזוֹרַע אֶת הַמּוֹתֵר. כִּמָּה הוּא 'עוֹד'? אֶחָד מִשְׁשֶׁה טַפְחִים בְּאֵמָה:

ו. הַעוֹשֶׂה מְחִיצָה לְכֶרֶם גְּבוּהָ עֲשֶׂרָה וְאִין רְחִיבָה אַרְבָּעָה - לֹא בִטֵּל אֶת אַרְבַּע אַמּוֹת שְׁבַכְרָם. הַעוֹשֶׂה מְחִיצָה לְגָפֶן, גְּבוּהָ עֲשֶׂרָה וְאִינָה רְחִיבָה אַרְבָּעָה - לֹא בִטֵּל שִׁשָּׁה טַפְחִים שְׁבַגְפָּן:

ז. זְמוּרָה שֶׁל גִּפֶּן שֶׁהֵיחָה מְדֻלָּה עַל גְּבִי תְּבוּאָה, אֶפְלוּ הִיא מֵאָה אֵמָה - כֹּל הַגָּפֶן אִסוּרָה, הִיא וּפְרוֹתֶיהָ. תְּבוּאָה שֶׁנִּטְעָה תַּחַת

³ בְּמִשְׁנֵינּוֹת (כְּלָאִים ו, ד): 'הַמַּגְנִיחַ'.

ו. הַיְרוּדִין וְהַנְעֻמּוֹת - הָרִי הֵן כְּעוֹפּוֹת לְכָל דָּבָר. וְאֵין בְּהֵמָה טְמֵאָה יוֹלֵדֶת מִן טְהוֹרָה, וְלֹא טְהוֹרָה מִן טְמֵאָה, וְלֹא גִסָּה מִן דָּקָה, וְלֹא דָקָה מִן גִּסָּה, וְלֹא אָדָם מִן בְּלֵן, וְלֹא בְלֵן מִן אָדָם. כָּל שֵׁישׁ בֵּישׁוּב - יֵשׁ בַּמִּדְבָּר. הַרְבֵּה יֵשׁ בַּמִּדְבָּר מֵה שְׂאִין בֵּישׁוּב. כָּל שֵׁישׁ בֵּישְׁבָּה - יֵשׁ בֵּימֵם. הַרְבֵּה יֵשׁ בֵּימֵם מֵה שְׂאִין בֵּישְׁבָּה. אֵין מִן חֲלֵדָה בֵּימֵם:

ז. הַחוֹסֵס אֶת הַפֶּרָה, וְהַמְזוּג אֶת הַפְּלָאִים - פְּטוּר, שְׂאִין לֶדָּה שֶׁהוּא חָיִב אֲלֵא הַנוֹהֵג וְהַמְנַהֵיג בְּלֶבֶד:

ח. צֶמֶר הַגְּמֵלִים וְצֶמֶר הַרְחֵלִים שְׁטָרְפֵן זֶה עִם זֶה, אִם הָרֵב מִן גְּמֵלִים - מִתֵּר. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּזִמְנֵן שְׁטָרְפֵן זֶה בְּזֶה וְהֵבִיא פִּשְׁתָּן בֵּינֵיהֶם. אֲבָל הָעוֹשֶׂה חֲלוּק שְׂכוּלֵל צֶמֶר הַגְּמֵלִים וְכוּלֵל צֶמֶר הָאֲרָנְבִים, וְאָרְג בּו חוּט אֶחָד שֶׁל צֶמֶר בְּצַד זֶה, וְחוּט אֶחָד שֶׁל פִּשְׁתָּן בְּצַד זֶה - אֲסוּר. כִּגְד שֵׁישׁ בְּרֵאשׁוֹ אֶחָד כְּלָאִים - לֹא יִתְכַּסֶּה בְּצַד הַשֵּׁנִי, אֵף עַל פִּי שֶׁהַכְּלָאִים מִנְחָ בְּאָרֶץ:

ט. חֲלוּק שֶׁל צֶמֶר שְׁנַפְרָם וּפְרָפּוֹ בְּחוּט שֶׁל פִּשְׁתָּן, וְשֶׁל פִּשְׁתָּן שְׁנַפְרָם וּפְרָפּוֹ בְּחוּט שֶׁל צֶמֶר - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם כְּלָאִים, וְאֵין יוֹצֵאִין בָּהֶם בְּשִׁבְתָּ. תְּפָרֵן - אֲסוּרִין מִשּׁוּם כְּלָאִים, וְיוֹצֵאִין בָּהֶן בְּשִׁבְתָּ:

י. לוֹבֵשׁ אָדָם שְׁתֵּי חֲלָקוֹת שֶׁל צֶמֶר וְשֶׁל פִּשְׁתָּן זוֹ עַל גִּבּ זוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁפָנְדָתוֹ חֲגוּרָה עָלָיו מִבְּחוּץ, וּבְלֶבֶד שֶׁלֹא יִתֵּן אֶת הַמְּשִׁיחָה וְיִקְשֶׁר בֵּין שְׁתֵּי כְּתָפָיו. בְּלֵאָרֵי נָשִׁים - אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם כְּלָאִים. תְּפָרֵן - מְקַבְּלוֹת הַטְּמֵאָה וְאֲסוּרוֹת מִשּׁוּם כְּלָאִים. מְטַפְּחוֹת תְּבָה - אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם כְּלָאִים. מְטַפְּחוֹת יָדַיִם, וּמְטַפְּחוֹת סְפָרִים, וּמְטַפְּחוֹת סְפוּג - אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם כְּלָאִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹסֵר; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִתִּיר, וְחֲכָמִים אוֹסְרִין:

שִׁלְדָה מִין עֵז - מִתֵּר עִם אֲמוֹ. אִם הָיָה אָבִיו עֵז - אֲסוּר עִם אֲמוֹ. עֵז שִׁלְדָה מִין רַחֵל - מִתֵּר עִם אֲמוֹ. אִם הָיָה אָבִיו רַחֵל - אֲסוּר עִם עֵמו, וְאֵין קָרֵב לְגַבִּי מִזְבַּח. כּוּי - מִטִּילִין עָלָיו שְׁנֵי חוֹמְרִין:

ג. אֵין קוֹשְׁרִין אֶת הַסּוּס לְצַדֵּי הַקְּרוּן, וְלֹא לְאַחַר הַקְּרוּן. וְלֹא אֶת הַלְבָדָקִים לְגְמֵלִים. רַבִּי מֵאִיר מִתִּיר. אִם הָיוּ מְסִיעִין בִּירִידָה וּבְעֻלָּה - הַכֹּל מוּדִים שֶׁהוּא אֲסוּר:

ד. לֹא יִקְשֶׁר סוּס לְפָרָד, וּפְרָד לְחִמּוֹר, וְחִמּוֹר לְעֹרֹד, מִפְּנֵי שְׁמִנְהֵגִין זֶה אֶת זֶה. אִם עָשָׂה כֵן - רַבִּי מֵאִיר מַחֲיֵב, וְחֲכָמִים פּוֹטְרִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּנֵי סוּסָה וּבְנֵי חִמּוֹרָה - אֲסוּרִין זֶה עִם זֶה. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל הַפְּרָדוֹת מִין אֶחָד הֵן. אֲסִי הַבְּבֵלִי אוֹמֵר: אֲסוּר לְרַכֵּב עַל גְּבֵי הַפְּרָדָה מִקָּל וְחִמְר, וּמֵה אִם בְּמָקוֹם שֶׁמִּתֵּר לְלַבֵּשׁ שְׁנֵי חֲלוּקוֹת כְּאֶחָד - הָרִי הוּא אֲסוּר בְּתַעֲרוּבָתָן, מְקוֹם שֶׁאֲסוּר לְנַהֵג שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת - אֵינוֹ דִּין שֶׁיְהִי אֲסוּר בְּתַעֲרוּבָתָן? אֲמָרוּ לוֹ: הָרִי הוּא אוֹמֵר (מְלָכִים א א, ל ג): "וְהִרְכַּבְתֶּם אֶת שְׁלֵמָה בְּנֵי עַל הַפְּרָדָה אֲשֶׁר לִי וְהוֹרַדְתֶּם אֹתוֹ אֶל גַּחוּן". אֲמַר לְהֵן: אֵין מְשִׁיבִין מִתְּקוּעָה⁴. אֲמָרוּ לוֹ: הָרִי הוּא אוֹמֵר (מְלָכִים א טו, ה): "אֲשֶׁר עָשָׂה דָוִד אֶת הַיָּשָׁר בְּעֵינָי ה' וְלֹא סָר מִכָּל אֲשֶׁר צִוָּהוּ כָּל יְמֵי חַיָּיו רַק בְּדָבָר אוֹרְיָה הַחֲתָנִי":

ה. כָּלֵב - מִין חֲיָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִין בְּהֵמָה. מֵה הַפֶּרֶשׁ בֵּין רַבִּי מֵאִיר וְחֲכָמִים? אֲלֵא: שֶׁהַכּוֹתֵב חִיתוֹ לְבָנוּ, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כְּתַב לוֹ כָּלֵב. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא כְּתַב לוֹ כָּלֵב. הַכּוֹתֵב בְּהֵמָתוֹ לְבָנוּ, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לֹא כְּתַב לוֹ כָּלֵב. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: כְּתַב לוֹ כָּלֵב. כָּלֵב כּוֹפְרֵי - מִין חֲיָה:

יא. לֹא יִתֵּן אֶת הַמְּרַדְעַת עַל כְּתָפוֹ אֶפְלוֹ לְהוֹצִיא עָלֶיהָ אֶת הַזּוֹבֵל. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי

⁴ פְּרוּשׁ: מִן הַמְּלָכוֹת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: שֶׁהַכּוֹתֵב עַל עִירָא רַבּוֹ שֶׁל דָּוִד שִׁתְּיָה מְעִיר תְּקוּעָה.

דינו התקינו: שיהו מתרין בעבודת הארץ עד ראש השנה:

ב. אילן העומד בבית קבים, ושנים העומדים בבית ארבע קבים - אין חורשין להם אלא צרפן. שלשה אילנות של שלשה בני אדם, אילנות של אחר, והשדה של אחר, אף על פי שבעל השדה חורש מפני צרף שדהו - הרי זה מתר. זקנה שהיא נראית בנטיעה - כנטיעה. נטיעה שהיא נראית בזקנה - כזקנה. מה בין זקנה לנטיעה? זקנה - עד עצרת. נטיעה - עד ראש השנה. זקנה - מעין שלשה, ונטיעה - מעין עשר. ושדה קנים - נדון כנטיעה:

ג. שלשה קשואין שלשה דלועין וארבע נטיעות - הרי אלו מצטרפין, וחורשין כל בית סאה בשבילן. ובלבד שתהא מטעתן עשרה לבית סאה. כמה רוח יהא ביניהן? רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל שתחתיו וחוצה לו - מלא צמד וכליו:

ד. איזו היא נטיעה? רבי יהושע אומר: בת חמש, בת שש, בת שבע. אמר רבי: מפני מה אמרו בת חמש בת שש ובת שבע? אלא גפנים - בני חמש, תאנים - בני שש, וזיתים - בני שבע:

ה. מוכרין ומוציאין זבלים ערב שביעית מישראל החשוד על השביעית. ומן הנכרי ומן הפותי, אפלו בשביעית - מתר. עד מתי מתר לזבל? כל זמן שמתר לחרש - מתר לזבל:

ו. משקין את הנטיעות - עד ראש השנה. רבי יוסי בן כיפר אומר משום רבי אלעזר: בית שמאי אומרים: משקה על הנוף ויורד על העקר. בית הלל אומרים: על הנוף ועל העקר. אמרו בית הלל לבית שמאי: אם אתה מתיר לו מקצתו - תתיר לו את הכל. אם אין אתה מתיר לו הכל - אל תתיר לו מקצת:

ז. ומכוננין את הנטיעות עד ראש השנה. רבי יהודה אומר: אם היו מפורכות לפני

שמעון מתיר. בגד שאבד בו כלאים - לא ימכרנו לנכרי, ולא יעשנו מרדעת לחמור. רבי שמעון בן אלעזר אומר: לא יעשה הימנו טלאי לבגד אימרא המפרסמת. אבל יעשה הימנו תכריף למתים:

יב. כפה של צמר שנתנו בפשתן - מתר. עשה שני ראשיו בצד אחד - אסור. צמר שנתנו בפשתן להיות אורג עליו - הרי זה אסור, שבשעה שהוא אורג היה נטוה. אמר רבי שמעון בן אלעזר: למה נקרא שמו שעטנז? מפני שמליז את אביו שבשמים עליו:

יג. רבי חנניה בן גמליאל אומר: לא יקשר סרק של צמר ושל פשתן לחגור בו את מתניו, אף על פי שהרצועה באמצע. הפוקרית והציפה - אין בהם משום כלאים. ואם תפרן - מקבלין טמאה ואסורין משום כלאים. פשתן שצבעו בחרת - לא ימכרנו לנכרי, ולא יעשנו אימרא לפשתן המפרסמת. בכרים ובכסתות - הרי זה מתר:

יד. אספלגית מלוגמא ורטיה - אין בהן משום כלאים. המת, והבהמה, והאהלין, והאפסלים, והאסטמא, וקלע, ווילון, ובגדי כהנים, ובגדי כהן גדול - אין בהן משום כלאים. בגדי כהן גדול, היוצא בהן למדינה - חייב. ובמקדש, בין לשרת ובין שלא לשרת - פטור, מפני שהן ראויין לעבודה:

מסכת שביעית פרק ראשון

א. שלשה אילנות בתוך בית סאה - הרי אלו מצטרפין, וחורשין כל בית סאה בשבילן. ובלבד שתהא מטעתן ממטע עשרה לבית סאה; דברי רבי מאיר ורבי יהודה. ורבי יוסי ורבי שמעון אומרים: אין חורשין להם אלא צרפן. כמה רוח יהא ביניהן? רבן שמעון בן גמליאל אומר: כדי שיהא בקר עובר בכליו. רבן גמליאל ובית

יב. אין בודקין את הזרעים באדמה בגללים ובעציץ. אבל דובקין אותם בגללים ובעציץ, ומשרין משיביעית למוצאי שביעית. ומקמינן את העלוים⁸ שבנג, אבל אין משקין אותן:

מסכת שביעית פרק שני

א. מרביצין שדה בערב שביעית כדי שתעלה ירקות בשביעית. ולא עוד: אלא אף בשביעית, ומרביצין אותה כדי שתעלה ירקות למוצאי שביעית:

ב. בצלים שנקנסו מערב שביעית לשביעית, או שיצא משביעית למוצאי שביעית - מרביצין עליהן מים כדי שיהו נוחזין לעקר. הלוחף שהעלה תמרות בשביעית - לא יטלו הימנו בשביעית מפני מראית העין:

ג. הנוטע והמכריך והמרכיב שלשים יום לפני ראש השנה - עלתה לו שנה, ומתיר לקימן בשביעית. פחות מכן - לא עלתה לו שנה, ואסור לקימן בשביעית. פרות נטיעה זו - אסורין עד חמשה עשר בשבט. אם ערלה - ערלה. אם רבעי - רבעי:

ד. אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על הגמור - שהוא לשעבר. ועל שלא הניץ - שהוא לעתיד לבוא. על מה נחלקו? על התורמל, שבית שמאי אומרים: לשעבר, ובית הלל אומרים: לעתיד לבוא.

ה. פול המצרי שמנע ממנו מים שלשים יום לפני ראש השנה - מתעשר לשעבר ומתיר לקימן בשביעית. ואם לאו - אסור לקימן בשביעית, ומתעשר לשנה הבאה. במה דברים אמורים? בשל שקיא. אבל בשל בעל - שמנע הימנו שתי מרבעות; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: שלש. רבי יוסי בן כפיר אמר משום רבי שמעון

שביעית - נוטלין אף בשביעית. אלו הן עוגיות, אלו בדידין שבעקרי אילנות. מותרין ומשמטין בקנים. מקום שנהגו לותר ולשמש לפני החג - מותרין ומשמטין לפני החג. לאחר החג - מותרין ומשמטין לאחר החג:

ח. פגי ערב שביעית שנקנסו לשביעית - רבי יהודה אומר: מקום שנהגו לסוף - אין סכין מפני שהיא עבודה. מקום שלא נהגו לסוף - סכין. ושל שביעית שיצאו למוצאי שביעית - הכל שוין שאין סכין אותן, ואין מקנחין אותן. וכן היה רבי יהודה אומר: הלוקח פגים מחברו בשאר שני שבוע, אף במקום שנהגו לסוף - סכין. לא יקנח שרף בעקר, מפני שמתרין. אבל מקנחו בעלין:

ט. תאנה שנתקלפה - אין טוחין אותה בטיט, שהיא מלאכתה. אין תולין תחומין בתאנה, ואין מרכיבין בתאנה, מפני שהיא עבודה. רבי שמעון בן אלעזר אומר: במועד - צוררו, בשביעית - הופך:

י. סוקרין את האילן בסקרא, וטוענין אותו באבנים, ואין חושש לא משום שביעית ולא משום דרכי האמורי. מסלקין, מקנצין, מקטפין⁵, מסתתין⁶, ומצדדין⁷, ומגמזין - עד ראש השנה, ונוטל את הרואה. רבי שמעון בן אלעזר אומר: אין אוכלין את הפגים בשביעית:

יא. חורשין שדה בית השלחין, ומשקין אותן שלשים יום לפני ראש השנה. רבי אומר: עד לפני ראש השנה שלשה ימים כדי שיטע וישריש:

⁵ כל אלו הם לשונות של סלוק תקוצים מהשדה בשביעית.

⁶ נקוי האבנים.

⁷ שומתקנים את המצר והצד.

⁸ מין פרי

מתעשר זרע וירק. (זירין¹⁰, ופטור). זרעה זירין - מתעשר זרע וירק וזירין¹¹.

ז. כל ירקות שזרען לזרע - בטלה דעתו. ירקן - חייב, וזרען - פטור. התבואה והקטניות שזרען לזרע - בטלה דעתו. זרען - חייב, וירקן - פטור. הפול והשעורין והתלתן שזרען לירק - בטלה דעתו. זרען - חייב, וירקן - פטור. השחלים והגרגיר שזרען לזרע - מתעשרין זרע וירק. זרע לירק - מתעשרין ירק וזרע:

ח. רבן שמעון בן גמליאל אומר: בצלים הקיצונין שרבצין לפני ראש השנה - מתעשרין לשעבר ומתירין בשביעית. ואם לאו - אסורין בשביעית, ומתעשרין לשנה הבאה. היתה שניה ונכנסה שלישית - אין מודכין, ואין מונעין מהן מים, כדי שיהא מעשר שני. היתה שלישית ונכנסה רביעית - מודכין ומונעין מהן, כדי שיהא מעשר עני. ומתיר לדכן ברגל. וכן כל אדם נוהגין:

ט. כל ירקות שהוקשו לפני ראש השנה - מתיר לקימן בשביעית. אם היו רפין - אסור לקימן בשביעית מפני מראית העין. אין מחיבין אותו לשרש את הלוף, אלא מניחין כמות שהיא. אם צומח למוצאי שביעית - מתיר. אין מחיבין אותו לשרש את הקונדס, אבל גוזזה בעלים. אם צמחה למוצאי שביעית - מתרת:

י. התבואה והקטניות שהביאו שליש לפני ראש השנה - מתעשרין לשעבר, ומתירין בשביעית. ואם לאו - אסורין בשביעית,

שזורי: במה דברים אמורים? בזמן שזרעו לירק וחשב עליו לזרעו. אבל אם זרעו מתחלה לזרע, ומקצתן השריש לפני ראש השנה, ומקצתן השריש לאחר ראש השנה - אין מעשרין מזו על זו, אלא כונס גרנו לתוכו ומעשר הימנו עליו. נמצא מעשר מן החדש על החדש, ומן הישן על הישן.

ו. מעשר עני ומעשר שני לפי חשבון - נוטל את העישור ועושה אותו מעשר⁹, ופודה אותה, ועושה אותה מעשר עני. אם זרעו מתחלה לזרע וירק, או שזרעו לזרע וחשב עליו לירק, זרעו - מתעשר לשעבר, וירקו - משעת לקיטתו. נמצאת אומר, שש מדות בפול המצרי: זרע לזרע - מתעשר לשעבר. וזרע לירק - מתעשר לעתיד לבוא. זרע לזרע ולירק, או שזרע לזרע ואחר כך חשב עליה לירק - מעשר מירקו על זרעו ומזרעו על ירקו. בשלקט לפני ראש השנה - אבל אם לקט לאחר ראש השנה - זרעו מתעשר לשעבר, וירקו בשעת לקיטתו. כשהביא שליש לפני ראש השנה. אבל הביא לאחר ראש השנה, בין זרעו בין ירקו - מתעשר לבוא. זרע לזרע, וחשב עליו לירק - באה במחשבה. זרע לירק וחשב עליו לזרע - לעולם אין מחשבת זרע חלה עליו, אלא אם כן מנע ממנה שלש מרביות. עשה כלן קצצן גמורין לפני ראש השנה, זרעו - מתעשרת לשעבר, וירקו - בשעת לקיטתו. לא עשה קצצן - צובר לתוכו, ונמצא מעשר מזרע על ירק ומירקו על זרעו. השבת והכוסבר שזרעו לירק, אף על פי שהשרישו לפני ראש השנה ולקטן לאחר ראש השנה, בשעת לקיטתן - עישורן. ומתעשרין מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו. ואם הביאו שליש לפני ראש השנה זרעו מתעשר לשעבר וירקו בשעת לקיטתו. השבת שזרע לזרע - מתעשרת זרע, ופטורה זירין וירק. זרעה ירק -

¹⁰ גבעולין - קנים.

¹¹ ב'הוון יחזקאל' גרם לפי גרסת הירושלמי (מעשרות סוף פרק ד'): זרעו לזרע - מתעשרת זרע ואינה מתעשרת ירק. זרעה לירק - מתעשרת זרע וירק ואינה מתעשרת זירין.

זרעה לזירין - מתעשרת זרע וירק וזירין.

⁹ פרוש: מעשר שני.

דוֹסְתָאֵי בְרַבֵּי יְהוּדָה. רַבֵּי יוֹסִי בֶּן כִּיפּוֹר אָמַר מִשּׁוּם רַבֵּי אֱלִיעֶזֶר: בֵּית סָאֲתִים וּבֵית סָאֲתִים - זֶה חוֹלֵב וְזֶה גּוֹזֵז לְתוֹכָהּ, וּמַכְנִיס וּמוֹצִיא בְּדֶרֶךְ עֲלֵיהֶּ:

טו. בְּכָל עוֹשֵׁין סְהַרִּין: בְּאַבְנִים, וּמַחְצֵלוֹת, בְּקֶשׁ, בְּקִנִּים, וּבְקִלְחוֹת, אֶפְלוּ שְׁלֶשֶׁה חֻבְלִים זֶה לְמַעַלָּה מִזֶּה וְזֶה לְמַעַלָּה מִזֶּה, וּבְלִבָּד שְׁלֵא יִהְיֶה בֵּין חֻבֵּל לְחֻבְרוֹ שְׁלֶשֶׁה טַפְחִים, כְּדֵי שְׂיִכְנַס הַגְּדִי:

טז. אֵין מְדִירִין לֹא בְּשִׁבְתוֹת וְלֹא בִּימִים טוֹבִים וְלֹא בְּחוּלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, אֶפְלוּ בְּטוֹבָה. אִם בָּאוּ מְאֲלִיָּהֶן - מִתֵּר. אֵין מְסִיעִין אוֹתָן, וְאֵין מִתֵּר לְהוֹשִׁיב שׁוֹמֵר וּלְנַעַר אֶת הַצֶּאֱן. אִם הָיוּ מְדִירִין לְשִׁבְתוֹת, לְחֻדְשִׁים, וּלְשָׁנִים - מִתֵּר לְהוֹשִׁיב שׁוֹמֵר וּלְנַעַר אֶת הַצֶּאֱן. רַבֵּי אֹמְרִים: מְדִירִין בְּשִׁבְתָּ - בְּטוֹבָה. בְּיוֹם טוֹב - בְּמִזְוֹנָו. בְּחוּלוֹ שֶׁל מוֹעֵד - אֶפְלוּ נוֹטֵל שְׁכָרוֹ:

וּמִתְעַשְׂרִין לְשָׁנָה הַבְּאָה. רַבֵּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי אֹמֵר: פּוֹל הַמְצָרִי שְׁזָרְעוּ לְזָרַע בְּתַחֲלָה, וְכֵן פּוֹלִין הַגְּמִלוֹנִין וְכֵן כִּיּוֹצֵא בְּהֵן שֶׁהִשְׂרִישׁוּ לְפָנָי רֹאשׁ הַשָּׁנָה - מִתְעַשְׂרִין לְשַׁעֲבֵר, וּמִתֵּרִין בְּשִׁבְיעִית. וְאִם לֹאוּ - אִסוּרִין בְּשִׁבְיעִית, וּמִתְעַשְׂרִין לְשָׁנָה הַבְּאָה. אָמַר בֶּן עֲזַאי לְפָנָי רַבֵּי עֲקִיבָה מִשּׁוּם רַבֵּי יְהוֹשֻׁעַ: אֵף מִשֶּׁהִשְׂרִישׁוּ. חֲזַר רַבֵּי עֲקִיבָה לְהִיּוֹת שׁוֹנֵה כְּדַבְּרֵי בֶּן עֲזַאי:

יא. אֵין מְלַקְטִין עֲשָׂבִים מִגְּבֵי זֶבֶל, אֲבָל מְלַקְטִין מִמֶּנּוּ קְשׁוּשׁוֹת. נוֹתְנִין עֲלָיו קֶשׁ אוֹ תֵבֶן, כְּדֵי שְׂיִרְבֶּה. נוֹתְנִין עֲלָיו מַיִם, כְּדֵי שְׂיִפְרַח. וְעוֹדְרִין אוֹתוֹ, כְּדֵי שְׂיִתַּפַּח:

יב. אֵין מוֹסִיפִין לֹא עַל הַמְשַׁפְּלוֹת וְלֹא עַל הָאֲשָׁפוֹת; דְּבָרֵי רַבֵּי מְאִיר. רַבֵּי יְהוּדָה אֹמְרִים: מוֹסִיפִין עַל הַמְשַׁפְּלוֹת וְאֵין מוֹסִיפִין עַל הָאֲשָׁפוֹת. רַבֵּי שְׁמַעוֹן אֹמֵר: אֵף עַל הָאֲשָׁפוֹת. וּבְלִבָּד שְׁלֵא יִפְחוֹת מְשַׁלֵּשׁ אֲשָׁפוֹת לְבֵית סָאָה:

יג. הַמְדִיר אֶת שְׂדֵהוּ - עוֹשֶׂה סֵהָר¹² לְבֵית סָאֲתִים. נִתְמַלְאֵת - עוֹקֵר מִתּוֹךְ הַסֵּהָר, וְחוֹזֵר וְעוֹשֶׂה בֵּית הַסֵּהָר אַחֵר, וְעוֹשֶׂה אֲשָׁפוֹת בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ כְּדֶרֶךְ הַמְזַבְּלִין. אָמַר רַבֵּי יְהוּדָה: בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּזִמְן שֶׁהִיתָה צֹאנוּ מִעֵטָת. אֲבָל אִם הִיתָה צֹאנוּ מִרְבֵּה, אֶפְלוּ בֵּית כּוֹר אֶפְלוּ בֵּית כּוֹרִים - מִתֵּר. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אֹמֵר: תּוֹקֵעַ יִתֵּד בְּאַמְצַע, וּמְקִיף לָהּ אַרְבַּע סֵהָרִים מְאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ:

יד. הִיתָה כָּל שְׂדֵהוּ בֵּית סָאֲתִים - לֹא יַעֲשֶׂה כְּלָה סֵהָר, אֲלֵא מִשִּׁיר הַיַּמְנָה מְקַצֵּת מִפְּנֵי מְרֵאִית הָעֵין; דְּבָרֵי רַבֵּי מְאִיר. רַבֵּי יוֹסִי מִתִּיר. עוֹקֵר מִסֵּהָר זֶה וְנוֹתֵן לְתוֹךְ סֵהָר אַחֵר, וּבְלִבָּד שְׁלֵא יַחְזִיר לְרֹאשׁ; דְּבָרֵי רַבֵּי מְאִיר. וְחֻכְמִים מִתִּירִין. עוֹקֵר מִסֵּהָר זֶה וְנוֹתֵן לְתוֹךְ סֵהָר אַחֵר, וּבְלִבָּד שְׁלֵא יִהְיֶה בֵּינוֹ לְחֻבְרוֹ בֵּית שְׁמוֹנָה סָאִין; דְּבָרֵי רַבֵּי

¹² תְּקַף מְחִיצָה.

וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׂים לַפְּנִיָּהֶם:

וְאֵלֵּין דִּינִיָּא דְתַסְדֵּר קְדָמֵיהוּן:

וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים – כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵלֶּה" פָּסַל אֶת הַרְאִשׁוֹנִים, "וְאֵלֶּה" מוֹסִיף עַל הַרְאִשׁוֹנִים: מֶה הַרְאִשׁוֹנִים מְסִינִי, אַף אֵלֹו מְסִינִי. וְלָמָּה נִסְמְכָה פְּרִשְׁת דִּינֵינּוּ לַפְּרִשְׁת מִזְבַּח? לֹוֹמֵר לָךְ שְׁמַשִּׁים סִנְהֶדְרִין אֲצִל הַמִּקְדָּשׁ. **אֲשֶׁר תִּשִּׂים לַפְּנִיָּהֶם** – אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשְׁחָה: לֹא תַעֲלֶה עַל דַּעְתָּךְ לֹוֹמֵר אֲשֶׁנָּה לָהֶם הַפָּרֶק וְהַהֲלָכָה שְׁתִּים אוֹ שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים, עַד שֶׁתִּהְיֶה סְדוּרָה בְּפִיָּהֶם פְּמִשְׁנָתָה, וְאֵינִי מְטָרִיחַ עֲצָמִי לְהַבִּינֶם טַעְמֵי הַדְּבָר וּפְרוּשׁוֹ. לָכֵן נֶאֱמַר: "אֲשֶׁר תִּשִּׂים לַפְּנִיָּהֶם", כְּשֶׁלָּחַן הָעֶרְוָה וּמוּכָן לֶאֱכֹל לִפְנֵי הָאֵדָם. **לַפְּנִיָּהֶם** – וְלֹא לִפְנֵי גוֹיִם. וְאִפְלוּ יִדְעָתָּ כְּדִין אֶחָד שֶׁהֵם דְּנִין אוֹתוֹ כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, אֵל תְּבִיאֵהוּ בְּעַרְכָּאוֹת שְׁלָלָהֶם, שֶׁהִמְכִּירָא דִּינֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי גוֹיִם מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם וּמְיַקֵּר שֵׁם עֲבוּדָה זָרָה לְהַחֲשִׁיבָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לֹא כְצוּרְנוּ צוּרָם וְאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים", כְּשֶׁאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים זֶהוּ עֲדוּת לַעֲלוּי יִרְאָתָם.

יִצְאָ לַחֲפָשִׁי חֲנָם:

כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבְשִׁבְעַת אַרְבֵּי תַזְבוּן עֲבָדָא בְּרַ יִשְׂרָאֵל נְשִׂית שָׁנִין יִפְלַח וּבְשִׁבְעֵיתָא יִפּוּק לְבַר חוּרִין מִגְּוֵי:

כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרִי – עֶבֶד שֶׁהוּא עֲבָרִי. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עֶבֶדוֹ שֶׁל עֲבָרִי, עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁלְקַחְתּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, וְעַלְיוֹ הוּא אוֹמֵר "שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד" וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם: "וְהִתְנַסַּלְתָּם אוֹתָם", בְּלִקּוּם מִן הַגּוֹי, אֲבָל בְּלִקּוּם מִיִּשְׂרָאֵל יִצְאָ בְּשֵׁשׁ? תִּלְמוּד לֹוֹמֵר: "כִּי יִמְכַר לָךְ אַחִיךָ הָעֲבָרִי", לֹא אֲמַרְתִּי אֶלָּא בְּאַחִיךָ. **כִּי תִקְנֶה** – מִיֵּד בֵּית דִּין שֶׁמְכַרְוֵהוּ בְּגִבְתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם אֵין לוֹ וְנִמְכַר בְּגִבְתּוֹ". אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּמוֹכַר עֲצָמוֹ מִפְּנֵי דַחְקוֹ, אֲבָל מְכַרְוֵהוּ בֵּית דִּין לֹא יִצְאָ בְּשֵׁשׁ? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְכִי יִמְוָךְ אַחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַר לָךְ", הֲרֵי מוֹכַר עֲצָמוֹ מִפְּנֵי דַחְקוֹ אִמּוֹר. וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם: "כִּי תִקְנֶה"? בְּנִמְכַר בְּבֵית דִּין. **לַחֲפָשִׁי** – לְחִירוֹת.

וְיִצְאָהּ אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ:

אִם בְּלַחְדוּדֵיהּ יִיעוֹל בְּלַחְדוּדֵיהּ יִפּוּק אִם בְּעִיל אֶתְתָּא הוּא וְתִפּוּק אֶתְתִּיה עִמֶיהָ:

אִם בְּגִפּוֹ יָבֵא – שְׁלֹא הָיָה נְשׂוּי אִשָּׁה, כְּתַרְגוּמוֹ: "אִם בְּלַחְדוּדֵיהּ". וְלִשׁוֹן "בְּגִפּוֹ", בְּכַנְפוֹ, שְׁלֹא בָּא אֶלָּא כְּמוֹת שֶׁהוּא, יְחִידִי, בְּתוֹךְ לְבוּשׁוֹ – בְּכַנְף בְּגָדוֹ. **בְּגִפּוֹ יִצְאָ** – מִגִּיד שְׂאֵם לֹא הָיָה נְשׂוּי מִתְחַלָּה, אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שֶׁפָּקָה כְּנַעֲנִית לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה עֲבָדִים. **אִם בְּעִיל אִשָּׁה הוּא** – יִשְׂרָאֵלִית. וְיִצְאָהּ אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ – וְכִי מִי הַכְּנִיסָה שֶׁתִּצְאָ? אֶלָּא מִגִּיד הַפְּתוּב שֶׁהַקּוֹנֶה עֶבֶד עֲבָרִי חַיֵּב בְּמִזְוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו.

אִם-אֶ-דְנִיּוֹ יִתְּנוּ לוֹ אִשָּׁה וְיִלְדֶה-לוֹ בָּנִים אוֹ בָּנוֹת הָאִשָּׁה וְיִלְדֶיהָ תִּהְיֶה לְאִדְנֶיהָ וְהוּא יִצְאָ בְּגִפּוֹ:

אִם רְבוּנֵיהָ יִתֵּין לֶיהָ אֶתְתָּא וְתִלִּיד לֶיהָ בְּנִין אוֹ בָּנוֹת אֶתְתָּא וּבְנֵיהָ תִּהְיֶה לְרְבוּנָהּ וְהוּא יִפּוּק בְּלַחְדוּדֵיהּ:

אִם אֶ-דְנִיּוֹ יִתְּנוּ לוֹ אִשָּׁה – מִכָּאן שֶׁהַרְשׁוּת בְּיַד רַבּוֹ לְמִסוֹר לוֹ שֶׁפָּקָה כְּנַעֲנִית לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה עֲבָדִים. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּיִשְׂרָאֵלִית? תִּלְמוּד לֹוֹמֵר: "הָאִשָּׁה וְיִלְדֶיהָ תִּהְיֶה לְאִדְנֶיהָ", הֵא אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא כְּכַנַּעֲנִית, שֶׁהָרִי הָעֲבָרִיָּה אִף הִיא יוֹצֵאָה בְּשֵׁשׁ, וְאִפְלוּ לִפְנֵי שֵׁשׁ אִם הִבִּיאָה סִימְנִין יוֹצֵאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַחִיךָ הָעֲבָרִי אוֹ הָעֲבָרִיָּה", מְלַמֵּד שֶׁאִף הָעֲבָרִיָּה יוֹצֵאָה בְּשֵׁשׁ.

וְאִשְׁתִּי וְאֶת-בְּנֵי לֹא אֲצַא חֲפָשִׁי:

וְאִם מִימֵר יִימַר עֲבָדָא רְחִימָנָא יֵת רְבוּנֵי יֵת אֶתְתִּי וְיֵת בְּנֵי לֹא אֶפּוּק בְּרַ חוּרִין:

אֶת אִשְׁתִּי – הַשְּׁפָחָה.

וְהִגִּישׁוּ אֶ-דְנִיּוֹ אֶל-הָאֵל-לֵהִים וְהִגִּישׁוּ אֶל-הַדָּלֶת אוֹ אֶל-הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֶ-דְנִיּוֹ אֶת-אֲזָנוֹ בַּמַּרְצָע וַעֲבָדוּ לַעֲלָם:

וְיִקְרַבְנֵיהָ רְבוּנֵיהָ לְקֶדֶם דִּינִיָּא וְיִקְרַבְנֵיהָ לְנֵת דְּשָׂא אוֹ דְלֵת מְזוּזָתָה וְרָצַע רְבוּנֵיהָ יֵת אֶתְתִּיה בַּמַּרְצָע וְיֵהִי לֶיהָ עֶבֶד פְּלַח לַעֲלָם:

אֶל הָאֵל-לֵהִים – לְבֵית דִּין, צָרִיף שִׁימְלָךְ בְּמוֹכְרָיו שֶׁמְכַרְוֵהוּ לוֹ. **אֶל הַדָּלֶת אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה** – יְכוֹל שֶׁתִּהְיֶה הַמְּזוּזָה כְּשֶׁרָחַק לְרָצוּעַ עֲלִיָּה? תִּלְמוּד לֹוֹמֵר: "וְנִתְמַתָּה בְּאֲזָנוֹ וּבְדָלֶת", בְּדָלֶת וְלֹא בְּמְזוּזָה. הֵא מָה תִּלְמוּד לֹוֹמֵר "אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה"? הַקִּישׁ דָּלֶת לְמְזוּזָה: מֶה מְזוּזָה מְעַמֵּד, אִף דָּלֶת מְעַמֵּד. **וְרָצַע אֶדְוִנֵיוֹ אֶת אֲזָנוֹ** – הִמְנִית. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁל שְׂמָאל? תִּלְמוּד לֹוֹמֵר "אֲזָנוֹ", "אֲזָנוֹ", לְגִזְרָה שְׁוֵה: נֶאֱמַר כָּאן "וְרָצַע אֶדְוִנֵיוֹ אֶת אֲזָנוֹ", וְנֶאֱמַר בַּמַּרְצָע "תְּנוּךְ אֲזָנוֹ הַמְּטָהר הִמְנִית". מֶה לְהִלְךְ הִמְנִית, אִף כָּאן הִמְנִית. וּמָה רָאָה אֲזָנוֹ לְרָצַע מִכָּל שְׂאָר אַבְרָיִם שְׁבִגוּף? אָמַר רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זְכַאִי: אֲזָנוֹ זֹאת שֶׁשְׂמָעָה עַל הַר סִינִי "לֹא תִגְבַּב", וְהִלָּךְ וְנִגְבַּב, תִּרְצַע. וְאִם מוֹכַר עֲצָמוֹ: אֲזָנוֹ שֶׁשְׂמָעָה עַל הַר סִינִי "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים", וְהִלָּךְ וְקִנְיָה אֲדוֹן לַעֲצָמוֹ, תִּרְצַע. רַבִּי שְׁמַעוֹן הָיָה דוֹרֵשׁ מִקְרָא זֶה כְּמִין חוֹמֵר: מֶה נִשְׁתַּנּוּ דָּלֶת וּמְזוּזָה מִכָּל פְּלִים שְׁבִפְנִית? אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: דָּלֶת וּמְזוּזָה שֶׁהֵיוּ עֲדִים בְּמִצְרַיִם כְּשֶׁפָּסְחָתִי עַל הַמַּשְׁקוּף וְעַל שְׁמֵי הַמְּזוּזוֹת, וְאֲמַרְתִּי "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים", עֲבָדִי הֵם וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים, וְהִלָּךְ זֶה וְקִנְיָה אֲדוֹן לַעֲצָמוֹ, יִרְצַע בְּפִנֵּיהֶם. **וַעֲבָדוּ לַעֲלָם** – עַד הַיּוֹבֵל. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לַעֲלָם כְּמִשְׁמַעוֹ? תִּלְמוּד לֹוֹמֵר: "וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תִּשְׁבּוּ", מִגִּיד שֶׁחֲמִשִּׁים שָׁנָה קְרוּיִם "עוֹלָם". וְלֹא שֶׁהִיא עוֹבְדוֹ כֹּל חֲמִשִּׁים שָׁנָה, אֶלָּא עוֹבְדוֹ עַד הַיּוֹבֵל, בֵּין סְמוּךְ בֵּין מִפְּלָג.

וְכִי-יִמְכַר אִישׁ אֶת-בְּתוֹ לְאִמָּה לֹא תִצָּא כְּצִאת הָעֲבָדִים:

וְאִרִּי יִזְבִּין גְּבַר יֵת בְּרַתִּיהָ לְאִמָּהּ לֹא תִפּוּק כְּמִפְּקָנֹת עֲבָדִיא:

וכי ימכר איש את בתו לאמה – בקטנה הכתוב מדבר. יכול אפילו הביאה סימנים? אמרת קל וחומר: ומה מכורה קודם לכן יוצאה בסימניו, כמו שכתוב "ויצאה חנם אין כסף", שאנו דורשים אותו לסמני נערו, שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר? **לא תצא פצאת העבדים** – פציאת עבדים פנענים שיוצאים בשן ועין. אבל זו לא תצא בשן ועין, אלא עובדת שש או עד היובל או עד שתביא סמניו. וכל הקודם קודם לחירותה, ונזמן לה דמי עינה או דמי שנה. או אינו אלא "לא תצא פצאת העבדים" בשש וביובל? תלמוד לומר: "כי ימכר לה אחיד העברי או העבריה"; מקיש עבריה לעברי לכל יציאותיו: מה עברי יוצא בשש וביובל, אף עבריה יוצאה בשש וביובל. ומהו "לא תצא פצאת העבדים"? לא תצא בראשי אברים פעבדים פנעניים. יכול העברי יוצא בראשי אברים? תלמוד לומר: "העברי או העבריה"; מקיש עברי לעבריה: מה העבריה אינה יוצאה בראשי אברים, אף הוא אינו יוצא בראשי אברים.

אם-רעה בעיני אדניה אשר-לו יעדה והפדה **אם בישת בעיני רבוניה דיקיימה ליה ויפרקנה לגבר לעם נכרי לא-ימשל למכרה בבגדו-בה:**

אם רעה בעיני אדניה – שלא נשאה חן בעיניו לכנסה. **אשר לא יעדה** – שהיה לו ליעדה ולהכניסה לו לאשה, וכסף קנייתה הוא כסף קדושיה. וכאן רמז לה הכתוב שמצוה ביעוד, ורמז לה שאינה צריכה קדושיין אחרים. **והפדה** – יתן לה מקום להפדות ולצאת, שאף הוא מסייע בפדיונה. ומה הוא מקום שנזמן לה? שמגרע מפדיונה במספר השנים שעשתה אצלו, כאלו היא שכורה אצלו. כיצד? הרי שקנאה במנה ועשתה אצלו שתי שנים, אומרים לו: יודע היית שעתידיה לצאת לסוף שש, נמצא שקנית עבודת כל שנה ושנה בששית המנה. ועשתה אצלה שתי שנים, הרי שלישית המנה. טול שני שלישיות המנה ותצא מאצלה. **לעם נכרי לא ימשל למכרה** – שאינו רשאי למכרה לאחר, לא האדון ולא האב. **בבגדו בה** – אם בא לבגוד בה, שלא לקיים בה מצות יעוד. וכן אביה מאחר שבגד בה ומכרה לזה.

ואם-לבנו ייעדנה כמשפט הבנות יעשה-לה: **ואם לבריה יקיימנה פהלפת בנת ישראל יעביד לה:**

ואם לבנו ייעדנה – האדון, מלמד שאף בנו קם תחתיו ליעדה אם ירצה אביו. ואינו צריך לקדשה קדושיין אחרים, אלא אומר לה: הרי את מעדת לי בכסף שקבל אביך בדמיה. **כמשפט הבנות** – שאר פסות ועונה.

אם-אחרת יקח-לו שארה פסותה וענתה לא יגרע: **אם אחרנתא יסב ליה זיונה פסותה וענתה לא ימנע:**

אם אחרת יקח לו – עליה. **שארה פסותה וענתה לא יגרע** – מן האמה שיעד לו כבר. **שארה** – מזונות. **פסותה** – כמשמעו. **ענתה** – תשמיש.

ואם-שלש-אלה לא יעשה לה ויצאה חנם אין כסף: **ואם תלת אליו לא יעביד לה ותפוק מגן דלא כסף:**

ואם שלש אלה לא יעשה לה – אם אחת משלש אלה לא יעשה לה. ומה הן השלוש? ייעדנה לו, או לבנו, או יגרע מפדיונה ותצא. וזה לא יעדה, לא לו ולא לבנו, והיא לא היתה בנדה לפדות את עצמה. **ויצאה חנם** – רבה לה יציאה לזו, יותר ממה שרבה לעבדים. ומה היא היציאה? למדה שתצא בסמניו ותשקה עמו עוד עד שתביא סמניו. ואם הגיעו שש שנים קודם סמניו, כבר למדנו שתצא, שצאמר: "העברי או העבריה ועבדה שש שנים". ומהו האמור כאן "ויצאה חנם"? שאם קדמו סמנים לשש שנים תצא בהן. או אינו אומר שתצא אלא בבגרות? תלמוד לומר: "אין כסף", לרבות יציאת בגרות. ואם לא נאמרו שניהם, הייתי אומר: "ויצאה חנם" זו בגרות. לכה נאמרו שניהם, שלא לתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק.

מכה איש ומת מות יומת: **דימחי לאנשי ויקטלניה אתקטלא יתקטיל:**

מכה איש ומת – כמה כתובים נאמרו בפרשת רוצחין, ומה שבנידי לפרש למה באו כולם, אפרש. **מכה איש ומת** – למה נאמר? לפי שנאמר: "ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת", שומע אני הכאה בלא מיתה. תלמוד לומר: "מכה איש ומת" – אינו חייב אלא בהכאה של מיתה. ואם נאמר "מכה איש", ולא נאמר "ואיש כי יכה", הייתי אומר אינו חייב עד שיכה איש, הכה את האשה ואת הקטן מנין? תלמוד לומר: "כי יכה כל נפש אדם" – אפלו קטן ואפלו אשה. ועוד: אלו נאמר "מכה איש", שומע אני אפלו קטן שהכה והרג יהא חייב. תלמוד לומר: "ואיש כי יכה" – ולא קטן שהכה. ועוד: "כי יכה כל נפש אדם" – אפלו נפלים במשמע? תלמוד לומר: "מכה איש" – אינו חייב עד שיכה בן קניא הראוי להיות איש.

ואשר לא צדה והא-להים אנה לידו ושמתו לה **ודלא כמן ליה ומו קדם יי אתמסר לידיה ואשוי לה אתר מקום אשר ינוס שמה:** **דיערוק לתמן:**

ואשר לא צדה – לא ארב לו ולא נתפנו. **צדה** – לשון "ארב", וכן הוא אומר: "ואתה צדה את נפשי לקחתה". ולא יתכן לומר "צדה" לשון "הצד ציד", שצידת חיות אין נופל ה"א בפועל שלה, ושם דבר בה "ציד". וזה שם דבר בו "צדיה", ופועל ש"ל"ו "צודה", וזה הפועל שלו "צד". ואומר אני פתרונו כתרנומו: "ודלא כמן ליה". ומנחם חפרו בחלק "צד ציד", ואין אני מודה לו. ואם יש לחברו באחת ממחלקות של "צד", נחברנו בחלק "על צד תנשאו", "צדה אורה", "ומליו לצד עלאה למלל". אף כאן "אשר לא צדה" – לא צדד למצוא לו שום צד מיתה. ואף זה יש להרהר עליו, מפל מקום לשון "אורב" הוא. **והא-להים אנה לידו** – זמן לידו, לשון "לא תאנה אליך רעה", "לא יאנה לצדיק כל

אנו", "מתאנה הוא לי" – מוזמן למצוא לי עלה. והא-להים אנה לידו – ולמה תצא זאת מלפניו? הוא שאמר דוד: "כאשר יאמר משל הקדמני מרשעים יצא רשע", ומשל הקדמוני היא התורה, שהיא משל הקדוש ברוך הוא שהוא קדמוני של עולם. והיכן אמרה תורה "מרשעים יצא רשע"? "והא-להים אנה לידו". במה הפתוב מדבר? בשני בני אדם, אחד הרג שוגג ואחד הרג מזיד, ולא היו עדים בדבר שייעדו. זה לא נהרג, וזה לא גלה. והקב"ה מומנו לפנדק אחד, זה שהרג במזיד יושב תחת הסלם, וזה שהרג שוגג עולה בסלם ונופל על זה שהרג במזיד והורגו, ועדים מעידים עליו ומסביבים אותו לגלות. נמצא זה שהרג בשוגג גולה, וזה שהרג במזיד נהרג. ושמתי לה מקום – אף במדבר, שינוס שמה. ואי זה מקום קולטו? זה מחנה לוי.

וכי יגד איש על רעהו להרגו בערמה מעם וארי רשע גבר על חבריה למקטליה בנכילו מן מדבחי מזבחי תקנתו למות: תדברניה למקטל:

וכי יגד – למה נאמר? לפי שנאמר "מכה איש..." , שומע אני אפלו גוי, והרופא שהמית, ושליח בית דין שהמית במלקות ארבעים, והאב המכה את בנו, והרב הרודה את תלמידו, והשוגג. תלמוד לומר: "וכי יגד" – ולא שוגג, "על רעהו" – ולא על גוי, "להרגו בערמה" – ולא שליח בית דין, והרופא, והרודה בנו ומלמידו; שאף על פי שהם מזידין אין מערימין. מעם מזבחי – אם הנה כהן ורוצה לעבוד עבודה, תקטנו למות.

ומכה אביו ואמו מות יומת: ודימתי לאבוהי ולאמיה אתקטלא יתקטיל:

ומכה אביו ואמו – לפי שלמדנו על החובל בחברו שהוא בתשלומין ולא במיתה, הצריך לומר על החובל באביו שהוא במיתה. ואינו חייב אלא בהכאה שיש בה חבורה. אביו ואמו – או זה או זה. מות יומת – בתנא.

וגנב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת: ודיגנב נפשא מבני ישראל ויזבניה וישתכח בידיה אתקטלא יתקטיל:

וגנב איש ומכרו – למה נאמר? לפי שנאמר "כי ימצא איש גנב נפש מאחיו", אין לי אלא איש שגנב נפש. אשה או טומטום או אנדרוגינוס שגנבו מנין? תלמוד לומר: "וגנב איש ומכרו". ולפי שנאמר כאן "וגנב איש", אין לי אלא גנב איש, גנב אשה מנין? תלמוד לומר: "גנב נפש". לכך הצרכו שניהם: מה שחסר זה גלה זה. ונמצא בידו – שראוהו עדים שגנבו ומכרו, ונמצא כבר בידו קודם מכירה. מות יומת – בתנא. כל מיתה האמורה בתורה סתם, חנא היא.

ומקלל אביו ואמו מות יומת: ודילוט לאבוהי ואמיה אתקטלא יתקטיל:

ומקלל אביו ואמו – למה נאמר? לפי שהוא אומר "איש איש אשר יקלל את אביו", אין לי אלא איש שקלל את אביו. אשה שקללה את אביה מנין? תלמוד לומר: "ומקלל אביו ואמו", סתם, בין איש ובין אשה. אם כן למה נאמר "איש אשר יקלל"? להוציא את הקטן. מות יומת – בסקילה. וכל מקום שנאמר "דמיו בו" – בסקילה. ובגן אב לכלם: "באבן ירגמו אותם דמיהם בם", ובמקלל אביו ואמו נאמר: "דמיו בו".

וכי יריבון אנשים והפה איש את רעהו באבן או באגרף ולא ימות ונפל למשקב: וארי ינצון גוברין וימתי גבר ית חבריה באבנא או בכורמיזא ולא ימות ויפול לבוטלן:

וכי יריבון אנשים – למה נאמר? לפי שנאמר "עין תחת עין", לא למדנו אלא דמי אבירי, אבל שבת ורפוי לא למדנו. לכך נאמרה פרשה זו. ונפל למשקב – פתרגומו: "ויפול לבוטלן", לחולי שמבטלו ממלאכתו.

אם יקום ויהלך בברא על ברייה ויהי זכא מחיא לחוד המכה רק שבתו יתן ורפא ירפא: ובוטלניה יתין ואגר אסיא ישרים:

על משענתו – על בוריו וכחו. ונקה המכה – וכי תעלה על דעתך שיהרג זה שלא הרג? אלא למדך כאן שחובשים אותו עד שנהרוא אם יתרפא זה. וכן משמעו: כשקם זה והולך על משענתו, אז "נקה המכה". אבל עד שלא יקום זה, לא נקה המכה. רק שבתו – בטול מלאכתו מחמת החולי: אם קטע ידו או רגלו, רואין בטול מלאכתו מחמת החולי כאלו הוא שומר קשואין, שהרי אף לאסור החולי אינו רואי למלאכת יד ורגל. והוא כבר נתן לו מחמת נזקו דמי ידו ורגלו, שנאמר: "יד תחת יד רגל תחת רגל". ורפא ירפא – פתרגומו, ישלם שכר הרופא.

שני

וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת תחת ידו נקם ינקם: וארי ימתי גבר ית עבדיה או ית אמתיה בשולטן וימות תחות ידיה אתדנא יתדן:

וכי יכה איש את עבדו או את אמתו – בעבד פנעני הפתוב מדבר. או אינו אלא בעברי? תלמוד לומר: "כי כספו הוא" – מה כספו קנוי לו עולמית, אף עבד הקנוי לו עולמית. וברי הנה בכלל "מכה איש ומת"? אלא בא הפתוב והוציאו מן הכלל, להיות גדון בדין יום או יומים: שאם לא מת תחת ידו ושהה מעת לעת – פטור. בשבט – פשיש בו כדי להמית הפתוב מדבר. או אפלו אין בו כדי להמית? תלמוד לומר

בְּיִשְׂרָאֵל: "וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ הַכֹּהֵן". וְהָלֵא דְבָרִים קַל וְחֹמֶר: וְמֵה יִשְׂרָאֵל חֲמוּר אֵין חֵיב עָלָיו אֲלֵא אִם כֵּן הִכְהוּ דְבָר שֵׁשׁ בּוּ כְּדֵי לְהַמִּית, וְעַל אֲבָר שֶׁהוּא כְּדֵי לְמוֹת בְּהַפְּאָה זֶה, עֶבֶד הַקָּל לֹא כָּל שָׁכֵן? נִקְּחָם יִנְקָם – מֵיַת סִיף. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "חֲרַב בּוֹקֵמַת נִקְּמָ בְרִית".

אָדָּם יוֹמִים אוֹ יוֹמִים יַעֲמֵד לֹא יִקְּמוּ כִּי כִסְפוֹ הוּא:
כִּסְפִּיהָ הוּא:

אָדָּם יוֹם אוֹ יוֹמִים יַעֲמֵד לֹא יִקְּמוּ – אִם עַל יוֹם אֶחָד הוּא פְּטוּר, עַל יוֹמִים לֹא כָּל שָׁכֵן? אֲלֵא יוֹם שֶׁהוּא כְּיוֹמִים, וְאִיזָה? זֶה מַעַת לַעֲת. לֹא יִקְּמוּ כִּי כִסְפוֹ הוּא – הָא אֶחָד שֶׁהִכְהוּ, אִף עַל פִּי שִׁשְׁהָה מַעַת לַעֲת קוֹדֵם שְׁמַת – חֵיב.

וְכִי יִנְצוּ אֲנָשִׁים וְנִגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיִצְאוּ יְלָדֶיהָ
וְלֹא יִהְיֶה אֶסוֹן עָנּוּשׁ יַעֲנֹשׁ כַּאֲשֶׁר יִשִּׁית עָלָיו
בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּפָלְלִים:
וְאִרִי יִנְצוּן גּוֹבְרִין וְיִמְחוּן אֶתְמָא מַעֲדִיָּא וְיִפְקוּן וְלִדְהָא
וְלֹא יְהִי מוֹתָא אֶתְגַּבְּאָה יִתְגַּבִּי כְּמָא דִישׁוּי עָלוּהִי בַעֲלָה
דְּאֶתְמָא וְיִתִּין מִמֵּימַר דִּינִיָּא:

וְכִי יִנְצוּ אֲנָשִׁים – זֶה עִם זֶה, וְנִתְכַּוְּנוּ לְהַפּוֹת אֶת חֲבֵרוֹ, וְהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה. וְנִגְפוּ – אֵין "נִגְיָפָה" אֲלֵא לְשׁוֹן דְּחִיפָה וְהַכְּאָה, כְּמוֹ: "פֶּן תִּגּוֹף בְּאֶבֶן רִגְלָךְ", וְ"וּבְקִטְרָם יִתְנַגְּפוּ רִגְלֵיכֶם", וְ"וּלְאֶבֶן נִגְיָה". וְלֹא יִהְיֶה אֶסוֹן – כַּאֲשֶׁה. עָנּוּשׁ יַעֲנֹשׁ – לְשִׁלְמֵ דְמֵי וְלִדּוֹת לְבַעַל. שְׁמִין אוֹתָהּ כְּמָה הִיתָה רְאוּיָה לְמַכֵּר בְּשׁוּק, לְהַעֲלוֹת בְּדַמְיָה בְּשִׁבִיל הַרְיוּנָה. עָנּוּשׁ יַעֲנֹשׁ – יִגְבוּ מִמֶּנּוּ מְמוּן, כְּמוֹ: "וְעָנְשׁוּ אוֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף". כַּאֲשֶׁר יִשִּׁית עָלָיו... – כְּשִׁיתְבַּעֲנוּ הַבַּעַל בְּבֵית דִּין, לְהַשִּׁית עָלָיו עָנּוּשׁ עַל כֶּף. וְנָתַן – הַמַּכָּה דְמֵי וְלִדּוֹת בְּפָלְלִים – עַל פִּי הַדַּיָּנִים.

וְאִם אֶסוֹן יִהְיֶה וְנִתְמָה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ:
וְאִם מוֹתָא יְהִי וְתִתִּין נֶפֶשׁא חֲלָף נֶפֶשׁא:

וְאִם אֶסוֹן יִהְיֶה – כַּאֲשֶׁה. וְנִתְמָה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ – רְבוּתֵינוּ חוֹלְקִים בְּדָבָר: יֵשׁ אוֹמְרִים נֶפֶשׁ מִמֶּשׁ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים מְמוּן, אֲבָל לֹא נֶפֶשׁ מִמֶּשׁ, שֶׁהַתְּכַוֵּן לְהַרְגוֹ אֶת זֶה וְהַרְגוֹ אֶת זֶה פְּטוּר מִמֵּיתָה, וּמְשַׁלֵּם לְיִוְרָשׁוֹ דְּמֵי כְּמוֹ שֶׁהִנֵּה נִמְכַּר בְּשׁוּק.

עֵין תַּחַת עֵין שׁוֹן תַּחַת שׁוֹן יָד תַּחַת לְד רִגְלָה תַּחַת
רִגְלָה:
עֵינָא חֲלָף עֵינָא שְׁנָא חֲלָף שְׁנָא יָדָא חֲלָף יָדָא רִגְלָה חֲלָף
רִגְלָה:

עֵין תַּחַת עֵין – סְמָא עֵין חֲבֵרוֹ – גוֹמֵן לוֹ דְּמֵי עֵינוֹ, כְּמָה שֶׁפְּחָתוּ דְּמֵי לְמַכּוֹר בְּשׁוּק, וְכֵן כְּלָם. וְלֹא נְטִילַת אֲבָר מִמֶּשׁ, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רְבוּתֵינוּ בְּפֶרֶק "הַחֹבֵל".

כּוּיָה תַּחַת כּוּיָה פִּצְעָה תַּחַת פִּצְעָה חֲבוּרָה תַּחַת
חֲבוּרָה:
כּוּיָה תַּחַת פּוּיָה – מְכּוּת אִשׁ. וְעַד עַכְשָׁיו דְּבַר בְּחֻבְלָה שֵׁשׁ בָּהּ פְּחַת דְּמִים, וְעַכְשָׁיו בְּשִׁאֵין בָּהּ פְּחַת דְּמִים אֲלֵא צַעַר, כְּגוֹן כּוּיָה בְּשׁוּד עַל צַפְרָנִיו, אוֹמְדִים כְּמָה אֲדָם כּוּיָה פִּצְעָה בְּזָה רּוּצָה לְטוֹל לְהִיּוֹת מִצְטַעַר כֶּף. פִּצְעָה – הִיא מְכָה הַמוֹצִיאָה דָם, שֶׁפִּצְעָה אֶת בְּשָׂרוֹ, וְנִבְרָדוֹר" אַ בְּלַע"ז. הַכֹּל לְפִי מַה שֶׁהוּא: אִם יֵשׁ בּוֹ פְּחַת דְּמִים גוֹמֵן נִזְק, וְאִם נֶפֶל לְמִשְׁכָּב גוֹמֵן שְׁכַת וְרַפּוּי וּבִשְׁתַּת נִצְעַר. וּמִקְרָא זֶה יִתֵּר הוּא, וְכִ"הַחֹבֵל" דְּרִשׁוּהוּ רְבוּתֵינוּ לְחֵיב עַל הַצַּעַר אֲפִלוּ בְּמִקּוֹם נִזְק, שְׂאֵף עַל פִּי שְׁנוֹתָן לוֹ דְּמֵי יָדוּ – אֵין פּוּטְרִין אוֹתוֹ מִן הַצַּעַר, לוֹמַר הוּאִיל וְקִנְיָה יָדוּ יֵשׁ עָלָיו לְחַתְכָּה בְּכָל מַה שִׁירְצָה. אֲלֵא אוֹמְרִים יֵשׁ לוֹ לְחַתְכָּה בְּסִם שְׂאִינוֹ מִצְטַעַר כֶּף, וְזֶה חֲתֻכָּה בְּבִרְזֵל וְצַעֲרוֹ. חֲבוּרָה – הִיא מְכָה שֶׁהִדָּם נִצְרָר בָּהּ וְאִינוֹ יוֹצֵא, אֲלֵא שְׂמֵאָדִים הַבֶּשֶׂר כְּנִגְדוֹ. וְלִשׁוֹן חֲבוּרָה טִי"א בְּלַע"ז, כְּמוֹ "וְנִמְרַח חֲבִירָתוֹ". וְנִמְרָגוֹמוֹ "מִשְׁקוּפִי", לְשׁוֹן חֲבֻטָה, בְּטוֹר" אַ בְּלַע"ז. וְכֵן: "שְׂדוּפוֹת קָדִים" – "שְׁקִיפֵן קָדוּם" חֲבוּטוֹת בְּרוּחַ. וְכֵן: "עַל הַמִּשְׁקוּף", עַל שֵׁם שֶׁהִדְלַת נוֹקֵשׁ עָלָיו.

וְכִי יִפְּהָ אִישׁ אֶת-עֵינָיו עֵבְדוֹ אוֹ-אֶת-עֵינָיו אִמְתּוֹ
וְשִׁחַתָּה לְחַפְּשֵׁי יִשְׁלַחְנוּ תַּחַת עֵינָיו:
וְאִרִי יִמְחִי גְבַר יָת עֵינָא דְּעֵבְדִּיהָ אוֹ יָת עֵינָא דְּאִמְתִּיהָ
וְיִתְבַּלְנָה לְבַר חוֹרִין יִפְטָרְנִיהָ חֲלָף עֵינֵיהָ:

אֶת עֵין עֵבְדוֹ – כְּנַעֲנִי. אֲבָל עֵבְרִי אִינוֹ יוֹצֵא בְּשׁוֹן וְעֵין, כְּמוֹ שְׂאִמְרָנוּ אֲצֵל "לֹא תִצָּא כִּצְאָת הָעֵבְדִים". תַּחַת עֵינָיו – וְכֵן בְּעֵשְׂרִים וְאַרְבַּעַה רְאִשֵׁי אֲבָרִים: אֲצַבְעוֹת הַיָּדִים וְהַרְגְלִים, וְשִׁמֵי אֲזָנִים, וְהַחוּטִם, וְרִאשׁ הַגְּוִיָה שֶׁהוּא גִיד הָאֵמָה. וְלָמָּה נִצְמַר שׁוֹן וְעֵין? שְׂאִם נִצְמַר עֵין וְלֹא נִצְמַר שׁוֹן, הֵייתִי אוֹמֵר: מַה עֵין שְׁנִבְרָא עִמוֹ – אִף כֹּל שְׁנִבְרָא עִמוֹ, וְהָרִי שׁוֹן לֹא נִבְרָא עִמוֹ. וְאִם נִצְמַר שׁוֹן וְלֹא נִצְמַר עֵין, הֵייתִי אוֹמֵר: אֲפִלוּ שׁוֹן תִּיבּוֹק שֵׁשׁ לָהּ חֲלִיפִין; לְכָף נִצְמַר עֵין.

וְאִם-שׁוֹן עֵבְדוֹ אוֹ-שׁוֹן אִמְתּוֹ יִפְּלִל לְחַפְּשֵׁי יִשְׁלַחְנוּ
תַּחַת שׁוֹנוֹ:
וְאִם שְׁנָא דְּעֵבְדִּיהָ אוֹ שְׁנָא דְּאִמְתִּיהָ יִפְּלִל לְבַר חוֹרִין
יִפְטָרְנִיהָ חֲלָף שְׁנֵיהָ:

וְכִי יִגַּח שׁוֹר אֶת-אִישׁ אוֹ אֶת-אִשָּׁה וְנָתַן סְקוּלָה
יִסְקָל הַשׁוֹר וְלֹא יֵאָכַל אֶת-בְּשָׂרוֹ וְבַעַל הַשׁוֹר
יִקְּי:

וכי יגח שור – אָחַד שׁוֹר וְאֶחָד כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה וְעוֹף, אֲלֵא שְׂדֵבֶר הַכְּתוּב בְּהֵנָּה. וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ – מִמִּשְׁמַע שְׁנֵאָמַר "סָקוּל יִסְקַל הַשּׁוֹר", אִינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא נִבְלָה, וְנִבְלָה אֲסוּרָה בְּאֵילָה? אֲלֵא מָה תִּלְמוּד לומר: "ולא יאכל את בשרו?" שֶׁאֲפִלוּ שִׁחְטוּ לְאַחַר שְׁנֵגְמַר דִּינּוֹ – אֲסוּר בְּאֵילָה. בְּהֵנָּה מִנֵּינָה? תִּלְמוּד לומר: "ובעל השור נקי", כְּאֵדָם הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: יֵצֵא פְלוֹנִי נָקִי מִנְּכֶסֶי, וְאִין לֹ בְּהֵם הֵנָּה שֶׁל כָּלוּם. זֶהוּ מִדְּרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ כְּמִשְׁמַעוֹ: לְפִי שְׁנֵאָמַר בְּמוֹעֵד "וְגַם בְּעֵלְיוֹ יוֹמֵת", הִצְרַף לומר בְּתָם "ובעל השור נקי".

וְאִם שׁוֹר נִגָּח הוּא מִתְמַלְּל שְׁלֹשָׁם וְהוֹעֵד בְּבַעְלָיו
וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ וְהֵמִית אִישׁ אִו אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסְקָל
וְגַם-בְּעֵלְיוֹ יוֹמֵת:
וְאִם תּוֹר נִגָּח הוּא מִתְמַלְּל וּמִדְּקֻמוּהִי וְאִתְּסֵדָה בְּמַרְיָה
וְלֹא נִטְרִיָּה וְיִקְטוּל גָּבֵר אוֹ אִתְּמָה תּוֹרָא יִתְרַגְּמִים וְאַף מַרְיָה
יִתְקַטִּיל:

מתמול שלשום – הָרִי שְׁלוֹשׁ נְגִיחוֹת. וְהוֹעֵד בְּבַעְלָיו – לְשׁוֹן הַתְּרָאָה בְּעֵדִים, כְּמוֹ: "הַעֵד הַעֵד בְּנוֹ הָאִישׁ". וְהֵמִית אִישׁ... – לְפִי שְׁנֵאָמַר "כִּי יִגָּח", אִין לִי אֲלֵא שְׁהֵמִיתוּ בְּנִיחָה. הֵמִיתוּ בְּנִשִּׁיכָה, דְּחִיפָה, בְּעֵיטָה מִנֵּינָה? תִּלְמוּד לומר: "וְהֵמִית". וְגַם בְּעֵלְיוֹ יוֹמֵת – בִּידֵי שְׂמִיָם. יְכוּל בִּידֵי אֲדָם? תִּלְמוּד לומר: "מוֹת יוֹמֵת הַמֶּכֶּה רוֹצֵחַ הוּא" – עַל רְצִיחָתוֹ אִתְּמָה הוֹרְגוֹ, וְאִי אִתְּמָה הוֹרְגוֹ עַל רְצִיחָתוֹ שׁוֹרוֹ.

אִם-כֶּפֶר יוֹשֵׁת עָלָיו וְנָתַן פְּדִיָן נִפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר-
יוֹשֵׁת עָלָיו:
אִם מָמוֹן יִשׁוּן עָלוּהִי וְיִתִּין פּוֹרְקָן נִפְשִׁיָה כְּכֹל דִּישׁוּן
עָלוּהִי:

אם כפר יושבת עליו – "אם" זֶה אִינוֹ תְלוּי, וְהָרִי הוּא כְמוֹ: "אם כֶּסֶף תִּלְוָה", לְשׁוֹן "אֲשֶׁר", זֶה מִשְׁפָּטוֹ שֶׁיִּשְׁתִּיתוּ עָלָיו בֵּית דִּין כּוֹפֵר. וְנָתַן פְּדִיָן נִפְשׁוֹ – דְּמֵי נֶזֶק, דְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמַעֲלָל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: דְּמֵי מִזִּיק.

אוֹ-בֶן יִגָּח אוֹ-בֵת יִגָּח כְּמִשְׁפָּט הַזֶּה יַעֲשֶׂה לוֹ:
אוֹ לְבַר יִשְׂרָאֵל יִגָּח תּוֹרָא אוֹ לְבַת יִשְׂרָאֵל יִגָּח כְּדִינָא
הַדִּין יִתְעַבֵּיד לִיה:

או בן יגח – בֶּן שֶׁהוּא קָטָן. אוֹ בַת – שֶׁהִיא קְטַנָּה. לְפִי שְׁנֵאָמַר: "וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה", יְכוּל אִינוֹ חָיִב אֲלֵא עַל הַגְּדוּלִים? תִּלְמוּד לומר: "אוֹ בֶן יִגָּח...", לְחַיֵּב עַל הַקְּטַנִּים כְּגִדוּלִים.

אִם-עֶבֶד יִגָּח הַשּׁוֹר אוֹ אִמָּה כֶּסֶף וְשְׁלֵשִׁים
שְׁקָלִים יִתֵּן לֹ-דָלָיו וְהַשּׁוֹר יִסְקָל:
אִם לְעֶבֶדָּא יִגָּח תּוֹרָא אוֹ לְאִמָּתָא כֶּסֶפָא תִּלְתִּין סִלְעִין
יִתִּין לְרַבּוּנִיָּה וְתּוֹרָא יִתְרַגְּמִים:

אם עבד או אמה – כְּנַעֲנִיִים. שְׁלֵשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן – גִּזְרַת הַכְּתוּב הוּא: בֵּין שֶׁהוּא שְׁנָה אֶלְף זוּז, בֵּין שֶׁאִינוֹ שְׁנָה אֲלֵא דִינָר. וְהַשְּׁקָל מִשְׁקָלוֹ אַרְבַּעָה זָהוּבִים, שֶׁהֵם חֲצֵי אַנְקָא לְמִשְׁקָל הַיִּשְׂרָאֵלִי שֶׁל קוֹלוֹנִיָּא.

וְכִי-יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי-יִכְרֶה אִישׁ בֶּר וְלֹא
יִכְסֵנוּ וְנִפְלִ-שָׁמָה שׁוֹר אוֹ תְּמוֹר:
וְאִרִי יִפְתַּח גָּבֵר גּוֹב אוֹ אִרִי יִכְרִי גָבֵר גּוֹב וְלֹא יִכְסִינִיָּה
וְיַפּוּל תִּמְן תּוֹרָא אוֹ תְּמָרָא:

וכי יפתח איש בור – שֶׁהֵיכָה מְכַסֶּה וְגִלְהוּ. אוֹ כִּי יִכְרֶה – לְמָה נֵאָמַר? אִם עַל הַפְּתִיחָה חָיִב, עַל הַכְּרִיָּה לֹא כָל שָׁכֵן? אֲלֵא לְהִבִּיא כוֹרָה אַחַר כוֹרָה שֶׁהוּא חָיִב. וְלֹא יִכְסֵנוּ – הָא אִם כֶּסֶהוּ – פְּטוּר. וּבְחִזּוּפֵי בְרִשׁוֹת הַרְבִּיּים דְּבַר הַכְּתוּב. שׁוֹר אוֹ תְּמוֹר – הוּא הַדִּין לְכָל בְּהֵמָה וְחַיָּה. שְׁבָכָל מְקוֹם שְׁנֵאָמַר "שׁוֹר וְתְּמוֹר", אֲנִי לְמַדִּין אוֹתוֹ "שׁוֹר"- "שׁוֹר" מִשְׁבֶּת, שְׁנֵאָמַר: "לְמַעַן יָנוּם שׁוֹרְךָ וְתְּמוֹרְךָ". מָה לְהִלָּן כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה כְּשׁוֹר, שֶׁהָרִי נֵאָמַר בְּמְקוֹם אַחַר "וְכָל בְּהֵמָתָה", אִף פֶּאֶן כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה כְּשׁוֹר. וְלֹא נֵאָמַר "שׁוֹר וְתְּמוֹר" אֲלֵא "שׁוֹר" וְלֹא אֲדָם, "תְּמוֹר" וְלֹא כְלִיָם.

בְּעַל הַבּוֹר יִשְׁלֵם כֶּסֶף יָשִׁיב לְבַעְלָיו וְהֵמֵת יִהְיֶה-
לוֹ:
מַרְיָה דְּגוּבָא יִשְׁלִים כֶּסֶפָא יִתִּיב לְמַרוּהִי וּמִיִּתָּא יִהְיֶה
דִּילִיָּה:

בעל הבור – בְּעַל הַתְּקָלָה. אִף עַל פִּי שֶׁאִין הַבּוֹר שָׁלוֹ, שֶׁעֲשָׂאוּ בְרִשׁוֹת הַרְבִּיּים, עֲשָׂאוּ הַכְּתוּב בְּעֵלְיוֹ לְהַתְּחַיֵּב עָלָיו בְּנִזְקָיו. כֶּסֶף יָשִׁיב לְבַעְלָיו – "יָשִׁיב" לְרַבּוֹת שְׁנָה כֶּסֶף, וְאֲפִלוּ סְבִיב. וְהֵמֵת יִהְיֶה לוֹ – לְנִזְקָ. שְׂמִיָן אֶת הַנִּבְלָה וְנוֹטְלָה בְּדָמִים, וּמִשְׁלֵם לוֹ הַמִּזִּיק עָלֶיהָ מִשְׁלוּמֵי נִזְקוֹ.

וְכִי-יִגָּח שׁוֹר-אִישׁ אֶת-שׁוֹר רַעְהוּ וְנָמַת וּמָכְרוּ
אֶת-הַשּׁוֹר הַחֵל וְחָצוּ אֶת-כֶּסְפּוֹ וְגַם אֶת-הַמֵּת
יִחָצוּן:
וְאִרִי יִגּוֹף תּוֹר דְּגָבֵר יִת תּוֹרָא דְּתַבְרִיָּה וַיִּמּוֹת וַיִּנְבְּנוּן יִת
תּוֹרָא חֵיָא וְיִפְלְגוּן יִת כֶּסְפִּיָּה וְאַף יִת דְּמֵי מִיִּתָּא יִפְלְגוּן:

וכי יגח – יִדְחוּף: בֵּין בְּקִרְנָיו, בֵּין בְּגוּפוֹ, בֵּין בְּרַגְלָיו, בֵּין שֶׁנִּשְׁכּוּ בְּשִׁנָּיו – פִּלְן בְּכִלְל "נְגִיפָה" הֵם, שֶׁאִין "נְגִיפָה" אֲלֵא לְשׁוֹן מֶכֶה. שׁוֹר אִישׁ – שׁוֹר שֶׁל אִישׁ. וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר... – בְּשׁוּיָם הַכְּתוּב מְדַבֵּר, שׁוֹר שְׁנָה מְאִתִּים שֶׁהֵמִית שׁוֹר שְׁנָה מְאִתִּים, בֵּין שֶׁהִנְבְּלָה שְׁנָה הַרְבֵּה, בֵּין שֶׁהִיא שְׁנָה מְעַט, כְּשֶׁנּוֹטָל זֶה חֲצֵי הַחֵי וְחֲצֵי הַמֵּת, וְזֶה חֲצֵי הַחֵי וְחֲצֵי הַמֵּת – נִמְצָא כָּל אֶחָד מִפְּסִיד חֲצֵי נִזְקָ שֶׁהִזִּיקָה הַמִּיִּתָּה. לְמַדְנָה שֶׁהֵתָם מִשְׁלֵם חֲצֵי נִזְקָ, שְׂמִיָן הַשּׁוֹר אִתְּמָה לְמַד לְשֶׁאִינוֹ שׁוּיָן, כִּי דִין הֵתָם לְשֵׁלֵם חֲצֵי נִזְקָ, לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. אוֹ יְכוּל אִף בְּשֶׁאִינוֹ שׁוּיָן בְּדַמִּיָהוּ, כְּשֶׁהוּ סָחִיָם אֲמַר הַכְּתוּב יִחָצוּ אֶת שְׁנֵיָהֶם? אִם אֲמַרְתָּ כֵן, פְּעַמִּים שֶׁהַמִּזִּיק מִשְׁתַּכֵּר הַרְבֵּה, כְּשֶׁהִנְבְּלָה שְׁנָה לְמַכֵּר לְנִכְרִים הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדְּמֵי שׁוֹר הַמִּזִּיק, וְאִי אֲפִשֶׁר שֶׁיִּאֲמַר הַכְּתוּב שֶׁיִּהְיָה הַמִּזִּיק נִשְׁכָּר. אוֹ פְעַמִּים שֶׁהִנְזָק נוֹטֵל הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדְּמֵי נִזְקָ שְׁלֵם, שֶׁחֲצֵי דְּמֵי שׁוֹר הַמִּזִּיק שׁוּיָן יוֹתֵר

מכל דמי שור הנזק. ואם אמרת כן, הרי תם חמור ממועד! על פרחך לא דבר הכתוב אלא בשוין, ולמדך שהתם משלם חצי נזק. ומן השוין תלמוד לשאינו שוין, שהמשלם חצי נזקו שמין לו את הנבלה, ומה שפחתו דמיו בשביל המיתה, נוטל חצי הפחת והולך. ולמה אמר הכתוב בלשון הנה, ולא אמר "שלם חציו"? ללמד שאין התם משלם אלא מגופו, ואם נגח ומת – אין נזק נוטל אלא הנבלה, ואם אינה מגעת לחצי נזקו, נפסיד. או שור שנה מנה שנגח שור חמש מאות זוז – אינו נוטל אלא את השור, שלא נתחייב התם לחייב את בעליו לשלם מן העליה.

או נודע פי שור נגח הוא מתמול שלשם ולא ישמרנו בעליו שלם שור תחת השור והמת יהיה לו:
או אתידע ארי תור נגח הוא מאתמלי ומדקמוהי ולא נטריה מריה שלמא ישלים תורא תלף תורא ומיתא יהי דיליה:

או נודע – או לא היה תם אלא "נודע פי שור נגח הוא" היום ו"מתמול ומשלשום" – הרי שלוש נגיחות. שלם ישלם שור – נזק שלם. והמת יהיה לו – לנזק, ועליו ישלים המזיק עד שישלם נזק כל נזקו.

פי יגנב איש שור או-שה וטבחו או מכרו תמשה בקר ישלם תחת השור וארבע-צאן תחת הששה:
ארי יגנב גבר תור או אמר ויפסניה או יזבניה תמשה תורין ישלים תלף תורא וארבע ענא תלף אמרא:

תמשה בקר... – אמר רבן יוחנן בן זכאי: חס המקום על כבודן של בריות. שור שהולך ברגליו ולא נתבזה בו הגנב לנושאו על כתפו – משלם תמשה. שיה שנושאו על כתפו – משלם ארבעה, הואיל ונתבזה בו. אמר רבי מאיר: בא וראה כמה גדולה פחה של מלאכה! שור שטבלו ממלאכתו – תמשה. שיה שלא בטלו ממלאכתו – ארבעה. תחת השור, תחת הששה – שניאן הכתוב, לומר שאין מדת תשלומי ארבעה ותמשה נוהגת אלא בשור ושה בלבד.

אם במתרת ימצא הגנב והכה אם במתרתא ישתכח גנבא ויתמחי וימות לית ליה ומת אין לו דמים:
דב:

אם במתרת – כשהיה חומר את הבית. אין לו דמים – אין זו רציחה; הרי הוא כמת מעקרו. כן למדתה תורה: אם בא להרגו – השכם להרגו. וזה להרגו בא, שהרי יודע הוא שאין אדם מעמיד עצמו ורואה שנוטלין ממונו בפניו ושומק; לפיכך על מנת כן בא, שאם יעמד בעל המון כנגדו – יתרגנו.

אם-זרחה השמש עליו דמים לו שלם ישלם אם- אין לו ונמפר בגנבתו:
אם עינא דסהדיא נפלת עלוהי דמא ליה שלמא ישלים אם לית ליה ויזדבן בגנובתיה:

אם זרחה השמש עליו – אין זה אלא כמין משל: אם ברור לה הדבר שיש לו שלום עמך, כשמש הנה שהוא שלום בעולם, כך פשוט לה שאינו בא להרג אפלו יעמד בעל המון כנגדו, כגון אב החומר לגנב ממון הבן, בידיע שרומי האב על הבן ואינו בא על עסקי נפשות. דמים לו – פחי הוא חשוב, ורציחה היא אם יתרגנו בעל הבית. שלם ישלם – הגנב, ממון שגנב, ואינו חייב מיתה. ואונקלוס שתרגם: "אם עינא דסהדיא נפלת עלוהי", לקח לו שטה אחרת, לומר שאם מצאוהו עדים קדם שבא בעל הבית, וכשבא בעל הבית נגדו התרו בו שלא יתרגו – דמים לו, חייב עליו אם הרגו; שמאחר שיש רואים לו, אין הגנב הנה בא על עסקי נפשות ולא יתרג את בעל המון.

אם-המצא תמצא בידו הגנבה משור עד-חמור עד-שה חיים שנים ישלם:
אמר אגון חייך על חד תרין ישלים:

אם המצא תמצא בידו – ברשותו, שלא טבח ולא מכר. משור עד חמור – כל דבר בכלל תשלומי כפל, בין שיש בו רוח חיים בין שאין בו רוח חיים, שהרי נאמר במקרא אחר: "על שיה על שלמה על כל אבדה וגו' שלם שנים לרעהו". חיים שנים ישלם – ולא ישלם לו מתים, אלא חיים או דמי חיים.

שלישי

פי יבער-איש שדה או-כרם ושלח את-בעירה ובער בשדה אחר מיטב שדהו ומיטב פרמו ישלם:
ארי יוכיל גבר חקל או כרם וישלח ית בעירה ויכול בתקל אחרו שפר חקליה ושפר פרמיה ישלים:

פי יבער. את בעירה. ובער – כלם לשון בהמה, כמו "אנחנו ובעירנו". פי יבער – יוליך בהמותיו בשדה וכרם של חברו ויזיק אותו באחת משתי אלו: או בשלוח את בעירה, או בבעור. ופרשו רבותינו: שלוח – הוא נזקי מדרב כף רגל; "ויבער" – הוא נזקי השן האוכלת ומבערת בשדה אחר – בשדה של איש אחר. מיטב שדהו... ישלם – שמין את הנזק, ואם בא לשלם לו קרקע דמי נזקו, ישלם לו ממיטב שדותיו; אם היה נזקו סלע, יתן לו שנה סלע מעדית שיש לו. למדך הכתוב שהנזקין שמין להם בעדית.

פיי-תצא איש ומצאה קוצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה שלם שלם המבער את-הבערה:

ארי יתפק נור וישכח כובין ויכול גדישין או קמא או חקל שלמא ישלים דאדליק ית דליקתא:

פי תצא איש – אפלו מעצמה. ומצאה קוצים – קרדונ"ש [בלעז. ונאכל גדיש – שלחקה בקוצים עד שהגיעה לגדיש, או לקמה המחברת בקרקע. או השדה – שלחקה את נירו, וצריך לגיר אותה פעם שניה. שלם שלם המבער – אף על פי שהדליק בתוך שלו, והיא יצאה מעצמה על ידי קוצים שמצאה, חייב לשלם, לפי שלא שמר את גחלתו שלא תצא ומזיק.

פיי-יתן איש אל-רעהו פסוף או-כלים לשמר וגנב מבית האישי אם-ימצא הגנב ישלם שנים:

ארי יתין גבר לחבריה פסוף או מגין למטר ויתגנבון מבית גוברא אם ישתכח גנבא ישלים על חד תרין:

וגנב מבית האישי – לפי דבריו. אם ימצא הגנב – ישלם הגנב שנים לבעלים.

אם-לא ימצא הגנב ונקרב בעל-הבית אלהא-להים אם-לא שלח ידו במלאכת רעהו:

אם לא ישתכח גנבא ויתקרב מריה דביתא לקדם דיינא אם לא אושיט ידיה במא דמסר ליה חבריה:

אם לא ימצא הגנב – ובא השומר הנה, שהוא בעל הבית. ונקרב – אל הדיינין, לדון עם זה ולשבע לו שלא שלח ידו בשלו.

על-כל-דבר-פושע על-שור על-תמור על-שה על-שלמה על-כל-אבדה אשר יאמר פיי-הוא זה עד הא-להים ובא דבר-שניהם אשר ירשיעו א-להים ישלם שנים לרעהו:

על כל פתגם דחוב על תור על חמר על אמר על פסו על כל אבידתא דיימר ארי הוא דין לקדם דיינא ייעול דין תרויהון דיתיבון דיינא ישלים על חד תרין לחבריה:

על כל דבר פושע – שימצא שקרן בשבועתו, שייעדו עדים שהוא עצמו גנבו, וירשיעוהו א-להים על פי העדים. ישלם שנים לרעהו – למדך הכתוב, שהטוען בפקדון לומר גנב הימנו, ונמצא שהוא עצמו גנבו, משלם תשלומי כפל. ואימתי? בזמן שנשבע ואחר כך באו עדים, שפך דרשו רבותינו: ונקרב בעל הבית אל הא-להים – קריבה זו שבועה היא. אתה אומר לשבועה, או אינו אלא לדין, שפינון שבא לדין וכפר לומר "נגנבה" – מיד יתחייב כפל אם באו עדים שהוא גנב? נאמר כאן שליחות יד ונאמר למטה שליחות יד: "שבעת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו"; מה להלן שבועה, אף כאן שבועה. אשר יאמר כי הוא זה – לפי פשוטו, אשר יאמר העד: פי הוא זה שנשבעת עליו, הרי הוא אצלך – עד הדיינין ובא דבר שניהם וחקרו את העדים; ואם פשרים הם וירשיעוהו לשומר זה – ישלם שנים, ואם ירשיעו את העדים, שנמצאו זוממין – ישלמו הם שנים לשומר. ורבותינו זכרונם לכרכה דרשו: פי הוא זה – ללמד שאין מחיבין אותו שבועה אלא אם כן הודה במקצת, לומר: כך וכך אני חייב לך, והמותר גנב ממני.

פיי-יתן איש אל-רעהו תמור או-שור או-שה וכל-בהמה לשמר ומת או-נשבר או-נשפה אין ראה:

ארי יתין גבר לחבריה חמר או תור או אמר וכל בעירא למטר ומית או אתבר או אשתבי לית דחזי:

פי יתן איש אל רעהו תמור או שור – פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם; לפיכך פטר בו את הגנבה, כמו שכתוב: "וגנב מבית האישי... אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית" לשבועה, למדת שפוסט עצמו בשבועה זו. ופרשה זו אמורה בשומר שוכר; לפיכך אינו פוסט אם גנבה, כמו שכתוב: "ואם גנב יגנב מעמו ישלם". אבל על האנס, כמו מת מעצמו או נשבר, או נשפה בחזקה על ידי לסטים, ואין רואה שייעיד בדבר –

שבעת י-הנה תהיה בין שניהם אם-לא שלח ידו במלאכת רעהו ולקח בעליו ולא ישלם:

מומתא דיי תהי בין תרויהון אם לא אושיט ידיה במא דמסר ליה חבריה ויקביל מריה מגיה מומתא ולא ישלים:

שבעת ה' תהיה – ישבע שכן הוא כדבריו, והוא לא שלח בה יד להשתמש בה לעצמו; שאם שלח בה יד ואחר כך נאנסה, חייב באנסים ולקח בעליו – השבועה. ולא ישלם – לו השומר פלוס.

ואם-גנב יגנב מעמו ישלם לבעליו:

ואם אתגנבא יתגניב מעמיה ישלים למרוהי:

אם-טרף יטרף ובאהו עד הטרפה לא ישלם:

אם אתברא יתבר ייתי סהדין דתביר לא ישלים:

אם טרף יטרף – על ידי חיה רעה. ובאהו עד – יביא עדים שנטרפה באנס, ופטור. הטרפה לא ישלם – אינו אומר "טרפה לא ישלם" אלא "הטרפה": יש טרפה שהוא משלם, ויש טרפה שאינו משלם. טרפת חתול ושועל וגמיה, משלם; טרפת זאב, ארי, ודב ונחש – אינו משלם. ומי לחשף לדון כן? שהרי כתיב: "ומת או נשבר או נשפה"; מה מיתה שאין יכול להציל, אף שבר ושביה, שאין יכול להציל.

וְאֵרִי יִשְׁאַל אִישׁ מֵעַם רַעְהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ-מַת בְּעַלְיוּ
אֵין-עֲמוּ שְׁלָם יִשְׁלָם:

וכי ישאל – בא ללמד על השואל, שהוא חייב באַנְסִין. בְּעַלְיוּ אֵין עֲמוּ – אם בְּעַלְיוּ שֶׁל שׁוֹר אֵינוֹ עִם הַשׁוֹאֵל בְּמִלְאכְתּוֹ.

אִם-בְּעַלְיוּ עֲמוּ לֹא יִשְׁלָם אִם-שְׂכִיר הוּא בָּא
בְּשִׁכְרוֹ: אִם מָרִיה עֲמִיה לֹא יִשְׁלָם אִם אֲגִירָא הוּא עָאֵל
בְּאֲגִרְיָה:

אִם בְּעַלְיוּ עֲמוּ – בֵּין שְׁהוּא בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה, בֵּין שְׁהוּא בְּמִלְאכָה אַחֲרָתָה. הִנֵּה עֲמוּ בְּשִׁעַת שְׁאֵלָה, אֵינוֹ צְרִיךְ לִהְיוֹת עֲמוּ בְּשִׁעַת שְׁבוּרָה וּמִתָּה. אִם שְׂכִיר הוּא – אִם הַשׁוֹר אֵינוֹ שְׁאוּל אֶלָּא שְׂכִיר, **בָּא בְּשִׁכְרוֹ** לִיד הַשׁוֹכֵר הִנֵּה וְלֹא בְּשִׁעַתָּה וְאֵין כָּל הַנְּאִיָּה שְׁלוֹ, שְׁהִירֵי עַל יְדֵי שְׂכָרוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ, וְאֵין לוֹ מִשְׁפֵּט שׁוֹאֵל לְהַתְּחִיב בְּאַנְסִין. וְלֹא פָּרַשׁ מֵה דִּינוֹ, אִם כְּשׁוֹמֵר חֲנָם אוֹ כְּשׁוֹמֵר שְׂכָר. לְפִיכָךְ נִחְלָקוּ בּוֹ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל, שׁוֹכֵר כִּי צַד מִשְׁלָם? רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: כְּשׁוֹמֵר חֲנָם; רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר: כְּשׁוֹמֵר שְׂכָר.

וְכִי-יִפְתָּה אִישׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא-אֲרָשָׁה וְשָׁכַב
עִמָּה מְהֵרָ יִמְהַרְנָה לוֹ לְאִשָּׁה:

וכי יפתה – מדבר על לבה עד ששומעת לו; וכן תרגומו: "ארי ישדל". שדול בלשון ארמי כפתוי בלשון עברי. מהר ימהרנה – יפסק לה מהר כמשפט איש לאשתו, שכותב לה כתובה וישאנה.

אִם-מָאֵן יִמָּאֵן אָבִיהָ לְתַתָּה לוֹ כֶּסֶף יִשְׁקַל כְּמַהֵר
הַבְּתוּלָתָ: אִם מִצָּבָא לֹא יִצְבִּי אָבוּהָא לְמַתְנָה לִיה כֶּסֶפָא יִתְקוּל
כְּמוֹהִירֵי בְּתוּלָתָ:

כמהר הבתולות – שהוא קצוב, חמשים כסף, אצל התופס את הבתולה ושוכב עמה באנס, שנאמר: "ונתן האישה השכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף".

מְכַשְׁפָּה לֹא תַחֲיָה:
תְּרַשָּׂא לֹא תַחֲיָ:

מְכַשְׁפָּה לֹא תַחֲיָה – אֶלָּא תוּמַת בְּבֵית דִּין. וְאֶחָד זָכָרִים וְאֶחָד נְקֻבוֹת, אֶלָּא שְׁדַבֵּר הַפְּתוּב בַּהוֹנָה, שְׁהַנְּשִׂים מְצוּיוֹת מְכַשְׁפוֹת.

כָּל-שֹׁכֵב עִם-בְּהֵמָה מוֹת יוּמַת:
כָּל דִּישְׁכּוּב עִם בְּעִירָא אַתְקַטְלָא יִתְקַטִּיל:

זִבְחָ לֹא-לֵהִים יִחָרֵם בְּלִמִּי לִי-הוּא לְבָדוּ:
דִּידְבַח לְטַעֲנוֹת עֲמִמִּיא יִתְקַטִּיל אֶ-לְהִין לְשִׁמָּא דִּינִי
בְּלַחֲדוּהִי:

לֹא-לֵהִים – לְעִבּוּדָה זָרָה. אֵלוֹ הִנֵּה נְקוּד "לֹא-לֵהִים", הִנֵּה צְרִיךְ לְפָרֵשׁ וּלְכַתֵּב "אַחֲרִים"; עֲכָשׁוּ שְׁאֵמֵר לֹא-לֵהִים, אֵין צְרִיךְ לְפָרֵשׁ "אַחֲרִים". שְׁכַל לְמִ"ד וּבִי"ת וְה"א הַמְּשֻׁמָּשׁוֹת בְּרֵאשׁ הַתְּבָחָה, אִם נְקוּד בַּחֲטָף, כַּגּוֹן "לְמִלְכָּה", "לְמַדְבָּר", "לְעִיר", צְרִיךְ לְפָרֵשׁ לְאִיזָה מְלָךְ, לְאִיזָה מְדַבֵּר, לְאִיזָה עִיר; וְכֵן "לְמִלְכִים" וְ"לְרִגְלִים" בְּחִיר"ק, צְרִיךְ לְפָרֵשׁ לְאִיזָה, וְאִם אֵינוֹ מְפָרֵשׁ, כָּל מְלָכִים בְּמִשְׁמַע. וְכֵן "לֹא-לֵהִים", כָּל אֶ-לֵהִים בְּמִשְׁמַע, אֶפְלוֹ קִדְשׁ. אֲבָל כְּשֶׁהִיא נְקוּדָה פְּתוּחָה, כְּמוֹ "לְמִלְכָּה", "לְמַדְבָּר", "לְעִיר", נִדְעָה בְּאִיזָה מְלָךְ מְדַבֵּר, וְכֵן לְעִיר, נִדְעָה בְּאִיזָה עִיר מְדַבֵּר. וְכֵן לֹא-לֵהִים, לְאוֹתָם שְׁהַזְהַרְתָּם עֲלֵיהֶם בְּמִקּוֹם אַחֵר. כִּי צָרָא בּוֹ "אֵין כְּמוֹךְ בְּאֶ-לֵהִים", לְפִי שְׁלֹא פָּרַשׁ, הַצְּרָף לְנִקְדָה פְּתוּחָה. יִחָרֵם – יוּמַת. לְמָה נִאֲמַר יִחָרֵם? וְהֲלֹא כָּבֵד נִאֲמַרְהָ בּוֹ מִיתָה בְּמִקּוֹם אַחֵר: "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא" וְגוֹמֵר. אֶלָּא לְפִי שְׁלֹא פָּרַשׁ עַל אִיזוֹ עִבּוּדָה חֲטָא מִיתָה, שְׁלֹא תֵאמַר: כָּל עִבּוּדוֹת בְּמִיתָה, בָּא וּפְרַשׁ לָךְ כָּאֵן: זִבְחָ לֹא-לֵהִים, לֹא מֵה לָךְ: מֵה זְבִיחָה – עִבּוּדָה הַנְּעֻשִׂית בְּפָנִים לְשִׁמִּים, אִף אֵין מְרַבָּה הַמְּקַטֵּיר וְהַמְּנַסֵּף, שְׁהֵם עִבּוּדוֹת פָּנִים וְסִיבִין עֲלֵיהֶם לְכָל עִבּוּדָה זָרָה, בֵּין שְׁדַרְפָּה לְעִבְדָה בְּכַף, בֵּין שְׁאֵין דְרַפָּה לְעִבְדָה בְּכַף. אֲבָל שְׁאֵר עִבּוּדוֹת, כַּגּוֹן הַמְּכַבֵּד וְהַמְרַבֵּץ וְהַמְּגַפֵּף וְהַמְּנַשֵּׁק, אֵינוֹ בְּמִיתָה.

וְגַר לֹא-תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצְנוּ כִּי-גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם:

וְגַר לֹא תוֹנֶה – אֲנֹנָת דְּכָרִים, קוֹנְטְרִלִי"ר [בְּלַעַז, כְּמוֹ: "וְהִצַּלְתִּי אֶת מוֹנִיךְ אֶת בְּשָׂרְךָ". וְלֹא תִלְחָצְנוּ – בְּגִזְלַת מָמוֹן. כִּי גֵרִים הֵייתֶם – אִם הוֹנִיתוּ, אִף הוּא יְכוּל לְהוֹנוֹתְךָ וְלֹא מֵה לָךְ: אִף אִתָּה מְגֵרִים בְּאֵת; מוּם שְׁבָדָה אֵל תֵּאמַר לְחִבְרָה. כָּל לְשׁוֹן גֵּר, אָדָם שְׁלֹא נוֹלַד בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, אֶלָּא בָּא מְמִדִּינָה אַחֲרָתָה לְגוּר שָׁם.

כָּל-אֲלֻמְנָה וְיִתוּם לֹא תַעֲנוּן:
כָּל אֲרָמְלָא וְיִיתָם לֹא תַעֲנוּן:

כָּל אֲלֻמְנָה וְיִתוּם לֹא תַעֲנוּן – הוּא הַדִּין לְכָל אָדָם, אֶלָּא שְׁדַבֵּר הַפְּתוּב בַּהוֹנָה, לְפִי שְׁהֵם תְּשׁוּשֵׁי כַח וְדָבָר מְצוּי לְעַנּוֹתָם.

אִם-עֲנָה תַעֲנָה אִתּוֹ כִּי אִם-צָעַק יִצְעַק אֵלַי שְׁמַע
אֲשַׁמַּע צָעַקְתּוֹ:

אִם עֲנָה תַעֲנִי יִתִּיה אָרִי אִם מְקַבֵּל יְקַבֵּל קְדָמִי קְבִלָא
אֲקַבִּיל קְבִילְתִּיה:

אם ענה תענה אתו – הרי זה מקרא קצר: גזם ולא פרוש ענשו, כמו "לכן כל הרג קין", גזם ולא פרוש ענשו. אף כאן: **אם ענה תענה אתו** – לשון גזם, כלומר: סופה לטל את שלך; למה? **פי אם צעק יצעק אלי וגומר.**

ותרה אפי והרגתי אתכם בחרב והיו נשיכם ויתקף רוגזי ואקטול יתכון בחרבא ויהיו נשיכון אלמנות ובניכם יתמים: **ארמלן ובניכון יתמיו:**

והיו נשיכם אלמנות – ממשמע שגאמר והרגתי אתכם, איני יודע שנשיכם אלמנות ובניכם יתמים? אלא הרי זו קללה אחרת: שיהיו הנשים צרות כאלמנות חיות, שלא יהיו עדים למיתת בעליהן ותהינה אסורות להנשא, והבנים יהיו יתומים, שלא יניחום בית דין לירד לנכסי אביהם, לפי שאין יודעים אם מתו אם נשבו.

אם-כסף | תלנה את-עמי את-העני עמך לא- **אם כסף תוניה בעמי לעניא דעמך לא תהי ליה פרושיא** **תהיה לו פנשה לא-תשימון עליו נשך:** **לא תשוון עלוהי חיבוליא:**

אם כסף תלנה את עמי – רבי ישמעאל אומר: כל אם ואם שבתורה רשות, חוץ משלשה; וזה אחד מהן. **את עמי** – עמי וגוי – עמי קודם; עני ועשיר – עני קודם; ענייה ועני עיר – ענייה קודמין; עני עיר ועני עיר אחרת – עני עיר קודמין. וזה משמעו: אם כסף תלנה, את עמי תלנה ולא גוי; ולא יזה מעמי? את העני; ולא יזה עני? לאותו שעמך.. **לא תהיה לו פנשה** – לא תתבענו בחזקה; אם אתה יודע שאין לו – אל תהי דומה עליו כאלו הלוי, אלא כאלו לא הלוי, כלומר: לא תכלימהו. **נשך** – רבית, שהוא פנשיכת נחש, שנשך חבורה קטנה ברגלו ואינו מרגיש, ופתאום הוא מבצבץ ונופס עד קדקדו. כך רבית, אינו מרגיש ואינו נפר, עד שהרבית עולה ומחסרו ממון הרבה.

אם-חבל תחבל שלמת רעה עד-בא השמש **אם משכונא תסב כסותא דחברך עד מיעל שמשא** **תשיבנו לו:** **תתיבניה ליה:**

אם חבל תחבל – כל לשון חבלה אינו משכון בשעת הלואה, אלא שמשכנני את הלנה כשמיגע הזמן ואינו פורע.. **עד בא השמש תשיבנו** לו – כל היום תשיבנו לו עד בא השמש, וכבא השמש תחזר ותטלנו עד שיבא בך של מקר. ובכסות יום הפתוב מדבר, שאין צריך לה בלילה.

כי הוא כסותה לבדה הוא שמלתו לערו במה **ארי היא כסותיה בלחודה היא תותביה למשפיה במא** **ישלב והיה פייצעק אלי ושמעתי פייחנון אני:** **ישכוב ויהי ארי יקבל קדמי ואקביל קבילתיה ארי חננא** **אנא:**

פי הוא כסותה – זו טלית. **שמלתו** – זו חלוק. **במה ישכב** – לרבות את המצע.

רביעי

א-להים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאר: **דיינא לא תקיל ורבא בעמך לא תלוט:**

א-להים לא תקלל – הרי זו אזהרה לברפת השם, ואזהרה לקללת דין.

מלאאתך ודמעך לא תאחר בכור בניך תתן-לי: **בכורך ודמעך לא תאחר בוכרא דבנך תפריש קדמי:**

מלאאתך – חובה המטלת עליך כשתמלא תבואתך להתבשל, והם בכורים. **ודמעך** – התרומה; ואיני יודע מהו לשון דמע. **לא תאחר** – לא תשנה סדר הפרשתו, לאחר את המקדש ולהקדים את המאחר, שלא יקדים תרומה לבכורים, ומעשר לתרומה. **בכור בניך תתן לי** – לפדותו בחמש סלעים מן הפה. והלא כבר צוה עליו במקום אחר? אלא כדי לסמוך לו "כן תעשה לשורך": מה בכור אדם, לאחר שלשים יום פודהו, שנאמר: "ופדויו מן חדש תפדה", אף בכור בהמה דקה, מטפל בו שלשים יום ואחר כך נותנו לפהו.

כן-תעשה לשורך לצאנך שבעת ימים יהיה עם- **כן תעביד לתורך לענך שבועא יומין יהי עם אמיה** **אמו ביום השמיני תתנו-לי:** **ביומא תמינאה תפרשניה קדמי:**

שבעת ימים יהיה עם אמו – זו אזהרה לפהו, שאם בא למהר את קרבנו – לא ימהר קדם שמונה, לפי שהוא מחסר זמן. **ביום השמיני תתנו לי** – יכול זה חובה לבו ביום? נאמר כאן **שמיני**, ונאמר להלן, "ומיום השמיני והלאה ירצה": מה שמיני האמור להלן, להכשיר משמיני ולהלן – אף שמיני האמור כאן, להכשיר משמיני ולהלן; וכן משמעו: וביום השמיני אתה רשאי לתנו לי.

ואנשי-קדש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא **ואנשין קדישין תהון קדמי ובשר תליש מן חיוא חיא** **תאכלו לבלב תשלקון אתו:** **לא תיכלון לכלבא תרמון יתיה:**

ואנשי קדש תהיון לי – אם אתם קדושים ופרושים משקוצי נבלות וטרפות, הרי אתם שלי; ואם לאו, אינכם שלי. **ובשר בשדה טרפה** – אף בבית כו, אלא שדבר הפתוב בהונה – מקום שדרך בהמות לטרו. וכן "פי בשדה מצאה"; וכן "אשר לא יהיה טהור מקרה לילה", הוא הדין למקרה יום, אלא שדבר הפתוב בהונה, "ובשר תליש מן חיוא חיא": בשר שנחלש על ידי טרפת זאב או ארי מן טיה פשרה או מבהמה

שְׁשֶׁה בְּסִינְיָהּ. לְפָלֶה מְשָׁלִיכוֹן אוֹתוֹ – אִף הַגּוֹי כְּכֹל. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא כָּלֵב כְּמִשְׁמָעוֹ? תְּלַמּוּד לּוֹמֵר בְּנִבְלָה: "אוֹ מִכַּר לְנִכְרִי", קַל וְחֹמֶר לְטַרְפָּה שְׁמִתְרַת בְּכָל הַנְּאוֹת. אִם כֵּן מָה תְּלַמּוּד לּוֹמֵר לְפָלֶה? לְלַמְּדָה שֶׁהַכֹּל נִכְבָּד מִמֶּנּוּ, וְלַמְּדָה הַכְּתוּב שֶׁאֵין הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכָר כָּל בְּרִיָּה, שְׁנֵאמַר: "וְלֹכֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחַרְץ כָּלֵב לְשֹׁנוֹ"; אָמַר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: תָּנוּ לוֹ שְׂכָרוֹ.

**לֹא תִשָּׂא שְׁמַע שְׁוֹא אֶל-תְּשֵׁת יָדָךְ עִם-
רִשָּׁע לְהִית עֵד חֲמָס:**
**לֹא תִקְבִּיל שִׁמְעַ דְּשָׁקֵר לֹא תִשׁוּי יָדָךְ עִם חֲיִבָּא לְמַהְיִי
לִיָּה סְהִיד שְׁקָר:**

לֹא תִשָּׂא שְׁמַע שְׁוֹא – כְּתַרְגּוּמוֹ: "לֹא תִקְבִּיל שִׁמְעַ דְּשָׁקֵר" – אֲזַהְרָה לְמַקְבֵּל לְשׁוֹן הַרַע, וְלִדְבֹר, שֶׁלֹּא יִשְׁמַע דְּכָרִי בַעַל דִּין עַד שִׁיבֵא בַעַל דִּין חֲבָרוֹ. אֵל תִּשְׁתַּי יָדָךְ עִם רִשָּׁע – הַטּוֹעֵן אֶת חֲבָרוֹ תְּבִיעַת שְׁקָר, שֶׁהִבְטִיחְהוּ לְהִיט לּוֹ עֵד חֲמָס.

**לֹא-תִהְיֶה אַחֲרֵי-רַבִּים לְרַעַת וְלֹא-תַעֲנֶה עַל-רַב
לְנִטָּת אַחֲרֵי רַבִּים לְהִטָּת:**
**לֹא תִהִי בְּתֵר סְגִיָּאי לְאַבְאָשָׁא וְלֹא תִתְמַנַּע מִלְּאַלְפָּא מָא
דְּבַעֲיָנָךְ עַל דִּינָא בְּתֵר סְגִיָּאי שְׁלִים דִּינָא:**

לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרַעַת – יֵשׁ בְּמַקְרָא זֶה מְדַרְשֵׁי סְכָמִי יִשְׂרָאֵל, אֲכַל אֵין לְשׁוֹן הַמַּקְרָא מִיִּשְׁבַּב בְּהֵן עַל אֶפְנֵיו. מִכָּאן דְּרָשׁוּ שֶׁאֵין מִטִּין לְחוּבָה בְּהַכְרַעַת דִּין אֶחָד; וְסוֹף הַמַּקְרָא דְּרָשׁוּ: אַחֲרֵי רַבִּים לְהִטָּת – שְׁאִם יֵשׁ שְׁנַיִם מְסִיבִין יוֹתֵר עַל הַמְּזוּכָּר – הַטָּה הַדִּין עַל פִּיָּהֶם לְחוּבָה; וּבְדִינֵי נְפִשׁוֹת הַכְּתוּב מְדַבֵּר. וְאִמְצַע הַמַּקְרָא דְּרָשׁוּ: וְלֹא תַעֲנֶה עַל רַב – עַל רַב, שֶׁאֵין חוֹלְקִין עַל מַפְלָא שְׁבָבִית דִּין. לְפִיכָּה מִתְחִילִין בְּדִינֵי נְפִשׁוֹת מִן הַצַּד, לְקַטְנִים שְׁבָהֶן שׁוֹאֲלִין תַּחֲלָה שִׁיאֲמָרוּ אֶת דַּעְתָּם. וְלִפִּי דְּכָרִי רְבוּתֵינוּ כִּף פְּתָרוֹן הַמַּקְרָא: לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרַעַת – לְסַבֵּב מִימָה, בְּשָׂבִיל דִּין אֶחָד שִׁיבְרוּ הַמְּסִיבִין עַל הַמְּזוּכָּר. וְלֹא תַעֲנֶה עַל רַב – לְנִטָּת מְדַבְּרִין; לְפִי שֶׁהוּא חֶסֶד יוֹ"ד, דְּרָשׁוּ בּוֹ כֵּן. אַחֲרֵי רַבִּים לְהִטָּת – וְיֵשׁ רַבִּים שֶׁאֵתָּה נּוֹטָה אַחֲרֵיהֶם; וְאִימָתִי? בְּזִמְנָן שֶׁהֵן שְׁנַיִם הַמְּכָרִיעִין בְּמְסִיבִין יוֹתֵר מִן הַמְּזוּכָּר. וּמִמִּשְׁמַע שְׁנֵאמַר: לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרַעַת – שׁוֹמַע אֲנִי: אֲכַל הִנֵּה עִמָּהֶם לְטוֹבָה; מִכָּאן אָמְרוּ: דִּינֵי נְפִשׁוֹת מִטִּין עַל פִּי אֶחָד לְזָכוֹת, וְעַל פִּי שְׁנַיִם לְחוּבָה. וְאוּנְקָלוּס תְּרַגְּם: "וְלֹא תִתְמַנַּע מִלְּאַלְפָּא מָא דְּבַעֲיָנָךְ עַל דִּינָא". וְלְשׁוֹן הַעֲבָרִי לְפִי הַתְּרַגּוּם כִּף הוּא נְדָרָשׁ: לֹא תַעֲנֶה עַל רַב לְנִטָּת – אִם יִשְׁאֲלוּךָ דְּכָר לְמִשְׁפָּט, לֹא תַעֲנֶה לְנִטָּת לְצַד אֶחָד וְלִסְלַק עֲצָמָה מִן הַרִיב, אֶלָּא הָיִי דִּן אוֹתוֹ לְאַמְתּוֹ. וְאֲנִי אוֹמֵר לְיִשְׁבּוּ עַל אֶפְנֵיו כְּפִשְׁטוֹ, וְכִף פְּתָרוֹנוֹ: לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרַעַת – אִם רְאִיתָ רִשָּׁעִים מִטִּין מִשְׁפָּט, לֹא תֵאמַר: הוֹאִיל וְרַבִּים הֵם, הַנְּנִי נּוֹטָה אַחֲרֵיהֶם. וְלֹא תַעֲנֶה עַל רַב לְנִטָּת וְגוֹמֵר – וְאִם יִשְׁאֲלוּךָ הַנְּדוֹן עַל אוֹתוֹ הַמִּשְׁפָּט, אֵל תַּעֲנֶנּוּ עַל הַרִיב דְּכָר הַנּוֹטָה אַחֲרֵי אוֹתָן רַבִּים, לְהִטָּת אֶת הַמִּשְׁפָּט מֵאַמְתּוֹ, אֶלָּא אָמַר אֶת הַמִּשְׁפָּט כְּאֲשֶׁר הוּא, וְקוֹלֵר יֵהָא תְּלוּי בְּצִנְאָר הַרְבִּים.

**וְדָל לֹא תִהְדָּר בְּרִיבּוֹ:
וְעַל מִסְפִּינָא לֹא תִרְחִים בְּדִינָיָה:**

לֹא תִהְדָּר – לֹא תִחַלֵּק לּוֹ כְּבוֹד, לְזַכּוֹתוֹ בְּדִין לּוֹמֵר: דַּל הוּא, אֲזַכְּנֶנּוּ וְאֲכַכְּבֶנּוּ.

**כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אֵיבָךְ אוֹ חֲמָרוֹ תַעֲנֶה הַשֵּׁב תִּשְׁיבְנוּ
לּוֹ:
אַרִי תִפְגַּע תּוֹרָא דְּשִׁנְאָךְ אוֹ חֲמָרִיָּה דְּטָעִי אֲתָבָא
תְּתִיבְנִיָּה לִיָּה:**

**כִּי-תִרְאֶה חֲמָרוֹ שִׁנְאָךְ רַבִּץ תַּחַת מִשְׁאוֹ וְחִדְלָתָ
מַעֲזָב לּוֹ עֲזָב תַעֲזָב עִמּוֹ:
אַרִי תַחֲזִי חֲמָרָא דְּסִנְאָךְ רַבִּיעַ תַּחֲזִי טוֹעֲנִיָּה וְתִתְמַנַּע
מִלְּמִשְׁקַל לִיָּה מִשְׁבָּק תִּשְׁבּוּק מָא דְּבִלְבָךְ עַלֹּהִי וְתִפְרִיק
עִמִּיָּה:**

כִּי תִרְאֶה חֲמָרוֹ שִׁנְאָךְ וְגוֹמֵר – הַרִי כִּי מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן "דְּלִמָּא", שֶׁהוּא מֵאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל שְׁמוּשֵׁי "כִּי"; וְכֵה פְּתָרוֹנוֹ: שְׁמָא תִרְאֶה חֲמָרוֹ רַבִּץ תַּחַת מִשְׁאוֹ וְחִדְלָתָ מַעֲזָב לּוֹ? – בְּתַמְיָהּ. עֲזָב תַעֲזָב עִמּוֹ – עֲזִיבָה זֹו לְשׁוֹן עֲזָרָה, וְכֵן "עֲצוּר וְעֲזוּב", וְכֵן "נִיעֲזָבוּ יְרוּשָׁלַיִם עַד הַחוּמָה", מִלְּאוּהָ עֶפְרָ לְעֲזוּב וְלִסְיַע אֶת חֲזֶק הַחוּמָה. כִּי־יִצְאָ בּוֹ "כִּי תֵאמַר בְּלִבְכֶם רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי" וְגוֹמֵר, שְׁמָא תֵאמַר כֵּן? בְּתַמְיָה; לֹא תִירָא מִקָּם. וּמְדַרְשׁוּ כִּף דְּרָשׁוּ רְבוּתֵינוּ: כִּי תִרְאֶה... וְחִדְלָתָ, פְּעָמִים שֶׁאֵתָּה חוֹדֵל וּפְעָמִים שֶׁאֵתָּה עוֹזֵר. הָא פִּיצַד? זָקֵן וְאֵינוֹ לְפִי כְּבוֹדוֹ, וְחִדְלָתָ; אוֹ בְּהִמַּת נִכְרִי וּמִשְׁאוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְחִדְלָתָ. עֲזָב תַעֲזָב עִמּוֹ – לְפָרָק הַמִּשְׁאָ. "מִלְּמִשְׁקַל לֵה", מִלְּטַל מִשְׁאוֹ מִמֶּנּוּ.

חֲמִישִׁי

**לֹא תִטָּה מִשְׁפָּט אֶבִּינָךְ בְּרִיבּוֹ:
לֹא תַצְלִי דִין מִסְפִּינָךְ בְּדִינָיָה:**

אֶבִּינָךְ – לְשׁוֹן אוֹבָה, שֶׁהוּא מְדַלְדֵל וְתֵאב לְכָל טוֹבָה.

**מְדַבְּרֵי-שְׁקָר תִּרְחַק וְנָקִי וְצַדִּיק אֶל-תִּהְרַג כִּי לֹא-
אֲצַדִּיק רִשָּׁע:
מִפְּתַגְמָא דְּשָׁקֵרָא הָוִי רַחֲמִי וְדַזְכִּי וְדַנְפַק דְּכִי מִן דִּינָא
לֹא תִקְטוּל אַרִי לֹא אֲזַכִּי חֲיִבָּא:**

וְנָקִי וְצַדִּיק אֶל תִּהְרַג – מַנִּין לִיִּצְאָ מִבֵּית דִּין סָבִיב, וְאָמַר אֶחָד: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עֲלֵיו זְכוּת, שְׁמַחֲזִירִין אוֹתוֹ? תְּלַמּוּד לּוֹמֵר: וְנָקִי... אֵל תִּהְרַג. וְאִף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צַדִּיק, שֶׁלֹּא נִצְטַדַק בְּבֵית דִּין, מִכָּל מְקוֹם נָקִי הוּא מִדִּין מִימָה, שֶׁהַרִי יֵשׁ לָהּ לְזַכּוֹתוֹ. וּמַנִּין לִיִּצְאָ מִבֵּית דִּין זָכָא, וְאָמַר אֶחָד: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עֲלֵיו חוּבָה, שֶׁאֵין מִחֲזִירִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין? תְּלַמּוּד לּוֹמֵר: וְצַדִּיק אֶל תִּהְרַג; וְזֶה צַדִּיק הוּא, שֶׁנִּצְטַדַק בְּבֵית דִּין. כִּי לֹא אֲצַדִּיק רִשָּׁע – אֵין עֲלֵיהָ לְהַחֲזִירוֹ, כִּי אֲנִי לֹא אֲצַדִּיקָנּוּ בְּדִינִי; אִם יִצְאָ מִיָּדָה זָכָא, יֵשׁ לִי שְׁלוּחִים הַרְבֵּה לְהַמִּיתוֹ בְּמִיתָה שְׁנִיתִיבָהּ בָּהּ.

וְשָׁחַד לֹא תִקַּח כִּי הַשְּׁחָד יַעֲנֵךְ פְּקֻדִים וַיִּסְלַף דְּבָרֵי צְדִיקִים:
וְשׁוֹחָדָא לֹא תִקְבִּיל אַרְי שׁוֹחָדָא מְעוֹר עֵינֵי חִפְיָמִין וּמְקַלְקִיל פְּתַגְמִין תְּרִיצִין:

וְשָׁחַד לֹא תִקַּח – אָפְלוּ לְשֹׁפֵט אָמֵת, וְכָל שָׁפֵן כְּדֵי לְהַטּוֹת אֶת הַדֵּין; שְׁהָרִי כְּדֵי לְהַטּוֹת אֶת הַדֵּין נֶאֱמַר כָּבָר: "לֹא תִטֶּה מִשְׁפֵּט". יַעֲנֵךְ פְּקֻדִים – אָפְלוּ חֻכְם בַּתּוֹרָה וְנוֹטְלֵי שְׁחָד, סוֹף שֶׁתִּטְרַף דַּעְתּוֹ עָלָיו וַיִּשְׁפַּחַם מִלְּמוּדוֹ, וַיִּכְהֶה מְאוֹר עֵינָיו. וַיִּסְלַף – כְּמַרְגּוּמוֹ, "וּמְקַלְקִיל". דְּבָרֵי צְדִיקִים – דְּבָרִים הַמְצַדִּיקִים, מִשְׁפָּטֵי אָמֵת. וְכֵן מַרְגּוּמוֹ: "פְּתַגְמִין תְּרִיצִין", וְשָׂרִים.

וְגַר לֹא תִלְחֹץ וְאַתֶּם יִדְעֶתֶם אֶת־נַפְשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:
וּלְגִיּוֹרָא לֹא תַעֲיָקוּן וְאַתּוֹן יִדְעֶתּוֹן יֵת נַפְשָׁא דְגִיּוֹרָא אַרְי דִּירִין הַוִּיתּוֹן בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם:

וְגַר לֹא תִלְחֹץ – בְּהִרְבֵּה מְקוֹמוֹת הַזֵּהִירָה תּוֹרָה עַל הַגֵּר, מִפְּנֵי שֶׁסוּרוֹ רַע. אֶת נַפְשׁ הַגֵּר – כַּמָּה קָשָׁה לוֹ כְּשֶׁלּוֹחֲצִים אוֹתוֹ.

וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת־אַרְצְךָ וְאַסְפָּתָ אֶת־תְּבוּאַתָּה:
וְשִׁית שְׁנֵין תִּזְרַע יֵת אַרְעֶךָ וְתִכְנֹשׁ יֵת עַלְלַתָּה:

וְאַסְפָּתָ אֶת תְּבוּאַתָּה – לְשׁוֹן הַכֶּנֶסֶה לְבֵית, כְּמוֹ: "וְאַסְפָּתוּ אֶל תוֹף בֵּיתְךָ".

וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וְנִטְשָׁתָה וְאָכְלוּ אֲבִינֵי עַמְּךָ וְיִתְרָם תֹּאכַל חֵיט הַשָּׂדֶה כִּן־תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזִיתְךָ:
וְשְׁבִיעִיתָא תִשְׁמְטֶנָּה וְתִרְשַׁשְׁנָה וַיִּיכְלוּן מִסְפִּינֵי עַמְּךָ וְשִׂאֲרֵהוֹן תִּיכּוֹל חֵיט בְּרָא כִן תַּעֲבִיד לְכַרְמֶךָ לְזִיתְךָ:

תִּשְׁמְטֶנָּה – מְעַבְדָּה. וְנִטְשָׁתָה – מְאֲכִילָה אַחֵר זְמַן הַבְּעוֹר. דְּבָר אַחֵר: תִּשְׁמְטֶנָּה – מְעַבְדָּה גְמוּרָה, כְּגוֹן חֲרִישָׁה וְזָרִיעָה; וְנִטְשָׁתָה – מְלֻזְבֵּל וּמְלַקְשָׁקֵשׁ. וְיִתְרָם תֹּאכַל חֵיט הַשָּׂדֶה – לְהַקִּישׁ מְאֲכַל אֲבִיוֹן לְמֵאֲכַל חֵיט: מָה חֵיט אוֹכֵלֵת בְּלֹא מַעֲשֶׂר, אֵף אֲבִיוֹנִים אוֹכֵלִים בְּלֹא מַעֲשֶׂר. מִכָּאן אָמְרוּ: אֵין מַעֲשֶׂר בְּשְׁבִיעִית. כִּן תַּעֲשֶׂה לְכַרְמֶךָ – וּתְחַלֵּת הַמְקַרָּא מְדַבֵּר בְּשָׂדֶה הַלְבָן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְמַעַל הַיָּמִינוּ: "תִּזְרַע אֶת אַרְצְךָ".

שְׁשַׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וְחַמְרְךָ וַיִּנְפְּשׁ בְּר־אַמְתְּךָ וְהַגֵּר:
שֵׁשַׁת יוֹמִין תַּעֲבִיד עוֹבְדֶךָ וּבַיּוֹמָא שְׁבִיעֵאָה תְּנוּחַ בְּדִיל דִּינּוּחַ תּוֹרְךָ וְחַמְרְךָ וַיִּשְׁקוּט בְּר אַמְתְּךָ וּגִיּוֹרָא:

וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת – אֵף בְּשָׁנָה הַשְּׁבִיעִית לֹא תַעֲקֹר שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית מִמְקוֹמָהּ. שְׁלֹא תֹאמַר: הוֹאִיל וְכָל הַשָּׁנָה קְרוּיָה שַׁבַּת, לֹא תִנְהַג בַּה שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית. לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וְחַמְרְךָ – תֵּן לוֹ נֶיח; לְהַתִּיר שְׂיֵהָא תּוֹלֵשׁ וְאוֹכֵל עֲשׂוּבִים מִן הַקְּרָקַע. אוֹ אֵינוֹ אֵלָּא יִחְבְּשֵׁנוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת? אָמְרָת: אֵין זֶה נֶיח אֵלָּא צַעַר. כִּן אַמְתְּךָ – בְּעַבְד עַרְל הַפְּתוּב מְדַבֵּר. וְהַגֵּר – גֵּר תּוֹשֵׁב.

וּבְכָל אֲשֶׁר־אַמַּרְתִּי אֵלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ וְשֵׁם אֱ־לֹהִים אַחֲרֵיהֶם לֹא תִזְכְּרוּ לֹא יִשְׁמַע עַל־פִּיהֶם:
וּבְכָל אֲשֶׁר אַמַּרְתִּי אֵלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ וְשֵׁם אֱ־לֹהִים אַחֲרֵיהֶם לֹא תִזְכְּרוּ לֹא יִשְׁמַע עַל־פִּיהֶם:

וּבְכָל אֲשֶׁר אַמַּרְתִּי אֵלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ – לַעֲשׂוֹת כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה בְּאִזְהָרָה; שְׁכַל שְׁמִירָה שְׁבַתוֹרָה אִזְהָרָה הִיא בְּמָקוֹם לֹאו. לֹא תִזְכְּרוּ – שְׁלֹא יֵאמַר לוֹ: שְׁמַר לִי כְּצַד עֲבוּדָה זָרָה פְּלוֹנִית, אוֹ: תַעֲמַד עִמִּי בַיּוֹם עֲבוּדָה זָרָה פְּלוֹנִית. דְּבָר אַחֵר: וּבְכָל אֲשֶׁר אַמַּרְתִּי אֵלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ וְשֵׁם אֱ־לֹהִים אַחֲרֵיהֶם לֹא תִזְכְּרוּ – לְלַמְּדֶךָ שֶׁשְׁקוּלָה עֲבוּדָה זָרָה כְּנֻגַד כָּל הַמִּצְוֹת כְּלוּן, וְהַזְנוּחָה בָּהּ כְּשׁוֹמֵר אֶת כְּלוּן. לֹא יִשְׁמַע – מִן הַגּוֹי. עַל פִּיהֶם – שְׁלֹא תַעֲשֶׂה שְׁתַּפּוֹת עִם גּוֹי, וַיִּשְׁבַּע לָךְ בְּעֲבוּדָה זָרָה שְׁלוֹ; נִמְצְאָתָּ שֶׁאַתָּה גּוֹרֵם שְׂיִזְכַּר עַל יָדְךָ.

שְׁלֹשׁ רִגְלִים תִּחַג לִי בַשָּׁנָה:
תִּלַּת זְמַנִּין תִּיחַגוּן קַדְמֵי בְּשַׁתָּא:

רִגְלִים – פְּעָמִים, וְכֵן "כִּי הִכִּיתַנִּי זֶה שְׁלֹשׁ רִגְלִים".

אֶת־חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמַרְשֶׁבַע יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתְךָ לְמוֹעֵד חֲדָשׁ הָאֲבִיב כִּי־בּו יִצְאָתָּ מִמִּצְרָיִם וְלֹא־יִרְאוּ פְּנֵי רִיקָם:
יֵת חַגָּא דְּפִטְרִיָּא תִטְרַשׁ שְׁבַעֵא יוֹמִין תִּיכּוֹל פְּטִירָא כְּמָא דְּפִקִּידְתְּךָ לְזְמַן יִרְחָא דְּאַבִּיבָא אַרְי בִּיה נְפַקְתָּא מִמִּצְרָיִם וְלֹא יִתְחַזּוּן קַדְמֵי רִיקָנִין:

חֲדָשׁ הָאֲבִיב – שֶׁהַתְּבוּאָה מִתְמַלֵּאת בּוֹ בְּאַבִּיבָה. אֲבִיב – לְשׁוֹן אֵב, כְּכוֹר וְרֵאשׁוֹן לְבִשְׁל פְּרוֹת. וְלֹא יִרְאוּ פְּנֵי רִיקָם – כְּשֶׁתְּבֹאוּ לְרֵאוֹת פְּנֵי בְּרַגְלִים, הִבִּיאוּ לִי עוֹלוֹת.

וְחַג הַקִּצִּיר בְּכוֹרֵי מַעֲשֵׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאֶסֶף בְּצֵאת הַשָּׂנָה בְּאַסְפָּת אֶת־מַעֲשֵׂיךָ מִן־הַשָּׂדֶה:
וְחַגָּא דְּחַצְדָּא בְּכוֹרֵי עוֹבְדֶךָ דְּתִזְרַע בְּחַקְלָא וְחַגָּא דְּכַנְשָׁא בְּמַפְקָה דְּשַׁתָּא בְּמִכְנָשְׁךָ יֵת עוֹבְדֶךָ מִן חַקְלָא:

הַשָּׂדֶה:

ותג הקציר – הוא חג שבועות. **בכורי מעשיך** – שהוא זמן הבאת בכורים; ששתי הלחם הבאים בעצרת היו מתירין הקדש למנחות ולהביא בכורים למקדש, שנאמר: "וביום הבכורים" וגומר. **ותג האסיף** – הוא חג הסוכות. **באסף את מעשיך** – שכל ימות הסמה, התבואה מתיבשת בשדות, ובחג אוספים אותה אל הבית מפני הגשמים.

ש'לש פעמים בשנה יראה פל-זכורך אל-פני האלו י-הוה: תלת זמניו בשתא יתחזון פל זכורך קדם רבוו עלמא יי:

ש'לש פעמים וגומר – לפי שהענין מדבר בשביעית, הצורך לומר שלא יתעקרו רגלים ממקומן. **פל זכורך** – הזכרים שבה.

לא-תזבח על-חמץ דם-זבחי ולא-ילין חלב-חגי עד-בקר: לא תזבח על חמץ וגומר – לא תשחט את הפסח בארבעה עשר בניסן עד שתבער החמץ. ולא יליו חלב חגי וגומר – חוץ למזבח. **לא תזבח על חמץ וגומר** – לא תשחט את הפסח בארבעה עשר בניסן עד שתבער החמץ. ולא יליו חלב חגי וגומר – חוץ למזבח. **עד בקר** – יכול אף על המערכה יפסל בלינה? תלמוד לומר: "על מוקדה על המזבח פל הלילה". ולא יליו – אין לינה אלא בעמוד השחר, שנאמר: **עד בקר**; אבל פל הלילה יכול להעלותו מן הרצפה למזבח.

ראשית בכורי אדמתך תביא בית י-הוה א-להיך לא-תבשל גדי בחלב אמו: ריש בכורי ארעה תיתי לבית מקדשא די אלהי לא תיכלון בשר בחלב:

ראשית בכורי אדמתך – אף השביעית חובת בכורים, לכך נאמר אף פאן "בכורי אדמתך". כיצד? אדם נכנס לתוך שדהו ורואה תאנה שבפירה, כורך עליה גמי לסימן ומקדישה. ואין בכורים אלא משבעת המינין האמורין במקרא, "ארץ חטה ושעורה" וגומר. **לא תבשל גדי** – אף עגל וכבש בכלל גדי, שאין גדי אלא לשון ולד רוח, ממה שאמה מוצא בכמה מקומות בתורה, שכתוב "גדי" והצורך לפרש אחריו "עזים", כגון: "אנכי אשלח גדי עזים", "את גדי העזים", "שני גדי עזים"; ללמדך שכל מקום שנאמר "גדי" סתם, אף עגל וכבש במשמע. ובשלשה מקומות נכתב בתורה: אחד לאסור אכילה, ואחד לאסור הנאה, ואחד לאסור בשול.

שישי **הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרוך בדרך ולהביאך אל-המקום אשר הכנתי:** **הנה אנכי שלח מלאך** – פאן נתבשרו שעתידין לחטא, ושכינה אומרת: "פי לא אעלה בקרבך". **אשר הכנתי** – אשר זמנתי לתת לכם, זהו פשוטו. ומדרשו: אל המקום אשר הכנתי כבר, מקומי נפר כנגדו; וזה אחד מן המקראות שאומרים שבית המקדש של מעלה מכונן כנגד של מטה.

השמר מפניו ושמע בקלו אל-תמר בו פי לא ישא לפשעכם פי שמי בקרבו: אל תמר בו – לשון המראה, כמו "אשר ימרה את פיה". **פי לא ישא לפשעכם** – אינו מלמד בכך, שהוא מן הכת שצאין חוטאין; ועוד, שהוא שליח, ואינו עושה אלא שליחותו. **פי שמי בקרבו** – מחבר לראש המקרא: השמר מפניו, פי שמי משתף בו. ורבותינו אמרו: זה מטטרון, ששמו כשם רבו; מטטרון בגימטריא ש-די.

פי אם-שמוע תשמע בקלו ועשית פל אשר אדבר ואיבתל את-איביך וצרת את-צרכיך: ארי אם קבלא תקביל למימריה ותעביד פל דאמליל ואסני ית סנאך ואעיק לדמעיקין לך:

פי-ילך מלאכי לפניך והביאך אל-האמרי ותחתי והפרזל והפנעני החני והיבויסי והכתחתי: ארי יקח מלאכי קדמך ויעילנה לנת אמוראי ותחתי ופרזאי וכנענאי חנאי ויבוסאי ואשיצינון:

לא-תשתנה לא-להיהם ולא תעבדם ולא תעשה כמעשיהם פי הרס תקרסם ושבר תשבר מצבתיהם: לא תסגוד לטענתהון ולא תפלחניו ולא תעביד פעובדיהון ארי פגרא תפגרונו ותברא תתבר קמתהון:

הרס תקרסם – לאותם אלהות. **מצבתיהם** – אבנים שהם מציבין להשתחוות להם.

ועבדמם את י-הוה א-להיכם וברך את-לחמך ואת-מימיה וחסרת מתלה מקרבך: ותפלחון קדם יי אלהכון ויברך ית מיכלך וית משתך ואעדי מרעין בישין מבינה:

ועבדמם את י-הוה א-להיכם – לא תעבדום ולא תעשה כמעשיהם. **ברך את-לחמך** – לא תעבדום ולא תעשה כמעשיהם. **ואת-מימיה** – לא תעבדום ולא תעשה כמעשיהם. **והסרת מתלה מקרבך** – לא תעבדום ולא תעשה כמעשיהם.

והסרת מתלה מקרבך – לא תעבדום ולא תעשה כמעשיהם. **והסרת מתלה מקרבך** – לא תעבדום ולא תעשה כמעשיהם.

והסרת מתלה מקרבך – לא תעבדום ולא תעשה כמעשיהם. **והסרת מתלה מקרבך** – לא תעבדום ולא תעשה כמעשיהם.

והסרת מתלה מקרבך – לא תעבדום ולא תעשה כמעשיהם. **והסרת מתלה מקרבך** – לא תעבדום ולא תעשה כמעשיהם.

לא תהיה משפלה ועקרה בארצה את-מספר
 לא תהי תכלא ועקרא בארעה ית מגנו יומך אשלים:
 נמיה אמלא:

לא תהיה משפלה – אם תעשה רצוני. משפלה – מפלת נפלים או קוֹכַרַת אַת בְּנֵיהֶּ קְרוּיָהּ מִשְׁפָּלָה.

את-אימתי אשלח לפניך והמתל את-פלה-העם
 אשר תבא בהם ונתתי את-פל-איביך אליך ערף:
 ית אימתי אשלח קדמך ואשגיש ית כל עמא דאת אתי
 לאגתא בהון קרב ואמסר ית כל בעלי דבבך קדמך
 מחזרי קדל:

והמתי – כמו והממתי, ותרגומו: "ואשגיש". וכן כל תבה שפעל שלה בכפל אות אחרונה, כשמהפך לדבר בלשון פעלתי, יש מקומות שנוטל אות הפולה ומדגיש את האות ונוקדו במלאפום, כגון: והמתי, מגזרת "והמם גלגל עגלתו"; "וסבותי", מגזרת "וסכב בית אל"; "דלתי", מגזרת "דללו וחרבו"; "על פנים סקתיך", מגזרת "חקקי לב"; "את מי רצותי", מגזרת "רצץ עזב דלים". והממרגם והמתי "ואקטל" – טועה הוא, שאלו מגזרת מיתה הנה, אין ה"א שלה בפתח, ולא מ"ם שלה מדגשת ולא נקדה מלאפום, אלא "והמתי"; כגון "והממה את העם הנה" – התי"ו מדגשת, שהיא באה במקום שמים; לפי שהנה צריה שלשה תי"ו:ן: שמים ליסוד, כמו: "ביום תת ה", "מתת א-להים היא", והשלישית לשמוש. ערף – שנינוסו מלפניך ונהפכו לך ערפם.

ושלחתי את-הצרעה לפניך וגרשה את-החני
 את-הפנעני ואת-החתי מלפניך:
 ואשלח ית ערעיתא קדמך ותתריך ית חנאי ית פנענאי
 וית חתאי מן קדמך:

הצרעה – מין שרץ העוף, והיתה מכה אותם בעיניהם ומטילה בהם ארס והם מתים. והצרעה לא עברה את הירדן, והחתי והפנעני הם ארץ סיחון ועוג, לפיכך מפל שבעה אמות לא מנה כאן אלא אלו. וחוי, אף על פי שהוא מעבר הירדן והלאה, שנו רבותינו במסכת סוטה: על שפת הירדן עמדה וזרקה בהם מרה.

לא אגרשנו מפניך בשנה אחת פן-תהיה הארץ
 שוממה ורבה עליך חנית השדה:
 לא אתריכנון מן קדמך בשתא חדא דלמא תהי ארעא
 צדיא ותסגי עלך חנית ברא:

שוממה – ריקנית מבני אדם, לפי שאתם מעט, ואין בכם כדי למלאות אותה. ורבה עליך – ותרבה עליך.

מעט מעט אגרשנו מפניך עד אשר תפרה ונחלת
 את-הארץ:
 זעיר זעיר אתריכנון מן קדמך עד דתסגי ותחסין ית
 ארעא:

עד אשר תפרה – תרבה, לשון פרי, כמו "פרו ורבו".

ושתי את-גבלך מימ-סוף ועד-נים פלשתים
 וממדבר עד-הנהר כי אתן בינכם את ישבי
 הארץ וגרשתמו מפניך:
 ואשוי ית תחומך מימא דסוף ועד נמא דפלשתאי
 וממדברא עד פרת ארי אמסר בינכון ית יתבי ארעא
 ותתריכנון מן קדמך:

ושתי – לשון השתה. והתי"ו מדגשת, מפני שבאה תחת שמים, שאין שיתה בלא תי"ו, והאסת לשמוש. עד הנהר – פרת. וגרשתמו – ותגרשם.

לא-תכרת להם ולא-להיהם ברית:
 לא תגזר להון ולטעותהון קנים:

לא ישובו בארצה פן-יחטיאו אתך לי כי תעבד
 את-א-להיהם פי-יהנה לך למוקש:
 לא יתבון בארעה דלמא יחייבון יתך קדמי ארי תפלה
 ית טעותהון ארי יהון לך לתקלא:

פי תעבד וגומר – הרי אלו "פי" משמשין במקום "אשר", וכן בכמה מקומות. וזהו לשון "אי", שהוא אחד מארבעה לשונות שה"פי" משמש. וגם מצינו בהרבה מקומות "אם" משמש בלשון "אשר", כמו "ואם תקריב מנחת בפורים", שהיא חובה.

ואל-משה אמר עליה אל-יהוה
 אתה ואהרן נדב ואביהוא
 ושבעים מזקני ישראל
 והשתחיתם מרחק:
 ולמשה אמר סק לקדם יי את ואהרן נדב ואביהוא
 ושבעין מסבי ישראל ותסגדון מרחיק:

ואל משה אמר עליה – פרשה זו נאמרה קדם עשרת הדברות. ברביעי בסיון נאמרה לו "עלה".

ונגש משה לבדו אלי-הנה והם לא יגשו והעם לא יעלו עמו: ויתקרב משה בלחודוהי לקדם יי ואנון לא יתקרבון ועמא לא יסקון עמיה:

ונגש משה לבדו – אל הערפל.

ויבא משה ויספר לעם את כלי-דברי י-הנה ואת כלי-המשפטים ויען כלי-העם קול אחד ויאמרו כלי-הדברים אשר-דבר י-הנה נעשה:

ויבא משה ויספר לעם – בו ביום. את כל דברי ה' – מצות פרישה והגבלה. ואת כל המשפטים – שבע מצות שנוצטוו בני נח, ושבת וכבוד אב ואם ופירה אדמה ודינין, שנתנו להם במרה.

ויכתב משה את כלי-דברי י-הנה וישכם בבקר ויבן מזבח תחת ההר ושתיים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל:

ויכתב משה – מבראשית ועד מסן תורה, וכתב מצות שנוצטוו במרה. וישכם בבקר – בהמשה בסיון.

וישלח את-נערי בני ישראל ויעלו עלת ויזבחו זבחים שלמים לי-הנה פרים:

את נערי – הבכורות.

ויקח משה חצי הדם וישם באגנות וחצי הדם זרק על-המזבח:

ויקח משה חצי הדם – מי חלקו? מלאך בא וחלקו. באגנות – שמי אגנות, אחד לחצי דם עולה ואחד לחצי דם שלמים, להזות אותם על העם. ומכאן למדו רבותינו שנקנסו אבותינו לברית במילה וטבילה והזאת דמים, שאין הזאה בלא טבילה.

ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר-דבר י-הנה נעשה ונשמע:

ספר הברית – מבראשית ועד מסן תורה ומצות שנוצטוו במרה.

ויקח משה את-הדם ויזרק על-העם ויאמר הנה דם-הברית אשר פרת י-הנה עמכם על כלי-הדברים האלה:

ויזרק – עגנו הזאה. ומרגומו: "ויזרק על מדבחה לכפרא על עמא".

ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבועים מזקני ישראל:

ויראו את א-להי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר:

ויראו את א-להי ישראל – נסתכלו והציצו ונתחייבו מיתה; אלא שלא רצה הקדוש ברוך הוא לערפב שמתת התורה, והמתין לנדב ואביהוא עד יום חגגת המשכן. ולזקנים – עד "ויהי העם כמתאוננים" וגומר "ותבער בם אש ה' ותאכל בקצה המזבחה", בקצינים שבמזבחה. כמעשה לבנת הספיר – היא הזמה לפניו בשעת השעבוד, לזכר צרתן של ישראל שהיו משעבדים כמעשה לבנים. וכעצם השמים לטהר – משונגאלו הנה אור וחדנה לפניו. וכעצם – כמרגומו, לשון מראה. לטהר – לשון ברור וצלול.

ואל-אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את-הא-להים ויאכלו וישתו:

ואל אצילי – הם נדב ואביהוא והזקנים. לא שלח ידו – מכלל שהיו ראויים להשפלתם בהם יד. ויחזו את הא-להים – היו מסתכלין בו בלב גס מתוך אכילה ושתיה. כף מדרש תנחומא, ואונקלוס לא תרגם כן. [אצילי – לשון גדולים, כמו "ומאציליה קראתיה"; "ויאצל מן הרוח"; "שש אמות אצילה".

מגלת רות

א ויהי בימי שפט השפטים ויהי רעב בארץ וילך איש מבית לחם יהודה לגור בשדי מואב הוא ואשתו ושני בניו: ושם האיש אלימלך ושם אשתו נעמי ושם שני בניו | מחלון וכליון אפרתים מבית לחם יהודה ויבאו שדי מואב ויהיו שם: וימת אלימלך איש נעמי ותשא ר היא ושני בניה: וישאו להם נשים מאביות שם האחת ערפה ושם השנית רות וישבו שם כעשר שנים: וימתו גם שניהם מחלון וכליון ותשא ר האשה משני ילדיה ומאשה: ונתקם היא וכלתיה ותשב משדי מואב פי שמעה בשדה מואב פי פקד י הוה את עצמו לתת להם לחם: ויצא מן המקום אשר היתה שמה ושתי כלותיה עמה ותלכנה בדרך לשוב אל ארץ יהודה: ותאמר נעמי לשתי כלתיה לכנה שבנה אשה לבית אמה יעש י הוה עמכם חסד כאשר עשיתם עם המתים ועמדי: ונתן י הוה לכם ומצאן מנוחה אשה בית אישה ותשק להן ותשאנה קולן ותבכינה: ותאמרנה לה פי אתך נשוב לעמד: ותאמר נעמי לשבנה בנתי למה תלכנה עמי העוד לי בנים במעי והניו לכם לאנשים: לשבנה בנתי לכן פי זקנתי מהיות לאיש פי אמרתי יש לי תקוה גם הייתי הלילה לאיש וגם ילדתי בנים: הלהן | תשברנה עד אשר יגדלו הלהן תעלנה לבתתי היות לאיש אל בנתי פי מר לי מאד מכם פי יצאה בי יד י הוה: ותשנה קולן ותבכינה עוד ותשק ערפה לתמותה ורות דבקה בה: ותאמר הנה שבה יבמתך אלי עמה ואל אלה ליהיה שובי אתרי יבמתך: ותאמר רות אל תפגעני בי לעזובך לשוב מאתריך פי אל אשר תלכי אלה ובאשר תליני אליו עמך עמי וא להיך א להי: באשר תמותי אמות ושם אקבר פה יעשה י הוה לי וכה יוסיף פי המות יפריד ביני ובינך: ונתרא פי מתאמצת היא

ללכת אמה ותחזל לדבר אליה: ותלכנה שתיהם עד בואנה בית לחם ויהי כבואנה בית לחם ותהם כל העיר עליהן ותאמרנה הנאת נעמי: ותאמר אליהן אל תקראנה לי נעמי קראן לי מרא פי המר ש די לי מאד: אני מלאה הלכתי וריקם השיבני י הוה למה תקראנה לי נעמי י הוה ענה בי וש די הרע לי: ותשב נעמי ורות המואבית כלתה עמה השבה מש די מואב והמה באו בית לחם בתחלת קציר שערים:

ב וילנעמי מודע לאישה איש גבור חיל ממשפחת אלימלך ושמו בעז: ותאמר רות המואבית אל נעמי אלכה נא השדה ואלקטה בשבלים אחר אשר אמצא חן בעיניו ותאמר לה לני בתי: ותלך ותבוא ותלקט בשדה אחרי הקוצרים ויקר מקרה חלקת השדה לבעז אשר ממשפחת אלימלך: והנה בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים י הוה עמכם ויאמרו לו יברכה י הוה: ויאמר בעז לנערו הנצב על הקוצרים למי הנערה הזאת: וינען הנער הנצב על הקוצרים ויאמר נערה מואבית היא השבה עם נעמי משדי מואב: ותאמר אלקטה נא ואספתי בעמרים אחרי הקוצרים ותבוא ותעמוד מאז הבקר ועד עתה זה שבתה הבית מעט: ויאמר בעז אל רות הלווא שמעת בתי אל תלכי ללקט בשדה אחר וגם לא תעבורי מזה וכה תדבקין עם נערתני: עיניך בשדה אשר יקצרו והלכת אחריהן הלווא צניתי את הנערים לבתתי נגעך וצמת והלכת אל הפלים ושתי מאשר ישאבון הנערים: ותפל על פניה ותשתחו ארצה ותאמר אליו מדוע מצאתי חן בעיניך להפירני ואנכי נכריה: וינעו בעז ויאמר לה הגד הגד לי כל אשר עשית את חמותך אחרי מות אישך ותעזבי אביך ואמך וארץ מולדתך ותלכי אל עם אשר לא ידעת תמול שלשום: ישלם י הוה פעלך ותהי משפרתך שלמה מעם י הוה א להי

ישראל אשר-באת לחסות תחת-פנפיו: ויתאמר
אמצא-חן בעיניך אדני כי גתמתני וכי דברת על-
לב שפחתך ואנכי לא אהיה פאתת שפחתך:
ויאמר לה בעז לעת האכל גשמי הלם ואכלת מן-
הלחם וטבלת פתך בחמץ ותשב מצד הקצרים
ויצבט-לה קלי ותאכל ותשבוע ותתר: ונתקם
ללקט ויצו בעז את-נעריו לאמר גם בין העמרים
תלקט ולא תכלימוה: וגם של-תשלו לה מן-
הצבתיים ועזבתם ולקטה ולא תגערו-בה:
ותלקט בשדה עדה-הערב ותחבט את אשר-לקטה
ויהי פאיפה שערים: ותשא ותבוא העיר ותרא
חמותה את אשר-לקטה ותוצא ותתן-לה את
אשר-הותרה משבעה: ויתאמר לה חמותה איפה
לקטת היום ואנה עשית יהי מפירך ברוך ותגד
לחמותה את אשר-עשתה עמו ותאמר שם האיש
אשר עשיתי עמו היום בעז: ויתאמר נעמי
לכלתה ברוך הוא לי-הוה אשר לא-עזב חסדו
את-התיים ואת-המתים ותאמר לה נעמי קרוב
לנו האיש מגאלנו הוא: ויתאמר רות המואביה
גם ופי-אמר אלי עם-הנערים אשר-לי תדבקין
עד אם-כלו את כל-הקציר אשר-לי: ויתאמר
נעמי אל-רות פלתה טוב בתי פי תצאי עם-
נערותיו ולא יפגעו-בך בשדה אחר: ונתדבק
בנערות בעז ללקט עד-פלות קציר-השערים
וקציר החטים ותשב את-חמותה:

ג ויתאמר לה נעמי חמותה בתי הלא אבקש-לך
מנות אשר ייטב-לך: ועתה הלא בעז מדעתנו
אשר היית את-נערותיו הנה-הוא זרה את-גרון
השערים הלילה: ורחצת ווסכת ושמת שמלתך
עליך וירדת הגרון אל-תודעי לאיש עד פלתו
לאכל ולשתות: ויהי בשכבו ונדעת את-המקום
אשר ישכב-שם ובאת וגלית מרגלתיו ושכבת
והוא יגיד לך את אשר תעשין: ויתאמר אליה כל
אשר-תאמרי אלי אעשה: ויתרד הגרון ותעש ככל
אשר-צוהה חמותה: וילאכל בעז וישת וייטב לבו

ויבא לשכב בקצה הערמה ותבא בליל ותגל
מרגלתיו ותשכב: ויהי בחצי הלילה ויתרד
האיש וילפת והנה אישה שכבת מרגלתיו:
ויאמר מי-את ותאמר אנכי רות אמתך ופרשת
כנפך על-אמתך פי גאל אתה: ויאמר ברוכה את
לי-הוה בתי היטבת חסדך האחרון מן-הראשון
לבלתי-לכת אחרל הבחורים אמ-דל ואם-עשיר:
ועתה בתי אל-תיראי כל אשר-תאמרי אעשה-
לך פי יודע כל-שער עמי פי אשת חיל את:
ועתה פי אמנם פי גאל אנכי וגם יש גאל קרוב
ממני: ליי | הלילה והנה בבקר אם-יגאלך טוב
יגאל ואם-לא יחפץ לגאלך וגאלתיך אנכי חי-
ו-הנה שכבי עד-הבקר: ותשב מרגלותו עד-
הבקר ותקם בטרם יכיר איש את-רעהו ויאמר
אל-יודע פי-באה האשה הגרון: ויאמר הבי
המטפחת אשר-עליך ואחזי-בה ותאחז בה וימד
שש-שערים וישת עליה ויבא העיר: ונתבוא
אל-חמותה ותאמר מי-את בתי ותגד-לה את כל-
אשר עשה-לה האיש: ויתאמר שש-השערים
האלה נתן לי פי אמר אלי אל-תבואי ריקם אל-
חמותך: ויתאמר שבי בתי עד אשר תדעין איך
יפל דבר פי לא ישקט האיש פי-אם-פלה הדבר
היום:

ד ובעז עלה השער וישב שם והנה הגאל עבר
אשר דבר-בעז ויאמר סורה שבה-פה פלני
אלמני ויסר וישב: וניקח עשרה אנשים מזקני
העיר ויאמר שבו-פה וישבו: ויאמר לגאל חלקת
השדה אשר לאחינו לאלימלך מכרה נעמי
השבה משדה מואב: ואני אמרתי אגלה אזנה
לאמר קנה נגד הישבים ונגד זקני עמי אם-תגאל
גאל ואם-לא יגאל הגידה לי ואדעה פי אין
זולתך לגאול ואנכי אתריך ויאמר אנכי אגאל:
ויאמר בעז ביום-קנותך השדה מנד נעמי ומאת
רות המואביה אשת-המת קנית להקים שם-המת
על-נחלתו: ויאמר הגאל לא אוכל לגאל-לי פן-

אשחית את-נחלתי גאל-לך אמה את-גאלתי פי
לא-אוכל לגאל: וזאת לפנים בישראל על-
הגאלה ועל-התמורה לקים כל-דבר שלף איש
בעלו ונתן לרעהו וזאת התעודה בישראל:
ויאמר הגאל לבעז קנה-לך וישלף בעלו: ויאמר
בעז לזקנים וכל-העם עדים אתם היום פי קניתי
את-כל-אשר לאלימלך ואת כל-אשר לכליון
ומחלון מיז בעמי: וגם את-רות המאביה אשת
מחלון קניתי לי לאשה להקים שם-המת על-
נחלתו ולא-יפרת שם-המת מעם אחיו ומשער
מקומו עדים אתם היום: ויאמרו כל-העם אשר-
בשער והזקנים עדים יתן י-הוה את-האשה
הבאה אל-ביתך כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם
את-בית ישראל ועשה-חיל באפרתה וקרא-שם
בבית לחם: ויהי ביתך כבית פרץ אשר-ילדה
תמר ליהודה מן-הזרע אשר יתן י-הוה לך מן-
הנערה הזאת: וניקח בעז את-רות ויתהי-לו
לאשה ויבא אליה ויתן י-הוה לה הריון ותלד בן:
ותאמרנה הנשים אל-נעמי ברוך י-הוה אשר
לא השבית לך גאל היום ויקרא שמו בישראל:
ויהי לך למשיב נפש ולכלכל את-שיבתך פי
כלתך אשר-אהבתך ילדתו אשר-היא טובה לך
משבעה בנים: ותיקח נעמי את-הילד ותשתהו
בתיקה ויתהי-לו לאמנת: ותקראנה לו השכנות
שם לאמר ילד-בן לנעמי ותקראנה שמו עובד
הוא אבי-ישי אבי דוד: ואלה תולדות פרץ פרץ
הוליד את-חצרון: וחצרון הוליד את-רם ורם
הוליד את-עמינדב: ועמינדב הוליד את-נחשון
ונחשון הוליד את-שלמה: ושלמון הוליד את-
בעז ובעז הוליד את-עובד: ועבד הוליד את-
ישי וישי הוליד את-דוד:

מגלת איכה

א איכה | ישבה בלד העיר רבתי עם היתה
פאלמנה רבתי בגולם שרתלי במדינות היתה למס:
בכו תבכה בלילה ודמעתה על לחיה איו-לה

מנחם מפל-אהביה פל-רעיה בגדו בה היו לה
לאיבים: גלתה יהודה מעני ומרב עבדה היא
ישבה בגולם לא מצאה מגוח פל-רדפיה השיגוה
בין המצרים: דרכי ציון אבלות מבלי באי מועד
פל-שעריה שוממין פהניה נאנחים בתולתייה
נוגות והיא מר-לה: ה היו צריה לראש איביה שלו
פיי-הנה הוגה על רב-פשעיה עולליה הלכו שבי
לפני-צר: ויצא מבת-ציון פל-הדרה היו שריה
פאילים לא-מצאו מרעה וילכו בלא-כח לפני
רוחיה: זכרה ירושלם ימי עניה ומרוייה פל
מתמדיה אשר היו מימי קדם בנפל עמה ביד-צר
ואין עוזר לה ראוה צרים שחקו על משבתה:
חטא חטאה ירושלם על-כן לנידה היתה פל-
מכבדיה הזילוה פי-ראו ערותה גם-היא נאנחה
ותשב אחר: טמאתה בשוליה לא זכרה
אחרייתה ותרד פלאים אין מנחם לה ראה י-הוה
את-עניי פי הגדיל אויב: ידו פרש צר על פל-
מתמדיה פי-ראתה גוים באו מקדשה אשר
צויתה לא-יבאו בקהל לך: כל-עמה נאנחים
מבקשים לחם נתנו מתמדיהם באכל להשיב נפש
ראה י-הוה והביטה פי היתי זוללה: לו אליכם
פל-עברי דרך הביטו וראו אם-יש מכאוב
כמכאבי אשר עולל לי אשר הוגה י-הוה ביום
חרון אפו: ממרום שלח-אש בעצמתי וירדנה
פרש רשת לרגלי השיבני אחר נתנני שממה
פל-היום דוה: נשקד על פשעי בנדו ישתרנו
עלו על-צוארי הכשיל פחי נתנני א-דני בידי לא-
אוכל קום: סלה כל-אבירי א-דני בקרבי קרא
עלי מועד לשפר בחורי גת דרך א-דני לבתולת
בת-יהודה: על-אלה | אני בוכיה עיני עיני
נרדה מים פי-רתק ממני מנחם משיב נפשי היו
בני שוממים פי גבר אויב: פרשה ציון בידיה
אין מנחם לה צנה י-הוה ליעקב סביביו צריו
היתה ירושלם לנדה ביניהם: צדיק הוא י-הוה
פי פיהו מריתי שמעו-נא כל-העמים וראו
מכאבי בתולתי ובחורי הלכו בשבי: קראתי

לְמַאֲהָבִל הַמָּה רְמוּנֵי פִהְנֵי וְזִקְנֵי בְעִיר גּוֹעוּ פִּי
בְקִשׁוֹ אֶכְלֵ לָמוּ וַיִּשְׁיבוּ אֶת־נַפְשָׁם׃ בַּרְאָה י־הָהָה
פִּי־צִר־לִי מֵעֵי חֲמַרְמָרוּ נְהַפְדָּה לְבִל בְּקִרְבֵי פִי מָרוּ
מְרִיתִי מִחוּץ שְׁפֵלֵה־חֶרֶב בְּבֵית פִּמּוֹת׃ שְׁמַעוּ פִּי
נִאֲנַחֶה אָנִי אֵין מְנַחֵם לִי פֶל־אֵיבֵי שְׁמַעוּ רַעְתִּי
שָׁשׂוּ פִי אַתָּה עֲשִׂיתָ הַבֵּאתָ יוֹם־קָרָאתָ וַיְהִי
כְמוֹנִי׃ תִּבְאֵ כְל־רַעְתָּם לְפָנָיָה וְעוֹלָל לָמוּ כְּאֲשֶׁר
עוֹלָלָתָ לִי עַל פֶּל־פְּשָׁעַי פִּי־רַבּוֹת אֲנַחְתִּי וְלִבִּי
דָּוִי׃

ב «אֵיכָה יָעִיב בְּאִפּוֹ אֶ־דָּנִי אֶת־בֵּת־צִיּוֹן הַשְּׁלִיךְ
מִשָּׁמַיִם אֶרֶץ תִּפְאָרֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־זָכַר הַדָּם־
רַגְלֵי בְּיּוֹם אִפּוֹ׃ בְּלַע אֶ־דָּנִי וְלֹא חָמַל אֶת פֶּל־
נַאֲוֹת יַעֲקֹב הָרַס בְּעִבְרָתוֹ מִבְּצָרֵי בֵּת־יְהוּדָה הִגְיַע
לְאֶרֶץ חֲלָל מִמְּלִכָה וְשָׁרִיָּה׃ גָּדַע בְּחַר־יָאֵף כָּל
קָרוֹ יִשְׂרָאֵל הַשֵּׁיב אַחֲזוֹר יְמִינוֹ מִפְּנֵי אוֹיֵב וַיִּבְעַר
בְּיַעֲקֹב כְּאֵשׁ לַהֲבֵה אֶכְלָה סְבִיב׃ דָּרָךְ קִשְׁתּוֹ
כְּאוֹיֵב נִצָּב יְמִינוֹ כְּצָר וַיִּתְהַרַג כָּל מִחֲמַדֵּי־עֵין
בְּאֵהָל בֵּת־צִיּוֹן שִׁפְךָ כְּאֵשׁ חֲמָתוֹ׃ הִהִיָּה
אֶ־דָּנִי כְּאוֹיֵב בְּלַע יִשְׂרָאֵל בְּלַע כְּל־אַרְמְנוֹתֶיהָ
שַׁחַת מִבְּצָרֵיו וַיִּרְבַּ בְּבֵת־יְהוּדָה תִּאֲנִיָּה וְאֲנִיָּה׃
וַיִּחַמַּס כַּגֹּן שִׁפּוֹ שַׁחַת מַעְדּוֹ שִׁפַּח י־הָהָה בְּצִיּוֹן
מוֹעֵד וְשַׁבָּת וַיִּנְאַץ בְּזַעַם־אִפּוֹ מֶלֶךְ וְכַהֵן׃ זָנַח
אֶ־דָּנִי מִזִּבְחֹו נֶאֱרַר מִקְדָּשׁוֹ הִסְגִּיר בְּיַד־אוֹיֵב
חוֹמַת אַרְמְנוֹתֶיהָ קוֹל נָתַנוּ בְּבֵית־י־הָהָה כְּיּוֹם
מוֹעֵד׃ חֲשַׁב י־הָהָה לְהַשְׁחִית חוֹמַת בֵּת־צִיּוֹן
נִטָּה קוֹ לֹא־הַשֵּׁיב יָדוֹ מִבְּלַע וַיִּאֲבֹל־חַל וְחוֹמָה
יַחֲדוּ אֶמְלָלוּ׃ טִבְעוּ בְּאֶרֶץ שְׁעָרֶיהָ אֲבָד וְשַׁבַּר
בְּרִיחֶיהָ מִלְכָּה וְשָׁרִיָּה בַּגּוֹיִם אֵין תּוֹרָה גַּם־
נְבִיאֶיהָ לֹא־מִצְאוּ חֲזוֹן מִי־הָהָה׃ יִשְׁבוּ לְאֶרֶץ
יְדָמוּ זִקְנֵי בֵּת־צִיּוֹן הָעֵלוּ עֶפְרַיִם עַל־רֹאשָׁם חָגְרוּ
שָׁקִים הוֹרִידוּ לְאֶרֶץ רֹאשָׁן בְּתוֹלַת יְרוּשָׁלַם׃
כִּפְלוּ בְדַמְעוֹת עֵינֵי חֲמַרְמָרוּ מֵעֵי נִשְׁפָּךְ לְאֶרֶץ
כְּבִדִי עַל־שַׁבַּר בֵּת־עַמִּי בַעֲטָף עוֹלָל וַיִּזְנַק
בְּרַחְבּוֹת קִרְיָה׃ לֹאֲמַתָּם יֹאמְרוּ אֵינָה דָגוֹ וַיִּגְזוּ
בְּהַתְּעַשְׂפָם כְּחֲלָל בְּרַחְבּוֹת עִיר בְּהַשְׁתַּפֵּךְ נַפְשָׁם

אֶל־חֲזִיק אֲמַתָּם׃ י־מָה־אֲעִיזָךְ מָה אֲדַמָּה־לָךְ הַבַּת
יְרוּשָׁלַם מָה אֲשׁוּה־לָךְ וַאֲנַחְמָךְ בְּתוֹלַת בֵּת־צִיּוֹן
פִּי־גָדוֹל פִּינָם שִׁבְרָךְ מִי יִרְפָּא־לָךְ׃ י־נְבִיאֶיךָ חֲזוּ
לָךְ שָׁוָא וְתִפֹּל וְלֹא־גָלוּ עַל־עוֹנָךְ לְהַשִּׁיב שְׁבוֹתָךְ
וַיַּחֲזוּ לָךְ מִשְׁאוֹת שָׁוָא וּמַדּוּחִים׃ י־סִפְקוּ עָלֶיךָ
כְּפִינָם כְּל־עֲבָרֵי דָרָךְ שָׁרְקוּ וַיִּגְעוּ רֹאשָׁם עַל־בַּת
יְרוּשָׁלַם הַזֹּאת הָעִיר שִׁיאֲמָרוּ כְּלִילַת יָפִי מִשׁוֹשׁ
לְכָל־הָאָרֶץ׃ י־פָצוּ עָלֶיךָ פִּיהֶם כְּל־אֵיבֶיךָ שָׁרְקוּ
וַיִּתְרַקּוּ־שָׁן אָמְרוּ בְּלַעְנוּ אָךְ זֶה הַיּוֹם שִׁקּוּיָנָהוּ
מִצְאָנוּ רָאִינוּ׃ י־עֲשֵׂה י־הוּהָ אֲשֶׁר זָמַם בַּצַּע
אָמְרָתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה מִימֵי־קֶדֶם הָרַס וְלֹא חָמַל
וַיִּשְׁמַח עָלֶיךָ אוֹיֵב הָרִים קָרוֹ צָרֶיךָ׃ י־צַעַק לִבָּם
אֶל־אֶ־דָּנִי חוֹמַת בֵּת־צִיּוֹן הוֹרִידִי כַּנְחַל דְּמָעָה
יוֹמָם וְלַיְלָה אֶל־תִּתְּנֵי פּוֹנֵת לָךְ אֶל־תִּקְדָּם בֵּת־
עֵינֶיךָ׃ י־קוּמִי וְרַנִּי בְּלַיְלָה לְרֹאשׁ אֲשַׁמְרוֹת שִׁפְכֵי
כְּמַיִם לְבָךְ נִכַח פָּנֵי אֶ־דָּנִי שְׂאֵי אֵלָיו כְּפָיֶךָ עַל־
נֶפֶשׁ עוֹלָלֶיךָ הַעֲטוּפִים בְּרַעַב בְּרֹאשׁ כְּל־חוֹצוֹת׃
בַּרְאָה י־הָהָה וְהַבִּיטָה לְמִי עוֹלָלָתָ כֹּה אִם־תֵּאֲכַלְנָהּ
נָשִׁים פְּרִינָם עָלְלֵי טַפְחִים אִם־יִתְהַרַג בְּמִקְדָּשׁ
אֶ־דָּנִי כִתּוּ וְנָבִיא׃ י־שִׁכְבוּ לְאֶרֶץ חוֹצוֹת גֵּעַר וְזָקֵן
בְּתוֹלַתִּי וּבַחֲזוֹרֵי נָפְלוּ בְּחֶרֶב הַרְגָּת בְּיּוֹם אִפְךָ
טַבַּחַת לֹא חָמַלְתָּ׃ י־תִקְרָא כְּיּוֹם מוֹעֵד מַגּוּרֵי
מִסְכִּיב וְלֹא הָיָה בְּיּוֹם אִפְי־הָהָה פְּלִיט וְשָׁרִיד
אֲשֶׁר־טַפַּחְתִּי וְרַבִּיתִי אֵיבֵי כָלָם׃

ג «אָנִי הַגָּבֵר רָאָה עָנִי בְּשִׁבְט עִבְרָתוֹ׃ אֹתִי נָהַג
וַיִּלְךָ חַשְׁדָּה וְלֹא־אֹר׃ אָךְ בִּי יָשַׁב יַהֲפֹךְ יָדוֹ כְּל־
הַיּוֹם׃ הִבְלָה בְּשָׂרֵי וְעוֹרֵי שַׁבַּר עֲצָמוֹתֵי׃ הִבְנָה עָלַי
וַיִּקַּף רֹאשׁ וּתְלַאָּה׃ וּבְמַחְשָׁפִים הוֹשִׁיבֵנִי כְּמַתִּי
עוֹלָם׃ גָּדַר בַּעֲדֵי וְלֹא אֲצֵא הַכְּבִיד נַחֲשָׁתִי׃ הִגַּם
כִּי אֲזַעַק וְאֲשׁוּעַ שְׁתָּם תִּפְלָתִי׃ גָּדַר דָּרְכֵי בְּגִזִּית
נְתִיבַתִּי עוֹהָ׃ דָּב אַרְבַּ הוּא לִי אָרִי בְּמִסְתָּרִים׃
ז־דָּרְכֵי סוּרָר וַיִּפְשַׁחֲנִי שְׁמִנֵי שָׁמֶם׃ י־דָרָךְ קִשְׁתּוֹ
וַיַּצִּיבֵנִי כַּמְטָרָא לְחֶץ׃ י־הִבִּיא בְּכִלְיָתִי בְּנֵי
אֲשַׁפְתּוּ׃ י־הִיִּיתִי שֹׁחֵק לְכָל־עַמִּי נְגִינָתָם כְּל־
הַיּוֹם׃ י־הַשְׁבִּיעֵנִי בְּמַרְוֵרִים הָרוּנִי לַעֲנָה׃ י־וַיִּגְרַס

בְּחֻצֵי שְׂנֵי הַכְּפִישָׁנִי בְּאֶפֶר: ^{יז} וַתִּזְנַח מִשְׁלוֹם נַפְשִׁי
נְשִׁיתִי טוֹבָה: ^{יח} וַאֲמַר אֲבָד נִצְחִי וְתוֹמְלָתִי
מִי-הָיָה: ^{יט} זָכַר-עֲנִי וּמְרוֹדֵי לַעֲנָה וְרֹאשׁ: ^כ זְכוֹר
תִּזְכֹּר וְתִשׁוּחַ עָלַי נַפְשִׁי: ^{כא} זָאת אֲשִׁיב אֶל-לִבִּי
עַל-כֵּן אוֹחִיל: ^{כב} חֲסָדֵי י-הוָה כִּי לֹא-תִמְנֹו כִּי לֹא-
כָלוּ רַחֲמָיו: ^{כג} חֲדָשִׁים לְבָקָרִים רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:
^{כד} חֲלָקֵי י-הוָה אֲמַרְהָ נַפְשִׁי עַל-כֵּן אוֹחִיל לוֹ: ^{כה} טוֹב
י-הוָה לִקְוֹ לְנַפְשׁ תִּדְרָשׁוּנוּ: ^{כו} טוֹב וַיַּחֲלִל וְדוּמָם
לְתִשׁוּעַת י-הוָה: ^{כז} טוֹב לְגָבֵר כִּי-יִשָּׂא עַל
בְּנֵעוֹרָיו: ^{כח} יָשָׁב בְּדָד וַיִּדָּם כִּי נָטַל עָלָיו: ^{כט} יִתֵּן
בְּעַפְרָ פִּיהוּ אוֹלֵי יַשׁ תִּקְוָה: ^ל יִתֵּן לְמַפְהוּ לְחֵי
יִשָּׁבַע בְּחֶרֶף: ^{לא} כִּי לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם אֲדָנָי: ^{לב} כִּי
אִם-הוֹלָה וְרַחֵם כָּרַב חֲסָדָיו: ^{לג} כִּי לֹא עֲנָה מִלְּבֹו
וַיִּגָּה בְּנִי-אִישׁ: ^{לד} לְדַכָּא תַחַת רַגְלָיו כֹּל אֲסִירֵי
אֶרֶץ: ^{לה} לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט-גָּבֵר גִּגְד פָּנָי עָלְיוֹן: ^{לו} לַעֲוֹת
אָדָם בְּרִיבֹו א-דָנִי לֹא רָאָה: ^{לז} מִי זֶה אָמַר וַתְּהִי
א-דָנִי לֹא צָוָה: ^{לח} מִפִּי עָלְיוֹן לֹא תִצָּא הַרְעוֹת
וְהַטּוֹב: ^{לט} מֵה-יִתְאוּנֹן אָדָם תִּי גָבֵר עַל-חַטָּאוֹ:
^מ נִחַפְשָׁה דְרָכֵינוּ וְנִחַקְרָה וְנִשׁוּבָה עַד-י-הוָה:
^{מא} נִשָּׂא לְבַבְנוּ אֶל-פְּפֹים אֶל-אֵל בְּשָׁמַיִם: ^{מב} נִבְחַנו
פְּשָׁעֵנוּ וּמָרִינוּ אֶתְּהָ לֹא סָלַחְתָּ: ^{מג} סְפוֹתָהּ בְּאֶף

וַתִּרְדְּפֵנוּ תִרְגָּמָה לֹא חֲמַלְתָּ: ^{מד} סְפוֹתָהּ בְּעָנֹן לֹף
מִעֲבוֹר תִּפְלָה: ^{מה} סִחֵי וּמְאוֹס תִּשְׁיַמְנוּ בְּקֶרֶב
הַעַמִּים: ^{מו} פָּצוּ עָלֵינוּ פִּיָּהֶם כָּל-אִיבֵינוּ: ^{מז} פָּחַד
וּפַחַת הָיָה לָנוּ הַנְּשִׂאת וְהַשָּׁבֵר: ^{מח} פִּלְגֵי-מַיִם תִּרְד
עֵינָי עַל-שָׁבֵר בַּת-עַמִּי: ^{מט} עֵינָי נִגְרָה וְלֹא תִדְמָה
מֵאֵין הַפְּגוֹת: ^נ עַד-יִשְׁקִיף וַיֵּרָא י-הוָה מִשָּׁמַיִם:
^{נא} עֵינָי עוֹלָלָה לְנַפְשִׁי מִכָּל בְּגוֹת עֵירִי: ^{נב} צוּד צְדוּנֵי
כַּצְּפוֹר אִיבֵי חֲנָם: ^{נג} צָמְתוּ בְבוֹר חֲלֵי וַיִּדּוּ-אֶבֶן בִּי:
^{נד} צָפוּ-מַיִם עַל-רֹאשִׁי אָמַרְתִּי נִגְזַרְתִּי: ^{נה} קָרָאתִי
שִׁמְךָ י-הוָה מִבוֹר תַּחֲתִיּוֹת: ^{נו} קוֹלִי שָׁמַעְתָּ אֶל-
תַּעֲלָם אֲזוֹנֶךָ לְרוֹחֲתִי לְשׁוּעָתִי: ^{נז} קָרַבְתָּ בְּיָוִם
אֲקַרְאֲךָ אֲמַרְתָּ אֶל-תִּירָא: ^{נח} רַבְתָּ א-דָנִי רִיבֵי נַפְשִׁי
גָּאֵלְתָּ חַיִּי: ^{נט} רָאִיתָה י-הוָה עֲוֹנֹתַי שְׁפָטָה
מִשְׁפָּטִי: ^ס רָאִיתָה כָּל-נִקְמָתָם כָּל-מַחְשַׁבְתָּם לִי:
^{סא} שָׁמַעְתָּ חֶרְפָּתָם י-הוָה כָּל-מַחְשַׁבְתָּם עָלַי:
^{סב} שִׁפְתֵי קָמִל וְהִגִּיזוּם עָלַי כָּל-הַיּוֹם: ^{סג} שִׁבְתָּם
וְקִימָתָם הִבִּיטָה אָנִי מִנְּגִינָתָם: ^{סד} תִּשָּׁיב לָהֶם גְּמוּל
י-הוָה כַּמַּעֲשֵׂה יַדֵּיהֶם: ^{סה} תִּתֵּן לָהֶם מְגִנַת-לֵב
תִּאֲלָתֶיךָ לָהֶם: ^{סו} תִּרְדֹּף בְּאֶף וְתִשְׁמִידָם מִתַּחַת שָׁמַי
י-הוָה:

זונטאג (יום ראשון)

קסז לשבת בשמיני שלחג, שנאמר "וביום השמיני מקרא קדש".

קסח לישיב בספה שבעת ימים, שנאמר "בספת תשב, שבעת ימים".

קסט לטל לולב, שנאמר "ולקחתם לכם ביום הראשון, פרי עץ הדר".

קע לשמע קול שופר בראש השנה, שנאמר "יום תרועה, יהיה לכם".

קעא לתן מחצית השקל בכל שנה, שנאמר "זה יתנו, כל העבר".

קעב לשמע מכל נביא שיהיה בכל דור ודור אם לא יוסיף ולא יגרע, שנאמר "אליו, תשמעו".

קעג למנות מלה, שנאמר "שום תשים עליך מלה".

קעד לשמע מכל בית דין הגדול שיעמדו להם לישראל, שנאמר "ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה".

קעה לנטות אחרי רבים אם תהיה מחלקת בין הסנהדרין בדינין, שנאמר "אחרי רבים להטת".

קעו למנות שופטים ושוטרים בכל קהל וקהל מישראל, שנאמר "שופטים ושטרים, תתן לך".

קעז להשוות בין בעלי דינין בשעה שעומדין בדין, שנאמר "בצדק, תשפט עמיתך".

קעח להעיד בבית דין למי שיש לו עדות, שנאמר "והוא עד, או ראה או ידע".

קעט לחקר העדים הרבה, שנאמר "ודרשת וחקרת ושאלת, היטב".

קפ לעשות לעדים זוממים פמו שדמו לעשות, שנאמר "ועשיתם לו, פאשר זמם".

קפא לערף את העגלה כמצותה, שנאמר "וערפו שם את העגלה, בנחל".

קפב להכין שש ערי מקלט, שנאמר "תכין לך, הדרך, ושלשת את גבול ארצך".

קפג לתת ללויים ערים לשבת, וגם הם קולטות, שנאמר "ונתנו ללויים... ערים".

קפד לעשות מעקה, שנאמר "ועשית מעקה לגגך".

קפה לאבד עבודה זרה וכל משמשיה, שנאמר "אבד תאבדון את כל המקמות".

קפו להרג אנשי עיר הנדחת ולשרף את העיר, שנאמר "ושרפת באש...".

קפז לאבד שבועה עממים מארץ ישראל, שנאמר "החרם

תחרימים

קפח להכרית זרעו שלעמלק, שנאמר "תמחה את זכר עמלק".

קפט לזכר מה שעשה עמלק תמיד, שנאמר "זכור, את אשר עשה לך עמלק".

קצ לעשות במלחמת הרשות כמשפט הפתוב בתורה, שנאמר "פי תקרב אל עיר".

קצא למשח כוהן למלחמה, שנאמר "והיה, כקרבכם אל המלחמה; ונגש הכהן".

קצב להתקין יד במחנה, שנאמר "ויד תהיה לך, מחוץ למחנה".

קצג להתקין יתד, שנאמר "ויתד תהיה לך, על אזנך".

קצד להשיב את הגזל, שנאמר "והשיב את הגזלה אשר גזל".

קצה לתן צדקה, שנאמר "פתח תפתח את ידך".

קצו להעניק לעבד עברי, שנאמר "העניק תעניק, לו; וכן לאמה עבריה".

קצז להלוות לעני, שנאמר "אם פסף תלוה את עמי, את העני"; "אם" זה אינו רשות אלא מצוה, שנאמר "והעבט, תעביטנו".

קצח להלוות לנכרי ברבית, שנאמר "לנכרי תשיך"; מפני השמועה למדו שזו מצות עשה.

קצט להשיב המשכון לבעליו, שנאמר "השב תשיב לו את העבוט".

ר לתן שכר שכיר בזמנו, שנאמר "ביומו תתן שכרו".

רא להיות השכיר אוכל בזמן שכירותו, שנאמר "כי תבא בכרם רעך... כי תבא בקמת רעך".

רב לעזב מעל חברו או מעל בהמתו, שנאמר "עזב תעזב, עמו".

רג להקים המשא על הבהמה, שנאמר "הקם תקים, עמו".

רד להשיב האבדה, שנאמר "השב תשיבם, לאחיד".

רה להוכיח החוטא, שנאמר "הוכח תוכיח את עמיתך".

רו לאהב כל אדם מפני ברית, שנאמר "ואהבת לרעך כמוך".

רז לאהב את הגר, שנאמר "ואהבתם, את הגר".

רח לצדק מאזנים עם המשקלות, שנאמר "מאזני צדק אבני צדק".

רט לכבד החכמים, שנאמר "מפני שיבה תקום".

רי לכבד אב ואם, שנאמר "כבד את אביך, ואת אמך".

ריא ליראה מאב ואם, שנאמר "איש אמו ואביו תיראו".

ריב לפרות ולרבות, שנאמר "פרו ורבו".

ריג לבעל בקדושים, שנאמר "כי יקח איש, אשה; ובא אליה".

ריד לשמח חתן את אשתו שנה, שנאמר "נקי יהיה לביתו, שנה אחת".

רטו למול את הבן, שנאמר "וביום, השמיני, ימול, בשר ערלתו".

רטז ליבם אשת אח, שנאמר "יבמה יבא עליה".

ריז לחלץ ליבם, שנאמר "וחלצה געלו".

ריח לשא אוגס את אנוסתו, שנאמר "ולו תהיה לאשה".

ריט לישב מוציא שם רע עם אשתו כל ימיו, שנאמר "ולו תהיה לאשה".

רכ לדון במפתה בחמשים שקל עם שאר דיניו, שנאמר "כי יפתה איש".

רכא לעשות ליפת תאר ככתוב, שנאמר "וראית, בשביה".

רכב לגרש בשטר, שנאמר "וכתב לה ספר פריית ונתן בידה".

רכג לעשות לסוטה פתורתה, שנאמר "ועשה לה הפהן, את כל התורה הזאת".

רכד להלקות הרשעים, שנאמר "והפילו השפט והכהו".

רכה להגלות רוצח בשגגה, שנאמר "וישב שם, עד מות הפהן".

רכז להיות בית דין הורגין בסיה, שנאמר "נקם, נקם".

רכח להיות בית דין הורגין בחנק, שנאמר "מזת יומת הנאף, והנאפת".

רכט להיות בית דין סוקלין באבנים, שנאמר "וסקלתם אתם".

רל לתלות מי שנתחייב תליה, שנאמר "ותלית אתו, על עץ".

רלא לקבר הנהרג ביומו, שנאמר "כי קבור תקברנו ביום ההוא".

רלב לדון בעבד עברי פהלפותיו, שנאמר "כי תקנה עבד עברי".

רלג ליעד אמה עבריה, שנאמר "אשר לו יעדה... ואם לבנו, ייעדה".

רלד לפדות אמה עבריה, שנאמר "והפדה".

רלה לעבד בעבד פנעני לעולם, שנאמר "לעלם, בהם תעבדו".

רלו להיות החובל משלם ממון, שנאמר "וכי יריבן אנשים והפה".

רלז לדון בנזקי בהמה, שנאמר "כי יגף שור איש את שור רעהו".

רלח לדון בנזקי הבור, שנאמר "כי יפתח איש בור".

רלט לדון בגנב בתשלומין או במיתה, שנאמר "וכי יגנב, אם במחתרת", "וגנב איש".

רמ לדון בנזקי הבער, שנאמר "כי יבער איש, שדה או כרם".

רמא לדון בנזקי האש, שנאמר "כי תצא אש ומצאה קצים".

רמב לדון בדין שומר חנם, שנאמר "כי יתן איש אל רעהו פסוף או כלים".

רמג לדון בדין נושא שכר ושוכר, שנאמר "כי יתן איש אל רעהו חמור או שור".

רמד לדון בדין השואל, שנאמר "וכי ישאל איש מעם רעהו".

רמה לדון בדין מקח וממכר, שנאמר "וכי תמכרו ממכר".

רמו לדון בדין טוען וכופר, שנאמר "על כל דבר פשע".

רמז להציל הנרדף ואפלו בנפש הרודף, שנאמר "וקצתה, את פפה".

רמח לדון בדיני נחלות, שנאמר "איש פי ימות, וכן אין לו... והיתה לבני ישראל".

מאנטאג (יום שני)

מצוות לא תעשה

א מצוה ראשונה ממצוות לא תעשה, שלא לעלות במחשבה שיש שם א-לוה זולתי ה', שנאמר "לא יהיה לך א-להים אחרים".

ב שלא לעשות פסל, לא יעשה בידו ולא יעשו לו אחרים, שנאמר "לא תעשה לך פסל, וכל תמונה".

ג שלא לעשות עבודה זרה ואפלו לאחרים, שנאמר "ויאלהי מסכה, לא תעשו לכם".

ד שלא לעשות צורות לנואי, ואף על פי שאין עובדין אותן, שנאמר "לא תעשון, אתי: א-להי כסף".

ה שלא להשתחוות לעבודה זרה, אף על פי שאין דרך עבודתה בהשתחויה, שנאמר "לא תשתחוה להם".

ו שלא לעבד עבודה זרה בדברים שדרפה להעבד בהן, שנאמר "ולא תעבדם".

ז שלא להעביר למלך, שנאמר "ומזרעך לא תתן, להעביר

למלך".

ח שלא לעשות מעשה אוב, שנאמר "אל תפנו אל האבת".

ט שלא לעשות מעשה ידעוני, שנאמר "ואל הידענים".

י שלא לפנות אחר עבודה זרה, שנאמר "אל תפנו, אל האלילים".

יא שלא להקים מצבה, שנאמר "ולא תקים לה, מצבה".

יב שלא לתן אבן משפית, שנאמר "ואבן משפית לא תתנו בארצכם".

יג שלא לטע אילן במקדש, שנאמר "לא תטע לה אשרה, כל עץ".

יד שלא לשבע בעבודה זרה לעובדיה, ולא משביעין אותן בה, שנאמר "ושם א-להים אחרים לא תזכירו".

טו שלא להדיח בני ישראל אחר עבודה זרה, שנאמר "לא ישמע על פיך"; זו אזהרה למדיח.

טז שלא להסית אדם מישראל אחר עבודה זרה, שנאמר במסית "ולא יוספו לעשות, כדבר הרע".

יז שלא לאהב המסית, שנאמר "לא תאבה לו".

יח שלא לעזב השנאה למסית, שנאמר "ולא תשמע אליו".

יט שלא להציל המסית אלא עומד על דמו, שנאמר "לא תחוס עינך עליו".

כ שלא ילמד המסת זכות על המסית, שנאמר "לא תחמל".

כא שלא ישתק המסת מללמד חובה על המסית, אם ידע לו חובה, שנאמר "ולא תכסה עליו".

כב שלא להנות בצפויי נעפד, שנאמר "לא תחמד פסף וזהב עליהם".

כג שלא לבנות עיר הנדחת לכמות שהיתה, שנאמר "לא תבנה עוד".

כד שלא להנות בממון עיר הנדחת, שנאמר "ולא ידבק בידך מאומה, מן החרם".

כה שלא להנות בעבודה זרה, ובכל משמשיה ובתקרבת שלה וביין שנתנסף לה, שנאמר "ולא תביא תועבה אל ביתך".

כו שלא להתנבא בשמה, שנאמר "ואשר ידבר, בשם א-להים אחרים ומת, הנביא ההוא".

כז שלא להתנבא בשקר, שנאמר "אשר יזיד לדבר דבר בשמי, את אשר לא צויתיו לדבר".

כח שלא לשמע למתנבא בשם עבודה זרה, שנאמר "לא

תשמע, אל דברי הנביא".

כט שלא נמנע מהריגת נביא השקר ולא נירא ממנו, שנאמר "לא תגור ממנו".

ל שלא ללכת בחקות עובדי עבודה זרה ולא במנהגותם, שנאמר "ולא תלכו בחקת הגוי".

לא שלא לקסם, שנאמר "לא ימצא בה... קסם קסמים".

לב שלא לעונן, שנאמר "לא תעוננו".

לג שלא לנחש, שנאמר "לא תנחשו".

לד שלא לכשף, שנאמר "לא ימצא בה... ומכשף".

לה שלא לחבר חבר, שנאמר "וחבר, חבר".

לו שלא לשאל באוב, שנאמר "ושאל אוב".

לז שלא לשאל בידעוני, שנאמר "ושאל אוב וידעוני".

לח שלא לשאל בחלום מן המתים, שנאמר "ודרש אל המתים".

לט שלא תעדה אשה עדי איש, שנאמר "לא יהיה כלי גבר על אשה".

מ שלא יעדה איש עדי אשה, שנאמר "ולא ילבש גבר שמלת אשה", מפני שזה היה מנהג עובדי עבודה זרה וכן מפרש בספרי עבודתה.

מא שלא לכתב בגוף פעובדי עבודה זרה, שנאמר "וכתבת קעקע, לא תתנו בכם".

מב שלא ללבש שעטנז כמו שלובשין פומרי עבודה זרה, שנאמר "לא תלבש שעטנז".

מג שלא להקיף פאת ראש פכומרי עבודה זרה, שנאמר "לא תקפו, פאת ראשכם".

מד שלא להשחית כל הזקן פעובדי עבודה זרה, שנאמר "ולא תשחית, את פאת זקנך".

מה שלא להתגודד פעובדי עבודה זרה, שנאמר "לא תתגודדו"; וגדידה ושריטה אחת היא.

מו שלא לשכן בארץ מצרים לעולם, שנאמר "לא תספון לשוב בדרך הזה, עוד".

מז שלא לתור אחר מחשבות הלב וראית העינים, שנאמר "ולא תתורו אחרי לבבכם, ואחרי עיניכם".

מח שלא לכרת ברית לשבעה עממין, שנאמר "לא תכרת להם ברית".

מט שלא להחיות אדם משבעה עממין, שנאמר "לא תחיה, כל נשמה".

נ שלא לחן על עובדי עבודה זרה, שנאמר "ולא תחנם".

נא שלא להושיב עובדי עבודה זרה בארצנו, שנאמר "לא ישבו בארצך".

גב שלא להתחתן בעובדי עבודה זרה, שנאמר "ולא תחתן, בם".
נג שלא ישא עמוני ומואבי בת ישראל לעולם, שנאמר "לא יבא עמוני ומואבי".
נד שלא להרחיק זרע עשו מן הקהל אלא עד שלושה דורות, שנאמר "לא תתעב אדמי".
נה שלא להרחיק מצרי מלבוא בקהל אלא עד שלושה דורות, שנאמר "לא תתעב מצרי".
נו שלא לקרא שלום לעמון ומואב בתחלה בשעת מלחמה כשאר הגוים, שנאמר "לא תדרש שלמם, וטבתם".
נז שלא להשחית אילני מאכל, וכן כל שיש בו השחתה אסור, שנאמר "לא תשחית את עצה".
נח שלא ייראו אנשי המלחמה ולא יפחדו מן אויביהם בשעת מלחמה, שנאמר "לא תערץ, מפניהם", "לא, תיראום".
נט שלא יסור מלכבנו מעשה עמלק הרע שעשה לנו, שנאמר "לא, תשכח".
ס שאנו מזוהרין על ברכת השם, שנאמר "א-להים, לא תקלל", ונאמר בענש "ונקב שם ה' מות יומת". וזה הפלל: כל שענש עליו הפתוב פרת או מיתת בית דין, הרי זו מצות לא תעשה חוץ ממילה ופסח, שהן בכרת והן מצוות עשה.
סא שלא לעבר על שבעת בטוי, שנאמר "ולא תשבעו בשמי, לשקר".
סב שלא לשבע לשוא, שנאמר "לא תשא את שם ה' א-להיך, לשוא".
סג שלא לחלל את שם הקדוש ברוך הוא, שנאמר "ולא תחללו, את שם קדשי".
סד שלא לנסות את דבר ה', שנאמר "לא תנסו, את ה' א-להיכם".
סה שלא לאבד בית המקדש, או בתי פנסיות, ובתי מדרשות; וכן אין מוחקין את השמות המקדשים, ואין מאבדין את כתבי הקדש, שנאמר "אבד תאבדון... ואשריהם תשרפון", "לא תעשון כן, לה' א-להיכם".
סו שלא ילין הצלוב על העץ, שנאמר "לא תלין גבלתו על העץ".
סז שלא להשבית שמירה סביב למקדש, שנאמר "ושמרתם, את משמרת הקדש".
סח שלא יפנס כוהן להיכל בכל עת, שנאמר "ואל יבא בכל עת אל הקדש".
סט שלא יפנס בעל מום מן המזבח ולפנים להיכל, שנאמר

"אך אל הפרכת לא יבא".

ע שלא יעבד בעל מום, שנאמר "אשר יהיה בו מום לא יקרב".
עא שלא יעבד בעל מום עובר, שנאמר "כל איש אשר בו מום, לא יקרב".
עב שלא יתעסקו הלויים בעבודת הכוהנים ולא כוהנים בעבודת הלויים, שנאמר "אך אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו... גם הם גם אתם".
עג שלא יפנס למקדש ולא יורה בתורה שתוי יין, שנאמר "יין ושכר אל תשת... בבאכם... ולהורות, את בני ישראל".
עד שלא יעבד הזר במקדש, שנאמר "וזר, לא יקרב אליכם".
עה שלא יעבד כוהן טמא, שנאמר "וינזרו מקדשי בני ישראל".
עו שלא יעבד כוהן טבול יום עד שיעריב שמשו, שנאמר "ולא יחללו, שם א-להיהם".
עז שלא יפנס טמא לעזרה, שנאמר "ולא יטמאו את מחניהם"; זה מחנה שכינה.
עח שלא יפנס טמא למחנה לוי, שפנגדו לדורות הר הבית, שנאמר "לא יבא אל תוך המחנה"; זה מחנה לוי. עט שלא לבנות אבני מזבח גזית, שנאמר "לא תבנה אתהן גזית".
פא שלא לפסע על המזבח, שנאמר "ולא תעלה במעלת, על מזבחי".
פב שלא לכבות אש המזבח, שנאמר "אש, תמיד תוקד על המזבח לא תכבה".
פג שלא להקטיר ולהקריב במזבח הזהב, שנאמר "לא תעלו עליו קטרת זרה".
פד שלא לעשות במתכנת שמן המשחה, שנאמר "ובמתכנתו, לא תעשו".
פז שלא לסיף בשמן המשחה זר, שנאמר "על בשר אדם, לא ייסך".
פה שלא לעשות במתכנת הקטרת, שנאמר "ובמתכנתה, לא תעשו לכם".
פו שלא להוציא בדי הארון, שנאמר "לא יסרו, ממנו".
פז שלא יזח החשן מעל האפוד, שנאמר "ולא יזח החשן, מעל האפוד".
פח שלא יקרע המעיל, שנאמר "כפי תחרא יהיה לו לא יקרע".
פט שלא להעלות קדשים בחוץ, שנאמר "השמר לה, פן תעלה עלתיך".

צ שלא לשחט קדשים בחוץ, שנאמר "אשר ישחט שור או כשב... ואל פתח אהל מועד, לא הביאו... ונכרת".

צא שלא להקדיש בעלי מומין למזבח, שנאמר "כל אשר בו מום, לא תקריבו"; זה הוא אסור הקדשו.

צב שלא לשחט בעלי מומין לשם קרבן, שנאמר "לא תקריבו אלה, לה".

צג שלא לזרק דם בעלי מומין לגבי המזבח, שנאמר בבעלי מומין "לא תקריבו לה"; וזה הוא אסור זריקת דמו.

צד שלא להקטיר אמורי בעלי מומין, שנאמר "ואשה, לא תתנו מהם על המזבח".

צה שלא להקריב בעל מום עובר, שנאמר "לא תזבח לה' א-להיך שור ושה, אשר יהיה בו מום"; זה מום עובר.

צו שלא להקריב בעל מום מיד הגויים, שנאמר "ומיד בן נכר, לא תקריבו".

צז שלא לתן מום בקדשים, שנאמר "כל מום לא יהיה בו"; פלומר, אל תתן בו מום.

צח שלא להקריב שאור או דבש, שנאמר "כי כל שאר וכל דבש, לא תקטירו".

צט שלא להקריב תפל, שנאמר "ולא תשבית מלח ברית א-להיך".

ק שלא להקריב אתנן ומחיר, שנאמר "לא תביא אתנן זונה ומחיר פלב".

קא שלא לשחט אותו ואת בנו, שנאמר "אתו ואת בנו, לא תשחטו ביום אחד".

קב שלא לתן זית במנחת חוטא, שנאמר "לא ישים עליה שמן".

קג שלא לתן עליה לבונה, שנאמר "ולא יתן עליה לבנה".

קד שלא לתן זית במנחת סוטה, שנאמר "לא יצק עליו שמן".

קה שלא לתן עליו לבונה, שנאמר "ולא יתן עליו לבנה".

קו שלא להמיר, שנאמר "לא יחליפנו, ולא ימיר אתו טוב ברע".

קז שלא לשנות הקדשים מקרבן לקרבן, שנאמר בכור "לא יקדיש איש, אתו"; פלומר, לא יקדישנו לקרבן אחר.

קח שלא לפדות בכור בהמה טהורה, שנאמר "אך בכור שור... לא תפדה".

קט שלא למכר מעשר בהמה, שנאמר "לא יגאל".

קי שלא למכר שדה החרם, שנאמר "כל חרם... לא ימכר".

קיא שלא לפדות שדה החרם, שנאמר "לא יגאל".

קיב שלא יבדיל בחטאת העוף, שנאמר "ומלך את ראשו ממול ערפו, ולא יבדיל".

קיג שלא לעבד בקדשים, שנאמר "לא תעבד בכור שורך".

קיד שלא לגזז את הקדשים, שנאמר "לא תגז בכור צאנד".

קיט שלא ישחט הפסח והחמץ קים, שנאמר "לא תשחט על חמץ, דם זבחי".

קטז שלא להניח אמורי הפסח עד שיפסלו בלינה, שנאמר "ולא ילין חלב חגי, עד בקר".

קיז שלא להותיר מבשר הפסח, שנאמר "לא תותירו ממנו, עד בקר".

קיח שלא להותיר מחגיגת ארבעה עשר ליום השלישי, שנאמר "ולא ילין מן הבשר..."; מפי השמועה למדו שבבשר חגיגת ארבעה עשר הפתוב מדבר, וזה שנאמר "לבקר" לבקרו שליום שני שלפסח, שהוא שלישי לשחיטה.

קיט שלא להותיר מבשר פסח שני עד בקר, שנאמר "לא ישאירו ממנו עד בקר".

קכ שלא להותיר מבשר התודה עד בקר, שנאמר "ולא תותירו ממנו עד בקר"; והוא הדין לשאר הקדשים, שאין מניחין אותן לאחר זמן אכילתן.

קכא שלא לשבר עצם בפסח, שנאמר "ועצם, לא תשברו בו".

קכב שלא לשבר עצם בפסח שני, שנאמר "ועצם לא ישברו בו".

דינסטאג (יום שלישי)

קכג שלא להוציא מבשר הפסח מן החבורה, שנאמר "לא תוציא מן הבית".

קכד שלא לעשות שיירי מנחות חמץ, שנאמר "לא תאפה חמץ".

קכה שלא לאכל בשר הפסח נא ומבשל, שנאמר "אל תאכלו ממנו נא, ובשל מבשל".

קכו שלא להאכיל בשר הפסח לגר תושב, שנאמר "תושב ושכיר, לא יאכל בו".

קכז שלא יאכל הערל בשר הפסח, שנאמר "כל ערל, לא יאכל בו".

קכח שלא להאכיל בשר הפסח לישראל שנשתמד, שנאמר "כל בן נכר, לא יאכל בו"; פלומר, ישראל שגלוה לבני נכר ועבד עבודה זרה כמותם לא יאכל בו.

קכט שלא יאכל אדם שנטמא קדשים, שנאמר "והנפש אשר תאכל בשר, מזבח השלמים אשר לה, וטמאתו, עליו ונכרתה".

קל שלא לאכל מן הקדשים שנטמאו, שנאמר "והבשר אשר יגע בכל טמא, לא יאכל".

קלא שלא לאכל נותר, שנאמר "ואכליו עונו ישא... ונכרתה הנפש ההיא, מעמיה".

קלב שלא לאכל פגול, שנאמר "המקריב אתו לא יחשב לו, פגול יהיה; והנפש האכלת ממנו, עונה תשא"; והוא בכרת.

קלג שלא יאכל זר תרומות, שנאמר "וכל זר, לא יאכל קדש".

קלד שלא יאכל אפלו תושב פוהן ושכירו תרומה, שנאמר "תושב פוהן ושכיר, לא יאכל קדש".

קלה שלא יאכל ערל תרומה, והוא הדין לשאר קדשים. ודבר זה למדו הפתוב מן הפסח בגזרה שוה, ואינו בפרוש מן התורה; ומפי השמועה למדו שאסור ערל בקדשים מגופי תורה, ואינו מדברי סופרים.

קלו שלא יאכל פוהן טמא תרומה, שנאמר "איש מזרעך... בקדשים לא יאכל".

קלז שלא תאכל חללה קדש, לא תרומות ולא חזה ושוק, שנאמר "ובת פוהן פי תהיה, לאיש זר: היא, בתרומת הקדשים לא תאכל".

קלח שלא תאכל מנחת פוהן, שנאמר "וכל מנחת פוהן כליל תהיה, לא תאכל".

קלט שלא לאכל בשר חטאות הנעשות בפנים, שנאמר "וכל חטאת אשר יובא מדמה... לא תאכל".

קמ שלא לאכל פסולי המקדשין שהטל בהם מום בכונה, שנאמר "לא תאכל, כל תועבה"; למדנו מפי השמועה שבפסולי המקדשין שהטל בהם מום הפתוב מדבר.

קמא שלא לאכל מעשר שני שלדגן חוץ לירושלים, שנאמר "לא תוכל לאכל בשעריך, מעשר דגנד".

קמב שלא לאכל מעשר שני שלתירוש חוץ לירושלים, שנאמר "תירשך".

קמג שלא לאכל מעשר שני שליצהר חוץ לירושלים, שנאמר "ויצהרך".

קמד שלא לאכל בכור תמים חוץ לירושלים, שנאמר "לא תוכל... ובכרת".

קמה שלא יאכלו הכוהנים חטאת ואשם חוץ לעזרה, שנאמר "לא תוכל... בקרך, וצאנך"; מפי השמועה למדו שלא בא הפתוב אלא לאסר בשר חטאות ואשמות חוץ

לעזרה, לפי שכל דבר שיאכל חוץ למקום אכילתו "לא תוכל לאכל בשעריך" אקרא בו.

קמו שלא לאכל בשר העולה, שנאמר "לא תוכל... ונדריך אשר תדר"; פלומר, לא תוכל לאכל נדריך אשר תדר. וזו היא אזהרה שלכל מועל, שלא יהנה מן הקדשים האסורים להנות מהם; ואם נהנה, מעל.

קמז שלא לאכל בשר קדשים קלים קדם זריקת דמים, שנאמר "לא תוכל... ונדבתיך"; פלומר, לא תוכל לאכל נדבתיך עד שיזרק דמים.

קמח שלא יאכל זר בשר קדשי קדשים, שנאמר "וזר לא יאכל, כי קדש הם".

קמט שלא יאכל פוהן בפורים קדם הנחה בעזרה, שנאמר "לא תוכל... ותרומת ידך"; אלו הפורים.

קנ שלא לאכל מעשר שני בטמאה ואפלו בירושלים עד שיפדה, שנאמר "לא בערתי ממנו בטמא".

קנא שלא לאכל מעשר שני באנינות, שנאמר "לא אכלתי באני ממנו".

קנב שלא להוציא דמי מעשר שני בשאר דברים שאין בהם אכילה ושתייה, שנאמר "ולא נתתי ממנו, למת"; וכל שהוא חוץ לצרפי הגוף החי, "נתתי ממנו, למת" אקרא בו.

קנג שלא לאכל טבל; והטבל הוא הדבר שגדוליו מן הארץ החיב בתרומות ומעשרות, שלא הוציאו ממנו תרומת ה'; שנאמר "ולא יחללו, את קדשי בני ישראל את אשר ירימו, לה"; פלומר, דברים שהן עתידין להרים אותם לה', לא יעשו אותם חל ויאכלו אותם בטבלם.

קנד שלא להקדים תרומה לפורים, ולא מעשר ראשון לתרומה, ולא מעשר שני לראשון, אלא מוציאין על הסדר: פורים תחלה, ואחר כך תרומה גדולה, ואחר כך מעשר ראשון, ואחר כך מעשר שני; שנאמר "מלאתך ודמעך, לא תאחר", פלומר לא תאחר דבר הראוי להקדימו.

קנה שלא לאחר הנדרים והנדבות שנדר ושנדב, שנאמר "לא תאחר לשלמו".

קנו שלא לעלות לחג בלא קרבן, שנאמר "ולא יראו פני, ריקם".

קנז שלא לעבר על דברים שאסר אדם על נפשו, שנאמר "לא יחל, דברו".

קנח שלא יקח פוהן זונה, שנאמר "אשה זנה... לא יקחו".

קנט שלא יקח פוהן חללה, שנאמר "וחללה לא יקחו".

קס שלא יקח פוהן גרושה, שנאמר "ואשה גרושה

מאישה לא יקחו".

קסא שלא יקח פוהן גדול אלמנה, שנאמר "אלמנה וגרושה ויחללה זנה, את אלה לא יקח".

קסב שלא יבעל פוהן גדול אלמנה, ואפלו בלא קדושין, מפני שמחללה, שנאמר "ולא יחלל זרעו, בעמיו"; הרי הוא מזהר שלא לחלל כשרה.

קסג שלא יפגס פוהן למקדש פרוע ראש, שנאמר "ראשיכם אל תפרעו".

קסד שלא יפגס פוהן למקדש קרוע בגדים, שנאמר "ובגדיכם לא תפרמו".

קסה שלא יצא פוהן מן העזרה בשעת העבודה, שנאמר "ומפתח אהל מועד לא תצאו".

קסו שלא יטמא פוהן הדיוט לשאר מתים, שנאמר "לנפש לא יטמא בעמיו".

קסז שלא יטמא פוהן גדול ואפלו לקרוביו, שנאמר "לאביו ולאמו, לא יטמא".

קסח שלא יפגס פוהן גדול עם מת, שנאמר "ועל כל נפשת מת, לא יבא"; כך למדו מפני השמועה, שהוא חייב בכל יבוא ויחייב בכל יטמא.

קסט שלא יקח פל שבט לוי חלק בארץ, שנאמר "ונחלה לא יהיה לו".

קע שלא יקח פל שבט לוי חלק בפזו בשעת פבוש הארץ, שנאמר "לא יהיה לכהנים הלויים".

קעא שלא לעשות קרחה על מת, שנאמר "לא תשימו קרחה בין עיניכם למת".

קעב שלא לאכל בהמה טמאה, שנאמר "אך את זה, לא תאכלו, ממעלי הגרה".

קעג שלא לאכל דג טמא, שנאמר "ושקץ, יהיו לכם; מבשרם לא תאכלו".

קעד שלא לאכל עוף טמא, שנאמר "ואת אלה תשקצו מן העוף, לא יאכלו".

קעה שלא לאכל שרץ העוף, שנאמר "כל שרץ העוף, טמא הוא לכם: לא, יאכלו".

קעו שלא לאכל שרץ הארץ, שנאמר "וכל השרץ, השרץ על הארץ שקץ הוא, לא יאכל".

קעז שלא לאכל רמש הארץ, שנאמר "ולא תטמאו את נפשתיכם, בכל השרץ הרמש על הארץ".

קעח שלא לאכל תולעת הפרות כשתצא לאויר, שנאמר "לכל השרץ, השרץ על הארץ לא תאכלום".

קעט שלא לאכל שרץ המים, שנאמר "אל תשקצו, את נפשתיכם, בכל השרץ, השרץ".

קפ שלא לאכל מתה, שנאמר "לא תאכלו כל גבלה".

קפא שלא לאכל טרפה, שנאמר "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו".

קפב שלא לאכל אבר מן החי, שנאמר "לא תאכל הנפש, עם הבשר".

קפג שלא לאכל גיד הנשה, שנאמר "על פן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה".

קפד שלא לאכל דם, שנאמר "וכל דם, לא תאכלו".

קפה שלא לאכל חלב, שנאמר "כל חלב שור וכשב, ועז לא תאכלו".

קפו שלא לבשל בשר בחלב, שנאמר "לא תבשל גדי, בחלב אמו".

קפז שלא לאכל בשר בחלב, שנאמר "לא תבשל גדי, בחלב אמו" פעם שניה; כך למדו מפני השמועה, שאחד לאסור בשול ואחד לאסור אכילה.

קפח שלא לאכל בשר שור הנסקל, שנאמר "ולא יאכל את בשרו".

קפט שלא לאכל פת תבואה חדשה קדם הפסח, שנאמר "ולחם... לא תאכלו".

קצ שלא לאכל קלי מן החדש, שנאמר "וקלי... לא תאכלו".

קצא שלא לאכל פרמל מתבואה חדשה, שנאמר "וכרמל לא תאכלו".

קצב שלא לאכל ערלה, שנאמר "שלוש שנים, יהיה לכם ערלים לא יאכל".

קצג שלא לאכל פלאי הפרם, שנאמר "פן תקדש, המלאה הזרע אשר תזרע, ותבואת, הפרם"; זה הוא אסור אכילה.

קצד שלא לשנות יין נסך, שנאמר "אשר חלב זבחימו יאכלו, ישתו יין נסיכם".

קצה שלא לאכל ולשתות דרך זולל וסובא, שנאמר "בגנו זה... זולל, וסבא".

קצו שלא לאכל ביום הצום, שנאמר "פי כל הנפש אשר לא תענה".

קצז שלא לאכל חמץ בפסח, שנאמר "לא יאכל, חמץ".

קצח שלא לאכל תערובת חמץ, שנאמר "כל מחמצת, לא תאכלו".

קצט שלא לאכל חמץ אחר חצות יום ארבעה עשר, שנאמר "לא תאכל עליו חמץ".

ר שלא יראה חמץ, שנאמר "לא יראה לך חמץ".

רא שלא ימצא חמץ, שנאמר "שאר, לא ימצא בבתיכם".

רב שלא ישֶׁתָּה הַנְּזִיר יֵינ, וְלֹא דָבַר שֶׁנִּתְעַרַב בּוֹ יֵינ וְטַעְמוֹ
פְּטַעַם יֵינ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְכָל מִשְׁרַת עֲנָבִים"; וְאִפְלוּ הַחֲמִיץ
הַיֵּינ אִו דָּבַר שֶׁנִּתְעַרַב בּוֹ הַיֵּינ, הֲרִי זֶה אֲסוּר עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר
"חֲמִץ יֵינ וְחֲמִץ שֶׁכֶּר לֹא יִשְׁתֶּה".

רַג שֶׁלֹּא יֵאָכֵל עֲנָבִים לְחַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעֲנָבִים לְחַיִּים... לֹא
יֵאָכֵל".

רַד שֶׁלֹּא יֵאָכֵל עֲנָבִים יְבֻשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְיֵבֻשִׁים לֹא יֵאָכֵל".

רֵה שֶׁלֹּא יֵאָכֵל חֲרָצִנִּים, שֶׁנֶּאֱמַר "מִחֲרָצִנִּים... לֹא יֵאָכֵל".

רוֹ שֶׁלֹּא יֵאָכֵל זֹגִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַד זֹג לֹא יֵאָכֵל".

רזֹ שֶׁלֹּא יִטְמָא הַנְּזִיר לְמַת, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא־בֵּי וְלֹא־מוֹ... לֹא
יִטְמָא לָהֶם, בְּמַתָּם".

רַח שֶׁלֹּא יִפְנֹס בְּאֵהָל הַמַּת, שֶׁנֶּאֱמַר "עַל נֶפֶשׁ מַת, לֹא
יִבֵּא".

רַט שֶׁלֹּא יִגְלַח הַנְּזִיר, שֶׁנֶּאֱמַר "תֵּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ".

רִי שֶׁלֹּא לְקַצֵּר כָּל הַשָּׂדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תִכְלֶה פֶּאת שְׂדֶךְ
בְּקִצְרוֹךְ".

רִיא שֶׁלֹּא לְלַקֵּט הַשִּׁבְלִים הַנוֹפְלוֹת בְּשַׁעַת קִצְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר
"וְלַקֵּט קִצְרֶךָ, לֹא תִלְקֹט".

רִיב שֶׁלֹּא לְבַצֵּר עוֹלְלוֹת הַפָּרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְכִרְמֶךָ לֹא
תַעֲוִלֶּל".

רִיג שֶׁלֹּא לְלַקֵּט פָּרֶט הַפָּרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "וּפְרֹט פְּרִמֶךָ לֹא
תִלְקֹט".

רִיד שֶׁלֹּא לְקַח עֹמֶר הַשִּׁכְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תִשׁוּב לְקַחְתּוֹ";
וְכֵן לְכָל הָאֵילָנוֹת יֵשׁ שִׁכְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תִפְאֹר אַחֲרֶיךָ".

רִטוֹ שֶׁלֹּא לְזַרֵּעַ פְּלֵאֵי זָרְעִים, שֶׁנֶּאֱמַר "שְׂדֶךְ לֹא תִזְרַע
פְּלֵאִים".

רִטזֹ שֶׁלֹּא לְזַרֵּעַ תְּבוּאָה אִו יָרֵק בְּפָרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תִזְרַע
פְּרִמֶךָ, פְּלֵאִים".

רִיזֹ שֶׁלֹּא לְהַרְבִּיעַ בַּהֵמָה מִיֵּן עִם שְׂאִינוֹ מִינוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר
"בַּהֲמַתְךָ לֹא תַרְבִּיעַ פְּלֵאִים".

רִיחֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מְלֹאכָה בְּשָׁנֵי מִינֵי בַּהֵמָה כְּאֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר
"לֹא תַחֲרַשׁ בְּשׂוֹר וּבַחֲמֹר, יַחְדוֹ".

רִיטֹ שֶׁלֹּא לְחַסֵּם בַּהֵמָה בְּשַׁעַת מְלֹאכָה בְּדָבָר שְׂאוֹכֵלֶת
מִמֶּנּוּ וְנִהְיִית, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תַחֲסֹם שׂוֹר, בְּדִישׁוֹ".

רַכֹּ שֶׁלֹּא לְעַבֵּד אֲדָמָה בְּשִׁבְעִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר "שְׂדֶךְ לֹא
תִזְרַע".

רַכֹּא שֶׁלֹּא לְעַבֵּד אֵילָן בְּשִׁבְעִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר "וְכִרְמֶךָ לֹא
תִזְמַר".

רַכֵּב שֶׁלֹּא לְקַצֵּר סְפִיחֵי שְׁבִיעִית פְּדִיךְ שְׁקוֹצְרִין בְּשָׂר
הַשָּׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "אֵת סְפִיחַ קִצְרוֹךְ לֹא תִקְצוּר".

רַכֵּב שֶׁלֹּא לְאַסֵּף פְּרוֹת הָאֵילָן בְּשִׁבְעִיעִית פְּדִיךְ שְׂאוֹסְפִין
בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֵת עֲנָבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר".

רַכֵּד שֶׁלֹּא לְעַבֵּד בְּשָׁנַת יוֹבֵל בֵּין אֲדָמָה בֵּין אֵילָן, שֶׁנֶּאֱמַר
בָּהּ "לֹא תִזְרַעוּ".

רַכֵּה שֶׁלֹּא לְקַצֵּר סְפִיחֵי יוֹבֵל כְּשָׂר הַשָּׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ
"לֹא תִקְצְרוּ אֵת סְפִיחֶיהָ".

רַכֵּוֹ שֶׁלֹּא לְאַסֵּף פְּרוֹת יוֹבֵל כְּאִסִּיפַת שָׂר הַשָּׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר
בּוֹ "וְלֹא תִבְצֹרוּ אֵת נְזִירֶיהָ".

רַכֵּזֹ שֶׁלֹּא לְמַכֵּר שָׂדֶה בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל לְצִמְיֹתוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר
"וְהָאֲרֶץ, לֹא תִמְכַּר לְצִמְיֹתוֹת".

רַכֵּחֹ שֶׁלֹּא לְשַׁנּוֹת מִגְרָשֵׁי הַלְוִיִּים וּשְׂדוֹתֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר
"וּשְׂדֵה מִגְרָשׁ עֲרִיָּהֶם, לֹא יִמְכַּר"; מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדּוֹ שִׁזּוֹ
אֲזַהֲרֶה שֶׁלֹּא יִשְׁתַּנֶּה.

רַכֵּטֹ שֶׁלֹּא לְעַזֵּב הַלְוִיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר "הַשְּׂמֹר לָךְ, פֶּן תַּעֲזֹב אֵת
הַלְוִי", אֲלֹא נוֹתֵנִין לָהֶם מִתְּנוּתֵיהֶם וּמִשְׁמַחֲזִין אוֹתָן בְּהֵן
בְּכָל רֶגֶל וְרֶגֶל.

רַלֹ שֶׁלֹּא יִתְבַּע הַלְוָאָה שֶׁעֲבָרָה עָלֶיהָ שְׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר
"לֹא יִגַּשׁ אֵת רַעְיוֹ וְאֵת אַחֲיוֹ".

רַלֵּא שֶׁלֹּא יִמְנַע מִלְּהַלּוֹת לְעֵנִי מִפְּנֵי הַשְּׂמִטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר
"הַשְּׂמֹר לָךְ פֶּן יִהְיֶה דְבָר...". זֶה הַכֶּלֶל כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר
הַשְּׂמֹר אִו פֶּן אִו אֵל, אִינוּ אֲלֹא מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

רַלֵּב שֶׁלֹּא לְהִמְנַע מִלְּהַחֲיוֹת לְעֵנִי וּמִלְּתֵן לוֹ מָה שֶׁהוּא
צָרִיךְ, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תִאֲמִץ אֵת לְבָבְךָ..."; נִמְצָא הַנּוֹתֵן
צְדָקָה עוֹשֶׂה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְהַמְעַלִּים עֵינָיו מִן הַצְדָּקָה יִתַּר
עַל שְׂבִטֵל עֲשֵׂה עֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה.

רַלֵּגֹ שֶׁלֹּא לְשַׁלַּח עֶבֶד עֲבָרֵי רִיקָם כְּשִׁיצָא חֶפְשִׁי, שֶׁנֶּאֱמַר
"לֹא תִשְׁלַחְנוּ, רִיקָם".

רַלֵּדֹ שֶׁלֹּא יִתְבַּע הָעֵנִי בַּחֲבוּ כְּשִׁידַע שֶׁהוּא עֵנִי, וְלֹא יִצַּר
לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תִהְיֶה לוֹ, כְּנֹשֶׂה".

רַלֵּהֹ שֶׁלֹּא לְהַלּוֹת בְּרַבִּית לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "אֵת כֶּסֶףְךָ לֹא
תִתֵּן לוֹ, בְּנִשְׁךְ; וּבְמִרְבִּית".

רַלֵּוֹ שֶׁלֹּא לְלוֹוֹת בְּרַבִּית, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תִשִּׁיךְ לְאַחִיךָ"; כֵּן
לְמַדּוֹ מִפִּי הַשְּׂמוּעָה, שִׁזּוֹ אֲזַהֲרֶה לְלוֹוֶה שֶׁלֹּא יִנְשֶׁךְ
לְמַלּוּהָ.

רַלֵּזֹ שֶׁלֹּא לְהַשְׁתִּית יָד בֵּין לוֹוֶה וּמְלוּוֶה בְּרַבִּית, וְלֹא לְהִיֹּת
עֹרֵב, וְלֹא עֵד, וְלֹא לְכַתֵּב שֵׁטֶר בֵּינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא
תִשִּׁימוּן עָלָיו, נִשְׁךְ".

רַלֵּחֹ שֶׁלֹּא לְאַחַר פְּעֻלַּת שְׂכִיר, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תִלִּין פְּעֻלַּת
שְׂכִיר".

רַלֵּטֹ שֶׁלֹּא יִמְשַׁכֵּן בְּעַל חוֹב בְּזָרוּעַ, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תִבֵּא אֵל
בֵּיתוֹ, לְעַכֵּט עַבְטּוֹ".

רמ שלא למנע העבוט מבעליו העני בעת שהוא צריך לו, שנאמר "לא תשכב, בעבטו"; כלומר, לא תשכב ועבוטו עמך, אלא תשיבנו לו בפליקה, הואיל והוא צריך לו בפליקה. רמא שלא למשפן האלמנה, שנאמר "ולא תחבל, בגד אלמנה".

רמב שלא לחבל כלים שעושין בהן אכל נפש, שנאמר "לא יחבל רחים, ורכב".

רמג שלא לגנב נפש מישראל, שנאמר "לא תגנב"; זה גונב נפש.

רמד שלא לגנב ממון, שנאמר "לא, תגנבו"; זו היא גנבת ממון.

מיטוואך (יום רביעי)

רמה שלא לגזל, שנאמר "לא תגזל".

רמו שלא להסיג גבולות, שנאמר "לא תסיג גבול רעך".

רמז שלא לעשק, שנאמר "לא תעשק את רעך".

רמח שלא לכחש בממון חברו, שנאמר "לא תכחשו".

רמט שלא לשבע על כפירת ממון חברו, שנאמר "לא תשקרו"; כלומר, לא תשבע על שקר בממון שיש לחברך בידיך.

רנ שלא יונה במקח וממכר, שנאמר "אל תונו, איש את אחיו".

רנא שלא יונה בדברים, שנאמר "ולא תונו איש את עמיתו, ויראת מאלהיך"; זו אונאת דברים.

רנב שלא להונות את הגר בדברים, שנאמר "וגר לא תונה".

רנג שלא להונות את הגר במקח וממכר, שנאמר "ולא תלחצנו".

רנד שלא להחזיר עבד שפרח לארץ ישראל לאדונו שפחוצה לארץ, שנאמר "לא תסגיר עבד, אל אדניו".

רנה שלא להונות עבד זה, שנאמר "עמך ישב בקרבך... בטוב לו; לא, תוננו".

רנו שלא לענות יתום ואלמנה, שנאמר "פל אלמנה ויתום, לא תענון".

רנז שלא לעבד בעבד עברי עבודת עבד, שנאמר "לא תעבד בו, עבדת עבד".

רנח שלא למכר אותו ממכרת עבדים, שנאמר "לא ימכרו, ממכרת עבד".

רנט שלא לעבד בעבד עברי בפרך, שנאמר "לא תרדה בו, בפרך".

רס שלא להניח הגוי לעבד בעבד עברי הנמכר לו בפרך,

שנאמר "לא ירדנו בפרך, לעיניך".

רסא שלא למכר אמה עבריה לאחר, שנאמר "לא ימשל למכרה, בבגדו בה".

רסב שלא למנע מאמה עבריה היעודה שאר כסות ועונה, שנאמר "שאררה כסותה וענתה, לא יגרע"; והוא הדין לשאר הנשים.

רסג שלא למכר אשת יפת תאר, שנאמר "ומכר לא תמכרנה, בפסף".

רסד שלא לכבש אשת יפת תאר שפחה, שנאמר "לא תתעמר בה".

רסה שלא לחמד, שנאמר "לא תחמד אשת רעך".

רסו שלא להתאוות, שנאמר "לא תתאוה בית רעך".

רסז שלא יאכל השכיר שלא בשעת מלאכה מן המזכר שהוא עושה בו, שנאמר "וחרמש לא תניף".

רסח שלא יקח השכיר יתר על אכילתו, שנאמר "ואכלת ענבים כנפשוך שבעך; ואל פליה, לא תתן".

רסט שלא יתעלם מן האבדה, שנאמר "לא תוכל, להתעלם".

רע שלא להניח הבהמה רוכצת תחת משאה בדרך, שנאמר "לא תראה חמור שנאך".

רעא שלא לעשות עול במדה, שנאמר "לא תעשו עול, במשפט, במדה"; מפני השמועה למדו שהפתוב מזהיר, לא תעשו עול במשפט המדה.

רעב שלא להיות אצלנו איפה ואיפה אכן ואכן, שנאמר "לא יהיה לך בביתך, איפה ואיפה".

רעג שלא לעול המשפט, שנאמר "לא תעשו עול, במשפט".

רעד שלא לקח שחד, שנאמר "ושחד, לא תקח".

רעה שלא לכבד גדול בדין, שנאמר "ולא תהדר פני גדול".

רעז שלא יירא הדין בדין מאדם רע, שנאמר "לא תגורו מפני איש".

רעז שלא לרחם על עני בדין, שנאמר "ודל, לא תהדר בריבו".

רעח שלא להטות משפט אדם חוטא, שנאמר "לא תטה משפט אבליך"; למדו מפני השמועה, שזה אביון במצוות.

רעט שלא לרחם על המזיק בדיני קנסות, שנאמר "לא תחוס, עיניך".

רפ שלא להטות משפט גרים ויתומים, שנאמר "לא תטה, משפט גר יתום".

רפא שלא לשמע מאחד מבעלי דינין ואין חברו עמו,

שנאמר "לא תשא, שמע שוא".

רפב שלא לנטות אחרי רבים בדיני נפשות, אם היו המחיבין יתר על המזכין אחד, שנאמר "לא תהיה אחרי רבים, לרעת".

רפג שלא ילמד חובה מי שלמד זכות תחלה בדיני נפשות, שנאמר "לא תענה על רב, לנטת".

רפד שלא למנות בדינין אדם שאינו חכם בדיני תורה, אף על פי שהוא חכם בחכמות אחרות, שנאמר "לא תפירו פנים במשפט".

רפה שלא להעיד בשקר, שנאמר "לא תענה ברעך עד שקר".

רפו שלא יעיד בעל עברה, שנאמר "אל תשת ירך עם רשע, להיות עד חמס".

רפז שלא יעיד קרוב, שנאמר "לא יומתו אבות על בנים"; מפני השמועה למדו שלא יומתו אבות בעדות בנים, והוא הדין לשאר הקרובים.

רפח שלא לכרת הדין על פי עד אחד, שנאמר "לא יקום עד אחד באיש".

רפט שלא להרג נקי, שנאמר "לא תרצח".

רצ שלא לחתך הדין באמד הדעת, עד שיראו שני עדים גופו שלדבר, שנאמר "ונקי וצדיק אל תהרג".

רצא שלא יורה העד בדין שהעיד בו בדיני נפשות, שנאמר "ועד אחד, לא יענה בנפש".

רצב שלא להרג מחיב הריגה קדם שיעמד בדין, שנאמר "ולא ימות הרצח, עד עמדו לפני העדה".

רצג שלא לחוס על הרודף, אלא הורגין אותו קדם שיגיע לנרדף ויהרגנו או יגלה ערותו, שנאמר "וקצתה, את כפה: לא תחוס, עינך".

רצד שלא לענש האנוס, שנאמר "ולנער לא תעשה דבר".

רצה שלא לקח כפר מן הרוצח, שנאמר "ולא תקחו כפר לנפש רצח".

רצו שלא לקח כפר בגלות רוצח בשגגה, שנאמר "ולא תקחו כפר, לנוס אל עיר מקלטו".

רצז שלא לעמד על הדם, שנאמר "לא תעמד על דם רעך".

רצח שלא להניח מכשול, שנאמר "ולא תשים דמים בביתך".

רצט שלא להכשיל תם בדרך, שנאמר "ולפני עור, לא תתן מכשל".

ש שלא להוסיף במלקות המחיב מלקות, שנאמר "לא יסיף: פן יסיף".

שא שלא לרגל, שנאמר "לא תלך רכיל בעמך".

שב שלא לשנא בלב, שנאמר "לא תשנא את אחיך, בלבבך".

שג שלא להלפין פני אדם מישראל, שנאמר "הוכח תוכיח את עמיתך, ולא תשא עליו חטא".

שד שלא לנקם, שנאמר "לא תקם".

שה שלא לנטר, שנאמר "ולא תטר".

שו שלא לקח אם על הבנים, שנאמר "לא תקח האם, על הבנים".

שז שלא לגלח שער הנתק, שנאמר "ואת הנתק, לא יגלח".

שח שלא לתלש סימני צרעת, שנאמר "השמר בנגע הצרעת".

שט שלא לעבד ולזרע בנחל איתן, שנאמר "אשר לא יעבד בו, ולא יזרע".

שי שלא יתחייב חתן בדבר מצרפי רבים כל שנתו, כגון צבא ושמיירת החומה וכיוצא בהן, שנאמר "לא יצא בצבא, ולא יעבר עליו לכל דבר".

שיא שלא להחיות מכשף, שנאמר "מכשפה, לא תחיה".

שיב שלא להמרות על פי בית דין, שנאמר "לא תסור, מפל הדבר".

שיג שלא להוסיף על מצוות התורה, בין תורה שבכתב בין בפרושה שקבלו על פה, שנאמר "את כל הדבר, אשר אנכי מצוה אתכם אתו תשמרו, לעשות: לא תסף עליו".

שיד שלא לגרע מפל מצוות התורה, שנאמר "ולא תגרע ממנו".

שטו שלא לקלל הדין, שנאמר "א-להים, לא תקלל".

שטז שלא לקלל הנשיא, והוא המלך או ראש ישיבת ארץ ישראל, שנאמר "ונשיא בעמך, לא תאר".

שטז שלא לקלל אחד משאר ישראל, שנאמר "לא תקלל חרש".

שיח שלא לקלל אב ואם, שנאמר "ומקלל אביו ואמו, מות יומת".

שיט שלא להכות אב ואם, שנאמר "ומכה אביו ואמו, מות יומת".

שכ שלא לעשות מלאכה בשבת, שנאמר "לא תעשה כל מלאכה".

שכא שלא להלך חוץ לתחום מדינה פהולכי דרכים בשבת, שנאמר "אל יצא איש ממקומו".

שכב שלא לענש בשבת, שנאמר "לא תבערו אש, בכל יום: פן יסיף".

משבתיכם."

שכג שלא לעשות מלאכה בראשון שלפסח, שנאמר "כל מלאכה, לא יעשה בהם".

שכד שלא לעשות מלאכה בשביעי שלפסח, שנאמר "כל מלאכה, לא יעשה בהם".

שכה שלא לעשות מלאכה בחג השבועות, שנאמר בו "כל מלאכת עבדה, לא תעשו".

שכו שלא לעשות מלאכה באחד לחדש השביעי, שנאמר בו "כל מלאכת עבדה, לא תעשו".

שכז שלא לעשות מלאכה ביום הפורים, שנאמר בו "כל מלאכה לא תעשו".

שכח שלא לעשות מלאכה בראשון שלחג, שנאמר בו "כל מלאכת עבדה, לא תעשו".

שכט שלא לעשות מלאכה ביום שמיני שלחג, שנאמר בו "כל מלאכת עבדה, לא תעשו".

של שלא לגלות ערות אם, שנאמר "אמך היא, לא תגלה ערותה".

שלא שלא לגלות ערות אשת אב, שנאמר "ערות אשת אביך, לא תגלה".

שלב שלא לגלות ערות אחות, שנאמר "ערות אחותך... לא תגלה".

שלג שלא לגלות ערות אחות מן האב ומן האם, שנאמר "ערות בת אשת אביך... אחותך היא לא תגלה, ערותה".

שלד שלא לגלות ערות בת הבן, שנאמר "ערות בת בנך".

שלה שלא לגלות ערות בת הבת, שנאמר "או בת בתיך, לא תגלה ערותן".

שלו שלא לגלות ערות הבת; ולמה לא נתפרשה בתורה, מפני שאסור בת הבת שתק מן הבת, ומפי השמועה למדו שאסור הבת מגופי תורה, כשאר עריות.

שלוז שלא לגלות ערות אשה ובתה, שנאמר "ערות אשה ובתה, לא תגלה".

שלח שלא לגלות ערות אשה ובת בנה, שנאמר "את בת בנה".

שלט שלא לגלות ערות אשה ובת בתי, שנאמר "ואת בת בתי, לא תקח".

שמ שלא לגלות ערות אחות האב, שנאמר "ערות אחות אביך, לא תגלה".

שמא שלא לגלות ערות אחות האם, שנאמר "ערות אחות אמך, לא תגלה".

שמב שלא לגלות ערות אשת אחי האב, שנאמר "אל אשתו לא תקרב, דדתך היא".

שמג שלא לגלות ערות אשת הבן, שנאמר "ערות פלתיך, לא תגלה".

שמד שלא לגלות ערות אשת אח, שנאמר "ערות אשת אחיך, לא תגלה".

שמה שלא לגלות ערות אחות אשה, שנאמר "ואשה אל אחתה, לא תקח".

שמו שלא לגלות ערות נדה, שנאמר "ואל אשה, בנדת טמאתה לא תקרב".

שמז שלא לגלות ערות אשת איש, שנאמר "ואל אשת, עמיתך לא תתן שכבתך".

שמח שלא לשכב עם בהמה, שנאמר "ובכל בהמה לא תתן שכבתך".

שמט שלא תביא אשה בהמה עליה, שנאמר "ואשה, לא תעמד לפני בהמה לרבעה".

שנ שלא לשכב עם זכר, שנאמר "ואת זכר לא תשכב".

שנא שלא לגלות ערות האב עצמו, שנאמר "ערות אביך... לא תגלה".

שנב שלא לגלות ערות אחי האב עצמו, שנאמר "ערות אחי אביך, לא תגלה".

שנג שלא לקרב לעריות בדברים המביאים לידי גלוי ערוה, כגון חבוק ונשוק ורמיזה וקפיצה, שנאמר "אל כל שאר בשור, לא תקרבו לגלות ערוה"; מפני השמועה למדו שזו אזהרה לקריבה המביאה לידי גלוי ערוה.

שנד שלא ישא ממזר בת ישראל, שנאמר "לא יבא ממזר, בקהל ה'".

שנה שלא תהיה קדשה, והיא הנבעלת בלא כתובה וקדושין, שנאמר "לא תהיה קדשה".

שנו שלא יחזיר המגרש גרושתו אחר שנשאת לאחר, שנאמר "לא יוכל בעלה הראשון...".

שנז שלא תנשא היבמה לאחר חוץ מיבמה, שנאמר "לא תהיה אשת המת".

שנח שלא יגרש האונס אנוסתו, שנאמר "לא יוכל שלחה, כל ימיו".

שנט שלא יגרש מוציא שם רע את אשתו, שנאמר בו "לא יוכל לשלחה כל ימיו".

שס שלא יקח סריס בת ישראל, שנאמר "לא יבא פצוע דבא".

שסא שלא לסרס זכר מפל המינים, לא אדם ולא בהמה חיה ועוף, שנאמר "ובארצכם, לא תעשו".

שסב שלא למנות על ישראל איש מקהל גרים, שנאמר "לא תוכל לתת עליך איש נכרי".

שסג שלא ירבה המלך סוסים, שנאמר "לא ירבה לו סוסים".

שסד שלא ירבה המלך נשים, שנאמר "ולא ירבה לו נשים".

שסה שלא ירבה לו פסח וזהב, שנאמר "וכסף וזהב, לא ירבה לו מאד".

א אלו הם שש מאות ושלוש עשרה מצוות שנאמרו לו למשה בסיני, הן וכללותיהן ופרטותיהן ודקדוקיהן; וכל אותן הכללות והפרטות והדקדוקין והבאורין שלכל מצוה ומצוה, היא תורה שבעל פה שקבלו בית דין מפי בית דין.

ב ויש מצוות אחרות שנתחדשו אחר מתן תורה, וקבעו אותן נביאים וחכמים ופשוטו בכל ישראל כגון מקרא מגלה, ונר חנפה, ותענית תשעה באב, וימים, וערובין. ויש לכל מצוה ומצוה מאלו פרושין ודקדוקין; והכל יתבאר בחבור זה.

ג כל אלו המצוות שנתחדשו חיבין אנו לקבלם ולשמרם, שנאמר "לא תסור, מכל הדבר..."; ואינם תוספת על

דאנערשטאג (יום חמישי)

וראיתי לחלק חבור זה לארבעה עשר ספרים:

שמשים ויובלות, ומעשרות ותרומות, ושאר מצוות הנגללים עמהן מענינם. וקראתי שם ספר זה ספר זרעים. ספר שמיני. אכלל בו מצוות שהן כבנין מקדש וקרפנות צבור התמידין. וקראתי שם ספר זה ספר עבודה.

ספר תשיעי. אכלל בו מצוות שהם בקרפנות היחיד. וקראתי שם ספר זה ספר הקרפנות.

ספר עשירי. אכלל בו מצוות שהן בטהרות ושמאות. וקראתי שם ספר זה ספר טהרה.

ספר אחד עשר. אכלל בו מצוות שבין אדם לחברו, ויש בהן הזק תחלה בממון או בגוף. וקראתי שם ספר זה ספר נזקים.

ספר שנים עשר. אכלל בו מצוות מכירה וקניה. וקראתי שם ספר זה ספר קנין.

ספר שלושה עשר. אכלל בו מצוות שבין אדם לחברו, בשאר הדינין שאין בתחלתן הזק כגון שומרים, ובעלי חובות, וטענות וכפירות. וקראתי שם ספר זה ספר משפטים.

ספר ארבעה עשר. אכלל בו מצוות שהן מסורין לסנהדרין כגון מיתות בית דין, וקבלת עדות, ודין המלך ומלחמותיו. וקראתי שם ספר זה ספר שופטים.

וזה הוא חלוקת הלכות שלחבור זה לפי עניני הספרים, וחלוקת המצוות לפי עניני ההלכות.

ספר ראשון. אכלל בו כל המצוות שהן עיקר דת משה רבנו, וצריך אדם לידע אותן תחלת הכל כגון יחוד שמו ברוך הוא, ואסור עבודה זרה. וקראתי שם ספר זה ספר המדע.

ספר שני. אכלל בו המצוות שהן תדירות, שנצטוינו בהם כדי לאהב את המקום ולזכרו תמיד כגון קרית שמע, ותפלה, ותפלין, וברכות; ומילה בכללן, לפי שהיא אות בבשרנו להזכיר תמיד בשעה שאין שם לא תפלין ולא ציצית וכיוצא בהן. וקראתי שם ספר זה ספר אהבה.

ספר שלישי. אכלל בו המצוות שהם בזמנים ידועים כגון שבת, ומועדות. וקראתי שם ספר זה ספר זמנים.

ספר רביעי. אכלל בו מצוות שלבעילה כגון קדושין וגרושין, ויבום וחליצה. וקראתי שם ספר זה ספר נשים.

ספר חמישי. אכלל בו מצוות שלביאות אסורות, ומצוות שלמאכלות אסורות לפי שבשני ענינים האלו קדשנו המקום והבדילנו מן האמות בעריות ובמאכלות אסורות, ובשניהם נאמר "ואבדל אתכם מן העמים", "אשר הבדלתי אתכם מן העמים". וקראתי שם ספר זה ספר קדשה.

ספר ששי. אכלל בו מצוות שיתחייב בהם מי שאסר עצמו בדברים כגון שבועות ונדריים. וקראתי שם ספר זה ספר הפלאה.

ספר שביעי. אכלל בו מצוות שהם בזרע הארץ כגון

ספר המדע

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות יסודי התורה, הלכות דעות, הלכות תלמוד תורה, הלכות עבודה זרה וחקות הגויים, הלכות תשובה.

הלכות יסודי התורה. יש בכללן עשר מצוות שש מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: לידע שיש שם א-לוה; שלא יעלה במחשבה שיש שם א-לוה זולתי ה'; ליחדו; לאהבו; ליראה ממנו; לקדש שמו; שלא לחלל שמו; שלא לאבד דברים שנקרא שמו עליהן; לשמע מן הנביא המדבר בשמו; שלא לנסותו.

הלכות דעות. יש בכללן אחת עשרה מצוות חמש מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: להדמות בדרכיו; להדבק ביודעיו; לאהב את רעים; לאהב את הגרים; שלא לשנא אחים; להוכיח; שלא להלבין פנים; שלא לענות אמללין; שלא להלך רכיל; שלא לנקם; שלא לנטר.

הלכות תלמוד תורה. יש בכללן שתי מצוות עשה: ללמד תורה; לכבד מלמדיה ויודעייה.

הלכות עבודה זרה וחקות הגויים. יש בכללן אחת וחמשים מצוות שתי מצוות עשה, ותשע וארבעים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: שלא לפנות אחר עבודה זרה; שלא לתור אחר הרהור הלב וראית העינים; שלא לגדף; שלא יעבד אותה פדרך עבודתה; שלא ישתחוה לה; שלא לעשות פסל לעצמו; שלא לעשות פסל אפלו לאחרים; שלא לעשות צורות אפלו לנואי; שלא להדיח אחרים אחריה; לשרף עיר הנדחת; שלא לבנותה; שלא להנות מפל ממונה; שלא להסית יחיד לעבדה; שלא לאהב המסית; שלא לעזב שנאתו; שלא להצילו; שלא ללמד עליו זכות; שלא ימנע מללמד עליו חובה; שלא להתנבא בשמה; שלא לשמע מן המתנבא בשמה; שלא להתנבא בשקר, ואפלו בשם ה'; שלא לגור מהריגת נביא שקר; שלא לשבע בשם עבודה זרה; שלא לעשות אוב; שלא לעשות דעוני; שלא להעביר למלך; שלא להקים מצבה; שלא להשתחוות על אבן משכית; שלא לטע אשרה; לאבד עבודה זרה וכל הנעשה בשבילה; שלא להנות בעבודה זרה ובכל משמשיה; שלא להנות בצפויי נעבד; שלא לכרת ברית לעובדי עבודה זרה; שלא לחן עליהם; שלא ישבו בארצנו; שלא להדמות במנהגותם ובמלבושם; שלא לנחש; שלא לקסם; שלא לעונן; שלא לחבר חבר; שלא לדרש אל המתים; שלא לשאל באוב; שלא לשאל בידעוני; שלא לכשף; שלא להקיף פאת ראש; שלא להשחית פאת הזקן; שלא יעדה איש עדי אשה; שלא תעדה אשה עדי איש; שלא לכתב קעקע; שלא להתגודד; שלא לעשות קרחה על מת.

הלכות תשובה. מצוות עשה אחת, והיא שישוב החוטא מחטאו לפני ה', ויתודה.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, חמש ושבעים שש עשרה מהן מצוות עשה, ותשע וחמשים מצוות לא תעשה.

ספר אהבה

הלכותיו שש, וזה הוא סדורן: הלכות קרית שמע, הלכות תפלה וברכת פוהגים, הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה, הלכות ציצית, הלכות ברכות, הלכות מילה.

הלכות קרית שמע. מצוות עשה אחת, והיא לקרות קרית שמע פעמים ביום.

הלכות תפלה וברכת פוהגים. יש בכללן שתי מצוות עשה: לעבד את ה' בתפלה בכל יום; לברך פוהגים את ישראל בכל יום.

הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה. יש בכללן חמש מצוות עשה; וזה הוא פרטן: להיות תפלין על הראש; לקשרם על היד; לקבץ מזוזה בפתחי השערים; לכתב כל איש ספר תורה לעצמו; לכתב המלך ספר שני לעצמו כדי שיהיה לו שני ספרי תורה.

הלכות ציצית. מצוות עשה אחת, והיא לעשות ציצית על כנפי הכסות.

הלכות ברכות. מצוות עשה אחת, והיא לברך את שמו אחר אכילה.

הלכות מילה. מצוות עשה אחת, והיא למול את הזכרים ביום השמיני.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, אחת עשרה מצוות עשה.

ספר זמנים

הלכותיו עשר, וזה הוא סדורן: הלכות שבת, הלכות ערובין, הלכות שביתת עשור, הלכות שביתת יום טוב, הלכות חמץ ומצה, הלכות שופר וספה ולולב, הלכות שקלים, הלכות קדוש החדש, הלכות תעניות, הלכות מגלה וחספה.

הלכות שבת. יש בכללן חמש מצוות שתי מצוות עשה, ושלוש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: לשבת בשביעי; שלא לעשות בו מלאכה; שלא לענש בשבת; שלא לצאת חוץ לגבול בשבת; לקדש היום בזכירה.

הלכות ערובין. מצוות עשה אחת, והיא מדברי סופרים ואינה מן המנין.

הלכות שביתת עשור. יש בכללן ארבע מצוות שתי מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: לשבת בו ממלאכה; שלא לעשות בו מלאכה; להתענות בו; שלא

לֹאכַל וְלִשְׁתּוֹת בּוֹ.

הַלְפוֹת שְׂבִיתת יוֹם טוֹב. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁתֵּים עָשָׂר מִצְוֹת
שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטֵן:
לְשַׁבֵּת בְּרֵאשׁוֹן שְׁלֹפְסַח; שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלֶאכֶה; לְשַׁבֵּת
בְּשַׁבְּיַעֵי שְׁלֹפְסַח; שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלֶאכֶה; לְשַׁבֵּת בְּיוֹם חַג
הַשְּׁבוּעוֹת; שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלֶאכֶה; לְשַׁבֵּת בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה;
שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלֶאכֶה; לְשַׁבֵּת בְּרֵאשׁוֹן שְׁלַחַג הַסְּפוֹת;
שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלֶאכֶה; לְשַׁבֵּת בְּשִׁמְנֵי שְׁלַחַג; שְׁלֹא
לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלֶאכֶה.

הַלְפוֹת חֶמֶץ וּמִצָּה. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת שְׁלוֹשׁ מִצְוֹת
עֲשֵׂה, וְחֲמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: שְׁלֹא
לֹאכַל חֶמֶץ בְּיוֹם אַרְבַּעַת עָשָׂר מִחֻצוֹת הַיּוֹם וּלְמַעְלָה;
לְהַשְׁבִּית שְׂאוֹר מֵאַרְבַּעַת עָשָׂר; שְׁלֹא לֹאכַל חֶמֶץ כֹּל
שִׁבְעָה; שְׁלֹא לֹאכַל תַּעְרֶכֶת חֶמֶץ כֹּל שִׁבְעָה; שְׁלֹא יֵרָאֶה
חֶמֶץ כֹּל שִׁבְעָה; שְׁלֹא יִמָּצֵא חֶמֶץ כֹּל שִׁבְעָה; לֹאכַל מִצָּה
בְּלֵילֵי הַפֶּסַח; לְסַפֵּר בִּיציאת מצרים באותו הַלַּיְלָה.

הַלְפוֹת שׁוֹפָר וְסֶפֶה וְלוּלָב. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁלוֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה;
וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: לְשַׁמֵּעַ קוֹל שׁוֹפָר בְּאַחַד בְּתֻשְׁרֵי; לְיִשֵּׁב
בְּסֶפֶה שִׁבְעַת יְמֵי הַחֹג; לְטַל לוּלָב בְּמִקְדָּשׁ כֹּל שִׁבְעַת יְמֵי
הַחֹג.

הַלְפוֹת שְׁקָלִים. מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לִתֵּן כֹּל אִישׁ
מִחֻצֵי הַשָּׁקֶל בְּכֹל שָׁנָה.

הַלְפוֹת קְדוּשׁ הַחֹדֶשׁ. מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְחַשֵּׁב
וְלִידַע וְלִקְבַע בְּאֵיזָה יוֹם הוּא תַחֲלַת כֹּל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ
מִחֻדְשֵׁי הַשָּׁנָה.

הַלְפוֹת תַּעֲנִיּוֹת. מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְהַתְעַנּוֹת וְלוֹעֵק
לִפְנֵי ה' בַּעֲת כֹּל צָרָה גְדוּלָה שֶׁתְּבוֹא עַל הַצְּבוּר.

הַלְפוֹת מַגְלָה וְחֻנְפָּה. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה מִדְּבָרֵי
סוֹפְרִים, וְאֵינָם מִן הַמִּנְיָן.

נִמְצְאוּ כֹל הַמִּצְוֹת שֶׁלַּתּוֹרָה הַנִּכְלָלוֹת בְּסִפְרֵי זֶה, חֲמֵשׁ
וּשְׁלוֹשִׁים תִּשְׁעַת עֲשָׂרָה מִהֵן מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ עֲשָׂרָה
מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְיֵשׁ בּוֹ שְׁלוֹשׁ מִצְוֹת מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים.

סֵפֶר נְשִׁים

הַלְפוֹתֵינוּ חֲמֵשׁ, וְזֶה הוּא סְדוּרָן: הַלְפוֹת אִישׁוֹת, הַלְפוֹת
גְּרוּשִׁין, הַלְפוֹת יְבוּם וְחֻלִּיצָה, הַלְפוֹת נַעֲרָה בְּתוּלָה, הַלְפוֹת
סוּטָה.

הַלְפוֹת אִישׁוֹת. יֵשׁ בְּכֻלָּן אַרְבַּע מִצְוֹת שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה,
וְשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: לְשֹׂא אִשָּׁה
בְּכַתְּפָה וְקִדּוּשִׁין; שְׁלֹא תַבְעֵל אִשָּׁה בְּלֹא כַתְּפָה וְקִדּוּשִׁין;
שְׁלֹא יִמְנַע שְׂאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה; לְפָרוֹת וּלְרִבּוֹת מִמֶּנָּה.

הַלְפוֹת גְּרוּשִׁין. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁתֵּי מִצְוֹת: מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְהִיא
שִׁיגְרַשׁ הַמְּגֻרָשׁ בְּסִפְרֵי; שְׁלֹא יַחְזִיר גְּרוּשְׁתּוֹ מִשְּׁנִישָׂאת.

הַלְפוֹת יְבוּם וְחֻלִּיצָה. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁלוֹשׁ מִצְוֹת שְׁתֵּי מִצְוֹת

עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: לְיָבֵם;
לְחַלֵּץ; שְׁלֹא תִנָּשֵׂא יְבָמָה לְאִישׁ זָר עַד שֶׁתְּסוּר רְשׁוֹת
הַיָּבֵם מֵעָלֶיהָ.

הַלְפוֹת נַעֲרָה בְּתוּלָה. יֵשׁ בְּכֻלָּן חֲמֵשׁ מִצְוֹת שְׁלוֹשׁ מִצְוֹת
עֲשֵׂה, וְשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: לְקַנֵּס
הַמִּפְתָּה; שִׁישָׂא הָאוֹנֵס אֲנוֹסָתוֹ; שְׁלֹא יִגְרַשׁ הָאוֹנֵס;
שֶׁתִּשָּׁב אִשָּׁת מוֹצִיא שֵׁם רָע תַּחַת בַּעֲלָהּ לְעוֹלָם; שְׁלֹא
יִגְרַשׁ מוֹצִיא שֵׁם רָע אֶת אִשְׁתּוֹ.

הַלְפוֹת סוּטָה. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁלוֹשׁ מִצְוֹת אַחַת מִצְוֹת עֲשֵׂה,
וְשְׁתֵּים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: לַעֲשׂוֹת לְסוּטָה
כְּתוּרַת הַקְּנָאוֹת הַסְּדוּרָה בְּתוּרָה; שְׁלֹא לִתֵּן שָׁמֶן עַל
קֶרְבָּנָה; שְׁלֹא לִתֵּן עָלָיו לְבוֹנָה.

נִמְצְאוּ כֹל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסִפְרֵי זֶה, שִׁבְעַת עֲשָׂרָה מִהֵן
תִּשְׁעַת מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

פְּרִיטָאג (יוֹם הַשִּׁישִׁי)

סֵפֶר קְדָשָׁה

הַלְפוֹתֵינוּ שְׁלוֹשׁ, וְזֶה הוּא סְדוּרָן: הַלְפוֹת אֶסְרוּרֵי בִיָּאָה,
הַלְפוֹת מֵאַכְלוֹת אֶסְרוּרוֹת, הַלְפוֹת שְׁחִיטָה.

הַלְפוֹת אֶסְרוּרֵי בִיָּאָה. יֵשׁ בְּכֻלָּן שִׁבְעַת וּשְׁלוֹשִׁים מִצְוֹת
אַחַת מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ וּשְׁלוֹשִׁים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה
הוּא פְּרָטֵן: שְׁלֹא לְבוֹא עַל הָאֵם; שְׁלֹא לְבוֹא עַל אִשָּׁת
הָאָב; שְׁלֹא לְבַעַל אַחֹת; שְׁלֹא לְבַעַל בַּת אִשָּׁת אָב; שְׁלֹא
לְבַעַל בַּת הַבֵּן; שְׁלֹא לְבַעַל בַּת; שְׁלֹא לְבַעַל בַּת הַבַּת; שְׁלֹא
לְשֹׂא אִשָּׁה וּבַתָּהּ; שְׁלֹא לְשֹׂא אִשָּׁה וּבַת בְּנָהּ; שְׁלֹא לְשֹׂא
אִשָּׁה וּבַת בַּתָּהּ; שְׁלֹא לְבַעַל אַחֹת אָב; שְׁלֹא לְבַעַל אַחֹת
אָם; שְׁלֹא לְבַעַל אִשָּׁת אַחֵי הָאָב; שְׁלֹא לְבַעַל אִשָּׁת הַבֵּן;
שְׁלֹא לְבַעַל אִשָּׁת אַח; שְׁלֹא לְבַעַל אַחֹת אִשְׁתּוֹ; שְׁלֹא
לְשַׁכַּב עִם בַּהֲמָה; שְׁלֹא תִבְיֵא אִשָּׁה בַּהֲמָה עָלֶיהָ; שְׁלֹא
לְשַׁכַּב עִם זָכָר; שְׁלֹא לְגַלוֹת עֲרוֹת אָב; שְׁלֹא לְגַלוֹת עֲרוֹת
אַחֵי אָב; שְׁלֹא לְבַעַל אִשָּׁת אִישׁ; שְׁלֹא לְבַעַל נְדֵה; שְׁלֹא
לְהַתְחַתֵּן בְּגוֹיִים; שְׁלֹא יָבוֹא עֲמוּנֵי וּמוֹאָבִי בְּקָהֶל; שְׁלֹא
לְהִרְחִיק דוֹר שְׁלִישִׁי מִצָּרִי מְלִבּוֹא בְּקָהֶל; שְׁלֹא לְהִרְחִיק
דוֹר שְׁלִישִׁי אֲדוּמִי מְלִבּוֹא בְּקָהֶל; שְׁלֹא יָבוֹא מִמֶּזֶר בְּקָהֶל;
שְׁלֹא יָבוֹא סָרִיס בְּקָהֶל; שְׁלֹא לְסַרֵּס זָכָר, אֲפִלּוּ בַּהֲמָה חַיָּה
וְעוֹף; שְׁלֹא יִשָּׂא כוֹהֵן גָּדוֹל אֶלְמִנָּה; שְׁלֹא יִבְעַל כוֹהֵן גָּדוֹל
אֶלְמִנָּה, אֲפִלּוּ בְּלֹא נִשְׂוֹאִין; שִׁישָׂא כוֹהֵן גָּדוֹל בְּתוּלָה
בְּנַעֲרוֹתָהּ; שְׁלֹא יִשָּׂא כוֹהֵן גְּרוּשָׁה; שְׁלֹא יִשָּׂא זוֹנָה; שְׁלֹא
יִשָּׂא חֲלָלָה; שְׁלֹא יִקְרַב אָדָם לְאַחַת מִכָּל הָעֲרִירוֹת, וְאַף עַל
פִּי שְׁלֹא בְּעַל.

הַלְפוֹת מֵאַכְלוֹת אֶסְרוּרוֹת. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים
מִצְוֹת אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת לֹא
תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: לְבַדֵּק בְּסִימְנֵי בַּהֲמָה וְחַיָּה לְהַבְדִּיל
בֵּין טְמֵאָה לְטָהוֹרָה; לְבַדֵּק בְּסִימְנֵי הָעוֹף לְהַבְדִּיל בֵּין טְמֵא
לְטָהוֹר; לְבַדֵּק בְּסִימְנֵי חַגְבִּים לְהַבְדִּיל בֵּין טְמֵא לְטָהוֹר;

עֶשֶׂר מֵהֵן מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחֲמֵשׁ עֲשָׂרָה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר זְרָעִים

הַלְכוֹתָיו שִׁבְעָה, וְזֶה הוּא סְדוּרָן: הַלְכוֹת פְּלֵאִים, הַלְכוֹת מִתְנֹנֹת עֲנִיִּים, הַלְכוֹת תְּרוּמוֹת, הַלְכוֹת מַעֲשָׂרוֹת, הַלְכוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנִי וְנֹטֵעַ רְבִיעִי, הַלְכוֹת בְּפוּרִים וְשָׂאֵר מִתְנֹנֹת פְּהִנָּה שְׂבֻגָּבוּלִין, הַלְכוֹת שְׂמִטָּה וְיוֹבֵל.

הַלְכוֹת פְּלֵאִים. יֵשׁ בְּכֻלָּן חֲמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: שְׁלֹא לְזָרַע זְרָעִים כְּלֵאִים; שְׁלֹא לְזָרַע תְּבוּאָה אוֹ יֶרֶק בַּכֶּרֶם; שְׁלֹא לְהַרְבִּיעַ בַּהֵמָה כְּלֵאִים; שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶה בְּכֵלָאֵי בַּהֵמָה פֶּאֶחֶד; שְׁלֹא לְלַבֵּשׁ כְּלֵאִים.

הַלְכוֹת מִתְנֹנֹת עֲנִיִּים. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁלוֹשׁ עֲשָׂרָה מִצְוֹת שִׁבְעָה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: לְהִנִּיחַ פֶּאֶה; שְׁלֹא יִכְלֶה הַפֶּאֶה; לְהִנִּיחַ לֶקֶט; שְׁלֹא יִלְקֹט הַלֶּקֶט; לְעֹזֵב עוֹלְלוֹת בַּכֶּרֶם; שְׁלֹא יַעֲזוּב הַכֶּרֶם; לְעֹזֵב פְּרֵט הַכֶּרֶם; שְׁלֹא יִלְקֹט פְּרֵט הַכֶּרֶם; לְהִנִּיחַ הַשִּׁכְחָה; שְׁלֹא יֵשׁוּב לְקַחַת הַשִּׁכְחָה; לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר לְעֲנִיִּים; לְתַן צְדָקָה כְּמִסַּת יָד; שְׁלֹא יֵאֲמֹץ לְבָבוֹ עַל הָעֲנִי.

הַלְכוֹת תְּרוּמוֹת. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת שְׁתֵּים מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה גְדוּלָּה; לְהַפְרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר; שְׁלֹא יִקְדִּים תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת זֶה לְזֶה, אֲלֵא יַפְרִישׁ עַל הַסֵּדֶר; שְׁלֹא יֵאֱכַל זֶר תְּרוּמָה; שְׁלֹא יֵאֱכַל אֶפְלוֹ תוֹשֵׁב פּוֹהֵן אוֹ שְׂכִירוֹ תְּרוּמָה; שְׁלֹא יֵאֱכַל עֶרֶל תְּרוּמָה; שְׁלֹא יֵאֱכַל פּוֹהֵן טָמֵא תְּרוּמָה; שְׁלֹא תֵאֱכַל חֲלָלָה תְּרוּמָה, וְלֹא מוֹרֵם מִן הַקִּדְּשִׁים.

הַלְכוֹת מַעֲשֵׂר. מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה מֵשְׁנֵי הַזְרִיעָה וְלִתְנוֹ לְלוּיִים.

הַלְכוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנִי וְנֹטֵעַ רְבִיעִי. יֵשׁ בְּכֻלָּן תִּשְׁעַ מִצְוֹת שְׁלוֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שְׁנִי; שְׁלֹא לְהוֹצִיא דָמִיו בְּשָׂאֵר צִרְכֵי הָאָדָם, חוּץ מֵאֲכִילָה וּשְׂתִיָּה וְסִיכָה; שְׁלֹא לְאֲכֹלוֹ בְּטָמְאָה; שְׁלֹא לְאֲכֹלוֹ בְּאֲנִיּוֹת; שְׁלֹא לְאֲכֹל מַעֲשֵׂר שְׁנִי שְׁלֹדָגָן חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; שְׁלֹא לְאֲכֹל מַעֲשֵׂר תִירוּשׁ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; שְׁלֹא לְאֲכֹל מַעֲשֵׂר יִצְהָר חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; לְהִיּוֹת נֹטֵעַ רְבִיעִי בְּלוֹ קֹדֶשׁ, וְדִינוֹ לְהֵאֱכַל בִּירוּשָׁלַיִם לְבַעֲלָיו כְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי לְכָל דְּבָר; לְהַתְּוֹדוֹת וְהוּי הַמַּעֲשֵׂר.

הַלְכוֹת בְּפוּרִים עִם שָׂאֵר מִתְנֹנֹת פְּהִנָּה שְׂבֻגָּבוּלִין. יֵשׁ בְּכֻלָּן תִּשְׁעַ מִצְוֹת שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: לְהַפְרִישׁ בְּפוּרִים וּלְהַעֲלוֹתָן לְמִקְדָּשׁ; שְׁלֹא יֵאֱכַל הַפּוֹהֵן בְּפוּרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; לְקַרֹּת עֲלֵיהֶן; לְהַפְרִישׁ חֲלָה לַפּוֹהֵן; לְתַת זְרוּעַ וּלְחֲזִיִּים וּקְבָה לַפּוֹהֵן; לְתַת לוֹ רֵאשִׁית הַגֶּזֶז; לְפַדּוֹת בְּכוֹר הַבֵּן וּלְתַת פְּדִיוֹנוֹ לַפּוֹהֵן; לְפַדּוֹת פֶּטֶר חֲמוֹר וּלְתַת פְּדִיוֹנוֹ לַפּוֹהֵן; לְעַרְף פֶּטֶר חֲמוֹר, אִם לֹא רָצָה לְפַדּוֹתוֹ.

לְבַדֵּק בְּסִימְנֵי דָגִים לְהַבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר; שְׁלֹא לְאֲכֹל בַּהֵמָה וְחִיָּה טָמְאָה; שְׁלֹא לְאֲכֹל עוֹף טָמֵא; שְׁלֹא לְאֲכֹל דָּגִים טָמְאִים; שְׁלֹא לְאֲכֹל שְׂרָץ הָעוֹף; שְׁלֹא לְאֲכֹל שְׂרָץ הָאָרֶץ; שְׁלֹא לְאֲכֹל רֶמֶשׂ הָאָרֶץ; שְׁלֹא לְאֲכֹל תּוֹלְעַת הַפְּרוֹת כְּשֶׁתִּצָּא לְאָרֶץ; שְׁלֹא לְאֲכֹל שְׂרָץ הַמַּיִם; שְׁלֹא לְאֲכֹל גְּבֻלָּה; שְׁלֹא לְהַנּוֹת בְּשׂוֹר הַנֶּסְקָל; שְׁלֹא לְאֲכֹל טְרָפֶה; שְׁלֹא לְאֲכֹל אֶבֶר מִן הַחִי; שְׁלֹא לְאֲכֹל דָּם; שְׁלֹא לְאֲכֹל חֵלֶב בַּהֵמָה טְהוֹרָה; שְׁלֹא לְאֲכֹל גֵּיד הַנֶּשֶׁה; שְׁלֹא לְאֲכֹל בֶּשָׂר בַּחֵלֶב; שְׁלֹא לְבָשֵׁלוֹ; שְׁלֹא לְאֲכֹל לֶחֶם תְּבוּאָה חֲדָשָׁה; שְׁלֹא לְאֲכֹל קְלִי מִן הַחֲדָשׁ; שְׁלֹא לְאֲכֹל פְּרֵמֶל מִן הַחֲדָשׁ; שְׁלֹא לְאֲכֹל עֶרְלָה; שְׁלֹא לְאֲכֹל כְּלָאֵי הַכֶּרֶם; שְׁלֹא לְאֲכֹל טָבֵל; שְׁלֹא לְשִׁתּוֹת יַיִן גָּסֶד.

הַלְכוֹת שְׂחִיטָה. יֵשׁ בְּכֻלָּן חֲמֵשׁ מִצְוֹת שְׁלוֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשְׁתֵּים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: לְשַׁחֵט וְאַחַר כֵּךְ יֵאֱכַל; שְׁלֹא לְשַׁחֵט אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ בַּיּוֹם אֶחָד; לְכַסּוֹת דָּם חַיָּה וְעוֹף; שְׁלֹא לְקַח הָאֵם עַל הַבָּנִים; לְשַׁלַּח הָאֵם, אִם לְקַחָהּ עַל הַבָּנִים.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שִׁבְעִים מֵהֵן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשְׁתֵּים וְשִׁשִּׁים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר הַפְּלֵאָה

הַלְכוֹתָיו אַרְבַּע, וְזֶה הוּא סְדוּרָן: הַלְכוֹת שְׁבוּעוֹת, הַלְכוֹת נְדָרִים, הַלְכוֹת נְזִירוֹת, הַלְכוֹת עֶרְכִין וְחֶרֶמִין.

הַלְכוֹת שְׁבוּעוֹת. יֵשׁ בְּכֻלָּן חֲמֵשׁ מִצְוֹת אַחַת מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: שְׁלֹא לְשַׁבַּע בְּשֵׁמוֹ לְשִׁקָּר; שְׁלֹא לְשֵׂא שְׂמוֹ לְשׂוֹא; שְׁלֹא לְכַפֵּר בַּפִּקְדוֹן; שְׁלֹא לְשַׁבַּע עַל כְּפִירַת מָמוֹן; לְשַׁבַּע בְּשֵׁמוֹ בְּאַמַּת.

הַלְכוֹת נְדָרִים. יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁלוֹשׁ מִצְוֹת שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: שִׁישְׁמַר מוֹצֵא שְׁפָתָיו וַיַּעֲשֶׂה כְּמוֹ שְׁנָדֶר; שְׁלֹא יַחַל דְּבָרוֹ; שִׁיּוּפֵר הַנֶּדֶר אוֹ הַשְּׁבוּעָה, וְזֶה הוּא דִין הַפֶּר נְדָרִים הַמְּפָרֵשׁ בְּתוֹרָה שְׂבֻכְתָּב.

הַלְכוֹת נְזִירוֹת. יֵשׁ בְּכֻלָּן עֶשֶׂר מִצְוֹת שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: שִׁיגְדֵל הַנְּזִיר פְּרַע; שְׁלֹא יִגְלַח שְׁעָרוֹ כֹּל יְמֵי נְזָרוֹ; שְׁלֹא יִשְׁתֶּה הַנְּזִיר יַיִן וְלֹא תַעֲרֹכֶת יַיִן, וְאֶפְלוֹ חֲמֵץ שְׁלֵהָן; שְׁלֹא יֵאֱכַל עֲנָבִים לְחַיִּים; שְׁלֹא יֵאֱכַל צְמוּקִים; שְׁלֹא יֵאֱכַל חֲרֻצִּים; שְׁלֹא יֵאֱכַל זֹגִינִין; שְׁלֹא יִכְנֹס לְאֹהֶל הַמֵּת; שְׁלֹא יִטְמֵא לְמֵתִים; שִׁיגְלַח עַל הַקְּרָבָנוֹת, כְּשִׁישְׁלִים נְזִירוֹתוֹ אוֹ כְּשִׁישְׁטָמָא.

הַלְכוֹת עֶרְכִין וְחֶרֶמִין. יֵשׁ בְּכֻלָּן שִׁבְעַ מִצְוֹת חֲמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשְׁתֵּים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: לְדוֹן בְּעֶרְכֵי אָדָם כְּאֲשֶׁר מְפָרֵשׁ בְּתוֹרָה, וְזֶה הוּא דִין עֶרְכֵי אָדָם; דִּין עֶרְכֵי בַהֵמָה; דִּין עֶרְכֵי בְּתִים; דִּין עֶרְכֵי שְׂדוֹת; דִּין מַחֲרִים נְכֹסִיו; שְׁלֹא יִמְכַר חֶרֶם; שְׁלֹא יִגְאֹל חֶרֶם.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים

הלכות שמטה ויובל. יש בכללן שתים ועשרים מצוות תשע מצוות עשה, ושלוש עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: שתשבת הארץ ממלאכה בשביעית; שלא יעבד עבודת הארץ בשנה זו; שלא יעבד עבודת האילן בשנה זו; שלא יקצר הספיח כנגד הקוצרים; שלא יבצר הנזירים כנגד הבוצרים; שישמיט מה שתוציא הארץ; שישמיט כל הלואות; שלא יגש ולא יתבע הלואה; שלא ימנע מלהלוות קדם השמטה כדי שלא יאבד ממונו; לספר שנים שבע שבע; לקדש שנת החמשים; לתקע בשופר בעשירי לתשרי כדי לצאת עבדים חפשיים; שלא תעבד אדמה בשנה זו; שלא יקצר ספיחיה כנגד הקוצרים; שלא יבצר נזיריה כנגד הבוצרים; לתן גאלה לארץ בשנה זו, והוא דין שדה אחזה ושדה מקנה; שלא תמכר הארץ לצמיתות; דין פתי ערי חומה; שלא ינחל כל שכט לוי בארץ ישראל, אלא נותנין להם ערים מתנה לשבת בהם; שלא יקח שכט לוי חלק בבזה; לתן ללויים ערים לשבת ומגרשיהם; שלא ימכר מגרש עריהם, אלא גואלין לעולם בין לפני היובל בין לאחר היובל.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שבע וששים מהן שלוששים מצוות עשה, ושבע ושלושים מצוות לא תעשה.

ספר עבודה

הלכותיו תשע, וזה הוא סדורן: הלכות בית הבחירה, הלכות פלי המקדש והעובדין בו, הלכות ביאת המקדש, הלכות אסורי מזבח, הלכות מעשה הקרבנות, הלכות תמידין ומוספין, הלכות פסולי המקדשין, הלכות עבודת יום הכפורים, הלכות מעילה.

הלכות בית הבחירה. יש בכללן שש מצוות שלוש מצוות עשה, ושלוש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: לבנות מקדש; שלא לבנות המזבח גזית; שלא לעלות במעלות עליו; ליראה מן המקדש; לשמר את המקדש סביב; שלא להשבית שמירת המקדש.

הלכות פלי המקדש והעובדים בו. יש בכללן ארבע עשרה מצוות שש מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: לעשות שמן המשחה; שלא לעשות כמוהו; שלא לסוך ממנו; שלא לעשות פמתכנת הקטרת; שלא להקטיר על מזבח הזהב חוץ מן הקטרת; לשאת הארון על הפתח; שלא יסורו הפדים ממנו; שיעבד הלוי במקדש; שלא יעשה אחד במלאכת חברו במקדש; לקדש הכוהן לעבודה; שיהיו כל המשמרות שוות ברגלים; ללפש בגדי כהנה לעבודה; שלא יקרע המעיל; שלא יזח החשן מעל האפוד.

הלכות ביאת המקדש. יש בכללן חמש עשרה מצוות שתי מצוות עשה, ושלוש עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: שלא יפגס כוהן שפור למקדש; שלא יפגס לו כוהן

פרוע ראש; שלא יפגס לו כוהן קרוע בגדים; שלא יפגס כוהן בכל עת אל ההיכל; שלא יצא כוהן מן המקדש בשעת העבודה; לשלח טמאים מן המקדש; שלא יפגס טמא למקדש; שלא יפגס טמא להר הבית; שלא ישמש טמא; שלא ישמש טבול יום; לקדש העובד ידיו ורגליו; שלא יפגס בעל מום להיכל ולמזבח; שלא יעבד בעל מום; שלא יעבד בעל מום עובר; שלא יעבד זר.

הלכות אסורי מזבח. יש בכללן ארבע עשרה מצוות ארבע מצוות עשה, ועשר מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: להקריב כל הקרבנות תמימין; שלא להקדיש בעל מום למזבח; שלא ישחט; שלא יזרק דמו; שלא יקטיר חלב; שלא יקריב בעל מום עובר; שלא יקריב בעל מום, אפלו בקרבנות הגויים; שלא יטיל מום בקדשים; לפדות פסולי המקדשין; להקריב מיום השמיני והלאה, וקדם זמן זה הוא הנקרא מחסר זמן ואין מקריבין אותו; שלא להקריב אתנן ומחיר; שלא להקטיר שאור ודבש; למלח כל הקרבנות; שלא להשבית המלח מעל הקרבנות.

הלכות מעשה הקרבנות. יש בכללן שלוש ועשרים מצוות עשר מצוות עשה, ושלוש עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: לעשות העולה כמעשיה הכתובים על הסדר; שלא לאכל בשר העולה; סדר החטאת; שלא לאכל מבשר חטאת הפנימית; שלא יבדיל בחטאת העוף; סדר האשם; שיאכלו הכוהנים בשר קדשי הקדשים במקדש; שלא יאכלום חוץ לעזרה; שלא יאכל זר מקדשי קדשים; סדר השלמים; שלא לאכל בשר קדשים קלים קדם זריקת דמים; לעשות כל מנחה כסדר מעשיה הפתובין בתורה; שלא ישים שמן על מנחת חוטא; שלא יתן עליה לבונה; שלא תאכל מנחת כוהן; שלא תאפה מנחה חמץ; שיאכלו הכוהנים שירי מנחות; שיביא כל נדריו ונדבותיו ברגל שפגע בו ראשון; שלא יאחר נדריו ונדבותיו ושאר דברים שהוא חייב בהן; להקריב כל הקרבנות בבית הבחירה; להביא קדשי חוצה לארץ לבית הבחירה; שלא לשחט קרבנות חוץ לעזרה; שלא להקריב קרבן חוץ לעזרה.

הלכות תמידין ומוספין. יש בכללן תשע עשרה מצוות שמונה עשרה מצוות עשה, ואחת מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: להקריב שני כבשים בכל יום עולות; להדליק אש על המזבח בכל יום; שלא לכפותה; להרים את הדשן בכל יום; להקטיר קטרת בכל יום; להדליק נרות בכל יום; שיקריב כוהן גדול מנחה בכל יום, והיא הנקראת חבתין; להוסיף שני כבשים עולות בשבת; לעשות לחם הפנים; מוסף ראשי חדשים; מוסף הפסח; להקריב עמר התנופה; לספר כל איש ואיש שבעה שבועות מיום הקרבת העמר; מוסף עצרת; להביא שתי הלחם עם הקרבנות הפאות בגלל הלחם ביום עצרת; מוסף ראש השנה; מוסף יום צום; מוסף החג; מוסף שמיני עצרת.

הלכות פסולי המקדשין. יש בכללן שמונה מצוות שתי מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטין: שלא לאכל קדשים שנפסלו ושהטל בהם מום; שלא לאכל פגול; שלא יותיר קדשים לאחר זמנן; שלא יאכל נותר; שלא יאכל קדשים שננטמו; שלא יאכל אדם שננטמא את הקדשים; לשרף את הנותר; לשרף את הטמא.

הלכות עבודת יום הכפורים. מצות עשה אחת והיא שיעשה מעשה יום הכפורים פלו על הסדר כמו שכתוב בפרשת אחרי מות, הקרבנות והודיין ושלוח השעיר ושאר העבודה.

הלכות מעילה. יש בכללן שלוש מצוות אחת מצות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטין: לשלם המועל אשר חטא בתוספת חמש וקרפן, וזה הוא דין המועל; שלא לעבד בקדשים; שלא לגז קדשים.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, מאה ושלוש מהן שבע וארבעים מצוות עשה, ושש וחמשים מצוות לא תעשה.

ספר הקרבנות

הלכותיו שש, וזה הוא סדורן: הלכות קרבן פסח, הלכות חגיגה, הלכות בכורות, הלכות שגגות, הלכות מחסרי כפרה, הלכות תמורה.

הלכות קרבן פסח. יש בכללן שש עשרה מצוות ארבע מצוות עשה, ושתיים עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטין: לשחט הפסח בזמנו; שלא לזבח אותו על החמץ; שלא תלין אמוריו; לשחט פסח שני; לאכל בשר הפסח על מצה ומרור בלילי חמשה עשר; לאכל בשר פסח שני על מצה ומרור בלילי חמשה עשר לחדש השני; שלא יאכל גא ומבשל; שלא יוציא מבשר הפסח חוץ לחבורה; שלא יאכל ממנו משמד; שלא יאכיל ממנו לתושב או שכיר; שלא יאכל ממנו ערל; שלא ישבר בו עצם; שלא ישבר עצם בפסח שני; שלא ישאיר ממנו לבקר; שלא ישאיר שני לבקר; שלא ישאיר מבשר חגיגת ארבעה עשר עד יום שלישי.

הלכות חגיגה. יש בכללן שש מצוות ארבע מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטין: להראות פני ה' לחג בשלושה רגלים; לשמח ברגלים; שלא יראה ריקם; שלא יעזב לוי מלשמחו ולתן לו מתנותיו ברגלים; להקהיל את העם בחג הסכות במוצאי שמיטה.

הלכות בכורות. יש בכללן חמש מצוות שתי מצוות עשה, ושלוש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטין: להפריש בכורות; שלא יאכל בכור תמים חוץ לירושלים; שלא יפדה הבכור; להפריש מעשר בהמה; שלא יגאל מעשר בהמה. וכללתי המעשר עם הבכור לפי שמעשה שניהם כאחד, והכתוב פללו עמו: שנאמר "ואת דמם תזרק" כן

למדו מפי השמועה, שזה דם מעשר ודם בכור.

הלכות שגגות. יש בכללן חמש מצוות עשה; וזה הוא פרטין: שיקריב היחיד קרבן חטאת קבוע על שגגתו; שיקריב אשם מי שלא נודע לו אם חטא אם לא חטא עד שיודע לו ויביא חטאתו, וזה הוא הנקרא אשם תלוי; שיקריב החוטא אשם על עברות ידועות, וזה הוא הנקרא אשם ודאי; שיקריב החוטא קרבן על עברות ידועות, אם היה עשיר בהמה ואם היה עני עוף או עשירית האיפה, וזה הוא הנקרא קרבן עולה ויורד; שיקריבו הסנהדרין קרבן, אם טעו והורו שלא כהלכה באחת מן החמורות.

הלכות מחסרי כפרה. יש בכללן ארבע מצוות עשה; וזה הוא פרטין: שתקריב הזבה כשתטהר קרבן; שתקריב היולדת כשתטהר קרבן; שיקריב הזב כשיטהר קרבן; שיקריב מצרע כשיטהר קרבן. ואחר שיקריבו קרבנותיהן, תגמר טהרתן.

הלכות תמורה. יש בכללן שלוש מצוות אחת מצות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטין: שלא ימיר; שתהיה התמורה קדש, אם המיר; שלא ישנה הקדשים מקדשה לקדשה.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, תשע ושלושים מהן עשרים מצוות עשה, ותשע עשרה מצוות לא תעשה.

שבת קודש

ספר טהרה

הלכותיו שמונה, וזה הוא סדורן: הלכות טמאת מת, הלכות פרה אדמה, הלכות טמאת צרעת, הלכות מטמאי משכב ומושב, הלכות שאר אבות הטמאות, הלכות טמאת אכלין, הלכות פלים, הלכות מקוות.

הלכות טמאת מת. מצות עשה אחת, והיא דין טמאת מת. הלכות פרה אדמה. יש בכללן שתי מצוות עשה; וזה הוא פרטין: דין פרה אדמה; דין טמאת מי נדה וטהרתן.

הלכות טמאת צרעת. יש בכללן שמונה מצוות שש מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטין: להורות בצרעת אדם כדינה הפתוב בתורה; שלא יקץ סימני טמאה; שלא יגלח הנתק; שיהא המצרע מפרסם בקריעת בגדיו ופריעת ראשו ועטיה על שפם; טהרת צרעת; שיגלח המצרע את כל שערו כשיטהר; דין צרעת הבגד; דין צרעת הבית.

הלכות מטמאי משכב ומושב. יש בכללן ארבע מצוות עשה; וזה הוא פרטין: דין טמאת נדה; דין טמאת יולדת; דין טמאת זבה; דין טמאת זב.

הלכות שאר אבות הטמאות. יש בכללן שלוש מצוות עשה; וזה הוא פרטין: דין טמאת נבלה; דין טמאת שרץ;

דין טמאת שכבת זרע. ועבודה זרה מטמאה פשרץ, וטמאתה מדברי סופרים.

הלכות טמאת אכלין. מצות עשה אחת, והיא דין טמאת משקין ואכלין והכשרן.

הלכות פלים. ענין אלו ההלכות לידע פלים שמקבלין טמאה מפל אלו הטמאות, וכלים שאינן מטמאין, וכיצד מטמאין הפלים ומטמאין.

הלכות מקוות. מצות עשה אחת, והיא שייטבל כל טמא במי מקוה ואחר כך יטהר.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, עשרים מהן שמונה עשרה מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה.

ספר נזקים

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות נזקי ממון, הלכות גנבה, הלכות גזלה ואבדה, הלכות חובל ומזיק, הלכות רוצח ושמירת נפש.

הלכות נזקי ממון. יש בכללן ארבע מצוות עשה; וזה הוא פרטן: דין השור; דין ההבוער; דין הבור; דין ההבערה.

הלכות גנבה. יש בכללן שבע מצוות שתי מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: שלא לגנב ממון; דין הגנב; לצדק המאזנים עם המשקלות; שלא יעשה עול במדות ובמשקלות; שלא יהיה לאדם אבן ואבן איפה ואיפה, אף על פי שאינו לוקח ונותן בהם; שלא יסיג גבול; שלא לגנב נפשות.

הלכות גזלה ואבדה. יש בכללן שבע מצוות שתי מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: שלא לגזל; שלא לעשק; שלא לחמד; שלא להתאוות; להשיב את הגזלה; שלא יתעלם מן האבדה; להשיב האבדה.

הלכות חובל ומזיק. מצות עשה אחת, והיא דין חובל בחברו או מזיק ממון חברו.

הלכות רוצח ושמירת נפש. יש בכללן שבע עשרה מצוות שבע מצוות עשה, ועשר מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: שלא לרוצח; שלא לקח כפר לנפש רוצח, אלא יומת; להגלות הרוצח בשגגה; שלא לקח כפר למחייב גלות; שלא יומת הרוצח כשירצח, קדם עמידה בדין; להציל הנרדף בנפשו שלרודף; שלא לחוס על הרודף; שלא לעמד על דם; להפריש ערי מקלט ולכונן להם הדרך; לערף את העגלה בנחל; שלא יעבד באותה קרקע ולא תזרע; שלא לשום דמים; לעשות מעקה; שלא יכשיל תמים בדבר; לפרק עם מי שנכשל בדרך; לטען עמו; שלא יניחנו בדרך גבהל במשאו וילך לו.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שש ושלושים מהן שש עשרה מצוות עשה, ועשרים מצוות לא תעשה.

ספר קנין

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות מכירה, הלכות זכיה ומתנה, הלכות שכנים, הלכות שלוחין ושתפין, הלכות עבדים.

הלכות מכירה. יש בכללן חמש מצוות אחת מצות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: דין מקח וממפר; שלא יונה במקח וממפר; שלא יונה בדברים; שלא יונה גר צדק בממונו; שלא יונה בדברים.

הלכות זכיה ומתנה. ענין אלו ההלכות לידע דין זוכה מן ההפקר היאך יקנה ובמה יקנה, ודין נותן מתנה ומקבל ואיזו מתנה חוזרת ואיזו אינה חוזרת.

הלכות שכנים. ענין אלו ההלכות לידע דין חלוק הקרקעות בין השתפין, והרחקת נזקי כל אחד מהם משכנו ומבעל המצר שלו, ודין בעל המצר.

הלכות שלוחין ושתפין. ענין אלו ההלכות לידע דין שלוחו שלאדם ושתפו, ומשפטיהן במקחן וממפרן ובהפסדן ושכרן.

הלכות עבדים. יש בכללן שלוש עשרה מצוות חמש מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: דין קנין עבד עברי; שלא ימכר ממכרת עבד; שלא יעבידנו בפרך; שלא נניח גר תושב לרדות בו בפרך; שלא נעבד בו עבודת עבד; להעניק לו בצאתו חפשי; שלא יצא ריקם; לפדות אמה עבריה; ליעדה; שלא תמכר; לעבד בעבד פנעני לעולם, אלא אם הפיל לו אדוניו אחד מראשי אבריו; שלא להסגיר עבד שברח מחוצה לארץ לארץ ישראל; שלא להונות עבד זה הנצול אלינו.

נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה, שמונה עשרה שש מהן מצוות עשה, ושתיים עשרה מצוות לא תעשה.

ספר משפטים

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות שכירות, הלכות שאלה ופקדון, הלכות מלוה ולווה, הלכות טוען ונטען, הלכות נחלות.

הלכות שכירות. יש בכללן שבע מצוות שלוש מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: דין שכיר ושומר שכר; לתן שכר שכיר ביומו; שלא יאחר שכר שכיר אחר זמנו; שיאכל השכיר מן המחבר שיעשה בו; שלא יאכל השכיר מן המחבר שלא בשעת גמר מלאכה; שלא יוליד השכיר בידו יתר על מה שאכל; שלא יחסם שור בדישו, וכן שאר הבהמה.

הלכות שאלה ופקדון. יש בכללן שתי מצוות עשה: דין השואל; דין שומר חנם.

הלכות מלוה ולווה. יש בכללן שתיים עשרה מצוות ארבע מצוות עשה, ושמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: להלוות לעני ומך; שלא יגש אותו; לנגש את הנכרי; שלא

ימשפן בעל חוב בזרוע; להחזיר המשכון לבעליו, בזמן שהוא צריך לו; שלא יאחר המשכון מבעליו העני, בעת שהוא צריך לו; שלא יחבל אלמנה; שלא יחבל פלים שעושין בהן אכל נפש; שלא יתן המלוה ברבית; שלא ילוה הלווה ברבית; שלא יתעסק אדם בין מלוה ולווה ברבית, לא יעיד ביניהם ולא יכתב שטר ולא יערב; ללוות מן הנכרי ולהלוותו ברבית.

הלכות טוען ונטען. מצות עשה אחת, והיא דין טוען ומודה או כופר.

הלכות נחלות. מצות עשה אחת, והיא דין סדר נחלות. נמצאו פל המצוות הנכללות בספר זה, שלוש ועשרים מהן אחת עשרה מצוות עשה, ושתיים עשרה מצוות לא תעשה.

ספר שופטים

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות סנהדרין והענישין המסורין להם, הלכות עדות, הלכות ממרים, הלכות אבל, הלכות מלכים ומלחמות.

הלכות סנהדרין והענישין המסורין להם. יש בכללן שלושים מצוות עשר מצוות עשה, ועשרים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: למנות שופטים; שלא למנות דין שאינו יודע דרך המשפט; לנטות אחרי רבים, אם נחלקו השופטים; שלא להרג אם רבו המחיבין באיש אחד, עד שיהיו יתר שנים; שלא ילמד חובה מי שלמד זכות בדיני נפשות; להרג בסקלה; להרג בשרפה; להרג בסוף; להרג בחנק; לתלות; לקבר הנהרג ביום הריגתו; שלא תלין נבלתו; שלא להחיות מכשף; להלקות לרשע; שלא יוסיף בהפית הלוקה; שלא להרג נקי באמדין הדעת; שלא לענש אנוס; שלא לחוס על הורג חברו או חובל בו; שלא לרחם על הדל בדין; שלא להדר גדול בדין; שלא להטות הדין על בעל עברות, אף על פי שהוא חוטא; שלא לעול משפט; שלא להטות משפט גר יתום; לשפט בצדק; שלא ליראה בדין מאיש זרוע; שלא לקח שחד; שלא לשא שמע שוא; שלא לקלל הדיינין; שלא לקלל הנשיא; שלא לקלל אדם משאר בני ישראל הכשרים.

הלכות עדות. יש בכללן שמונה מצוות שלוש מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: להעיד בבית דין למי שידע לו עדות; לדרש ולחקר העדים; שלא יורה העד בדין זה שהעיד עליו, בדיני נפשות; שלא יקום דבר

בעדות אחד; שלא יעיד בעל עברה; שלא יעיד קרוב; שלא להעיד בשקר; לעשות לעד זומם פאשר זום.

הלכות ממרים. יש בכללן תשע מצוות שלוש מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: לעשות על פי התורה שיאמרו בית דין הגדול; שלא לסור מדבריהם; שלא להוסיף על התורה, לא במצוות שבכתב ולא בפרושן שלמדנו מפיו השמועה; שלא לגרע מן הפל; שלא לקלל אב ואם; שלא להכות אב ואם; לכפד אב ואם; ליראה מאב ואם; שלא יהיה הפן סורר ומורה על קול אביו ואמו.

הלכות אבל. יש בכללן ארבע מצוות אחת מצות עשה, ושלוש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: להתאבל על הקרובים, ואפלו פוהן מטמא ומתאבל על הקרובים. ואין אדם מתאבל על הרוגי בית דין; ולפי זה פללתי הלכות אלו בספר זה, שהן מעין קבורה ביום מיתה שהיא מצות עשה. שלא יטמא פוהן גדול לקרובים; שלא יפגס עם המת באהל; שלא יטמא פוהן הדיוט לנפש אדם אלא לקרובים בלבד.

הלכות מלכים ומלחמות. יש בכללן שלוש ועשרים מצוות עשר מצוות עשה, ושלוש עשרה מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: למנות מלך מישראל; שלא ימנה מקהל גרים; שלא ירבה לו נשים; שלא ירבה לו סוסים; שלא ירבה לו פספס וזהב; להחרים שבעה עממים; שלא להחיות מהן נשמה; למחות זרעו שלעמלק; לזכר מה שעשה עמלק; שלא לשפח מעשיו הרעים ואריבתו בדרך; שלא לשפן בארץ מצרים; לשלח שלום ליושבי העיר כשצרים עליה, ולדון בה כאשר מפרש בתורה, אם תשלים ואם לא תשלים; שלא לדרש שלום מעמון ומואב בלבד, כשצרים עליהן; שלא להשחית אילני מאכל במצור; להתקין יד שיצאו בו בעלי המחנה להפנות בו; להתקין יתד לחפר בו; למשח פוהן לדבר באזני אנשי הצבא בשעת המלחמה; להיות מארס ובונה בנן ונוטע פרום שמחין בקנינם שנה תמימה, ומחזירין אותן מן המלחמה; שלא יעבר עליהן דבר, ולא יצאו אפלו לצרפי העיר וצרפי הגדוד ודומה להן; שלא לערץ ולחזר לאחור בשעת מלחמה; דין יפת תאר; שלא תמכר יפת תאר; שלא יכבשנה לעבדות אחר שנבעלה.

נמצאו פל המצוות הנכללות בספר זה, ארבע ושבעים מהן שבע ועשרים מצוות עשה, ושבע וארבעים מצוות לא תעשה.

ונמצאו פל ההלכות שלא רבעה עשר ספר, שלוש ושמונים הלכות.

ועתה אתחיל לכאר משפטי פל מצוה ומצוה וכל הדיינין הנגללין עמה מענינה על סדר ההלכות, בעזרת ש-די.

<p>8 FEB</p>	<p>ראשון Sunday</p>	<p>כ"א 21</p>	<p>בבלי: מנחות כח ירושלמי: גיטין יט תוספתא: כלאים א נ"ך: רות א רמב"ם: מצוות עשה קסז-רמח</p>	<p>נץ החמה..... 5:59 סו"ז קרי"ש - גר"א... 9:34 סו"ז תפלה - גר"א... 10:26 צה"כ לשיטת ר"ת... 6:35</p>	<p>עלות השחר..... 5:46 סו"ז קרי"ש - בג"א... 8:58 סו"ז תפלה - בג"א... 10:02 שקיעה..... 5:22</p>
<p>9 FEB</p>	<p>שני Monday</p>	<p>כ"ב 22</p>	<p>בבלי: מנחות כט ירושלמי: גיטין כ תוספתא: כלאים ב נ"ך: רות ב רמב"ם: מצוות לא תעשה א-קכב</p>	<p>נץ החמה..... 6:57 סו"ז קרי"ש - גר"א... 9:33 סו"ז תפלה - גר"א... 10:25 צה"כ לשיטת ר"ת... 6:36</p>	<p>עלות השחר..... 5:45 סו"ז קרי"ש - בג"א... 8:57 סו"ז תפלה - בג"א... 10:01 שקיעה..... 5:23</p>
<p>10 FEB</p>	<p>שלישי Tuesday</p>	<p>כ"ג 23</p>	<p>בבלי: מנחות ל ירושלמי: גיטין כא תוספתא: כלאים ג נ"ך: רות ג רמב"ם: מצוות לא תעשה קכג-רמד</p>	<p>נץ החמה..... 6:56 סו"ז קרי"ש - גר"א... 9:33 סו"ז תפלה - גר"א... 10:25 צה"כ לשיטת ר"ת... 6:37</p>	<p>עלות השחר..... 5:43 סו"ז קרי"ש - בג"א... 8:57 סו"ז תפלה - בג"א... 10:01 שקיעה..... 5:24</p>
<p>11 FEB</p>	<p>רביעי Wednesday</p>	<p>כ"ד 24</p>	<p>בבלי: מנחות לא ירושלמי: גיטין כב תוספתא: כלאים ד נ"ך: רות ד רמב"ם: מצוות לא תעשה רמה-שסה</p>	<p>נץ החמה..... 6:55 סו"ז קרי"ש - גר"א... 9:32 סו"ז תפלה - גר"א... 10:25 צה"כ לשיטת ר"ת... 6:39</p>	<p>עלות השחר..... 5:42 סו"ז קרי"ש - בג"א... 8:56 סו"ז תפלה - בג"א... 10:01 שקיעה..... 5:26</p>
<p>12 FEB</p>	<p>המישי Thursday</p>	<p>כ"ה 25</p>	<p>בבלי: מנחות לב ירושלמי: גיטין כג תוספתא: כלאים ה נ"ך: איכה א רמב"ם: וראיתי לחלק ספר המדע כו-ספר קדושה</p>	<p>נץ החמה..... 6:54 סו"ז קרי"ש - גר"א... 9:31 סו"ז תפלה - גר"א... 10:24 צה"כ לשיטת ר"ת... 6:40</p>	<p>עלות השחר..... 5:41 סו"ז קרי"ש - בג"א... 8:55 סו"ז תפלה - בג"א... 10:00 שקיעה..... 5:27</p>
<p>13 FEB</p>	<p>ששי Friday</p>	<p>כ"ו 26</p>	<p>בבלי: מנחות לג ירושלמי: גיטין כד תוספתא: שביעית א נ"ך: איכה ב רמב"ם: ספר קדושה-ספר טהרה</p>	<p>נץ החמה..... 6:53 סו"ז קרי"ש - גר"א... 9:31 סו"ז תפלה - גר"א... 10:24 צה"כ לשיטת ר"ת... 6:41</p>	<p>עלות השחר..... 5:40 סו"ז קרי"ש - בג"א... 8:55 סו"ז תפלה - בג"א... 10:00 שקיעה..... 5:28</p>
<p>Candle Lighting 5:10 הודלקת הנרות</p>					
<p>14 FEB</p>	<p>שב"ק Shabbos</p>	<p>כ"ז 27</p>	<p>בבלי: מנחות לד ירושלמי: גיטין כה תוספתא: שביעית ב נ"ך: איכה ג רמב"ם: ספר טהרה-ספר המדע</p>	<p>Shabbos Shkolim נץ החמה..... 6:51 סו"ז קרי"ש - גר"א... 9:30 סו"ז תפלה - גר"א... 10:23 צה"כ לשיטת ר"ת... 6:42</p>	<p>משפטים, שקלים, פבה"ח עלות השחר..... 5:38 סו"ז קרי"ש - בג"א... 8:54 סו"ז תפלה - בג"א... 9:59 שקיעה..... 5:29</p>

מברכים חודש אדר המולד: דינסטאג פארטאגס 50 מינוט און 12 חלקים נאך 3. ראש חודש: שלישי ולמחרתו ביום הרביעי

אַלעס וואס אַ מענטש האט געלערנט אויף דער וועלט און ער האט נישט פאַרשטאַנען די ריכטיגע פּוּנָה פון דעם לימוד, וועט ער זוכה זיין עס צו פאַרשטיין אויף יענע וועלט. (ספר במדות אות לימוד סימן ח')